

КАМИЛА ШАМЗИ ИЗПЕПЕЛЕНИ СЕНКИ

Превод от английски: Емилия Карастойчева, 2009

chitanka.info

*Избутват го в килията, свалят
белезниците и му нареждат да се съблече. Той
бързо смъква сивото зимно палто. Наблюдават
го със скръстени ръце. Движенията му се
забавят. Страхът го сковавя. С треперещи
пръсти разкопчава колана и копчетата на
ризата.*

*Изчакват да свали всичко, събират дрехите
и си тръгват. Скоро ще ги заменят с оранжев
затворнически гащеризон.*

*Потреперва от студеното сияние на
стоманената пейка. Ще издържи, докато може.
„Как стигнах дотук?“*

СВЕТЪТ ПРЕДИ ПРОЗРЕНИЕТО

Нагасаки, 9 август 1945

По-късно спомените на оцелелите рисуват деня в сиви краски. Но в утрото на девети август и берлинчанинът Конрад Вайс, и учителката Хироко Танака излизат от къщите си и забелязват непомрачената синева на небето, прорязана от бели ивици дим от комините на оръжейните заводи.

От дома си в Минамиямата Конрад всъщност не вижда комините, но от месеци мислите му се реят към цеха, в който Хироко Танака отмерва дебелината на стоманата с микрометри, а в главата ѝ са спомените за класни стаи, както птиците със счупени криле бленуват полет. Тази сутрин обаче, когато Конрад отваря плъзгащите се врати на дървената къща, обитавана някога от иконома, и поглежда към дима, той не се опитва да си представи какво става под покрива на завода. Хироко има почивен ден — отпуска, както се изразил началникът — макар всички да знаят, че просто стоманата е свършила. Гражданите на Нагасаки обаче все още вярват, че Япония ще спечели войната. Конрад си представя как работниците по цяла нощ ловят в мрежите си облаци и по залез ги пускат през комините да създадат илюзия за трескав труд в цеховете.

Конрад излиза на задната веранда. Просторният двор е покрит със зелени и кафяви листа — като бойно поле, осяно с трупове на противникови армии, сближени от безразличната смърт. Поглежда нагоре към „Азалия Манър“. Откакто преди няколко седмици семейство Кагава се изнесе с цялата си покъщнина, къщата изглежда все по-запусната. Кепенците са увиснали и вятърът ги блъска в первазите. Конрад би могъл да ги закове, но предпочита от къщата да долита някакъв звук.

„Азалия Манър“. През 1938, когато за пръв път прекрачи прага и влезе в просторната стая с мраморни подове и венецианска камина, вниманието му привлече не налудничавата смесица от японски и европейски архитектурни стилове, а покритата със снимки стена.

Всички бяха от тържества в имението, на които японци и европейци се веселят на равна нога. Повярвал на обещанието на фотографиите, Конрад се почувства безкрайно благодарен на английския си зет Джеймс, който преди седмици му обясни, че вече не е добре дошъл в дома на семейство Бъртън с думите:

— В Нагасаки има една къща. Принадлежеше на Джордж — ексцентричният ми вуйчо, заклет ерген. Почина преди няколко месеца. Някакви японци ме засипват с телеграми. Питат какво смятам да я правя. Защо не отидеш там? Да видиш дали ще ти хареса.

Конрад не знаеше нищо за Нагасаки, освен, разбира се, че не е в Европа и там не живеят Джеймс и Илзе. Щом корабът му акостира в пристанището на разположения амфитеатрално град с виолетови покриви, усети, че пристига в омаен свят.

Седем години по-късно очарованието е непомрачено. Поне донякъде. Кристалното изящество на покритите със слана цветя през зимата, морето от сини азалии през лятото, елегантните крайбрежни сгради в европейско-японски стил... Войната обаче хвърля сянка. Или непрогледна нощ. Предупреждават разхождащите се по хълмовете да не поглеждат надолу към корабостроителницата, където под най-строги мерки за сигурност довършват бойния кораб „Мусаши“. Високи платнища го крият от погледите на минавачите.

Функционално. В огласяното от пронизително стържене на цикади утро думата изплува в главата на Хироко Танака, докато стоеше на верандата в дома си в Ураками. Вперила поглед към терасираните хълмове отсреща, тя реши, че това определение най-добре описва как войната е променила Нагасаки. Всичко се израждаше и свеждаше до най-функционалната си форма. Преди няколко дни се разхождаше край зеленчуковите градини по хълмовете. Сякаш и земята недоумяваше защо картофите замениха азалиите. Какво предизвика този обрат на чувствата? Как да разбере земята, че е по-практично да произвежда зеленчуци, отколкото цветя? Както военните заводи се оказаха по-функционални от училищата, а момчетата — по-полезни като оръжия, отколкото като човешки същества.

Край Хироко мина старец с почти прозрачна кожа. Заприлича ѝ повече на фенер с изрисувана мъжка фигура. Почуди се как ли я вижда той. Как я възприемат околните? Конрад? Навярно като едно от многото изпити същества в овехтели дрехи. Усмихна се леко при

спомена за признанието на Конрад как при първата им среща — беше облечена като сега: в бяла блуза и сива пола — му се приискаше да я нарисува. После бързо уточни, че няма предвид портрет. Ала когато преди десет месеца прекосявала пищната градина на семейство Кагава, контрастът толкова го стъписал, че си представил как я залива с кофе с наситени ярки бои, как водопади от цветове се спускат по раменете ѝ (реки от синьо по ризата, езера от оранжево — по нозете, смарагдови и рубинени струи се сливат по ръцете ѝ).

— Ще ми се да го беше направил — отвърна тя и го улови за ръката — та по-бързо да прозира маскираната лудост.

Той измъкна ръката си от нейната. Погледът му едновременно я кореше и я молеше за извинение. Ами ако военната полиция ги следи?

Мъжът с прозрачната кожа се обърна да я погледне и докосна лицето си, сякаш се опитваше да открие сред бръчките някогашния младеж. Беше виждал и преди момичето — дъщерята на предателя. Гладът, който измъчваше всички, от ден на ден я разхубавяваше — кръглото ѝ детско лице беше изчезнало, разкривайки изящни изпъкнали скули; малка бенка красеше едната. Въпреки изострените черти излъчваше мекота — особено когато крайчецът на устните ѝ се повдигаше и миниатюрна трапчинка се появяваше на милиметри от ръба на усмивката — като бариера, видима само ако се опиташ да се промъкнеш покрай нея. Старецът поклати глава, осъзнал колко глупаво е да се взира в младата жена, която изобщо не го забелязва, но и благодарен, че на този свят все пак е останало нещо, което го кара да оглупява.

Вой на сирени — вече познат като звуците на насекомите — заглуши металическото стържене на цикадите. „Новата бомба!“ — помисли си старецът и забърза към най-близкото бомбоубежище, забравил всякаква глупост. Широко обаче възкликна раздражено. Вече беше горещо. В претъпканото подземие в Ураками жегата щеше да е нетърпима — особено под подплатеното защитно наметало с качулка, което не ѝ вдъхваше доверие, но се налагаше да го сложи, за да избегне поредната лекция на председателя на кварталната организация, че дава лош пример на децата. Сигурно беше фалшива тревога — почти винаги се оказваше фалшива тревога. Някои японски градове пострадаха жестоко от бомбардировките. Не и Нагасаки. Преди няколко седмици успокояваше Конрад с мълвата, че ще пощадят

Нагасаки, понеже е най-християнският град в Япония. Той посочи, че в Дрезден живеят повече християни, отколкото в Нагасаки. Оттогава Хироко приемаше по-сериозно сирените. Но в укритието щеше да е наистина задушно. Дали да не остане у дома? Почти сигурно беше фалшива тревога.

„Защо да рискувам?“ — помисли си Конрад. Грабна защитното наметало и забърза към укритието, което семейство Кагава бяха изкопали в задния двор. По пътя спря и се загледа към стената, разделяща жилището му от изоставената къща. От последните дъждове не беше наглеждал птиците си от другата страна на оградата. Хвърли наметалото на тревата, стъпи върху оградата, прехвърли се отсреща и закрачи приведен, за да не го зърне случаен минувач или военните полицаи.

Що за нелепа гледка би им се сторил — европейски бандит на четири крака с качулка, изпод която стърчат кичури коса и набола брада с цвят, толкова неочакван в Нагасаки, че при първата им среща Хироко Танака си бе помислила, че с възрастта косата на европейците не побелява, а ръждясва. По-късно бе разбрала, че той е на дваайсет и девет — само осем години по-голям от нея.

Докато вървеше към огромното камфорово дърво, където бе прикрепил птиците, сухата трева пукаше под нозете му, сякаш тъпчеше костите на дребни създания. Лекият ветрец ги въртеше бавно. Всъщност Хироко нарече виолетовите му бележници птици. В деня, когато се запознаха — единствения път, когато влезе в дома му — тя вдигна един бележник от бюрото му и го подхвърли през стаята. Взрян в оживелите листове, Конрад с болезнена яснота осъзна колко безжизнени са всъщност думите му — стотици изречения върху хартията, изписани като претекст да осмислят престоя му тук, като извинение, че се спотайва в толкова чужд свят, където нищо не би го приело.

Но когато Германия капитулира и от съюзник той се превърна в неизвестна величина под зоркия надзор на военната полиция, безжизнените думи станаха опасно уличаващо обстоятелство, заплашващо да го прати в затвора. Бележниците с наблюдения за космополитния свят, просъществувал мимолетно на ограничената площ, която обитаваше, вече минаваха за предателство — ярко свидетелство за параноята на имперска Япония. Йоши Ватанабе го

изрази ясно, когато разбраха, че Германия е на път да сложи оръжие: „Описваш пълния с чужденци Нагасаки с носталгия. Сякаш с отворени обятия очакваш американските окупатори.“ И така, в нощта, когато Германия капитулира, Конрад изработи въртележка и окачи по здравата жица осемте бележника с виолетова кожена подвързия. Прескочи стената към съседния необитаем двор и окачи изобретението си на дървото. Виолетовите птици запърхаха от вятъра в лунната нощ.

Конрад бе убеден, че никой няма да търси предателски улики между клоните в опустялата градина. С малко въображение винаги можеш да надвиеш склонните да издирват под всяка прашинка в дома ти следи от подривна дейност.

Конрад се приведе под надвисналия клон и напипа кожените бележници — бяха съвсем сухи и непокътнати, макар и поизбледнели. Хвърли признателен поглед към благодатния зелен покров и забеляза бялата линия върху една от кориците — явно истинска птица бе изразила мнението си за виолетовите натрапници. Лицето на Конрад грейна в усмивка, която често подвеждаше околните, че е красив. Той се отдалечи от дървото и долови леко истеричната нотка, прокраднала се в скръбния вой на сирената. Запъти се спокойно към убежището до „Азалия Менър“, уверен, че няма логика да бомбардират града. Бившето чуждестранно имение — настоящият му дом — бе съвсем обезлюдено. Какво разхищение! Просторната сграда би могла да приюти спокойно десет семейства от Ураками. Така каза Широко първия път, когато се срещнаха. И добави: „Безумието на богатите!“ После попита колко смята да й плаща за преводите, които ще й възлага. Седмици по-късно той я обвини на шега, че си е вдигнала цената, подклаждайки чувството му за вина. „Разбира се“ — отвърна тя.

Конрад захвърли качулатата наметка на пода на обемистото убежище, построено на хълма край „Азалия Менър“. Застоялият въздух нагарчаше в гърлото му. Видя тестето карти. С тяхна помощ с Йоши Ватанабе и Кейко Кагава се развличаха през първите дни, когато предупредителните сирени предизвикваха повече тревога, отколкото отегчение. Зърна и дъбовия стол, от който Кагава сан надзираваше съседите, семейството и персонала в редките случаи, когато алармата го свареше у дома. Погледа му привлякоха квадратите за игра на дама, които бе нарисувал в пръстта за по-малките деца от семейство Кагава,

и скритата бутилка sake. Готвачът си въобразяваше, че в тайната е посветен само той. Ето я другата бутилка sake, с която юношите Кагава се черпеха нощем в пустото убежище. Знаеха, че Конрад може да ги види от къщата на иконома, но макар седем години да не стигнаха на родителите им да определят същността на отношенията си със снажния собственик, настанил се в дървената къщурка в дъното на градината, по-младите го смятаха категорично за съюзник и при най-малкия знак от негова страна с радост биха го поканили на алкохолните си купони.

Сега всички членове на фамилията Кагава преминават на другия тротоар, ако го видят да върви насреща им. Проведените разпити в управлението на военната полиция относно подозрителните отечествени пристрастия на хазяина им бе достатъчна да ги принуди да се изнесат от „Азалия Менър“.

Конрад седна на дъбовия стол на Кагава сан и разсеяно запрямата качулката. Потънал в спомени, не осъзна веднага, че застаналата на входа фигура съществува в сегашно време. Беше Йоши Ватанабе.

— Може ли да вляза? Няма да се обидя, ако възразяваш — подхвана той на английски, сякаш искаше разрешение да остане на частно парти.

Конрад не отговори, но когато Йоши замърмори извинително и понечи да си тръгне, му подвигна:

— Не се дръж като глупак, Джошуа! Как мислиш ще се чувствам, ако върху главата ти се стовари бомба?

Йоши пристъпи вътре, намествайки очилата си.

— Не съм сигурен — примигна той.

Взе тестето и коленичи на пода, размесвайки картите. Раздаде по десет на себе си и на празното място срещу него.

Телеграмите на Йоши Ватанабе имаше предвид Джеймс Бъртън, когато придумваше Конрад да си събере багажа за Нагасаки. Дядото на Йоши — Питър Фулър от Шропшир — бил най-близкият приятел на Джордж Бъртън. Когато Конрад пристигна в Нагасаки, именно Йоши го посрещна на пристанището. Пак той го разведе из „Азалия Менър“, намери му учител по японски и като с магическа пръчица доведе семейство Кагава няколко часа след като Конрад му обясни, че ще се чувства по-добре в уютната дървена къщурка на иконома. Йоши му

разказваше надълго и нашироко за уникалната атмосфера на космополитния Нагасаки от началото на века — за вестниците на английски, за Международния клуб, за връзките и смесените бракове между мъже от Европа и японки. Конрад спомена, че му трябва преводач за писмата на японски в книгата, която смята да напише за космополитния град, и Йоши го представи на Хироко Танака — учителката по немски на племенника му.

Приятелството им беше от онези, които бързо започват да изглеждат сякаш предопределени и нерушими. Приключи обаче с едноминутен разговор:

— Непрекъснато ме следят, Конрад. Моминското име на майка ми е Фулър. Знаеш какво означава това. Не мога да им обясня, че не съм предател. Докато свърши войната, ще страня от всички западници в Нагасаки. Но само до края на войната. После, Конрад, всичко ще си бъде постарому.

— Ако беше в Германия, Джошуа, щеше да кажеш на приятелите си евреи: „Съжалявам, не мога да ви скрия в мазето си, но заповядайте на вечеря, когато нацисткото правителство падне.“

— Защо си дошъл?

Йоши вдигна поглед над ветрилото от карти.

— Бях си у дома, когато пушнаха сирените. Това е най-близкото убежище.

Конрад вдигна вежди и той уточни:

— Знам. Напоследък ходя в укритието в училището. Но тази нова бомба... Не исках да рискувам.

— Значи общуването с германци не е най-голямата опасност? Звучи успокоително. Каква е тази нова бомба?

Йоши остави картите.

— Не си ли чул? За Хирошима? Преди три дни?

— Три дни? С никого не съм разговарял от три дни.

* * *

В убежището в Ураками Хироко бе притисната толкова плътно между съседите си, че не можеше дори да вдигне ръка да изтрие капките пот, стичащи се по челото ѝ. За пръв път беше толкова

претъпкано. Какво ли беше подтикнало председателя на кварталната организация да подкара всички насам? Тя издиша през устата и обърна леко глава към съпругата на председателя, която бързо извърна поглед. Вина или презрение прочете в очите ѝ?

Съпругата на председателя беше близка приятелка на майката на Хироко — спомняше си ги как се смеят, разлиствайки новите броеве на „Сутаиру“, преди войната да сложи край на списанието — във военна Япония нямаше място за издания, които съветват жените да носят европейско бельо и рокли. Преди да почине, майката на Хироко повика жената на председателя и я помоли горещо да пази съпруга ѝ от самия него. Освен за списания за модерни момичета във военна Япония нямаше място и за художници-иконографи. Съпругата на председателя спазва обещанието си дълго време и убеждаваше мъжа си да отдава изблиците на Матсуи Танака срещу военните и императора на дълбоката скръб по покойната. През пролетта обаче Матсуи Танака забеляза цъфналите черешови клонки, с които бяха окичили съседната къща в памет на саможертвата на петнайсетгодишното момче, загинало като пилот-камикадзе. Без да каже нито дума на крачещата редом с него Хироко, Матсуи Танака се втурна напред, извади кибрит от джоба на панталоните си и подпали черешовите клонки.

След секунди лежеше окървавен на земята, а бащата на загиналото момче се мъчеше да се освободи от хватката на съседа, намесил се да го възпре. Съпругата на председателя дръпна приведената над баща си Хироко.

— Докладвай сама за постъпката му — нареди ѝ жената, грижила се доскоро за нея като родна леля. — Този съвет е единствената закрила, която мога да ти предложа.

Не я послуша естествено и на следващия ден се случиха три неща — военната полиция отведе баща ѝ в затвора, където го държаха две седмици; директорът на училището, където Хироко преподаваше немски, ѝ съобщи, че е уволнена — в училището нямало място за деца на предатели, а и на учениците сега така или иначе не им било до чужди езици (директорът се свиваше като охлюв в черупката си, сякаш ако се смали, ще измие срама си); у дома я очакваше председателят да ѝ съобщи, че е назначена на работа във военния завод.

Хироко искаше да покаже на съпругата на председателя, че ѝ е благодарна за усилията. А и да я засрами.

В убежището влезе някой и всички се натикаха още по-плътно навътре. Струпалото се множество обаче изрази недоволството си само с учтиви извинения към съседите по неволя. Изблъскаха Хироко към свободното място между две момчета, отворило се по силата на необходимостта, а не на физическите закони. Бяха тринайсет или четиринайсетгодишни. Познаваше добре момчетата от Нагасаки. Не точно тези, но разчиташе израженията им. Предположи, че по-високото с арогантно вдигнатата глава ухажва момичетата и се стреми да привлече вниманието на по-младите учителки, споделяйки за какво ще си мисли, докато се насочва за пръв и последен път към мостика на американски самолетносач (скоро, много скоро, понеже най-младите пилоти вече са му връстници). Любимото момиче, естествено, заема централно място в тези последни героични помисли.

— Лъжеш — прошепна по-ниското момче.

По-високото поклати глава.

— Които са по-близо, остават без месо, като скелети. На по-далечните им смъква кожата като люспи на гроздово зърно. Американците ще ни пускат новата бомба, докато ни превърнат в скелети или гроздови зърна.

— Стига! — нареди с учителския си тон Хироко. — Недей да лъжеш!

— Не... — понечи да отрече момчето, но вдигнатите ѝ вежди го възпряха.

Един от бившите ѝ ученици — Джоузеф — наистина бе разбил изтребителя си в американски самолетносач. Веднъж ѝ обясни, че на последния полет ще си вземе две снимки — на родителите си, застанали до цъфнала череша, и на Мирна Лой. „Със снимка на Мирна Лой ще тръгнеш да унищожаваш американски боен кораб?“ — почуди се тя. Но момчето не схващаше иронията. Именно то бе съседското момче, чиято смърт подтикна баща ѝ да подпали черешовите клонки. Може би заради нея. Това беше единственият начин да сподели, че разбира скръбта и яростта, стаени в душата ѝ. Хироко не можеше да определи от какво е по-изненадана — от вероятността това да е вярно или от факта, че не ѝ е хрумнало по-рано. След смъртта на майка си тя тълкуваше мълчанието на Матсуи Танака като липса на теми, които си

струват думите, а не като неспособност да установи нови отношения с дъщеря си след загубата на любимата съпруга, служила досега като глас на мислите му.

— Скелет или грозде? — прошепна високото момче.

Хироко усети неприятния му дъх.

Навън бяха дърветата, планините и въздухът. Рискът си струваше.

Тя се запровира напред. Онези, които вежливо пропускаха новодошлите, се разгневиха от опита ѝ да излезе.

— Какво правиш... тясно е... връщай се, връщай се...

В ребрата ѝ се заби лакът.

— Баща ми — викна Хироко. — Трябва да намеря баща си.

Няколко жени се сместиха да я пуснат, като вдигнаха децата си на ръце.

— Баща ѝ е Матсуи Танака — предателят — обади се някой.

В убежището се надигна вълна от неприязън. Започнаха да ѝ правят път по-охотно, но показваха, че не е желана сред тях. Не им обърна внимание. Излезе навън и пое глътка чист въздух, който след задуха вътре ѝ се стори почти хладен.

Хироко се отдалечи бързо от убежището, после забави крачка, осъзнала колко е пусто наоколо. Протегна ръце под дървото с бледи листа. По тялото ѝ заиграха светлини и сенки, докато ветрецът, недоловим на земята, поклащаше клоните. Погледна дланите си — покрити с мазоли от работата в завода и упражненията с бамбукови копия. Не си представяше така живота. На двайсет и една се виждаше в Токио — Хироко Танака, наконтена с рокля и с къса коса, оставя следи от червило по чашите с вино в джазklubовете, възкресява духа на „модерните момичета“ от двайсетте, обитавал страниците на „Сутаиру“ през трийсетте.

Детски мечти! Сега имаше Конрад. След войната щяха да се оженят.

Кога ли щеше да свърши войната? Искаше ѝ се да е веднага.

* * *

Той изтичва навън.

Чува как Йоши го вика да се върне в убежището на „Азалия Менър“ и да изчака сигнала, че опасността е преминала. Той обаче е обзет от една-единствена мисъл — ако ще хвърлят някаква нова бомба, мишената ще е Ураками — заводите, гъсто населените квартали. Ако Йоши говори истината, убежищата там няма да издържат. И ако бомбата ще пада върху Хироко, той иска да сподели участта ѝ.

Врълхлитат го спомени — минава през портата, след като е получила писмото, което ѝ изпрати по племенника на Йоши с молба да превежда писма и дневници на немски. За цената ще се споразумеят допълнително. Спомни си училищния двор, където се срещаша през първите няколко месеца, а размяната на преводи и пари лека-полека отстъпваше на заден план. Шосето към спирката, където се оплака от дажбения режим, а Хироко му запя шеговито „Да, нямаме банани“ и той разбра, че говори свободно и английски. Китайският квартал, където за пръв път я накара да се разсмее на глас, признавайки, че е съчинил имена на всички зеленчуци, които не познава — „брулено зеле“, „буци пръст“, „вкамнено цвете“, „длъгнест картоф“. На моста „Меган-Баши“ сребърна рибка подскочи от отражението на гърдите му и се потопи в нейното. Тя възкликна изненадано и отстъпи назад. Изгуби равновесие и той я хвана през кръста, за да не падне. И ето ги бреговете на Оура — Конрад забавя крачка, чувайки сигнала за отмяна на тревогата — където ѝ разказа как през първата му зима в Нагасаки се разхождаше край заледената река и зърна цветни ивици под леда. „Приближих се да ги разгледам. И какво мислиш видях? Женско име. Хана. Написано с червено мастило от някого — или умел художник, или лудо влюбен — който е знаел как да оцвети водите точно в мига, преди ледът да ги запечата.“

Вместо да поклати глава и да предложи прагматично обяснение за замръзналото име, както очакваше, Хироко се намръщи: „През 1938 година е била първата ти зима тук, нали? Защо не се срещнахме по-рано? Каква загуба!“

За пръв път му показва — по чудноватия си, неповторим начин, — че поне малко споделя чувствата му.

Краката го понасят по-бързо. Окрилен е не от страх, а от решимост. След капитулацията на Германия непрекъснато ѝ повтаряше, че е опасно да прекарва много време с него — нали и без това я сочеха с пръст като дъщеря на предател. Срещаша се само два

пъти седмично за по час, винаги на обществени места. Понякога военните полицаи ги следяха. Тогава разговаряха високо, на японски, за славната история на Япония, която тя се преструваше, че му преподава. Престана да ѝ дава книги на немски и английски от библиотеката си, макар че напоследък най-голямото му удоволствие бе да я вижда как поглъща — понякога по два пъти — творбите на Йейтс, Уо, Ман. Сега обаче и книгите попадаха в списъка на забранената близост. Всеки път тя се оплакваше, че ѝ е дошло до гуша от ограничения, но той не отстъпваше. „След войната“, повтаряше ѝ отново и отново. Сега разбира колко всъщност го е заразил начинът, по който Йоши разсъждава.

Прекосявайки долината, Конрад поглежда към катедралата в Ураками с възправените към небето каменни статуи — в мрачни дни сивотата им навява мисли, че всеки облак е неизработена статуя и очаква скулпторът да го смъкне на земята и да го извае в застинала навеки форма. Метаморфозата на Конрад е завършила — няма ги някогашните лутания, когато се питаше какво прави в Япония той, беглецът от обичната родина, за и срещу която отдавна се е отказал да се бори. Вече знае прекрасно защо е тук, защо тук е единственото място, където би могъл да бъде.

Загърбил реката и катедралата, Конрад поглежда към хълма, който Хироко му е описала — с голи клони и дърво със сребрист дънер, боядисан в черно, за да не се превръща в сияйна кула на лунната светлина и да привлича вражеския огън (на най-горните клонки някой е изрисувал звезди). Зърна виолетовите покриви, които ѝ напомнят за бележниците му. Всеки ден, когато се прибира у дома от завода, вижда птиците му, всяка нощ заспива под разперените им криле.

— Конрад сан?

Стои на верандата в къщата си, разтревожено вирайки се в него. Какво го водеше в Ураками? Пред погледите на съседите ѝ?

Той се усмихва и махва уж отчаяно. От месеци се опитва да я убеди да го нарича просто „Конрад“, а тя отвърща: „Името е хубаво, но когато е самотно, звучи някак голо.“ После се усмихва странно: „Някой ден може би това няма да е проблем.“

— Тук ли е баща ти?

— Разхожда се из хълмовете. Влез.

Тя отваря плъзгащите се врати, а той се навежда да свали обувките. Тя се изкачва по стълбите, преди той да пристъпи прага. Конрад оглежда бегло тясното антре. На почетно място е рисуван с четка и мастило пейзаж на крайбрежието на Нагасаки — предполага, че автор е баща ѝ, и мисълта за него странно го притеснява. Веднъж Хироко му обясни как се научила да подлага на съмнение правилата благодарение на примера, а не на поученията на баща си. Конрад подозира, че мълчаливият Матсуи Танака ще се вземе в ръце, веднага щом дъщеря му представи немца, в когото... какво?... е влюбена.

Горе влиза в стая с навита, но още неприбрана рогозка. С усилия на волята се възпира да не гледа в постелята ѝ.

Хироко излиза на балкона и се обляга на парапета. Къщата е високо на хълма и макар от три страни да я заобикалят съседи, балконът гледа само към възвишения и дървета. И нищо освен възвишения и дървета не гледа към него.

— Не си ми казвала, че живееш на едно гмуркане от океан от течни листа — обажда се Конрад.

Тя го докосва по ръката.

— Добре ли си? Изглеждаш странно. И си тук. Защо?

Както винаги разговорите им са на немски, английски и японски — таен език, който никой друг не може да дешифрира докрай.

— Трябва да те питам нещо. Не искам да чакам отговора до края на войната. — Изричайки го, осъзнава защо е дошъл. — Ще се омъжиш ли за мен?

Тя изправя рамене и скръства ръце. Отговорът идва бързо:

— Как смееш?

Той отстъпва. Как е могъл да се обърка толкова?

— Как смееш да питаш? Когато миналата седмица обсъждахме как ще пътуваме по света след войната, в ролята на каква, смяташ, се съгласих да те придружа, ако не като съпруга?

Последните ѝ думи се чуват приглушено, понеже той я придърпва към себе си.

„Мир — мисли си тя. — Ето какво е мирът.“

* * *

— Не Делхи — казва той.

Седят на балкона, преплели ръце.

— Но аз искам да се запозная с Илзе. Тя ти е сестра. Трябва да я видя.

— Полусестра — поправя я той. — Отдавна вече не е Илзе Вайс. Сега е Елизабет Бъртън. И ще се срещнете, но не през медения ни месец. Откровено казано, единственият човек в „Бунгал О!“, с когото си струва да се запознаеш, е Саджад — ако е още там. Чудесното мюсюлманско момче, което работи за Джеймс. То ми разказа онази история за паяка в исляма, помниш ли?

Тя вдига глава.

— Бунгало?

— „Бунгал О!“ Шегувахме се така с адреса: „Бунгал О!, Сивил Лейн, Делхи“. Може би си права, че трябва да отидем. Кой би устоял на такъв адрес?

— Бъди по-сериозен — укорява го тя.

— За пръв път чувам такова оплакване. — Целува я той по косата. — На Илзе няма да ѝ е приятно. Разказвал съм ти колко се срамува от така наречените си „германски връзки“. До това ни е свела с татко. Връзки. Още преди войната. Нищо чудно сега да не признае, че ме познава. Сигурно обяснява на всички, че е изскочила цяла-целеничка от англосаксонското чело на майка си.

— Добре — съгласява се тя. — Отписваме Делхи. Какво ще кажеш за Ню Йорк?

Той се пита дали е чула за новата бомба. При тази мисъл я притиска още по-плътно до себе си.

Тя решава да не му казва, че въпреки облаците е твърде горещо за подобна близост. Съзнанието я пренася към бъдещите близости, към които предразполага бракът. Чуди се дали и той е същият невежа като нея за ритуалите на първата брачна нощ. Любопитството ѝ е изцяло абстрактно.

— Баща ти ще се върне скоро — казва Конрад и неохотно се изправя, придърпвайки я след себе си. — Не искам да се запознае така с бъдещия си зет.

— Ела тогава за вечеря. Ще те нахраня с най-ароматната урукамска вода.

— Чудесно.

Той я поглежда така, че тя притеснено вдига ръка към устните си, за да изтрие каквото е залепнало там. Той се усмихва леко, обвива ръце около кръста ѝ и я целува.

Целувал я е и преди, естествено. Много пъти. Но винаги скришом, набързо, да не ги види някой. Сега е различно. Тя усеща нещо влажно. Езикът му. Защо не я отблъсква? Всъщност е точно обратното. Удивява се как тялото ѝ сякаш само знае как да откликне на странното, но все пак някак познато преживяване.

Той се отдръпва, а тя му казва:

— Остани.

И се притиска към него.

Той поклаща глава — жестът не означава „не“, а „не сега“.

— Остани.

Но той отстъпва. Подозира, че тя не разбира напълно какво обещава поканата ѝ, как от неизбежното ги дели само едно дихание.

— Ще дойда на вечеря.

Той отстъпва назад, без да откъсва очи от нея. Така слиза по стълбите. Напушва я смях. Движи се сякаш във филм, пуснат по грешка на обратен кадър.

— Къде отиваш?

— Не знам... В катедралата!

— О! Там ли ще се женим? — притеснява се тя.

— Не, разбира се. Ти не си католичка.

— Не е там проблемът. Искам да се оженя в планина с изглед към морето.

— Аз ще гледам само теб. — Широка усмивка придава на думите му по-скоро сексуален, отколкото сантиментален привкус. Тази му страна ѝ е изцяло непозната и тя се изненадва от обзелото я очакване, макар че махва с ръка, сякаш да зачертае абсурдния коментар.

Той стига верандата.

— И защо ще ходиш в катедралата?

— Отец Асано обеща да ми даде няколко книги. Не ми трябват, но не искам да го обидя. Той е от малцината, които все още не се страхуват да общуват с мен.

— Ще останат в миналото ни, Конрад. Всички те. Ще намерим остров само за нас.

За пръв път произнася името му без уважителното „сан“. Той пристъпва напред, целува я пак. Не го интересува какво ще си помислят съседите.

Когато си тръгва, Хироко се втурва нагоре по стълбите да го изпрати с поглед, докато се спуска по хълма. Прозорецът обаче е разположен под ъгъл, който го скрива от очите ѝ. Внезапно я връхлита ново усещане — тялото ѝ е едновременно леко и натежало, крайниците ѝ тръпнат изтощено от удоволствие, но въпреки това сякаш са криле, способни да я понесат над земята.

В ъгъла на стаята стои куфарът, в който баща ѝ държи най-ценните спомени от съпругата си. Хироко го отваря и взема коприненото кимоно, сгънато под морска раковина, и плик с писма.

Подхвърля кимоното във въздуха. Коприната се разгъва, квадратът става правоъгълник; тя пак го подхвърля, кимоното удря лампата на тавана, улавя за миг сянката ѝ и се спуска плавно в разтворените ѝ ръце. Тя прегръща копринения водопад и си представя как се притиска гола до Конрад.

Съблича бързо омразната пола и ризата — някога искрящо бяла, а сега посивяла от много пране. Накрая остава гола. Нещо странно бушува в тялото ѝ. Не го разбира, но знае, че не иска да спира. Пъха едната си длан в ръкава на кимоното, коприната наелектризира кожата ѝ.

Конрад прекосява долината на Ураками. Сърцето му сякаш е заживяло свой живот.

Хироко излиза на верандата. Тялото ѝ — от врата надолу — прилича на бяла копринена колона с три черни жерава, политнали върху гърба ѝ. Тя поглежда към планините и всичко ѝ изглежда по-прекрасно от сутринта. Нагасаки е по-красив отпреди. Обръща глава и вижда високите кули на катедралата. Конрад също ги гледа и изведнъж съзира как между облаците зейва пролука. Слънчевите лъчи се процеждат оттам, прогонвайки облаците още по-надалеч.

Хироко.

После светът става бял.

* * *

Светлината е плътна като допир. Блъсва Хироко назад. Тя пада като покосена. Палещ прах изпълва устните и ноздрите ѝ. Първата ѝ мисъл е, че е скъсала коприненото кимоно на майка си. Надига се и поглежда надолу. Страховете ѝ не се оправдават — кимоното е изцапано, но непокътнато. Но нещо не е наред. Хироко се изправя. Въздухът е нажежен; усеща го с всяка фибра на тялото си. Гърбът ѝ гори. Прокарва ръка по рамото и докосва плът вместо коприна. Ръката ѝ се плъзва надолу по гърба и докосва нещо, което не е нито плът, нито коприна, а и двете. Чуди се дали причината е изгарянето, което усети, когато падна. После изведнъж няма никакво усещане. Потупва мястото, което не е нито коприна, нито плът. Нищо.

Съседката излиза на верандата.

— Какво стана? — пита тя.

Хироко се сепва — дрехата ѝ е разкъсана, трябва да влезе вътре да се преоблече. Обръща се и чува писъка на съседката. Прокарва пръсти по гърба си, докато изкачва стъпалата, по които само преди минути е следвала Конрад. Усеща нещо, после нищо; кожа и друго... Какво? Ивици кожа или коприна? Сваля кимоното. То се свлича от раменете ѝ, но не пада на пода. Нещо го задържа.

„Колко странно“ — мисли си тя и бавно завързва ръкавите под гърдите си.

Тръгва към прозореца, откъдето се опита да зърне Конрад, и поглежда надолу към хълма, търсейки отговор. Къщи, дървета, тълпи от хора, които трескаво разпитват, клатят глави и душат въздуха.

Тогава.

Хироко се навежда през прозореца, забравила, че е полугола. Нещо става с очите ѝ. Вижда всичко до дъното на хълма, но нататък — не. Нататък халюцинира. Огън и дим, а през дима не прозира нищо. Земята сякаш е огледален образ на безчувствения ѝ гръб. Докосва го. Пръстите ѝ усещат гърба, но гърбът не усеща пръстите. Обжарена коприна, изгоряла плът. Как е възможно? Долината на Ураками е станала нейна плът. Плътта ѝ е станала долината Ураками. Тя прокарва палец по някогашната кожа. Допирът среща меки безжизнени грапавини.

Ето какво означава разложена плът. Човек винаги научава нещо ново. Миризмата — едва сега долови откъде се излъчва острата миризма на мъртва плът. Звукът на огъня — откъде да знае, че огънят

бучи толкова яростно, движи се толкова бързо? Втурва се нагоре по хълмовете, скоро ще я достигне. Не само гърба, цялото ѝ тяло ще се превърне в долината Ураками. Диаманти от въглерод — в миг си представя, че е диамант, че целият Нагасаки е диамант, пронизал гълбините на земята, за да пропадне в ада. Накланя се напред и през дима търси катедралните кули. Съседката ѝ отново крещи.

Хироко поглежда надолу и вижда как по пътя към дома ѝ пълзи влечуго. Сега разбира. Земята вече се е разтворила и е пуснала ада горе. Дъщерята на съседката тича към влечугото, несръчно стиснала бамбуково копие. Влечугото вдига глава, момичето изпуска копието и извиква името на бащата на Хироко. Нима очаква той да ѝ помогне? Впило пръсти в бузите си, момичето повтаря като хипнотизирано: „Танака сан! Танака сан!“

Единствената светлина идва от пожарите. Съседката я вика. Гласът ѝ долита отблизо. В къщата е, чува стъпките ѝ. Къде е катедралата? Хироко трескаво размахва ръце — да прочисти пелената, която ѝ пречи да види кулите. Къде е катедралата? Къде е Конрад?

Защо краката ѝ се подкосяват?

* * *

— Ето. Гледай! Там!

— Откъде си сигурна, че е той?

— Никой в Нагасаки не хвърля толкова дълга сянка.

ПРИБУЛЕНИ ПТИЦИ

1.

Делхи, 1947

Саджад Али Ашраф се взираше в небето, подкарал велосипеда край река Ямуна. Опитваше се да открие небесната межда, разделяща Делхи от Дили. Дили — неговият град, лабиринт „от улички и алеи, заплетени като игра на шах“, ритмичното сърце на индийската цивилизация (той не приемаше други възгледи по темата, смяташе, че ги прокарват на шега), мястото, където предците му дошли от Турция преди повече от седем века и се присъединили към войните на мамелюкския владетел Кутбудин Айбак.

Саджад едва не падна — краката му изпуснаха педалите, както често се случваше, когато се замисли. Ето го и Делхи — столицата на Империята с къщите на англичаните и пищните им градини, осеяни с червени саксии с цветя. Разсъжденията на Саджад за Британска Индия свършваха дотук. Цветните саксии бяха квинтесенцията на всичките му размисли. В дворовете на англичаните не растат дървета. Около оградите няма малки пристройки. Само преграждения и разделителни линии. Саджад се усмихна. Това е. Ето я днешната тема за разговор с Джеймс Бъртън. Не за цветните саксии, а за разделителните линии. Повечето мисли и фрази, изскочили в ума му на път за Делхи, ще останат, разбира се, неизречени. Но както казва Джеймс Бъртън, подготовката е всичко.

По въпроса с разделението... Саджад пак погледна нагоре, но този път спря колелото и скочи на земята. Да, ето я границата между Делхи и Дили. Там, където небето е празно — никакви хвърчила не преплитат сребристите си корди и само от време на време прелита гълъб, отклонил се от ятата, кръжащи сред облаците над покривите в Стария град, където семейството на Саджад живее.

„Аз съм като тези залутали се гълъби — мисли си той. — Домът ми е в Дили, но току се отклонявам от родното ято да опозная небето над Делхи.“ Той се метна пак на велосипеда. Дали не би се получило стихотворение от идеята за гълъбите и индийците, които работят за англичаните? Почти веднага се укори. Нямаше поетичен талант и само

в Делхи разговаряше разпалено за мерената реч, с която беше отрасъл. В Дили, където братята, снахите, лелите, чичовците и майка му си подхвърляха куплети, съзнанието му бе заето с шахматните партии с Джеймс Бъртън, които продължаваха дни наред като приказки за султани и джинове. Честно казано, липсваха му сутрините, когато вместо за шах мислеше за правни документи. Но някой ден несъмнено щяха да се върнат към тях. Несъмнено.

Няколко минути по-късно той стигна имението на Бъртънови на Сивил Лейн. Закрачи по алеята, заобиколена от цветни саксии. Спря до бентлитото да погледне отражението си в стъклото, но зърна само седалките вътре. Тогавя решително се отправи към лъскавия капак на колата, който ясно очерта силуета му. Не обърна внимание на онези аспекти, за които майка му не пестеше похвали и се опасяваше да не го урочасат — меката, но гъста коса, изваяните черти (ако не броим някои извивки на носа), добре оформеният му мустак, светлата кожа на турските му предци, самоувереността на два̀сет и четири годишен мъж, непознаващ провали. Саджад огледа само бежовото кашмирено сако и с почти чувствена наслада прокара пръсти по фината тъкан.

— Паунът пристигна — констатира Елизабет Бъртън, загледана през прозореца на спалнята. Беше убедена, че младежът се възхищава на стройното си тяло, а не на деликатната материя. Видя как Саджад вдига ръкава на сакото към устните си — толкова смущаващо розови и плътни — и припряно отмести очи от него.

— Какво мислиш? — попита Джеймс откъм вратата.

— Ще ми се да не му даваш дрехите си — отвърна тя, без да се обръща към него. — Гледа те, сякаш всичко, което носиш, му принадлежи. Забеляза ли колко се притесни вчера, когато разля мастило върху ризата си?

— Подарените дрехи като метафора на краха на Империята. Интересна идея. Не ме интересува как гледа ризата ми, стига аз да решавам кога да му я преотстъпя.

Елизабет подпря глава на рамката на отворения прозорец. Джеймс я погледна — медночервената коса, падаща плавно малко над раменете ѝ, изваяното тяло, чувствените мигли. На трийсет и седем жена му не повяхваше, само чертите ѝ се изостряха. Опита се да си спомни кога за последен път правиха любов, но в ума му изплува горещата страст в нощите след смъртта на Конрад и облекчението,

което и двамата изпитаха, когато тя изтля. („Така се чувстват значи животните“ — промълви тя една нощ през онзи безумен период. Цяла седмица след това избягваше да среща погледа ѝ.)

Елизабет вдигна чашата си с чай от перваза на прозореца. Хрумна ѝ, че сякаш позира за картина „Колониална съпруга се наслаждава на градината си“. Гледката си струваше, февруарското слънце галеше приятно — набираще сили за следващите месеци — и земята се отплащаше за благодатта с щедри багри. Елизабет местеше очи от единия към другия край на предния двор и мислено изброяваше — върбинка, рапица, ароматен грах, рози, флокс. И това бяха само цветята около оградата. В колониален Делхи градините служеха на съпругите както крикетът — на мъжете им. Когато темите за разговор се изчерпеха или настъпеше неловка пауза, на помощ се притичваха гладиолите. А през февруари розите заменяха хризантемите и отбелязваха поантата на градинския сезон. И дамските обеди се проточваха до безкрайност.

Навярно най-сетне ще разкрие, че цяла година очаква не зимните цветя, а кралската поинциана — или гулмохар, както индийците романтично го наричаха. Представяше си презрението, с което делхийските съпруги ще посрещнат откровението ѝ — да пренебрегва тукашните зимни цветя, които всъщност бяха английските летни цветя, за сметка на най-безочливото индийско дърво със златисточервени цветове, пламтящи из целия град, устоявайки смело на слънчевия жупел за разлика от плахата зимна флора.

— Въображаемите ми бунтове набират сили с всеки изминал ден — каза тя.

Не очакваше Джеймс да е още в стаята. Отдавна не си правеха труда да дочакват отговорите си. Въпреки това се надяваше да я помоли да му обясни по-подробно. Но той вече се спускаше бавно по стълбите — кракът му още не беше се възстановил, откакто преди два месеца падна от коня.

Саджад го чакаше на площадката. Джеймс се усмихна на младия мъж в сако, шито сякаш по мярка.

— Коя от клетите ти снахи го преправя цялата нощ? — попита той и прескочи последните две стъпала, прехвърляйки тежестта върху здравия си крак.

— Кудзия — отвърна Саджад и протегна ръка към залитналия англичанин.

— Съпругата на по-малкия ти брат?

Саджад измърмори утвърдително. Всъщност беше съпругата на най-малкия му брат, но усилията на Джеймс Бъртън да разплете възела от имена и роднинства, които съставляваха семейството му, така или иначе винаги се оказваха безплодни.

Мъжете прекосиха покрития с шахматни плочки под и излязоха на верандата, където имаше две маси — на едната беше оставена шахматна дъска с вече започната партия, другата беше празна. Там Саджад остави донесените папки. Очите му зашариха из задния двор за някакъв пернат гостенин.

— Сред ружите ви има скорец, господин Бъртън.

— Върви! — махна с ръка Бъртън. — Аз ще прегледам подобие то на работа, което са ми изпратили тази седмица.

Саджад скочи на тревата, пренебрегвайки стълбите. Джеймс отбеляза, че Елизабет би заподозряла умисъл в скока — младият мъж нарочно подчертава пъргавината си на фона на несръчното приземяване на Джеймс преди малко. Но англичанинът харесваше безгрижието, с което индиецът прехвърляше тялото си от една височина на друга. Колко различен беше преди осем години, когато строго спазваше официалния етикет!

Всъщност Конрад откри Саджад. („Казваш го, сякаш е континент“ — отбеляза веднъж Елизабет, когато изрече гласно тази мисъл.) По време на краткия си престой в Делхи една сутрин се върна след разходка из града с абсурдно симпатично индийско момче.

— Ще му намериш ли работа? — попита Конрад, влизайки в дневната, където едва проходилият Хенри се крепеше върху коленете на Джеймс.

— Говори отлично английски. Щом слухът свикне с акцента, разбира се. Не го влече семейният калиграфски бизнес.

— Не можеш да мъкнеш тук скитници от улиците, Конрад — укори го Джеймс и хвърли поглед към момчето. Стоеше точно до прага, забило поглед в земята.

То вдигна рязко глава и изражението му подсказа, че индийският му английски е достатъчно добър да разбере — и да се обиди — от думата „скитник“. Джеймс го огледа по-внимателно. Определено не

беше скитник — прахът по белите му шалвари издаваше по-скоро разпалено участие в кварталните игри, отколкото наличие на една-единствена дреха в гардероба му. Показателен беше и фактът, че Лала Бухш — икономът — не се опита да изведе момчето навън да почака в коридора или на алеята, докато „сахибите“ обсъждат съдбата му. За дванайсетте месеца, прекарани в Делхи, Джеймс се бе уверил, че може да разчита напълно на Лала Бухш като пътеводна звезда в мистериозния лабиринт на индийската социална йерархия.

Джеймс привика момчето с показалец.

— Какво умееш?

Саджад Али Ашраф вдигна очи към него.

— Безценен съм — отвърна. Изчерви се от приглушения смях на Елизабет и се поправи: — Незаменим.

„Кой би помислил, че един ден преценката му ще ми се струва твърде скромна“ — рече си Джеймс, наблюдавайки как момчето — вече млад мъж — тихо се промъква към птицата.

Саджад се сниши пред лехата с ружите, от които се хранеше скорецът. По шията му искряха всички цветове на дъгата — от яркочервено до смарагдово и черно. Саджад си представяше понякога как, когато се ожени, ще напусне семейния дом и ще купи къща само за себе си и за любимата, а предният двор ще е пълен с дъхави и обагрени ярко цветя, за да привличат делхийските птици.

Колибрито закръжи между Саджад и ружата, после се стрелна надалеч. Младежът вече бе спрял да гадае каква ли невеста ще му изберат лелите и майка му. Сполучиха с двамата му братя, но с третия — Саджад поклати глава при мисълта за мрачното, глуповато създание, за което се ожени брат му Икбал. Той се извърна, за да не види Джеймс какво прави, наведе се и пъкна език в чашката на божура в безуспешен опит да вкуси цветния нектар. Изправи се и се запъти към верандата. „Каквато и да е невестата, сватбата ще е скоро“ — рече си. Болестта на баща му и смъртта му преди две години сложиха край на първата серия по издирването, а втората се оказа чиста загуба на време — щом братовчедката на снаха му възнамеряваше да пристане на друг, защо поне не го направи още в началото на предбрачните преговори, вместо да чака финалната подготовка? Историята ги сломи духом, но през последните няколко седмици жените в семейството

запретнаха за пореден път ръкави да се погрижат за бъдещето на Саджад.

Понякога той си мечтаеше сам да си намери съпруга, но тогава се сещаше за Бъртънови и се отказваше.

— Да поиграем — предложи Джеймс и махна пренебрежително към папката с документи.

— Уличките на Дили са заплетени като шахматна партия — цитира Саджад и седна срещу Джеймс, избърсвайки с ръка евентуалните следи от цветен пращец по лицето си. — Съгласен ли си?

— Глупости. — Джеймс му подаде кърпичката си и посочи жълтия пращец на върха на носа му. — Шахът не е заплетен. Аз съм на ход, нали?

Шеговитият въпрос беше отглас от времето, когато Саджад се съобразяваше стриктно с разликата в социалното им положение и не смееше да противоречи на англичанина. Сега, когато беше ред на Саджад, Джеймс винаги твърдеше обратното.

— Да, твой е. — Саджад избърса пращеца с пръсти и му подаде кърпичката. Знаеше колко държи англичанинът на тези приятелски жестове, смъкващи високата преграда помежду им. Саджад отдавна се бе примирил, а на англичанина дори не му минаваше през ум, че всъщност само той има право да избира коя бариера да вдигне.

— Не е. Твой е — вдигна вежди Джеймс.

— Да, господин Бъртън.

Саджад хвърли бегъл поглед към дъската и премести офицера пред противниковата пешка.

— Какво си се вкиснал? Върни този офицер, Саджад, не ставай смешен!

— Защо да не е заплетен шахът?

— Пак от същата проклета книга, нали? От нея си го прочел.

„Проклетата“ книга бе „Здрач в Делхи“ на Ахмед Али, публикувана през войната от „Хогарт Прес“. Майката на Джеймс му я беше изпратила за Коледа. Той изчете две страници, реши, че авторът е прекалил с хиперболите, и я връчи на Саджад да му покаже какво произведение аудиторията превъзнася като индийски шедьовър.

— Вирджиния Улф и Морган Форстър в най-добрата им наставническа светлина. Ти ще напишеш по-добър роман.

Но Саджад го хареса и започна да вмъква цитати от него в разговорите им с надеждата Джеймс да оцени красотата на богатото слово.

Саджад върна офицера и побутна напред пешката.

— Мислиш ли, че англичанин някога ще напише шедьовър на урду?

— Не — поклати глава Джеймс. — Отдавна е минало времето, когато сме се стремели да влезем по този начин в света ви. А и вие ще се чудите какво да ни правите, ако опитаме.

На Саджад му се струваше, че заради честото повтаряне подобни догадки се превръщат в неоспорима истина. Той знаеше какво би правил с шедьовър на урду, написан от англичанин. Ще го прочете. Защо да се усложняват толкова нещата?

— А и досега да е станало. Новият вицекрал пристига скоро. Да свидетелства как Империята ще се оттегли от тези брегове. — Джеймс се облегна назад и изучаващо изгледа младежа и градината, сякаш са двете страни на монетата, отговорна за случващото се. — И най-добрите партии все някога свършват. — Саджад се почуди как Джеймс би осмислил края на Империята без услужливите шахматни алюзии. Англичанинът се обърна към дъската и се усмихна, съзирайки клопката, която Саджад му подготвяше. — Осведомените смятат основаването на Пакистан за неизбежно. Колко нелепо!

Саджад завъртя пръсти — добре познатия вече на Джеймс индийски жест, изразяващ безразличие.

— Все ми е едно. Аз ще умра в Дили. Преди това ще живея в Дили. Независимо дали се намира в Британска Индия, Хиндустан или Пакистан.

— Заинатил си се, но ми звучи нелепо.

— Защо? С какво британците промениха живота в моята мохола? — Обърканият поглед на Джеймс го принуди да преведе — „квартал“ — едва прикривайки раздражението си от неспособността на англичанина след всичките изминали години да разбере тази толкова съществена дума на урду. — Всичко си е постарому. Е, с известни мимолетни сътресения — през 1857 например, навярно оттеглянето на британците ще е следващото. Ала повярвай ми, през следващия век Дили ще продължи да прави същото като през двата предишни — ще изтлява бавно, с поетична меланхолия.

Джеймс изръмжа скептично, че напускането на британците се окачествява единствено като „мимолетно сътресение“, но се задоволи да отговори само:

— Ако наистина е така, значи погрешно смяташ, че ще живееш и ще умреш тук. Не си създаден за изтляващ свят.

Ако взаимоотношенията им наистина бяха такива, каквито Саджад си ги представяше, измисляйки теми и фрази за разговор на път от Дили за Делхи, той би отвърнал през смях: „Това ли наричаш процъфтяващ живот? Да играя шах с теб? Не е ли време да се връщаме в правната кантора, Джеймс Бъртън?“ Саджад обаче впери поглед в дъската и заклати глава, сякаш преоценяваше из основи отношенията си с родната мохола.

— Не ми ли вярваш? — възкликна Джеймс. Саджад само се усмихна и вдигна рамене. Англичанинът се протегна и го докосна по ръката. — Не познавам по-способен човек.

В такива моменти сърцето на Саджад преливаше от обич към Джеймс Бъртън. Не заради комплимента — не се нуждаеше от хвалби — а заради начина, по който Джеймс влагаше цяла палитра от чувства и взаимоотношения — господар — подчинен, работодател — служител, баща — син, отколешни партньори над дъската — в думата „способен“.

Предната врата се отвори. Доловиха стъпки и гласа на Дала Бухш: „Почакайте, моля. Ще съобщя на господин Бъртън.“ Джеймс и Саджад го чува как заизкачва тежко стълбите.

— Кой ли е? — почуди се Джеймс и стана.

Излезе в коридора, следван от Саджад. Там стоеше жена, пъхнала ръце в джобовете на панталоните, и се взираше в окачения на стената портрет на Джеймс, Елизабет и сина им Хенри. Освен сините панталони, пристегнати под коляното, тя носеше кремав пуловер с навити до лактите ръкави; тъмната ѝ коса стигаше до раменете. Макар да не виждаше лицето ѝ, Джеймс бе сигурен, че сред делхийските му познати няма такава жена.

— При съпругата ми ли идвате? — попита той.

Тя се обърна и Джеймс възкликна: „Боже мой“, разбрал, че посетителката е японка.

— Казвам се Хироко Танака. Вие навярно сте Джеймс Бъртън.

2.

Преди да прекрачи прага на дома му, Хироко Танака знаеше само три неща за Джеймс Бъртън — че е женен за сестрата на Конрад, чичо му е построил „Азалия Менър“ и при него работи индиец, изповядващ исляма. Когато Лала Бухш отвори вратата и сред черно-бялото на плочника и стените Хироко зърна яркото маслено платно, окачено на видно място, за да представи на посетителите семейство Бъртън, тя пристъпи напред да разгледа именно Джеймс. Кой беше този мъж, за когото Конрад нямаше какво да разкаже? В нарисувания в скъп костюм мъж, прегърнал с едната си ръка съпругата, а другата положил на шкафа със спортни трофеи, тя веднага различи чертата, уловена майсторски от художника — самодоволството на Джеймс Бъртън. И разбра защо Конрад нямаше какво да каже за него. И на него.

Застанала с протегната длан, която втренченият объркано в нея мъж не забелязваше, тя си помисли, че Джеймс Бъртън прилича на изоставена скица, предшестваща масления портрет. Кестенявата коса от картината всъщност бе светлокафява, бронзовата кожа — бледа и луничава, а зелените очи — разположени по-близо, отколкото художникът бе посмял да разкрие. Въпреки това, когато добрите маниери решително, но елегантно изтриха изненадата от лицето на Джеймс и го подтикнаха да поеме ръката на Хироко, сякаш я очакваше отдавна, тя прозря приликата с платното — пред нея стоеше мъж, на когото равновесието беше стихия.

— Как узнахте името ми? — попита той. После вдигна пръст и сякаш възнаграждението за отговора е бутилка шампанско, произнесе с апломб: — Конрад!

Застаналият дискретно зад него Саджад присви болезнено очи.

Това чу Елизабет Бъртън — как Лала Бухш съобщава, че имат гост от Япония, а когато забързано заслиза по стълбите, Джеймс тържествуващо обяви: „Конрад!“ Сърцето й, противно на разума, вече бе извлякло най-невероятното заключение, когато заобиколи площадката и зърна гърба на напълно непознатата жена.

Хироко забеляза, че погледът на Джеймс се отклонява към стълбите, и обърна глава. И откри нов нюанс на болката. Пред нея стоеше Конрад, превърнал се в красива жена. Червеникавата коса преливаше в медни отсенки, големите очи светеха с чувствено вместо безметежно излъчване и стройното тяло бе преоформено в меко изящество. Думите на Джеймс долетяха до слуха ѝ с известно закъснение:

— Съпругата ми Елизабет. Скъпа, това е госпожица... Танкър?

Гласът зад него го поправи:

— Танака.

Хироко обаче безмълвно следеше слизащата по стълбите жена.

През последните осемнайсет месеца почти нямаше ден, в който пред очите ѝ да не изплува Конрад, слизащ надолу, отказал поканата ѝ да остане. След известно време обаче непреодолимите чувства вече не изглеждаха така неотменимо свързани със спомена. Неотдавна в Токио танцуваше с американски майор. Мимолетен жест ѝ напомни Конрад, тя довърши танца, без да пропусне нито една стъпка, извини се, че трябва да се освежи, изтича в банята и се разплака заради своята безчувственост. После се върна за следващия танц. Да, Хироко бе научила всичко за срамната издръжливост на човешкото сърце. Но при вида на слизащата по стълбите Елизабет образът на Конрад оживя, сякаш едва вчера си бе тръгнал от дома ѝ, за да срещне смъртта.

— Приятно ми е, госпожице Танака — протегна ръка Елизабет към жената, която се взираше в нея толкова неучтиво. Интуитивно долови, че тя е познавала достатъчно добре Конрад, за да остане смутена от приликата с полусестра му. Жената не реагира и Елизабет хвана отпуснатата ѝ длан. За миг останаха с преплетени пръсти. После непознатото хладно докосване прогони призрака на Конрад и Хироко енергично раздруса ръката на Елизабет.

— Илзе — промълви тя.

Веднага се укори мислено — „госпожа Бъртън“, — но Конрад винаги я наричаше Илзе.

— Елизабет — поправи я тя с извинителна усмивка, задето не е запазила детинското си име. — А как да ви наричам аз?

— Хироко.

— Да ви предложим ли чаша чай, госпожице Танкър? — попита Джеймс. Защо Елизабет не е така дружелюбна със съпругите на

клиентите му? — Лала Бухш, чай!

Джеймс махна с ръка към верандата, подканвайки двете жени да се настанят там.

Хироко погледна въпросително към Елизабет — „вече е избрала с кого да се съобразява“, помисли си Саджад — и едва когато тя ѝ се усмихна и кимна, закрачи по коридора. Хироко погледна индиеца, отстъпил встрани да направи път на тримата чужденци.

— Саджад, намери си някакво занимание. По-късно ще се заемем с папките.

— Саджад? — Хироко се закова пред индиеца. — Да?

Прииска му се да протегне ръка и да докосне черната точица на скулата ѝ и да провери дали е част от нея или дребна пчела, кацнала там, прибрала криле и решила да се установи за постоянно. Струваше му се, че японката би позволила подобна волност — на пчелите и на мъжете — стига намеренията да са в рамките на благоприличието.

Хироко понечи да спомене, че Конрад ѝ е разказвал за него, но преди да отвори уста, Саджад я погледна предупредително и леко поклати глава. „Що за правила властват в този дом?“ — помисли си тя и му се усмихна плахо, пренебрегвайки любопитните погледи на Елизабет и Джеймс. Дали и Конрад се е чувствал толкова объркан, когато е пристигнал в Нагасаки? Де да имаше виолетовите му бележници! Но на този свят не бе останала никаква следа от Конрад Вайс. На девети август от дървото, на което бе окачил въртележката, бе останал само опожарен дънер, макар бомбата да не засегна квартала. Йоши Ватанабе смяташе, че не бива да винят бомбата за това — някой минувач е палел цигара, стреснал се е от ярката светлина и е изпуснал горящата клечка кибрит до оградата.

— Дори да си прав, все пак виновна е бомбата — отвърна му тогава Хироко.

Прииска ѝ се да седне и да заплаче с глас, но се овладя и излезе на верандата. И попадна в друг свят от багри и птичи песни. Сякаш пристъпи във въображението на някой, който няма друг начин да избяга. Толкова красота, но впримчена натясно! Хироко седна на стола, който Джеймс любезно придърпа, и каза, че с удоволствие би изпила чаша чай.

— Какво ви води в Делхи? Отдавна ли сте тук? — Джеймс кръстоса крака и се облегна спокойно назад. Съпругата му го изгледа

любопитно, но не си позволи да се отпусне. Въпреки единайсетте години брак все още се учудваше на способността му да дирижира впечатленията на околните. Как нехайно ѝ подхвърли обръщението „скъпа“ преди няколко секунди! Често го използваше на светски събития, но изречена толкова рано сутринта и придружена от изненадания поглед на Саджад, тази пародия на нежност ѝ прозвуча особено нелепо.

— Току-що пристигам. Не исках да оставам повече в Япония — отговори Хироко.

Джеймс кимна насърчително, сякаш одобрява началото на пиесата и демонстрира готовност да остане и да наблюдава как ще се развие сюжетът, но Елизабет разбра, че гостенката няма какво да добави.

— И познавате Конрад? — попита тя.

Хироко кимна.

— Той ли ви разказа, че има роднини в Делхи?

Елизабет прокара длани по роклята си, сякаш да приглади несъществуваща гънка. „Все едно си помисли, че изрисуваните върху памучния плат цветя са паднали в скута ѝ от градинските храсти“ — рече си Хироко. Идеята би допаднала на Конрад.

— „Бунгал О!, Сивил Лейн, Делхи“ — меко произнесе тя, изричайки гласно спомена. — Той казваше, че никой не би устоял на такъв адрес.

Джеймс се приведе леко напред.

— От Нагасаки ли идвате?

Изглеждаше някак... твърде цяла, не приличаше на снимките, които така и не можа да си обясни защо публикуват в достъпни за децата издания. Като осемгодишния Хенри. „Татко, чичо Конрад такъв ли е бил, когато е умрял?“ — посочи му момчето фотография на нещо, което почти не напомняше човешко същество, в списанието, което Елизабет несъобразително бе донесла у дома.

— От Токио. Работех там след края на войната. Като преводачка. Моя позната ми каза, че неин приятел ще пътува до Индия, Бомбай. Срещнахме се, убедих го да ме вземе. А от Бомбай пътувах с влака до Делхи.

— Как! Сама? — Джеймс улови погледа на Елизабет. „Измисля си“ — говореха очите му.

Хироко не пропусна негласната реплика — след бомбата изучаваше семейните двойки с изострения интерес на човек, сигурен, че познанията му за брака ще се изчерпят с наблюдения.

— Да. Защо? Жените в Индия не пътуват ли сами?

Елизабет едва сдържа смеха си. Хироко развенчаваше митовете за смирените японки. Удаде ли ѝ се възможност, жената пред нея би стиснала слънцето в юмука си и би изпила жадно течното му сияние. Запита се дали вече не е започнала да се утешава с идеята за добродетелността на ограничения живот. Ядоса се на себе си и тракна с точета по пода. Добродетелността определено беше съвсем друга тема.

— Е, не е забранено със закон, ако това имате предвид.

Тази жена притесняваше Джеймс. Не успяваше да я разгадае. Индийци, германци, англичани, дори американци... умееше да ги разчита. Но тази японка в панталони. От какво тесто, за Бога, беше замесена?

— Но правилата са едно, а здравият разум — съвсем друго. Аз определено не бих позволил на Елизабет...

Заекна, съзрял как Хироко хвърля поглед към съпругата му да види как ще реагира.

— Преводачка сте значи? Професионално ли общувахте с Конрад или... — Елизабет придружи въпроса с жест, който предаде пълната ѝ неосведоменост за живота на Конрад в Япония.

— Така се запознахме. Покрай преводите за книгата му. Той...

Хироко млъкна. Не бе говорила за Конрад с никого освен с Йоши Ватанабе, а с него се разбираха негласно. Едва след няколко секунди успя да изрече в думи бъдещето, което беше изгубила.

— Ако светът ни не беше загинал, щеше да ми стане съпруг.

Появата на Лала Бухш с чая им предостави време за размисъл. Джеймс се облегна назад, без да си прави труда да прикрива недоверието. А Елизабет си помисли: „Изобщо не съм го познавала!“ Нищо в представите ѝ за покойния ѝ полубрат — затворен в света на мислите си човек, който възприема другите като натрапници, отвличащи го от красотата на някое цвете или идея — не подсказваше способност да привлече толкова одухотворена жена. Почуди се какво ли означава бракът за японците. Дали е по любов? Не можеше да си го представи. Не можеше да си представи влюбените Конрад и Хироко —

при това в началото, когато всичко на света се свежда до две тела. Изведнъж я озари отдавна забравено усещане за физическото присъствие на Джеймс.

„Кой би устоял на такъв адрес“ — Джеймс повтори мислено странното изречение и кимна на японката — как ѝ беше името? — сякаш осъзнаваше новината за връзката ѝ с Конрад. Дали очакваше да остане при тях? Да не би да си въобразяваше, че ще я поканят просто защото твърди, че е била годеница на Конрад? Макар да не се изрази точно така. Погледна към ръката ѝ. Не носеше пръстен.

— Съдбата на Конрад е ужасна — каза той, разбрал, че Елизабет не възнамерява да проговори първа. — Случилото се е ужасно. Известно време не поддържахме връзка, госпожице Тан... — Той вдигна чашата с чай да прикрие неспособността си да запомни името ѝ. — Но, разбира се, с удоволствие ще научим повече за живота му в Япония. Наминете на вечеря, докато сте в Делхи. Колко ще останете тук?

„Джеймс, копеле!“ У Елизабет се надигна желание да закриля девойката, дошла при тях, понеже явно няма къде другаде да отиде. Абсурдна постъпка, естествено, но това не оправдаваше грубия начин, по който Джеймс ѝ показваше вратата.

Само ярката червенина по бузите издаде смущението на японката.

— Имам спестявания и нямам ангажименти. Не се налага да правя планове.

Истината бе, че не разполагаше с много средства — заради пътуването дотук — но беше сигурна, че трите езика, които владее, и блестящите препоръки от американците ще ѝ осигурят препитание навсякъде по света.

— Колко ще остана... Зависи как ще се спогодим с Делхи.

Хироко се обърна към Елизабет, намествайки гръб на облегалката — жестът отпрати Джеймс в мизансцена в отговор на неговия опит да ѝ покаже, че е нежелана.

— Ще ме посъветвате ли къде да намеря приличен пансион? Имам препоръки от американците в Токио и от Йоши Ватанабе, внук на Питър Фулър от Шропшир.

Дали от любопитство, съчувствие или стремеж да ядоса Джеймс — Елизабет така и не разбра — но устата ѝ сякаш сама изрече:

— Защо не отседнете тук няколко дни, докато уредим въпроса? Къде е багажът ви?

— Оставих го отвън. — Хироко се опита да свърже пренебрежителните коментари на Конрад за Илзе — сестрата, в чийто дом се чувствал като чужденец — с предлагащата ѝ топлота и гостоприемство жена. — Но, моля ви, не искам да се натрапвам.

— Елизабет, може ли... — Джеймс се изправи и влезе в къщата.

След кратка пауза — колкото да ѝ хвърли успокоителен поглед — Елизабет го последва.

Ръката на Хироко се плъзна по рамото и надолу по гърба. Притисна пръсти към мястото точно под лопатките. От Токио дотук я движеше инерцията. Не мислеше толкова накъде отива, просто искаше да си тръгне. Преминаваше през света с ужасната свобода на човек, който не отговаря пред никого. Беше се превърнала в митична фигура. Героиня, изгубила всичко и преминала кърваво прераждане. Легендарните образи, отърсили се от миналото и от себе си, обикновено сеят мъст или въздават справедливост.

Веднъж Хироко цял следобед се визира в снимка на Хари Труман. Не знаеше дали ѝ се иска да нарани този човек. Навярно би изпитала известно удовлетворение, ако някой хвърли бомба върху него. Що се отнасяше до възмездието — идеята, че съществува само накърнява паметта на мъртвите. Напусна Япония не защото я влечеше новото, а защото се страхуваше да не я сведат до вездесъщото „хибакуша“, започнало вече да разяжда живота ѝ. Японците я възприемаха единствено като жертва на бомбата. А американците... е, вече не искаше да има вземане-даване с тях. Хироко стана рязко от стола и скръстила ръце, се отправи към градината. Понякога опипваше мъртвия си гръб с очакване, което не разбираше, но знаеше, че няма да се сбъдне.

Прокара кокалчетата на пръстите си по ствола на едно дърво. Приглушеният звук от допира на кожата върху кората странно я умиротвори. Напомни ѝ нещо, нещо от Нагасаки, но какво?

Саджад излезе от кабинета на Джеймс и закрачи из градината. Бъртънови се караха точно пред вратата — не знаят нищо за тази жена (каза Джеймс), не могат да изхвърлят годеницата на Конрад на улицата (отговори Елизабет), очевидно лъже за връзката им (Джеймс), да телеграфират на приятеля на Конрад — Йоши еди-кой си, и да го

питат, но не бива да се държат негостоприемно (Елизабет), о, аз съм негостоприемен значи (Джеймс). Саджад мразеше препирните им — не заради самите препирни, а заради хладния разум и старанието им дори при най-язвителните забележки, да не изрекат болезнената истина. Накрая неизреченото изпълваше стаята и на индиеца му се приискваше да побегне към дома си, където звучно ругаеха дори Аллах за недостатъците му.

Изненада се, че гласовете им не долитат в градината. Видя, че новодошлата е в неведение за разразилата се буря. И сякаш в неведение за целия свят, втрещена в опакото на дланта си, която ритмично търкаше по възлестия дънер.

— Недей — възкликна той към ужасяващо крехкия на фона на слънчевата светлина силует.

Не го чу. Той изтича към нея. Стигна точно когато по кокалчетата ѝ избиха капки кръв и ѝ дръпна ръката.

Лала Бухш излезе тъкмо когато Саджад плъзна ръка през кръста на Хироко.

„Неприятности“ — помисли си той.

3.

— Май няма да се получи с момичето, което ти бяхме избрали за жена — каза Кхадиджа Ашраф и се настани на дивана в двора до кръстосалия крака Саджад, който отпиваше от чашата с чай и се наслаждаваше на покоя на утрото.

Младежът положи ръка на рамото на майка си и прошепна:

— По-лесно ти е да го признаеш, докато другите още спят, нали? Смяташ, че в Дили няма момиче, достойно за любимия ти син?

Кхадиджа Ашраф изтупа нападалите бадемови листа от възглавничката, облегна се и отчаяно поклати глава, разочарована от безразличието на Саджад.

— Тези глупости за Пакистан провалят всичко.

— О, пак ли Пакистан? Мохамед Али Джинах е заменил Аллах като главния заподозрян за неволите в живота ти? Надминаваш дори най-заклетите привърженици на Мюсюлманската лига.

Майка му пооправи диплите на гарарата и отказа да се усмихне. Вложи цялото си старание да организира предбрачните формалности с дъщерята на Мир Юсуф — Шехербано — и всичко вървеше по мед и масло, докато бащата не обяви внезапно, че Пакистан скоро ще е реалност, той, разбира се, ще се премести там и очаква бъдещият му зет да го последва. Кхадиджа Ашраф недоумяваше защо Мир Юсуф не остави договорките на жените, но вредата беше нанесена. Започнаха нови разговори; момичето заяви, че ако и в Делхи организират пропакистански процесии като в Лахор, тя с радост ще последва примера на тринайсетгодишната Фатима Сугхра, която смъкнала британския флаг от сградата на пенджабския секретариат и го заменила със зеленото знаме на Мюсюлманската лига, ушито от собственото ѝ було. Кхадиджа Ашраф не знаеше дали си е носела резервно по време на този безсрамен акт, а и не смееше да попита.

— Мила мамо — подхвана Саджад и трескаво се помъчи да намери точните думи, които ще разкрият позицията му, без да я обидят. — Моята съпруга ще дойде в нашия дом; аз няма да ставам част от семейството ѝ. Няма значение дали баща ѝ иска да замина за Пакистан

или не. А за другото... винаги си казвала, че ми трябва жена със силна воля, иначе ще ми омръзне.

— Аз имам силна воля. Но булото ми не пада от главата.

— Искам модерна съпруга.

Изрече го рязко и неочаквано, понеже въображението му вече рисуваше романтичния образ на момичето, поискало да развее забрадката си на мястото на британското знаме. Саджад нямаше политически пристрастия, но за сметка на това имаше любими легенди — от историческите фигури го вълнуваха най-много две жени — принцеса Джанси и владетелката Разия от Робската династия. Могъщи жени, които предвождали воители и се съвещаваха редом с мъжете. Майка му разказваше историите им така, че го накара да се влюби в тези символи на женствеността.

— Модерна?

Кхадиджа Ашраф повтори английската дума с отвращение и Саджад се опита да не си представя как Бъртънови биха се надсмели над произношението ѝ: „маадерн“.

— За такива ли се смятат твоите англичани? За модерни? Говорят така, за да те откъснат от миналото и от близките ти.

Саджад се отмести и се наведе да се обуе. Мисълта, че нещо може да го откъсне от Дили бе не само нелепа, но и обидна, и майка му несъмнено го усещаше.

— Модерна Индия започва в мига, когато англичаните се оттеглят. Или вече е започнала, когато на техния собствен език им казахме да си вървят у дома. — Дълбоко в себе си се запита дали наистина го вярва. — Не, англичаните не притежават модернизма. Точно обратното. Тяхната история приключи. Ще се върнат на студения си остров и десет поколения напред ще бленуват изгубеното.

— Като мюсюлманите в Индия.

Саджад се засмя и стана.

— Когато се оженя, мамо, искам пак с теб да пия сутрешния си чай.

Целуна я по челото, взе си книгата и забърса от корицата мокрото кръгче от чашата. Когато отваряше тежката дървена врата, брат му Алтамаш излезе от една от стаите около двора, прозина се и каза:

— Защо е буден малкият англичанин толкова рано? Разходка по изгрев с губернатора?

Саджад не му обърна внимание и излезе, понесъл велосипеда. Глухото хлопване на вратата сякаш даде начален сигнал за сутрешната молитва на мюезина в Джама Масджид. Саджад извърна поглед към джамията на няколко минути път от дома им. Мраморните куполи и минарета изглеждаха като двуизмерни. Спомни си как една нощ седеше върху раменете на баща си пред варовиковите стъпала, отвеждащи към джамията, вперил очи в бялата постройка на фона на тъмното небе. Баща му разказа как една нощ император Шах Джахан дошъл тук с ножиците, принадлежали някога на Пророка, и изрязал къс от небето. На сутринта хората в Дили се събудили и съзрели, че пред тях се извисява Джама Масджид — дар от небесните архитекти.

От седмици Саджад не бе изкачвал варовиковите стъпала и не бе влизал в пълния с гълъби двор за петъчна молитва. Сега всички говореха само за Пакистан; имамът и най-консервативните членове на общността настояваха, че националностите не бива да разделят мюсюлманското братство, а привържениците на Мюсюлманската лига отвръщаха как поведението на индусите ясно подсказва, че няма да се съгласят да споделят властта с мюсюлманите в постбританска Индия, а потомците на Тиглаките и Лодхите не бива да търпят повече унижения; привържениците на Конгреса пък твърдяха, че партията им не е индуска, а индийска и хората в Дили нямат нищо общо с пенджабските феодали, които ще управляват Пакистан. И прочее, и прочее... Във всяка група имаше разумни оратори. Други обаче се палеха така, че на Саджад му се искаше да ги поръси с трохи, та гълъбите да се спуснат върху тях и плясъкът на криле да заглуши думите им.

В далечината някой го повика по име — пенсионираният професор от Алигархския университет, който преподаваше английски на него и на сестра му, докато братята му предпочетоха да изучат калиграфия от баща им. Макар обикновено да се отбиваше да поздрави стареца, този път се престори, че не го чува, и се запровира из лабиринта от разбуждащи се улички. Вместо по дългия маршрут край реката, се насочи право към Кашмирската порта към Сивил Лейн.

Тя му бе казала: „Колкото и рано да пристигнеш, аз ще съм будна.“ Не очакваше да е облечена и готова по това време, но в поканата — или предизвикателството — съзря подходящо извинение

да изпълни отколешното си желание да види градината на Бъртънови по изгрев-слънце. Представи си, че стои на верандата и наблюдава как цветята изплуват от ноцните сенки, докато всички в къщата още спят.

Ала когато влезе в Делхи, Хироко Танака вече седеше на верандата, наметнала шал на слабичките си рамене. Отпиваше от чашата с жасминов чай, благодарна, задето гледа света от вертикална перспектива. Рядко удоволствие от близо две седмици. Първата нощ спа в стаята за гости на втория етаж, твърде изтощена за самотни разходки в търсене на квартира, но решена още на другия ден да напусне дома, в който не откри никаква следа от Конрад. От единствения ден в компанията на Елизабет Бъртън разбра само как безрадостният живот би променил чертите му.

На следващия ден стана и се почувства като безнадеждно разлюляна от вълните лодка, запрепва се по стълбите и припадна на площадката долу. Свести се в леглото в спалнята на първия етаж, изпълнена с аромата на афтършейва на Джеймс. Семейният лекар на Бъртънови доктор Агаркар пристигна след няколко минути и обясни, че се е заразила по време на пътуването към Делхи; нищо страшно, с медикаменти и почивка ще се възстанови напълно.

— След седмица, най-много десет дни ще се оправите — каза той на Хироко.

Въпреки безпомощното си състояние тя успя да го попита за място, където да отседне.

— Абсурд! — намеси се Елизабет с глас, прозвучал и строго, и мило. — Оставаш тук. Няма да го обсъждаме повече.

По-късно, когато доктор Агаркар стана да си върви, Хироко дочу Джеймс да му казва в коридора:

— Да, получихме телеграма от онзи Ватанабе — братовчеда на Джулиан Фулър от Нагасаки. Познаваш ли Джулиан? Беше тук през трийсет и четвърта или трийсет и пета. Бохем. Чичо му се оженил за японка. Оказа се, че наистина е имало нещо между нея и Конрад. И е изгубила всичките си роднини. Всичките. Клетото момиче! Чувствам се като истински негодник!

— Значи ще остане у вас, докато е в Делхи?

— Да. Поне докато закрепне. След това... е, не знам. Да видим дали ще се разбираме. На Елизабет ще ѝ се отрази добре новата

майчинска роля. И жена ти ли се промени, когато Рави замина за Итън?

Хироко заспа, преди да дочака отговора на лекаря. Когато се събуди, Елизабет седеше край леглото ѝ. Отпуснатите ѝ рамене говореха, че е там от доста време. Хироко се усмихна, Елизабет отвърна с усмивка. После болната заспа отново.

Два дни по-късно остана будна достатъчно дълго, за да се почувства отегчена.

— Ще ти почета — предложи Елизабет. — Някакви предпочитания?

— Ивлин Уо.

— Нима? Колко странно!

— И на Конрад му изглеждаше така. Казваше, че Уо е за читатели, които познават англичаните и разбират сатирата. Аз пък му обяснявах, че може би е по-добре да четеш Уо не като сатира, а като комедия.

Елизабет се замисли.

— Навярно си права. Аз го намирам за прекалено жесток. И почти непоносимо тъжен.

Пръстите на Хироко се раздвижиха леко на милиметри от ръката на другата жена върху одеялото. Жестът изрази толкова деликатно съчувствие, че Елизабет неволно си представи как Конрад довежда Хироко в дома им като нейна снаха.

— Сигурно като поживееш сред нас, ще проумееш сатирата.

— О, вече разбирам — кимна Хироко и бързо притисна с длан устата си.

Ала Елизабет се засмя. Отдавна не се бе смяла така. Хвана ръката на Хироко и я стисна силно.

— Забрави глупавите пансионни. Оставаш тук. Та ние сме почти сестри!

Застанал на прага, Джеймс Бъртън видя как смехът озарява лицето на съпругата му и кимна. Хироко далеч не бе убедена, че гостуването ѝ у семейство Бъртън е идеална ситуация, но изтощена от болестта, чувства само благодарност към Елизабет.

Преди няколко сутрини усети как силите ѝ се възвръщат и изпита огромно облекчение, което не сподели с никого. Опасяваше се да не би лъчевата болест, омаломощила я през 1945, да се е завърнала

или просто да се е събудила от дрямката, както я предупредиха лекарите. Но щом силите ѝ се върнаха, отхвърли тревожните мисли също тъй енергично, както опровергаваше съмненията на Конрад, че не е разумно да се среща с германец в Нагасаки. Реши, че е време да намери с какво да запълва дните си. Привърза се към семейство Бъртън повече, отколкото подсказваше първият ѝ ден в Делхи, но общуването с тях не ѝ беше достатъчно.

Сметна, че е измислила отлично разрешение на проблема, но Бъртънови не посрещнаха с ентузиазъм настояването да ѝ намерят работа в Делхи като преводачка от немски, английски и японски. Извикаха доктор Агаркар, който я информира, че не се е възстановила достатъчно „да се щура насам-натам“. Лекарят навярно чисто и просто изпълни приятелския си дълг към Бъртънови, които смятаха, че ако си намери работа, Хироко ще постави гостоприемството им под въпрос.

Затова тя прибягна до следващия вариант.

— Искам да науча езика, който се говори тук.

— Не е необходимо. Английският е достатъчен. Ще се срещаш или с местни възпитаници на Оксфорд и съпругите им, или с персонал като Лала Бухш, а те поназнайват английски, стига да вмъкваш тук-там по някоя дума на хиндустани. Елизабет ще ти обясни — каза Джеймс.

Не бе чувала по-странна идея.

— Въпреки това искам да се науча да чета и да пиша — настоя тя. — Дали някой...

— Саджад — намеси се Елизабет. — Той преподаваше на Хенри — сина ми.

„Не прехапа устни“ — помисли си Хироко, но деликатните бръчици в ъгълчетата на устата издадоха потиснатата болка по детето, заминало преди година в пансион в Англия, откъдето пращаше писма до родителите с молби да се върне „у дома, в Индия“.

— Той няма време — възрази Джеймс. — Знаеш, че няма как да работи на половин ден. Вече не разполагам с офис, пълен със служители.

— Имаш офис, Джеймс. Просто предпочиташ да се преструваш, че кракът ти не е добре, за да не ходиш там. И във всеки случай със Саджад по цял ден играете шах.

„Нека момчето заработи заплатата си“ — помисли си Елизабет. В началото на месеца кипна от гняв, когато младежът прие повишението

— несправедливо и неблагоприятно според нея — предоставено му щедро от Джеймс.

Хироко стана от дивана и заоглежда рафтовете с книги, надявайки се движението да напомни на Бъртънови, че е в стаята, преди да подхванат поредния си неприятен спор. Почуди се дали на Саджад ще му хареса да изпълнява ролята на учител. Осъзна, че е трябвало да попита първо него. От Бъртънови щеше да го възприеме като нареждане, а не като молба. За нейно облекчение обаче, когато на другия ден Джеймс неохотно повдигна въпроса пред Саджад, лицето на младежа грейна от удоволствие.

— Ще те науча на чистия като капка роса урду на Галиб и Мир, за да се запознаеш с делхийските поети — рече той и заради мрачния поглед на Джеймс добави: — И понеже твърдиш, че ставаш рано, най-добре уроците ни да започват преди работния ми ден с господин Бъртън.

Джеймс се усмихна широко и Елизабет се обърка накъде да насочи гнева си — към Саджад, Джеймс или към себе си — от лекотата, с която индиецът успяваше да зарадва съпруга ѝ.

Хироко сведе лице към парата над чашата с чай — приятен полъх на фона на хладния утринен въздух на делхийската зима. Надяваше се Саджад да не пристигне скоро, за да се наслади на рядкото в дома на Бъртънови — и затова още по-приятно — уединение. Сега не се налагаше да внимава изражението ѝ да не даде повод за притеснение или обида. Когато Джеймс или Елизабет бяха наоколо, винаги гледаше да се задълбочи в нещо, за да не предизвика припряна бързивост или трескава дейност. Двамата се държаха, сякаш едва вчера е изгубила Нагасаки и техен дълг е да я отвлечат от скръбта — мило, но изморително.

Тя прокара палец по ръбовете на бамбуковия стол. И този свят си отиваше. След година-две, обясни ѝ Джеймс, британците си тръгват. Каква привилегия — да бъдеш предупреден за обратата на съдбата, за да осмислиш бъдещето. Тя самата нямаше представа какво ще прави след Делхи. След седем дни. А и защо да планира? Такова чистилице бе оставила зад гърба си. Засега ѝ бе достатъчно да е тук, в градината на Бъртънови, да се наслаждава на покрива от тишина, обагрен от жизнерадостните птичи гласове; достатъчно ѝ бе да знае, че тук няма нищо, за чиято загуба да съжалява.

Беше преполовила чашата с жасминов чай, когато видя Саджад да влиза в страничния двор. Той сякаш се изненада — почти разочарова — че я сварва тук, но го издаде само едно леко трепване на окото, преди учтивата му усмивка да изтрие емоциите от лицето му. Хироко се запита дали и нейното изражение е разкрило и прикрило същото.

— Тази сутрин има много роса — каза тя, наблюдавайки как стъпките му превръщат сребърната трева в зелена.

— Да — отвърна той.

После почувства необходимост да добави нещо по-интелигентно и рече:

— Паяците я харесват. Плетат красиви мрежи, когато сутрин има роса. Или мрежите се виждат по-ясно, когато нишките им уловят росата.

— Мюсюлманите обичат паяците.

— Да. — Той се усмихна доволно, че събеседничката му го знае.

Седна на масата за бридж и зачака Хироко да стане и да дойде при него.

— Конрад ми разказа.

В деня, когато стояха на моста и сърцето му скочи в нейното като сребърна искра. Сетеше ли се за това, винаги си припомняше как рибката изплува в съзнанието ѝ, когато лежеше в болницата и Йоши ѝ каза, че никой около катедралата не е оцелял.

— Господин Конрад беше... — Саджад подръпна ухото си, търсейки точните думи. — Харесвах го много.

Хироко се усмихна и седна до масата за бридж. От пръв поглед ставаше ясно защо Конрад смяташе Саджад за единствения човек в Делхи, с когото си струва да я запознае.

— И той те споменаваше. Каза, че си чудесен.

— Чудесен?

— Да. — Саджад прие комплимента, сякаш вкухва изискано ястие. — Защо не искаше да го споменавам пред Бъртънови онзи ден, когато пристигнах?

Младежът остави на масата учебника, който лично бе купил за урока, и избърса петното от чай с ръкава си.

— Не знаех какво се каниш да кажеш. Но ми се стори неуместно.

— Защо?

— Работа за господин Бъртън — отвърна и бързо добави: — Не като Лала Бухш. Не съм слуга. Но съм... ти...

— Да?

— Ти току-що се бе появила. Отглас от покойния ѝ брат. Не бе време да разговаряш с мен.

Искаше да каже: „Разбрах, че ще ме заговориш като равен. И те щяха да го използват срещу двама ни. Нямахте да те поканят да останеш.“

— Да започваме урока. — Саджад разтвори учебника. — Като начало трябва да забравиш предразсъдъка, че писането започва от лявата част на листа и продължава надясно.

Хироко се засмя. Притесни се да не го нагруби, но видя, че Саджад не е смутен и не смята, че му се подиграва — той наклони леко глава и с любопитен поглед зачака смехът да отмине и да му обясни. Хироко обърна тетрадката към себе си и написа нещо от горе на долу.

— Това е японски — каза.

Саджад се ококори.

— След урду ще трябва да научиш диагонално писмо.

Тя пак се засмя; двамата се погледнаха и сведоха едновременно очи. Бяха решили — всеки поотделно — че непознатите черти са извор на желанието да се взират в другия, породило се още при първата им среща.

— Първата буква е алеф — каза Саджад и урокът започна.

След няколко минути той установи това, което учителят ѝ по немски в училище и свещеникът, преподавал им английски — узнаха по-рано: че езиците ѝ се удават толкова лесно, сякаш не научава ново, а си припомня забравено познание. Преди да се усети, вече бяха стигнали до четиринайсетата буква от азбуката.

— Това е зал, първата от четирите букви на урду, които предават английския звук „зет“ — обясни Саджад и очерта завъртулка с точка отгоре.

— Защо има четири букви за един и същи звук?

— Не ми казвай, че си от хората, които не съзират красотата в излишеството — викна той и тя за пръв път долови пресилената му шеговитост.

— С други думи — не знаеш, сенсей.

— Какво означава това?

— „Учител“.

Изненада се колко червена може да стане кожата му. Той взе химикалка, завъртя я между пръстите си, притисна върха ѝ към палеца и заоглежда съсредоточено синьото мастилено петно.

— Наричаш ги Джеймс и Елизабет. Трябва да ми казваш Саджад и само Саджад, госпожице Танака.

— А ти трябва да ми казваш само Хироко, Саджад.

У американците ѝ допаднаше най-много непосредствеността. Никакви сложни етикети не сковаваха общуването. Едва сред тях разбра колко абсурдно е било да нарича любимия мъж Конрад сан. Дори започна да си мисли, че ако бе пропускала формалното „сан“, той щеше да ѝ предложи по-рано и събитията щяха да се стекат другояче. Освен бомбата, разбира се.

Саджад усети, че мислите ѝ отлитат надалеч от Делхи и всички в него. Знаеше как биха постъпили Бъртънови в такъв случай — ще се разбърят, за да я върнат в настоящето. Доколкото знаеше, Елизабет бе споменала живота ѝ преди Делхи само веднъж. Саджад минаваше край отворената врата на стаята ѝ, когато Елизабет повдигна въпроса. Не успя да сдържи любопитството си и се заслуша. Стъписа го безпристрастният тон на Хироко.

— След бомбата се разболях. Радиационно отравяне, макар по онова време да не разполагахме с название. Приятелят на Конрад — Йоши Ватанабе — имаше роднина в Токио. Лекар. Болниците в Нагасаки бяха претъпкани. Йоши сан ме придружи до Токио. Чувстваше се отговорен; смяташе, че е предал Конрад. Единственият начин да изкупи вината си бе да се погрижи за мен. Уреди да ме приемат в болницата, където работеше братовчед му, и се върна в Нагасаки. Преглеждаха ме и лекари от американската армия. Бях любопитен обект. Говорех английски и единият ме попита дали искам да работя като преводачка. Да работя за американците! Сигурно се питах как съм се съгласила след бомбата. Но човекът имаше толкова мило лице. Стори ми се невъзможно да му вменявам вина за случилото се. Всъщност... никого не можех да виня... бомбата беше толкова... нечовешка. Както и да е. Съгласих се. Работих като преводачка една година. Сприятелих се с една американска медицинска сестра, която ме заведе да ме подстрижат късо като нея, даваше ми назаем роклите си, посещавахме нощни клубове. Отраснах по време на войната;

удоволствията ми бяха чужди. Не исках да се връщам в Нагасаки; чувствах се добре сред американците в Токио. И тогава един ден — към края на четирийсет и шеста — американецът с милото лице каза, че бомбата била ужасно нещо, но спасила много американци. Усетих, че повече не мога да работя за тях. Медицинската сестра разбра, че напускам. Попита ме какво смятам да правя. Думите сякаш сами се изплъзнаха от устата ми — ще отпътувам надалеч. Спомена, че приятелят ѝ от Канада също заминавал с кораб за Индия. Индия! Щом я чух да го произнася, веднага разбрах къде ще отида. Каза ми, че съм луда. „Но да видим дали някой ще се съгласи да ти прави компания.“ Харесвам това у американците — че възприемат лудостта като проява на характер. Същата вечер заведохме канадеца на вечеря, почерпихме го с много саке и накрая вдигдохме тостове за спътниците. В случай че се питаш дали е имал скрити мотиви, Елизабет — как беше изразът, с който описваш чичо си Уили?... С Оскар-Уайлдовски наклонности?

По-късно, когато Елизабет повтори историята пред Джеймс — в присъствието на Саджад — той поклати глава и каза:

— Надявам се да си задоволила любопитството си. Но сега трябва да я оставим да забрави.

Оттогава Бъртънови никога не задаваха въпроси за Япония, не ѝ позволяваха нито миг размисъл, който би могъл да породии спомени.

Сега Саджад видя как Хироко се пренася някъде надалеч. Облегна се назад, взря се в градината и я остави на мислите ѝ.

4.

Хироко наблюдаваше сенките, пробягващи по каменните отломки, възправени около поляната за пикник в Хаус Кхас. Руините си бяха просто руини, сенките — само изкривени образи, сътворени от играта на светлината и мрака. Мъжкият силует, очертал се върху древната плоча, не ѝ попречи с учтива усмивка да изслуша въпроса на седналата до нея жена:

— Как вървят уроците по урду?

Хироко не успя да си спомни името на англичанката, която я заговори, макар да знаеше, че съпругът ѝ е сред приближените на вицекраля, а в градината ѝ никнат най-красивите жасминови храсти в Ню Делхи.

— Много добре, благодаря. След триседмични усилия най-сетне приехме, че не мога да произнасям гърлено „к“. Хвърлих Саджад в дълбока скръб, но тъгата е неизбежна част от урду, така че не ме вини.

— Саджад? А, момчето за всичко на Джеймс. Така ли ти каза: тъгата е неизбежна част от урду? Ама че твърдение, нали?

„Момче за всичко“? Хироко задъвка настървено печеното пиле, за да възпре язвителната реплика. Не знаеше как да общува с тези хора — богатите и могъщите, много от които я питаха за самурайския начин на живот и смятаха, че скромничи чаровно, твърдейки как най-близкият досег със света на военното изкуство е била работата ѝ във военния завод. Две години след войната те приемаха по-благосклонно един съюзник на Хитлер, отколкото човек от различна класа. На Хироко ѝ се прииска да бе попаднала в делхийския еквивалент на Ураками. Тези разсъждения обаче бяха несправедливи спрямо Бъртънови. А и не отговаряха съвсем на истината. Меките чаршафи, обилните обеда и вечери, цветните рокли, които Елизабет ѝ подаряваше, огромната библиотека, милото отношение на съпрузите... беше им повече от благодарна и съзнаваше, че всичко това ѝ се полага по силата на щедростта, а не по право.

— Защо си губиш времето с урду? — Камран Али, един от индийските възпитаници на Оксфорд, отпусна едрото си тяло на

постелката до Хироко. — Език на търговци и мародери. Знаеш ли, че думата „урду“ е от същия корен като „орда“? Виж, латинският си струва. — Той вдигна празната си чаша и сервитьор в ливрея се приведе да я напълни. — Vini, vidi, vino — каза Камран Али и англичанката от другата страна на Хироко се разсмя и му заразказва за странното произношение на един от индийските им домашни помощници.

Хироко усети, че някой я докосва по лакътя. Вдигна поглед и видя Елизабет.

— Заповядай при нас, Елизабет — подкани я жената с жасминовите храсти, но не понечи да ѝ направи място.

— Не, Вайълет, благодаря. Много е задушно тук — констатира Елизабет. След кратко мълчание добави: — Заради тези предполагам...

Махна към високите колове, върху които горяха факлите, осветяващи поляната за пикник.

Хироко измърмори някакво извинение и се изправи. Стана ѝ и забавно, и тъжно от язвителното отношение на Елизабет към тези глуповати, но иначе безобидни създания. Когато се отдалечиха от множеството, Джеймс зърна лекото просветване на колието с изумруди около врата на Елизабет — беше го поставил там за пръв път в свят, толкова сияен от любов, че на фона му бледнееха дори най-ярките скъпоценни камъни. Иначе прагматичният Джеймс изведнъж си представи Хироко и Елизабет като двата изящни златни полукръга на колието, обречени въпреки мимолетните раздели (когато на пътя им се изпречваше някой — вицекралят, съпругата на един от клиентите на Джеймс, навабът на еди-къде си) отново да се съберат. Той смяташе, че съпругата му просто се грижи за чуждестранната гостенка, но не съзнаваше колко много означава за Елизабет отново да намери приятел и съюзник. През последните седмици тя дори очакваше с нетърпение светските събирания (всъщност нямаше вечер без светско събиране), стига Хироко да се съгласи да ги придружи.

— Съжалявам, че изчезнах за дълго. Джеймс щеше да се разсърди, ако не бях обсъдила от край до край Великденския бал с Харидан. Съпругът ѝ е решил, изглежда, да подсигури безметежното шахматно битие на Джеймс.

Хироко вече беше разбрала, че е най-добре само да слуша, когато единият от Бъртънови говори за другия, но в този момент реши да

намери начин да заобиколи бариерата на лоялното мълчание на Саджад по всички въпроси, свързани с Джеймс, и да открие как един юрист си седи на верандата, пие чай и движи пешки, без никой да възрази. „Богаташи! Колко са абсурдни!“ — повтори мислено и поклати глава. Някои неща са еднакви навсякъде.

Истината беше, че от самото начало на кариерата му стихията на Джеймс бяха чарът, социалните контакти и авторитетното излъчване, с които убеждаваше клиентите — и по-важното, перспективните клиенти — че могат да разчитат на него. Водеше нуждаещите се от правна консултация в кантората на „Бъртън, Хопкинс и Прайс“ и предоставяше заплетените случаи на колегите си, които се погрижваха клиентите да не съжбяват за избора си. Счупеният му крак не можеше да превзема стъпалата до третия етаж, където се намираше кантората, но Джеймс неотклонно изпълняваше социалните си ангажименти и използваше съчувствието на околните в името на практиката.

Веднъж седмично Саджад се отбиваше в кантората и донасяше папки с документи за Джеймс, но всички разбираха, че те са само фасада; въпреки че кракът му вече се бе възстановил, никой не си правеше труда да настоява да се върне на работа, а на Джеймс му се струваше глупаво да повдига сам темата. Също като въпроса за завръщането в семейната спалня горе. Разликата между двете ситуации се изчерпваше с категоричното му нежелание да се мярка в кантората.

Припадъкът на Хироко обаче въдвори Джеймс в семейното ложе. Налагаше се да преместят японката в спалнята на първия етаж и Елизабет нареди на Лала Бухш да пренесе личните вещи на Джеймс „горе“ — доста мъгляво уточнение, та Джеймс се почуди дали няма предвид „спалнята за гости горе“. За негово облекчение обаче Лала Бухш не я изтълкува така. След двумесечната принудителна раздяла щеше да е твърде двусмислено да се въздържат от интимности през първата нощ заедно, но ласките се оказаха твърде незадоволителни. Сякаш като логичен завършек на ужасната ситуация Джеймс неволно удари Елизабет по главата, когато се обръщаше, прегърнал възглавницата, както някога — много отдавна — се притискаше към съпругата си. Събуди се посред нощ. Тялото му болезнено напомни неудовлетворените си нужди. Погрижи се за тях възможно най-тихо, представяйки си Елизабет, която, неподвижна, но будна, остана убедена в противното.

Когато се отдалечиха от светлините на фенерите и факлите, Елизабет хвана Хироко за ръка. По-рано, докато бентлото на Джеймс приближаваше руините на Хаус Кхас, Елизабет се ужаси от собствената си неделикатност да доведе японката на място, което ще ѝ напомни, че разрухата трябва да произтича само от безжалостното време и човешкото нехайство. „Прословутата ни модерност иска да ускори всичко — помисли си тя, — дори гибелта.“ Но Хироко огледа възхитено осветените от луната руини и тръгна към светлините, сякаш пристъпва във вълшебна приказка.

— Понякога забравям очарованието на Делхи — каза Елизабет, присядайки върху издигнатия каменен под на някогашна сграда, чиито колони крепяха запазен купол. — Но в такива нощи си мисля, че ще ми липсва, когато всичко свърши.

— Значи приемаш спокойно оттеглянето на британците? — попита Хироко и седна до нея.

Другата жена се засмя тихо.

— Ще ти кажа нещо, което не съм споделяла с никого. Дори с Джеймс. Британската империя ме кара да се чувствам истинска... — погледна към Хироко, сякаш да провери доколко може да ѝ се довери, и продължи — ... немкиня.

Елизабет бръкна в сребрилата си чантичка и извади цигара.

Хироко я взе с иронична усмивка. Елизабет не пушеше, но ѝ доставяше удоволствие, когато японката запалеше цигара пред надутите клиенти на Джеймс. Тайничко злорадстваше и когато официалните лица повдигаха вежди, зървайки стилно скъсените панталони, които Хироко бе донесла от Токио.

Хироко се отпусна назад, подпряла лакът върху каменния под, и кръстоса глезени. За кратко в Токио вкуси от мечтания живот — версията на „модерно“ момиче от четирийсетте. Джазклубове, цигари, независимост. Известно време ѝ допаднаше. Сега се съгласяваше да посещава светските събирания само заради Елизабет. А заради Джеймс се стараеше да не се подиграва много на сложния им етикет. Далеч по-щастлива се чувстваше свита на дивана на верандата с книга от библиотеката на Бъртънови или отворила тетрадка да преговори преподаденото от Саджад.

— Винаги съм смятала, че разбирам защо Конрад бе толкова obsesен от идеята да проучи живота на европейците и японците в

Нагасаки.

Елизабет вече приемаше спокойно разговорите за Конрад, макар Джеймс все още да не се бе отърсил от опасението, че при всяко споменаване на покойния му зет в дневната му назрява ориенталска драма.

— Стараеше се да разбули силата, която подтиква хората да се сближават — затова така и не започна да пише книгата. Чакаше войната да свърши и чужденците да се върнат в Нагасаки, за да сложи триумфалния финален ред. Войната според него бе мимолетна интерлюдия, а не завършек на историята — Широко погледна пак към танцуващите върху руините сенки и издиша дима от цигарата. — Винаги съм мислила, че страстта му произтичаше от необходимостта да вярва в един свят, чужд на германските „закони за защита на чистата кръв и националната чест“. — Широко невесело се засмя. — Представи си! Очаквал е да открие този мечтан свят в Япония!

— А сега? Смяташ, че има друга причина?

— Да, Илзе. Ти.

— О! — Елизабет поклати глава и махна с ръка. — Аз не присъствах в живота на Конрад. Майка му — втората ми майка — ме изпрати в английски пансион, преди той да се роди. Повечето ваканции прекарвах при родната си майка в Лондон. С Конрад бяхме като непознати.

Широко кимна. Прекалено жестоко звучеше твърдението, че в Нагасаки Конрад е търсел свят, в който двамата с Елизабет нямаше да са непознати, свят, в който би пристигнал при сестра си в Делхи и потискащата разлика в годините и потеклото — английската майка, немския баща — не биха имали значение.

— Изобщо не ми липсва — бавно каза Елизабет. — Но въпреки това, когато дойде у дома, още преди да те видя, в първия миг си помислих, че е Конрад. И почувствах... — притисна длан точно над сърцето си — ... такава необятна, непонятна радост. Откъде извираше?

Също така необяснима бе отчаяната страст, обзела я след смъртта на Конрад, когато нощ след нощ се любеше неукротимо с Джеймс. Не скърбеше за брат си, но трескаво търсеше потвърждение, че тялото ѝ живее — че е плът и кръв, а не сянка. Но единственото ѝ бягство беше стихията на оргазма, заличаваща всичко останало. Ирония ли бе това или поредната жестокост на живота?

Хироко отмести поглед към мъжете и жените, насядали по постелките, докато прилепи и индийски сервитьори се стрелкаха като тъмни духове край тях при всяко властно махване с ръка. Камран Али разговаряше с някакъв сервитьор на изопачен, оцветен с английски акцент урду. Всичко ѝ се струваше ужасно и — тя измери с очи Елизабет — толкова тъжно. Но нямаше къде да отиде. Означаваше ли това, че и тя е ужасна или просто тъжна? Трябваше да направи нещо — нещо! — и да се измъкне от безвремието, което бележеше всички мигове, освен часовете, когато със Саджад седяха на верандата на Бъртънови и новият език ѝ разкриваше тайните си.

Появи се индиец и съобщи, че господин Бъртън моли съпругата си да отиде при него. Елизабет извъртя очи нагоре и стана.

— Конрад щеше да ти хареса — каза Хироко. — Ако се бях омъжила за него, щях да се погрижа да се харесате.

Другата жена нежно докосна косата ѝ.

— Не се съмнявам. Не съм го споменавала досега, но трябва. Съжалявам за всичко, което си изгубила.

Двете се запътиха към осветената поляна. Дори не забелязаха, че откакто Хироко спомена Конрад, заговориха на немски, сякаш споделяха най-съкровена тайна.

5.

— Тогава дъщерята на брат ми Сикандър каза...

— Коя? Рабия Бано или Ширийн?

— Ширийн. Тя каза...

Елизабет затвори дървената врата между дневната и верандата, заглушавайки гласовете на Хироко и Саджад, които весело бърбеха на урду. „Възможно ли е след шест седмици Хироко да разговаря толкова свободно?“ — запита се тя и си позволи да изпита тъга от усърдието, с което по цели часове японката движеше пръст под заврънкулките в речника и детските книжки, които Хенри използваше да учи урду.

Елизабет седна до писалището, отметна косата си и призна с гримаса неблагоприятното, подтикнало я да затвори достъпа на вятъра. На масата лежаха два листа с по две думи върху тях:

Dearest Henry —

Willie, libeling —

Отметна пак коса, замисли се за секунда дали да не си скъси косата като Хироко, взе химикалката и я задържа над втория лист. Уили — братовчедът Вилхелм — единственият от немските ѝ роднини, с когото се чувстваше близка. Навярно защото той разбираше — сигурно заради влечението му към по-млади, елегантни мъже — какво означава да бъдеш аутсайдер в клана Вайс. В началото на войната реши, че са го убили заедно със събратята му с „Уайлдовски наклонности“ — изразът бе негов, не неин. Едва през четирийсет и пета разбра, че е работил за германската тайна опозиция, помагайки на евреите и хомосексуалистите да избегнат дългата ръка на нацистите, а след войната е емигрирал в Ню Йорк. Сега ѝ пишеше, че Ню Йорк е най-прекрасният град на света, единственият му недостатък било нейното отсъствие.

Химикалката направи решителен полукръг, но преди върхът ѝ да докосне хартията, се отклони към другото писмо.

Скъпи Хенри...

Елизабет притисна химикалката към хартията и бързо написа:

„Разбира се, че ще се прибереш у дома през лятото. Да, в Пенджаб има проблеми, но в Делхи е спокойно, а Мусури е както винаги райско кътче. Баба ти не бива да се тревожи толкова.

Баща ти се хвали на всички за спортните ти постижения. И двамата се радваме на успехите ти.“

Химикалката спря. Колкото повече свикваше Хенри с пансиона, толкова по-формални ставаха писмата му и отговорите ѝ. Логично ли беше? И защо се съгласи Джеймс да го изпрати в Англия? Отпъди муха с ръката, която държеше химикалката, и мастилото пръсна върху стената до нея. „Стигмата на синьокръвните“ — помисли си и премести снимката на Хенри, за да закрие петното.

Така било редно. С това започваше и с това приключваше съпругът ѝ всички спорове за бъдещето на Хенри. В крайна сметка ѝ представи съображение, което я убеди да го отпрати. Неизбежният край на Империята означаваше, че не след дълго всички ще напуснат Индия, най-добре беше Хенри да се отърси постепенно — летата да прекарва тук, останалото време — в Англия — отколкото връзката да прекъсне внезапно. Елизабет погледна към дървената врата. Още не бе стихнала болката, че на сбогуване момчето ѝ прегърна Саджад и през сълзи заяви: „Ти ще ми липсваш най-много.“ Обяснението на Джеймс, че от майчина ревност не харесва Саджад, обаче ѝ се струваше нелепо — индиецът не ѝ допадаше от самото начало. Беше просто инстинкт.

— Още ли продължава урокът?

Афгършейвът на Джеймс нахлу в стаята, последван от самия него.

— Говорят си на урду. Не знам дали е урок, или просто си бърбят. Порязал си се.

— Хмм... — Той докосна раничката на брадата. — Започват все по-рано и приключват все по-късно.

Кръвта и недоволството придаваха на изражението му трогателна уязвимост. Елизабет скочи от стола и застана до него.

— Ти си му работодател. Имаш право да го смърриш, ако не използва времето си по предназначение.

Прокара показалец по брадичката му, изтри кръвта и разсеяно пъкна пръста в устата си.

— Вампир — усмихна се Джеймс. Помежду им се възцари отдавна забравена ведрост.

Тя погледна раната. Още кървеше. Прииска ѝ се да допре устни до кожата, да почувства вкуса на тоалетната вода и да го чуе как въздъхва доволно и облекчено както някога, когато физическата близост им служеше като сигнал, че недоразумението е приключило. Но той избърса с ръка червеното петно, запъти се към писалището и хвърли поглед към писмата.

Willie, libeling —

Джеймс прокара показалец под обръщението и хартията потъмня от още влажните му след бръсненето ръце. „Liebling“ се набиваше в очи като порицание. Елизабет го наричаше така, когато все още използваше немски като език на близостта. „Кое изчезна най-напред? — запита се той. — Немският или близостта? Как е възможно да не знам отговора?“

— Докога ще остане тук Хироко? — рязко попита той.

— По-тихо, моля те!

— Нямам предвид, че искам да си тръгва. — Подреди химикалките в поставката. Една по една. Трябва да пише на Хенри, но пък ежеседмичните подробни послания на Елизабет изчерпваха всички новини. — Приятно ти е да е тук.

— А на теб?

— И на мен. Къщата вече не изглежда толкова пуста.

Джеймс докосна синята точица върху стената, точно зад рамката на снимката, и когато мастилото изцапа пръста му, се приготви да я укори: „Но, Елизабет! Току-що пребоядисахме стената!“ Усети по

променената ѝ поза, че се готви за битка, и при самата мисъл за това се почувства изтощен.

— Просто се чудех как да помогна... как да помогнем на Хироко. Дали да я запознаем с някой младеж? Индиец или британец? Това, че е японка, усложнява нещата. Дали да потърсим японци в Делхи?

— Сякаш не я вълнува това. Веднъж повдигнах въпроса. Отвърна, че войната я белязала да остане сама завинаги.

— Тоест?

— О, Джеймс. Не избързвай. Все още я преследват спомените за Конрад. Безсилни сме срещу тях.

— Подценявали сме Конрад.

— Да. Наистина сме го подценявали.

Тя седна пак до писалището, а съпругът ѝ се разположи на дивана, откъдето можеше да я наблюдава в профил. Повика Лала Бухш.

Хироко и Саджад го чуха.

— Време за шах? — попита Хироко, а Саджад постави пръст на устните си и поклати съзаклятнически глава.

— Довършваме партия, която ще изгуби. Не мисля, че бърза да продължим — усмихна се той.

Хироко се опита да се усмихне в отговор, но усмивката ѝ замря и Саджад видя само леко потрепване. Погледна я загрижено. Днес нещо не беше наред. Цяла сутрин се опитваше да я заинтригува с историите си, но тя откликваше с хладна учтивост.

Хироко погледна към затворената врата на къщата.

— Днес Конрад щеше да празнува рождения си ден, Саджад, а тя дори не знае.

Той така и не бе намерил начин да подхване темата за Нагасаки и Конрад, макар с всеки изминал ден все по-силно да му се искаше да ѝ каже, че никой на този свят не заслужава да преживее такава скръб, особено жена като нея, родена да бъде щастлива.

— Да ти разкажа ли как се запознахме? — попита Саджад. — Да? Беше в Делхи, през 1939 година. Ужасно горещо. През лятото слънцето е едноличен господар на града — иска да притежава цялата му красота и прогонва всички. Богатите — към планинските им вили, а останалите — под дърветата, извън неприкосновената му територия. Вървах към калиграфския магазин, където ме чакаха братята ми.

Тогава видях англичанина. В Дили, в моята мохола. Не в Чандни Чоук, не край Червената крепост, а по лабиринта от тесни улички, край които се редуват врата след врата.

— Не е англичанин, Саджад! — поправи го Хироко и се приведе напред.

— Да. Никога не бях разговарял с англичанин, дори не бях си и помислял да говоря с англичанин, но нещо в лицето му ме накара да се приближа. Застанал в единия край на шосето, той душеше въздуха. Беше лято и въздухът бе пропит с благоуханието на манговите дървета. „Изгубихте ли се, сахиб?“ — попитах. Той не разбра, че говоря на английски. Повторих въпроса. Тогава, много бавно, сякаш се опасяваше, че и аз ще срещна проблем с неговия акцент, Конрад каза: „Можеш ли да ми обясниш тази миризма?“ Не разбрах какво има предвид. Не ми хрумна, че не разпознава аромата на мангото. Реших, че като племенниците ми иска да му разкажа история. Започнах: „Един бог се разхождал, изпотил се, обрал потта от челото си и избърсал длан в листата на дървото.“ Той протегна ръка и се здрависа с мен: „Похубава история не съм чувал, откакто съм в Делхи. Казвам се Конрад.“ Просто така. „Казвам се Конрад.“ Така и не отидох в магазина. Цяла сутрин се разхождахме из Дили, предизвиквайки безстрашно слънцето. Накрая той ме доведе в дома на Бъртънови. И това е. Останах тук, понеже Конрад Вайс хареса как му обясних аромата на мангото.

Усети, че разказът е бил по-скоро за него, отколкото за Конрад, но Хироко го възнагради с усмивка.

— През няколкото дни, които прекара тук, Конрад ме научи да виждам всичко по нов начин. Умееше да различава красотата — предпазливо добави Саджад, за да не престъпи границите, да не й прозвучи самонадеяно. — Искях да споделя с някого след смъртта му. Но нямаше как да го кажа на Бъртънови. — Сведе глава и забил очи в земята, продължи: — Радвам се, че си тук и ти казах за господин Конрад.

Сърцето ѝ заби по-силно. Откога не бе усещала сърцето си? Хироко стана и тръгна към градината. Дръпна разцъфнала клонка и вдъхна острия аромат. Саджад не откъсваше поглед от нея, макар да знаеше, че този миг не е за него.

— Все още се събуждам нощем и започвам да пресмятам. — Промълви го тихо, едва доловимо, и на Саджад му се стори, че вятърът

довява думите от далечни земи. — Кога тръгна, колко бързо се е движил, колко е разстоянието до катедралата. И винаги стигам до едно и също заключение. Бил е до катедралата или много близо до нея, когато хвърлиха бомбата. От хората в катедралата останаха само степени молитвени броеници. Намирала се е на по-малко от петстотин метра от епицентъра. Но не мисля, че Конрад е бил вътре. По-скоро на минута-две от входа. Намерих камък. Върху него имаше сянка. Чувал ли си за сенките, Саджад?

Не извърна поглед да види как кима и как вместо в думи мастилото се разлива в мрежи върху листа, към който се вира. Саджад си спомняше как Конрад Вайс го развеждаше из градината, обясняваше му как се казват цветята и дали привличат птиците с багрите или с аромата си.

— От хората до епицентъра не останала и следа, само мазнината от телата им полепнала по стените и камъните наоколо като сенки. Една нощ, скоро след бомбата, сънувах как крача в траурна процесия през долината Ураками и всички край мен се опитват да познаят сенките на любимите хора. На следващата сутрин отидох в долината; сякаш попаднах в библейската Долина на смъртта, за която ми разказваше свещеникът в Ураками. Но там не се разнасяше божествен аромат, Саджад, нито благоухание на мангови дървета. Миришеше на изгоряло. Дни — не, седмици след бомбата миришеше на изгоряло. Подминавах чудато разкривени дънери над степени камъни — това най-много ме впечатли — и търсех сянката на Конрад. Намерих я. Или поне намерих нещо, което ми се стори, че е тя. Върху една скала. Дълга, стройна сянка. Повиках Йоши Ватанабе и заедно изтъркаляхме скалата до международното гробище. — При спомена ръката ѝ се вдигна и се притисна към гърба. — И я погребяхме.

Хироко откъсна цвета и го смачка между пръстите си. На никого не можеше да разкаже — дори на този мъж с нежни очи, който знае как благоухаят боговете — как Йоши я остави сама със скалата, за да потърси с какво да копае, и тя легна върху сянката на Конрад, сля се със сянката на Конрад, прилепила устни към тъмното петно на гърдите му. „Защо не остана?“ — прошепна тя на безмълвния камък.

„Защо не остана? — Хироко притисна цвета към устните си. — Защо не те помолих още веднъж да останеш.“

Саджад се изправи тихо и застана до нея.

— Англичаните имат израз „да оставиш някого със скръбта му“. В урду няма такъв израз. Ние познаваме само „гхум-кхаур“ — изяждането на мъката, хората, които изпиват тъгата на другия. Кое предпочиташ сега — английския начин или нашия?

След секунда колебание Хироко отговори:

— Преподаваш ми урду, сенсей.

Върна се до масата за бридж и вдигна химикалката, готова да запише „гхум-кхаур“.

6.

Погледът на Елизабет прекоси прашната поляна пред зашеметяващо високата джамия „Кутуб Минар“, край която обикаляха Хироко и Джеймс. Прииска ѝ се да не е обявявала постройката за „безинтересна“, да не е предпочела да почака под колоните сред руините на комплекса, докато те разглеждат тънкото минаре от бял варовик. Още повече ѝ се искаше Саджад да не бе пожелал „да остане с госпожа Бъртън“. Не оценяваше учтивия му жест в отговор на несъмнено абсурдната и неразумна идея да чака сама сред бездомните кучета и случайните минувачи. Въпреки че заради нарастващото напрежение в съседен Пенджаб, което се прокрадваше вече и в Делхи, присъствието на мюсюлманин също криеше опасности. Тя се напегна и затърси с поглед възможни укрития, ако въоръжени сикхи или индуси се втурнат към Саджад. Наоколо обаче нямаше никого. Само кучета. И неизбежните гълъби.

Прокара ръка по врата си и се вгледа в мократа длан. Скоро ще трябва да заминат за Мусури. Не можеше да си представи Мусури без Хенри, но заради несигурното положение в Индия в крайна сметка решиха, че е най-добре синът им да прекара ваканцията в Англия. Недоволството ѝ припламна по-силно. За бога, защо са тук? Разбра за плана едва когато Джеймс я събуди: „Тръгваме на експедиция. Обличай се. Саджад ще пристигне всеки момент.“ Ядоса се, че са я държали в неведение. Още повече се ядоса, когато слезе долу и видя как Хироко седи на последното стъпало към градината, облегла гръб на саксията, която остави червено петно върху роклята ѝ — всъщност роклята на Елизабет. Колко пъти трябваше да я предупреждава?

Капки вода оросиха глезените ѝ. Вдигна очи. Саджад размахваше бутилка с вода, запушил с палец гърлото, за да остави само малък отвор.

— За бога, какво си въобразяваш, че правиш?

— Охлаждам въздуха.

— О! — Дори само мирисът на падащата по земята вода носеше облекчение. — Благодаря.

— Няма за какво.

Той продължи да пръска наоколо.

— Защо сме тук, Саджад? „Кутуб Минар“ се разглежда през зимата, не през лятото. Ако Хироко е настояла да разглежда забележителности, не трябваше ли да ѝ покажем по-хладни места?

Саджад разбираше, че няма как да ѝ каже истината, особено след като съпругът ѝ явно ѝ я е спестил. Предния ден към края на урока по урду Хироко обяви:

— Искам да разгледам твоя Делхи, Саджад. Ще ме заведеш ли някой ден?

Ако го беше казала на урду, кой знае как би реагирал. Но тя говореше на английски и Джеймс Бъртън тъкмо излизаше на верандата. Не му оставаше друго, освен да промърмори, че е време за шах, и да се надява с това разговорът да приключи. После обаче Джеймс възкликна:

— „Кутуб Минар“. Веднъж спомена, че имаш древна родова връзка с това място. Е, значи там е твоят Делхи! Ще я заведем да види „Кутуб Минар“.

На Елизабет Саджад обясни само:

— Опасявам се, че вината е моя, госпожо Бъртън. Мислех си, че ще ѝ бъде интересно да види какво е останало от предците ми.

Илзе Вайс, отраснала с историите на баба си за духове, се пробуди и се огледа — тревожно и развълнувано — да не би от руините да изпълзят призраците на прадедите на Саджад.

— Нямам предвид каквото буквално е останало от тях — сериозно уточни младежът. — Предците ми са воювали в армията на мамелюките; английските историци ги наричат кралете-роби. „Кутуб Минар“ е най-големият запазен монумент от тяхно време.

— Кралете-роби? — Въпреки нежеланието си Елизабет се заинтригува. — Не са били наистина роби, предполагам.

— Напротив. Те са първата династия от Делхийския султанат. Тринайсети век според християнския календар. Кутбуддин Айбак, дал името на „Кутуб Минар“, е първият владетел от династията — бил роб, но се издигнал до генералски чин. Тук е погребан. — Саджад махна с ръка към руините на внушителната джамия.

Осени го идеята, че именно така е редно — той, индиецът, да запознава англичаните с индийската история — неговата, а не тяхната

история. Изненадваща мисъл, която му вдъхна безпокойство. Нали смяташе, че светът около него ще се промени, но животът му ще си тече постарому.

— Индия и всичките ѝ завоеватели — въздъхна Елизабет. Очите ѝ проследиха как белокрила пеперуда излетя измежду каменните колони и се върна обратно, прогонена от жегата. — Как ще се вместим отново в онзи малък остров, след като ни изхвърлите? Англия е толкова тясна, толкова тясна... В много отношения.

Саджад погледна към Елизабет — опряла гръб на колоната, извърнала се към двамата, които обикаляха около „Кутуб Минар“. Хироко или Джеймс наблюдаваше така тъжно? Или си мислеше за Хенри? Спомни си младия Бъртън и въздъхна. Едва сега усети с какво нетърпение е очаквал завръщането му. Джеймс обаче подхвърли небрежно, сякаш това изобщо не го засягаше, че през лятото Хенри ще остане в Англия.

„Колко ли тъгува?“ — рече си Саджад, загледан в Елизабет Бъртън. Думите „изхвърляте ни“ му придадоха авторитет, отговорност, които за пръв път му позволиха да прекъсне мислите ѝ:

— Всъщност любимата ми героиня от историята на Робската династия е дъщерята на Алтамаш — Разия султана.

— Трагична любов?

В тона на Елизабет се прокрадна благодарност, че я отвлича от разсъжденията ѝ за символичното значение на неплодната земя, простряла се между нея и Джеймс.

— Жените участват и в други сюжети — отвърна Саджад и фонтан от весели бръчици избликна от ъглите на очите му.

Елизабет му махна да дойде в сянката до нея и той кимна благодарно. Внезапната ѝ сърдечност бе неочаквана, но добре дошла.

— Разия султана била най-способната от децата на Алтамаш, по-способна от синовете му. Затова я обявил за своя наследничка. Когато умрял, един от синовете му естествено узурпирал трона. Разия обаче бързо го победила. Била удивителна жена — брилянтен администратор, смел боец.

След кратка пауза Саджад почти срамежливо добави:

— Ако имам дъщеря, ще я нарека Разия.

Елизабет остави този рядък момент на близост да се зарее между тях, после махна с ръка към Хироко и Джеймс.

— Да вървим при тези двамата. Ще ни изнесеш лекция за кулата.

— Минарето.

— Това беше урок номер едно. Знаеш ли, че поне дузина пъти съм идвала тук, но никой не ми е казал кой го е построил и защо.

— Правите си пикник върху моята история — каза Саджад, но тонът му беше шеговит, а не обвинителен, и Елизабет му се усмихна.

Джеймс проследи с облекчение как жена му и индиецът вървят към тях. Хироко се държеше много странно — мина му през ума, че я е обидил, организирайки излета и повеждайки я пред останалите да ѝ покаже сам забележителностите. Младата жена сякаш не ходеше, а дебнеше и се озърташе край великата кула. Когато я видя за пръв път, му заприлича на ранена птица. Сега различаваше нещо по-хищническо у нея.

„Трябва да си вървя, трябва да се измъкна оттук“ — повтаряше си Хироко, обикаляйки минарето. Стана ѝ ясно. По-добре да е хибакуша, отколкото нищо. Предната вечер, когато Джеймс тихо обяви: „Утре сутринта ще видим града на Саджад!“, на лицето ѝ грейна неочаквана усмивка. Светът му не е затворен за пришълци! Бъртънови са склонни да зърнат Индия отвъд Кралството! И тя, Хироко, показва и на Саджад, и на Бъртънови колко безсмислено е да си въобразяват, че непреодолими стени разделят световите им. Конрад с право твърдеше, че бариерите са от метал, който се втечнява, ако го докоснат едновременно от двете страни.

Но когато Саджад пристигна с велосипеда, избягвайки погледа ѝ, тя разбра, че няма да я води в своята мохола. А Джеймс Бъртън сякаш напълно забрави, че излетът е в чест на Саджад, докато крачеше през руините, сочеше къде англичаните обичат да играят поло и обясняваше колко ценна от металургична гледна точка е еди-коя си древна желязна колона.

Старяеше се да прогони от ума си неизбежното заключение, пред което скоро щеше да се изправи — трябва да се върне в Япония.

— Джеймс! — възкликна Елизабет и застана до съпруга си. — Знаеш ли, че семейството на Саджад е пристигнало тук преди пет века от Турция?

— Значи си млад тюрк? — усмихна се Джеймс на младежа.

— Не, господин Бъртън — отвърна Саджад. — Индиец съм.

Погледна към Хироко, която, загърбила тримата, разглеждаше арабските надписи по минарето. Знаеше, че е обидена, но какво да направи? Втренчи се в Джеймс, сякаш обмисля съвсем неочаквано хрумване.

— Защо англичаните винаги си остават англичани? — попита той. — Историята на Индия помни много завоеватели и всичките — тюрки, араби, хуни, монголи, персийци — са ставали индийци. Ако — когато — се появи Пакистан, мюсюлманите от Делхи, Лакнау и Хайдарабад, решили да се преселят там, ще напуснат родината си. Но когато англичаните си тръгнат, те ще се приберат у дома.

Хироко се обърна към Саджад, изненадана и смутена. Разказваше му за интереса на Конрад към чужденците, установили се в Нагасаки, а сега виждаше как думите ѝ се просмукват в мислите му и преоформят светогледа му.

— Хенри смята, че домът му е в Индия — каза Елизабет, за да смекчи неочакваната атака на Саджад, разстроила Джеймс.

— Да. — В гласа на индиеца прозвуча острога. — Смяташе.

„И вие го отпратихте заради това“ — прииска му се да добави. Обидата, набрала сила първо от желанието да впечатли Хироко, вече се изливаше непресторено. Спомняше си много добре деня, когато съпротивата ѝ срещу изпращането на Хенри в пансион се изпари. С Хенри играеха крикет в градината. Елизабет излезе и похвали сина си, че е „истински англичанин“. Хенри се намръщи и отстъпи към Саджад. „Не, индиец съм“ — отвърна той. На другия ден Джеймс Бъртън сподели със Саджад колко му олекнало, че жена му най-сетне решила да оттегли „сантименталните“ си възражения срещу изпращането на Хенри в Англия.

— Искаш ли да добавиш нещо, Саджад?

— Не, госпожо Бъртън. Просто според мен той няма дълго да мисли така за Индия.

— За добро е — отвърна тя и се огледа наоколо. Леко я натъжи мисълта, че след седем века потомците на англичаните няма да посещават храмовете и монументите от Британска Индия, да ги сочат и обясняват, че, ето, това напомня за времето, когато семейната ми история и историята на Индия се сляха завинаги и безвъзвратно в общ поток.

— Защо да е за добро? — Гласът на индиеца издаваше непознат досега гняв. Трудно бе да се каже кой от двамата — Елизабет или Саджад — се изненада повече. Единственото оръжие, с което младежът си служеше срещу нея вече осем години, бе извънмерната учтивост. Ала и двамата съзнаваха, че това не би могло да се случи, ако я нямаше Хироко, която разрушаваше строгата йерархия.

— Спокойно — обади се предупредително Джеймс, младежът се изчерви, отклони поглед и извинително измърмори.

На Елизабет ѝ се прииска да сграбчи Саджад за яката и да го раздруса. „Напуснах Берлин по-малка от него, знам как боли. Какво знаеш ти за разделите, ти, чието семейство живее в Делхи от седем века?“ Под гнева обаче се криеше нещо, което много напомняше обида. „Тъкмо започнахме да се сближаваме“ — искаше да прошепне то.

— Саджад — дръпна го Хироко за ръкава, забравила собствения си яд пред необходимостта да потуши яростта, бушуваща между тези двама души, превърнали се в толкова съществена част от живота ѝ. — Ела да видиш. Открих позната дума.

Посочи към арабския надпис върху минарето и Саджад се приближи да погледне. Тъмните им глави почти се докоснаха.

Елизабет се удиви от лекотата, с която приемаха близостта. Видя как той за миг устреми очи към Хироко и разтълкува погледа по-добре от самия Саджад. Не помисли как ли го възприема Хироко и откога е така — обзе я само тържество, че най-сетне е намерила начин да пробие бронята от чар и безразличие, с която Саджад Али Ашраф печелеше всички от семейството ѝ и същевременно оставаше неуязвим за думите и действията ѝ.

— Със Саджад тъкмо си говорехме — високо изрече тя, прегръщайки нехайно през кръста Джеймс, който едва не подскочи от изненада — какво име смята да избере за първата си дъщеря.

Джеймс я целуна по слепоочието и задържа устни, за да усети уханието ѝ. Сплете пръсти с нейните на кръста му. Тя едва не забрави намеренията си, обзета от желание да му прошепне, че трябва да се усамотят в някоя ниша сред руините, където някога, в по-щастливи времена, търсеха убежище от слънчевите лъчи и любопитните погледи. Чу обаче Саджад да казва нещо на урду и забеляза как Хироко се изчервява. Саджад казваше: „Преди да се усетя, ще трябва да идвам

при теб за уроци по родния ми език.“ Елизабет обаче разбра само едно — че е на път да изгуби Хироко, както беше изгубила Хенри и Джеймс.

— Е, Саджад — нехайно вметна тя, — как върви подготовката за сватбата? Джеймс ми каза, че до края на годината ще си вземеш отпуска за церемонията.

Възцари се напрегнато мълчание. Хироко наруши очакването — обърна се рязко и закрачи към колата.

— Какво... — заекна Джеймс, учуден от решимостта, с която се отдалечи японката.

— Жегата. Отразява ѝ се зле. — Детето у Елизабет усети как духовете на онези, свързани със света с нишката на разкаянието, допират натрапчиво устни към кожата ѝ. — Да вървим!

— Добре. — Джеймс погледна със съжаление покритите зали. — Хайде, Саджад!

— Ще се върна пеш у дома, благодаря господин Бъртън.

— Хайде, Джеймс!

Джеймс изгледа колебливо младежа, който му махна да тръгва към колата.

— Ще се поразходя из руините и ще съчинявам велики поеми за прадедите си, господин Бъртън. Не се безпокойте за мен.

Саджад проследи как бентлито поема по пътя, вдигайки и прахоляка, и гълъбите, и едва когато колата се скри от очите му, облегна гръб на минарето и се взря нагоре, сякаш да търси в побелялото небе отговора защо сърцето му бие толкова лудешки.

7.

На другия ден Саджад караше велосипеда по Сивил Лейн, а край него се изнизваха потъналите в цвят мангови дървета. Огненочервените петна в короните му напомняха как Хироко върви през голата земя, осеяна с рухнали монументи, а върху гърба ѝ грее алено петно, сякаш сърцето ѝ не спира да кърви.

За момент си бе помислил, че има само едно обяснение за реакцията ѝ, когато разбра за сватбата — но бързо усети колко суетна и абсурдна е идеята му. Ядосана му бе, естествено, съвсем логично. Тя му разказа за смъртта на Конрад Вайс, а какво сподели той за живота си? Нищо. Само повърхностни откровения. И Елизабет Бъртън нехайно съобщи новината, която един приятел няма причини да крие.

Приятелка. Той поклати удивено глава — нима е възможно в живота му да се е появило и това. Приятелка от Япония. Педалите застъргнаха, седалката скърцаше, когато подкарваше велосипеда ту по-бързо, ту по-бавно. Да я покани ли на сватбата? Какво ще си помисли жена му — която и да е тя — когато разбере, че сред приятелите му има жена извън семейството, жена, която носи панталони и си подстригва късо косата, пуши цигари и не би позволила някой друг да ѝ избере съпруг. Красива приятелка. Не, май е по-добре да не я кани.

И все пак си я представяше на церемонията. Застанала по-встрани от жените от семейството, поглежда го шеговито точно когато той свежда очи към огледалото, което за пръв път ще му покаже лицето на седналата до него жена — бъдещата му съпруга.

Не, не, не бива, не трябва да идва на сватбата му.

Скочи от велосипеда на алеята пред къщата на Бъртънови. Лала Бухш вече го очакваше. Саджад му кимна и облегна колелото на стената. През всичките години, откакто работеше за Джеймс Бъртън, с Лала Бухш си бяха разменяли едва по няколко думи и официални поздрави. Но през последните метежни седмици, когато основаването на Пакистан вече не изглеждаше химера, двамата изпиваха заедно по чаша чай сутрин и обсъждаха новините от предишния ден — загиналите, политиката, свободата.

Лала Бухш подаде на Саджад чаша, над която се виеше пара. Запътиха се към вратата на кухнята. Саджад седна на стъпалата, а Лала Бухш клекна на земята — нещо, което избягваше в присъствието на англичаните.

— Заминавам — рязко обяви той.

Саджад го изгледа изпитателно. Разсейваше го мисълта, че след малко ще види Хироко, а не знае какво да й каже.

— За Пакистан. Реших вече.

Саджад облегна глава на дървената врата.

— Англичаните ще останат още една година. Защо не почакаш да видиш как ще е през четирийсет и осма? Вече е по-спокойно в сравнение с предишния месец.

Лала Бухш впери очи в ръцете си, които се свиха в юмруци. Огледа ги като учен, чието новоизобретено разрушително оръжие постепенно добива форма.

— Не знам в какво ще съм се превърнал след година.

За разлика от Саджад Лала Бухш живееше в смесен, предимно индуски квартал. Връщаше се само в петък — почивния му ден. Разказа на Саджад как всеки път, когато се прибира, семейството му го затрупва с новини от Пенджаб, с истории за убити мюсюлмани, за подпалени мюсюлмански магазини, за изнасилени мюсюлманки. Не излизал от къщи, за да не вижда индуси, защото издадат ли очите му какво таи в сърцето си, ще го убият. Или очите на някой индус ще разкрият какво се таи в сърцето му и...

Саджад отпи от чая. Не знаеше какво да отвърне. Помнеше как навремето Лала Бухш се шегуваше с готвача на Бъртънови — Виджай, и подкачаше бавачката на Хенри — Рани. Понякога влизаше в кухнята и сварваше тримата да се шегуват незлобливо с Бъртънови. Сега единствената разтуха на Лала Бухш бяха разговорите със Саджад.

Младежът допи чая си и се изправи.

— Вчера не се върна с тях от „Кутуб Минар“ — рече Лала Бухш.

Саджад махна неопределено с ръка.

— Тя изглеждаше притеснена — уточни Лала Бухш, взе чашата му и влезе в кухнята.

Чу се изскърцването на кухненската врата и Хироко разбра, че всеки момент Саджад ще се появи в задния двор. Дали щеше да прочете завистта в очите й?

Предната нощ се опитваше с всички сили да си припомни лицето на Конрад, но той ѝ се струваше безкрайно далечен. Сякаш в друг живот. В този живот изпитваше само желание за повече — повече от спомена за пръстите му, докосващи вените по китката ѝ, повече от спомена за езика му, изненадал нейния. Ала колкото по-далеч се отдръпваше Конрад, колкото по-трудно го извикваше в паметта си, толкова по-силно се възраждаше трепетът, разбудил се в тялото ѝ, когато облече кимоното на майка си. Докато лежеше във ваната снощи, прокара ръка по голото си тяло (само дете ръката не беше нейната, тялото не беше нейното — бяха ръката на Саджад и тялото на съпругата му — дори въображението не ѝ позволяваше да си представи ласките на мъж по тялото си). Ръката ѝ се спусна надолу и се отдръпна рязко; бедрото ѝ се удари в порцелана. Стресна се и си легна, стиснала юмруци, за да усмири ръцете си.

— Добро утро — поздрави Саджад. — Надявам се, че днес си по-добре.

— Да, благодаря.

Хироко го погледна и си помисли какво ли е усещането да виждаш как Саджад Али Ашраф върви към теб и да знаеш, че тялото му е твое и можеш да го докосваш. В очите ѝ се четеше леко обвинение.

— Защо не ми разказа за нея?

— За кого?

— За годеницата ти.

— О! — Той сбърчи чело. — Не, не. Нищо не е уредено още. Майка ми и снахите са набелязали някакво момиче, но аз дори не му знам името. Току-виж нищо не излязло. Той положи длан на масата и докосна ръба на книгата, върху която лежеше ръката ѝ. — Странно ли ти се струва? Че ще се оженя за момиче, което не познавам? Знаем, че Бъртънови го смятат за много... назадничаво.

— Аз не съм Бъртънови, Саджад. Мисля, че твоят свят прилича на японския повече, отколкото света на англичаните. — Изрече го почти обвинително, преди усмивката ѝ да подсказва колко малко я вълнуват традициите. — Уговорените бракове са били традиция в Япония. Винаги съм смятала, че изискват повече кураж, отколкото притежавам.

Саджад не се чувстваше особено смел.

— Просто правилата са такива. — Прокара пръст по ръба на книгата, избягвайки погледа ѝ. — По английския начин ли ще се омъжиш?

— Няма да се омъжвам.

Той трепна, осъзнал собствената си безчувственост.

— Съжалявам... господин Конрад... съжалявам. Не е моя работа.

— Няма да се омъжвам — повтори тя. — Но не заради Конрад.

Саджад кимна. После поклати глава.

— А защо?

Хироко не се замисли дали очаква от него потвърждение или опровержение на истината, която разбра в токийската болница, когато чу ужасеното ахване на строгия лекар при вида на гърба ѝ. Тя стана и се обърна.

— Заради това.

Започна да разкопчава блузата си.

Саджад възкликна ужасено и извърна глава.

— Моля те! Какво правиш?

Хироко вдигна блузата си сякаш е театрална завеса.

— Ето още нещо, което бомбата ми отне. Погледни ме!

— Не! Закопчай се!

— Саджад.

Равният ѝ тон го накара да се обърне. Каквото и да се канеше да каже, остана неизречено. Хироко излезе от сянката на стряхата. На фона на яркото слънце се виждаха ясно трите черни белега като обжарени птици — първата точно под лопатката, втората — по средата на гърба, пресечена от сутиена, и третата — точно над кръста.

Тя не виждаше сълзите в очите на Саджад при вида на обгорената, сбръчкана кожа. Можеше да тълкува тишината, както пожелае.

— Разчиташ тази диагонална писменост, нали? Всеки мъж я разбира. Тя казва: „Стой далеч. Не искаш това.“

Болката смъкна защитната броня, която той несъзнателно си бе издигнал още в момента, когато се вгледа в бенката под окото ѝ и поиска да я докосне.

С две крачки се озова до нея, ръцете му докоснаха мястото между белезите и се отдръпнаха, когато усети, че Хироко потрепери.

— Боли ли? — прошепна.

— Не — още по-тихо отвърна тя.

Саджад докосна гротескната тъмнина под лопатката — нежно, предпазливо — сякаш е реликва от ада. Стиснал зъби, прокара пръст по грапавините. Тя не усещаше ръката му, но потръпна отново от топлото дихание във врата ѝ. Трепетът премина като вълна из цялото ѝ тяло.

Той затвори очи и придвижи длан към мястото, където кожата изглеждаше непокътната. Сега тялото ѝ не излъчваше страх и неговото тяло откликна. С опакото на дланта проследи извивката към кръста ѝ, напомняйки ѝ, че ѝ е останало това, че и тази кожа съществува.

Няколко секунди Хироко се наслаждаваше на докосването. Знаеше, че този спомен ще се добави към целувките на Конрад, за да дооформи познанието ѝ за физическата любов.

— Не си длъжен да си мил — отрони накрая Хироко, а ръцете ѝ се вкопчиха в плата. — Знаем колко са грозни.

— Грозни? Не.

Щеше да му повярва, ако гласът му не бе прозвучал толкова нежно.

— Сгушена птица — каза той, поставяйки длан върху белега по средата. С другата избърса сълзите. — Всичко в теб е красиво.

Тя се обърна към него. Изкривено от гнева, лицето ѝ му се стори непознато. Осъзна как мислено е запечатвал всичките ѝ изречения, за да му правят компания, когато не е край него.

— Бомбата не създаде нищо красиво — удари го с юмрук в гърдите тя. — Разбираш ли? Нищо красиво!

Елизабет Бъртън, разбудила се призори от угризения на съвестта, чу виковете, когато се канеше да седне до писалището. Втурна се към прозореца над верандата и отвори капациите тъкмо когато разсъблечената Хироко заудря Саджад, чиито панталони не скриваха възбудата му.

8.

Елизабет Бъртън си мислеше, че Мусури е най-красивото кътче на земята. Застанала на най-високото място в градината, съзерцаваше как облаци и мъгла обвиват белите хималайски върхове в далечината. От върха на хълма, където беше вилата им, долиташе ухание на борове. Колко жалко, че красотата понякога е толкова безсмислена.

Запъти се към стария дъб и си помисли, че положението щеше да е много по-лошо в юнската делхийска жега. Дори по-лошо от обичайното, ако съдеше по прочетеното във вестника тази сутрин. „И да — напомни си тя, — да не забравяме и Саджад.“ Макар да споделяше недоумението на Джеймс от наскоро обявеното решение британците да се изтеглят от Индия до средата на август — решение, което слагаше край на всички надежди разделянето на държавата да премине без хаос — част от нея се надяваше да се случи чудо и младежът да предпочете Пакистан и да изчезне от живота им, преди да се върнат в Делхи през октомври. Въпреки че щяха да останат колкото да си съберат багажа и да организират пътуването... Защо да си затваря очите пред истината — изпитваше неудобство дори само при мисълта да види отново Саджад.

Още ѝ се повдигаше при спомена за онази априлска сутрин, когато се намеси в ужасната сцена между Хироко и Саджад. Хироко и Саджад. Направи си най-лошото умозаключение — искрено го признаваше — наговори ужасни думи на Саджад и му изкрещя да се маха от дома ѝ. Не помнеше как реагира Хироко; пред очите ѝ се мержелееха пръстите на момичето, закопчаващи трескаво блузата, и как Саджад едва не се препъна, когато побягна навън.

Когато си тръгна, Елизабет заговори нежно на Хироко, но тя избухна в сълзи и се заключи в банята. Молбите на Елизабет — които скоро се превърнаха в настойчиви подкани — да отвори вратата, срещаха само мълчание.

Накрая Елизабет се качи горе да събуди Джеймс, незнайно как проспал крясъците.

— Ако се е опитал да направи, каквото предполагам, нищо няма да ме спре да се обърна към полицията — извика тя, раздрусвайки Джеймс.

Съпругът ѝ я погледна учудено; при други обстоятелства изразът му щеше да я разсмее.

— Саджад. Твоето синеоко момче. Сварих го долу с Хироко.

— На верандата вече е много горещо за уроци по урду — сънливо промърмори той и седна в леглото. — Ще му кажа да се преместят в кабинета.

— Тя беше гола и се мъчеше да го отблъсне. Стига си се пулил, Джеймс. Той беше възбуден. Да ти го нарисувам ли?

Джеймс скочи. От устата му се изтръгна нечувана ругатня. Той грабна халата си и изкрещя:

— Саджад!

— Тръгна си. Изхвърлих го.

— Ще го последвам с колата.

Джеймс удари с длан вратата да я отвори. Сблъсъкът между плътта и дървото прозвуча жестоко болезнено. Елизабет вдигна неволно ръце към лицето си да се предпази.

Саджад. Та той всъщност живееше в дома им. И никога не ѝ бе минавало през ума, че е заплаха, не по този начин. Преди мисълта да отлети, тя разбра, че е допуснала ужасна грешка.

— Джеймс! — извика.

В същия момент той се върна в стаята.

— Сигурна ли си? Как е възможно, Елизабет?

Тя го хвана за ръката, припомнила си как веднъж набедиха Хенри, че е хвърлил камък срещу местно момиче и е ослепил окото му. По-късно се оказа, че става дума за друг Хенри — Хенри Уилямс, побойник още на петгодишна възраст — и двамата гордо констатираха, че са издържали успешно поредния родителски тест, защото нито за миг не повярваха на обвиненията.

Тръгнаха надолу, хванати за ръка. Хироко тъкмо излизаше от стаята си.

— Съжалявам. Аз съм виновна. Аз разкопчах блузата. Накарах го да погледне. Той само се стараяше да се държи мило. Моля ви. Опитах се да му разкажа неща, които не съм готова да споделя с никого.

Съжалявам. Ще отида да живея другаде. Не го наказвайте. Много съжалявам.

Оставаха много неизяснени въпроси, но Елизабет разбра достатъчно, за да реши как трябва да постъпят.

— Ще заминем заедно. Време е да заминем за Мусури. Събирай си бързо багажа, Хироко. Хващаме следващия влак. Джеймс, изпрати Лала Бухш да занесе обезщетението на Саджад и да го увери, че ще представиш блестящи препоръки пред следващия му работодател.

И ето ги тук — в Мусури, най-красивото и романтично индийско планинско селце. Поспря отново да се порадва на пленителната гледка — скоро мусоните щяха да я скрият зад пелени от дъжд и мъгла, затова, докато можеше, ѝ се искаше да не откъсва поглед от този рай на земята. Не знаеше как би оцеляла в Индия без него, без ездата по Гън Хил, без пикниците край водопадите и танците в „Савой“, които превръщаха живота в сън наяве дори по време на войната. Очакваше — по-скоро се надяваше — Мусури да съживи Хироко като нея, но романтичното селце я накара да се затвори още повече в себе си, там, където се бе скрила през онзи априлски ден в Делхи.

Елизабет спря пред дъба и погледна нагоре към Хироко, свита на клона, облегла гръб на ствола. Белите ѝ ленени панталони бяха прокъсани на глезена от катеренето по любимото дърво. Елизабет така и не разбра кой от съседите им провесил въжената стълба от клона, на който японката обичаше да сяда. Подозираше, че е Камран Али, чиято вила бе точно до тяхната.

— Качвам се — подвикна Елизабет и се закатери по въжената стълба. Хироко усети как клонът леко се накланя, когато тя седна, провесила надолу крака. Не каза нищо, не отмести поглед от гребените на гористите хълмове, по които се редуваха цветни градини и вили. При един от редките случаи, когато отстъпи пред горещите молби на Елизабет да се поразходят, я представиха на пенсиониран английски генерал. Той я попита дали разпознава растенията тук — Мусури се намирал съвсем малко на юг от сино-японския фитогеографски регион. („Искам да кажа, че флората е почти еднаква.“) Същата вечер генералът изпрати шофьора си у Бъртънови с огромен букет цветя от околните хълмове. Доплака ѝ се — не само защото изглеждаха толкова познати, но и защото не знаеше японските им названия и нямаше кого да попита.

Всеки ден, седнала на дървото, докато погледът ѝ се стрелкаше от едно дърво към друго, от едно цвете към друго, някои познати като допира на татамито под нозете ѝ, тя навързваше спомените от Нагасаки като молитвена броеница: тихият звук от четката на баща ѝ, разбъркваща боите и мастилото, тънморавото небе, осяяно с гроздове и съзвездия вечерна светлина, познатите гласове на съседите; децата в класната стая, станали на крака да я поздравят; разходките край Оура с Конрад, изпълнени с мечти за живота след войната...

Всички в Индия говореха за бъдещето — англичаните планираха завръщането в родината, Камран Али ежедневно получаваше телеграми от братовчедите си, опътували вече за Карачи, а Лала Бухш наскоро изпрати съобщение от Делхи, че когато Бъртънови се приберат, вече ще е заминал за Пакистан. Широко не намираще място за себе си в никакви бъдещи планове — затова за пръв път в живота си се вглеждаше назад и все по-назад. Бъртънови сякаш се бяха заели да компенсират тази липса на въображение, пророкувайки възможни перспективи: гувернантка... секретарка... млада съпруга на самотен вдовец. Накрая Елизабет винаги казваше: „Ще дойдеш с нас, разбира се“, с тон, означаващ, че предложението звучи по-скоро заплашително, отколкото обнадеждаващо. И под всичко нещо тихо нашепваше: „Япония. Накрая ще се върнеш.“

— Да, смятам, че на Камран Али трябва да благодариш за въжената стълба — подхвана Елизабет.

Широко не я погледна. Дължеше много на Бъртънови. Как допусна да им дължи толкова много?

Тънката памучна рокля на Елизабет не я предпазваше от грубата кора на дървото и една безочлива клонка се забиваше в тила ѝ, накъдето и да наклонеше главата си.

— Стига! — възкликна тя. — Унинието ти ми идва в повече.

— Съжалявам — глухо отвърна Широко.

— Кажи го. Просто го кажи — настоя Елизабет.

— Кое?

— Саджад. Сърдиш ми се заради Саджад.

— Така ли? — Тя се замисли. — Да, май си права. Още повече съм сърдита на себе си, задето ти дадох повод да го изгониш.

Напразните ѝ молби да простят на Саджад ѝ показаха съвсем точно каква е ролята ѝ в дома на Бъртънови.

— Нищо добро нямаше да излезе от това. Един ден ще разбереш.

— От кое?

— От теб и Саджад. От чувствата ви. Неосъществими са. Неговият свят ти е чужд.

Хироко най-сетне се обърна към Елизабет, опитвайки се да схване думите ѝ. През листата се процеждаше светлина, наоколо бе тъй красиво... Спомни си как Конрад казваше, че Райската градина щеше да остане без история, ако я нямаше змията. После разбра.

— Мислиш... отпрати го, понеже смяташ... че приятелството ни не е само приятелство?

— Да — отвърна Елизабет и вирна брадичка. — Един ден ще осъзнаеш, че съм действала, за да те защитя. — Улови ръката на Хироко и продължи: — Или израстваш в неговия свят, или завинаги оставаш аутсайдер. Може и да изостави своя свят заради теб — ако това е условието да те има — но когато отминат първите изпепеляващи страсти, ще започне да съжالياва и ще вини теб. Жените влизат в живота на мъжете, Хироко — навсякъде. А не обратното. От нас се очаква да се адаптираме. Не от тях. Те не го умеят. И не разбират какво го налага.

Хироко се взираше объркано в Елизабет. Изпепеляваща страст? Тази англичанка беше луда.

Ами ако не беше?

Хироко се пресегна към мястото между белезите, което Саджад бе докоснал. Желаше я. Въпреки птиците. Кръвта нахлу в лицето ѝ, когато най-сетне проумя странната издутинна под панталоните му. Желаше я и тя... тя искаше да продължава да я докосва. Навсякъде. Закри лице и Елизабет разбра, че жената до нея всъщност е дете.

— Невъзможно е, Хироко.

Хироко разтвори пръсти и надникна към по-възрастната жена.

— Бракът те е изпълнил с горчилка. И обида.

Елизабет почувства облекчение, че най-сетне я изправят на свидетелската скамейка.

— Може би. Вярно е, че изпитвам ревност към Саджад. Ревнувам, че всички, които обичам, го обичат повече от мен, и съм обидена от безразличието му към мен. Ето, казах го.

Хироко вдигна вежди, несигурна как да тълкува думите ѝ.

— Олекна ли ти?

— Да, за бога! — Елизабет закри уста и въздъхна дълбоко. — Божичко, да! О! — Скръсти ръце. — Колко странни са хората.

Хироко не успя да сдържи смеха.

— Не ни намесвай всичките. Твоята странност си е само твоя.

Отново бяха приятелки. Елизабет се премести по-близо до нея.

— Откровението ми не променя факта, че ти не принадлежиш на неговия свят.

Хироко мълча дълго.

— Не принадлежа и на твоя свят. — Наклонила замислено глава, вече не приличаше на момиченце. — Току-що ми подари нещо ценно. Вярата, че са останали неща, които си струва да потърся. През цялото време мислех за изгубеното. За всичко изгубено. Спомнях си Нагасаки. Веднъж каза, че Делхи сигурно ми изглежда странен и чужд, но не, сега моят дом е най-чуждото нещо на света. Заради онзи неописуем ден. Буквално неописуем. Не намирам думи на майчиния си език... Баща ми, Илзе. Бях до него през последните секунди от живота му и си мислех, че нищо човешко не е останало у него. Беше покрит с люспи. Никаква кожа, никаква коса, никакви дрехи, само люспи. Никой, никой на този свят не бива да вижда баща си, превърнал се в безформена купчина люспи.

Елизабет улови ръката на Хироко и я целуна.

— И все още не разбирам. Защо го направиха? Защо хвърлиха втора бомба? Дори първата е откъд... но втора? Виждаш резултата, но не спираш. Как така? Знаеш ли, че набелязали Кокура, но било облачно и предпочели резервната мишена — Нагасаки. И там беше мрачно. Помня облаците. Почти се отказали. Но съзрели пролука между облаците. И бум!

Произнесе го толкова тихо, че прозвуча по-скоро като дихание.

— Винаги съм искала да напусна Нагасаки. Не ме измъчва носталгия. Но едва когато видиш мястото, където си отрасъл, превърнато в пепелища, разбираш колко копнееш за всичко познато. Виждаш ли онези цветя по хълма, Илзе? Искам да знам японските им имена. Искам да усетя вкуса на чая в Япония. Да чувам майчиния език. Да изглеждам като хората около мен. Искам да изразяват неодобрение, когато нарушавам правилата, а не просто да си мислят, че така съм възпитана. Искам да плъзгам вратите, а не да ги отварям. Искам всичко онова, което преди нямаше значение, което още нямаше да означава

нищо, ако не го бях изгубила. Ето, знам го. Знам го, но въпреки това го искам. Искам да виждам катедралата в Ураками. Преди мислех, че разваля гледката, никога не съм я харесвала. Но сега искам да я виждам, да чувам звъна на камбаните ѝ. Да усещам аромата на запалени черешови клонки. Да живея между морето и планината.

Искам. Елизабет слушаше как Хироко повтаря думата и долавяше почти религиозния ѝ смисъл. *Искам.* Спомняше си го, някъде далеч и много смътно. *Искам.* Кога ли животът ѝ се бе превърнал в хиляди неща, които не иска? Не иска Хенри да е далеч. Не иска да е омъжена за човек, с когото вече не знае как да разговаря. Не иска да крие истината, че по време на войната имаше моменти — особено когато бомбардираха Берлин — когато се чувстваше германка до мозъка на костите си. Не искаше да се съгласи, че британците са изгубили играта. Не искаше да се връща в Лондон и да живее в сянката на властната си свекърва. Не искаше Джеймс да е нещастен заради неспособността ѝ да му бъде съпруга, каквато той си мислеше, че ще стане след малко време и напътствия. Не искаше да е нежелана. Не искаше бъдещето ѝ да прилича на миналото. Почувства как ѝ се завива свят и се улови за клона, опитвайки се да се съсредоточи върху думите на Хироко.

— Да ти кажа ли какво не искам? Не искам да се връщам в Нагасаки. Или в Япония. Не искам да крия белезите по гърба си, но и не искам те да оформят представата на околните за мен. Хибакуша. Мразя тази дума. Тя ме свързва завинаги с бомбата. Всеки мой атом. Сега трябва да откроя нещо друго, което да поискам, Елизабет. И съжалявам — ти си толкова мила, толкова щедра — но не желая да дойда с теб и Джеймс в Лондон.

— А какво искаш?

— Не знам. Може би... Саджад — изрече го, сякаш да чуе гласно твърдението.

Възможно най-нежно и въпреки всички мисли за собствения ѝ живот Елизабет отвърна:

— Трябва да намериш начин да го преодолееш. Семейството му...

От последните две думи стомахът на Хироко се сви, сякаш да посрещне удар с чук.

— Знам. Права си. Знам.

Затвори очи и отпусна глава върху коленете си. Когато усети ласкавата ръка върху косите си, сълзите рукнаха неудържимо — сълзи не по изгубеното, а по това, което никога нямаше да се случи.

9.

Сутринта след погребението на Кхадиджа Ашраф четиримата ѝ синове крачеха един след друг в двора на Джама Масджид след мъжа, който поливаше с вода горещите като печка камъни. Старият аскет от години разхлаждаше двора за близките на покойниците. Всяка вечер той изстъргваше мъртвата кожа от стъпалата си, за да е сигурен, че краката му ще усещат изпепеляващата топлина на земята — трябваше да се научи да понася, а после и да преодолява страданието със силата на чистия дух. Кхадиджа Ашраф не одобряваше подобни идеи.

— Християните смятат, че сме дошли на земята да страдаме. Мюсюлманите знаят, че Аллах — щедрият и милостивият — е простил изкушението на Адам и Ева.

Тя вдигаше обвинително пръст към небето и възкликваше:

— И ти си длъжен да простиш — не змията, а ти ги изкуши, създавайки забранения плод.

Кой ли е този Бог на аскетите, призовал да го достигнат чрез лишения? Устните на Саджад повториха безмълвно думите на майка му.

С последното си дихание Кхадиджа Ашраф прошепна в ухото му ритуалния поздрав на възрастните към по-младите: „Продължавай да живееш.“ Единственият начин да понесе загубата ѝ бе да вярва, че част от душата ѝ е влязла в неговата с това дихание, свило гнездо в сърцето му. Тази мисъл му даряваше утеха, въпреки че суеверията му бяха съвсем чужди. Знаеше, че някак си тя е в него — споделя мнението си, порицава го, разсмива го.

Той свърна мълчаливо от напоената с вода пътека и твърдо запристъпва по нажежената земя към поддържания от колони проход по протежение на двора. Стъпалата му благодарно приеха хладината на заслонените от слънцето камъни. Чу Алтамаш да го вика, но само махна с ръка да продължават без него. Обгърна колоната, пръстите му проследиха грапавините. Вдигна поглед към Червената крепост. Дили. Моят Дили. Но днес Старият град излъчваше липса, вместо неотменима принадлежност.

— Прибирай се с нас, Саджад — подвикна зет му. — Със сестра ти тръгваме следобед, трябва да поговорим.

— След малко ще си дойда — отвърна той, без да поглежда към мъжете от семейството му, застанали зад него като фаланга телохранители.

— Ако ще говорим, да говорим сега — обади се брат му Икбал. — Няма да се връщам вкъщи. Зает съм.

— Обещах на сестра ти да го обсъдим, когато се съберем всички. Не можеш ли да отложиш ангажиментите, Икбал?

— Не.

Алтамаш — най-големият от братята — изсумтя отвратено. Цялата мохола знаеше, че една от куртизанките в Стария град е любовница на Икбал.

— Въобразяваш си, че не разбираме с какво си зает? Засрами се! Обеща на майка ни винаги да се прибиращ преди полунощ при съпругата си, а още първата вечер се върна призори.

— Заплашва да замине за Пакистан — заоправдава се Икбал. Не се наложи да питат кого има предвид. — Снощи й казах, че съм готов на всичко да я задържа.

— Заплашвал си жената, която твърдиш, че обичаш? — обърна се към него Саджад.

— Не съм я заплашвал. Обещах да се оженя за нея.

Алтамаш изруга и стисна ръката на Икбал.

— Забрави ли, че имаш жена?

— Имам право на втора.

— Да, ако не пренебрегваш едната и първата ти позволи — обади се Сикандър, най-тихият и най-вярващият от братята. — А всички знаем, че това е невъзможно.

— Дори Пророкът е имал любима жена — дръпна се Икбал от Алтамаш. — И ако съпругата ми не даде разрешение да се оженя пак, с радост ще се разведе.

Алтамаш пак сграбчи Икбал.

— Имаш съпруга и тя ще остане сестра на братята ти, независимо колко зле се отнасяш към нея. Няма да приемем другата. Няма да приемем децата, които ще ти роди. С нея не си добре дошъл в дома ни. И повече няма да плащаме дълговете, които натрупа заради

нея. Нима тя няма да се върне към единствения ѝ познат живот, щом разбере, че съпругът ѝ е широкопръст нехранимайко?

Икбал се обърна към зет си:

— Ти няма да ме отритнеш, нали, братко? Ще ни позволиш да дойдем при вас в Лакнау?

— Не, няма. Не ме гледай така жално, Икбал. Не одобрявам решението ти. И освен това... — Той отмести очи от братята.

— Какво? И вие ли смятате да заминете за Пакистан? — попита Алтамаш, без да откъсва презрителен поглед от Икбал.

— Да.

Саджад въздъхна дълбоко и седна на ниския ръб между колоните. Приведе се и запуши уши, за да заглуши виковете. Всичко рухваше.

Преди по-малко от три месеца бе докоснал Хироко — миг на неподправено щастие. Но щастieto винаги е предвестник на тъгата — малко ли поезия бе изчел, та да не знае? Би понесъл без горчивина мисълта, че това докосване ще е първата и последната физическа близост помежду им, макар да копнееше за още. Знаеше, че така трябва, че е неизбежно. Дори сега всички други възможности му изглеждаха немислими. Неочакваната болка и обидата не бяха причинени от Хироко, а от Бъртънови. Когато Лала Бухш дойде в дома му с пари и предложение за препоръки, той разбра, че Хироко им е обяснила колко погрешно са преценили. Вече не го смятаха за „животно“ и „изнасилвач“. Част от него изпита огромно облекчение, но друга разгълкува щедрата сума като знак, че това е единственото извинение, което ще получи. Нямаше значение, че Елизабет, а не Джеймс му го дължи — въпреки противоречията Бъртънови все още функционираха като едно цяло и ако половината не признава каква несправедливост е извършила, на другия се пада отговорността да го стори.

— Приключих с англичаните — обясни той тогава и започна да обмисля какво иска да прави занапред сега, вече необременен от чувството за дълг, задържало го при Джеймс Бъртън дълго след като разбра, че всички възможности за напредък са изчерпани. Алтамаш го помоли да му помага, докато намери заместник на братята Назир, работили от години при семейството, но отпътували за Карачи, решени да се превърнат в най-известните ваятели на езика в бившата военна

база на англичаните, на свой ред лелееща мечти за бъдеще във все още несъществуващия Пакистан. Майка му настоя да поеме грижата за финансите и Саджад се съгласи за „шест седмици от днес“. Към края на договорения срок британците оповестиха изтеглянето на петнайсети август — след по-малко от два месеца — и създаването на независимите държави Индия и Пакистан. Не беше време за търсене на нова кариера; цареше смут, всеки ден носеше вести за нови жестокости, а връзки, които доскоро изглеждаха по-здрави от стомана, се разпадаха, разядени от въпроса: за Индия ли си, или за Пакистан? Дори Саджад вече не можеше да се преструва, че животът му тече незасегнат, когато ноктите му се впиваха в дланите при поредната новина за насилие, а сърцето му забързваше ход за последно сбогом към онези, които споделяха, че не могат да останат.

После се разболя майка му и всичко останало мина на заден план.

Все още запушил уши, Саджад вдигна очи към мъжете пред него. Вече всички крещяха и жестикулираха. Обичаше ги, но — едва сега го разбра — не се притесняваше да ги разочарова. Изглежда всички; претегляше характеристиките им и според тях предугаждаше какво ги чака — Икбал никога няма да се ожени, ако Алтамаш не го подкрепи финансово, но ще се отдалечава все повече от тях, ще се утешава при любовниците си, а децата му ще растат без баща. Али Заман — зет му, който се хвърляше в начинанията с цялото си сърце — ще се премести в Пакистан, а патриотизмът му ще отегчава всички, когато им гостува в Дили. Сикандър, чиято религиозност се задълбочаваше с годините и го подтикваше към съзерцателно усамотение, ще се отдръпва все повече във вътрешния си свят и ще се чувства най-щастлив, когато четката му оформя стиховете от Корана в неувяхващи рози, символ на хармонията, която е открил в Свещената книга. А Алтамаш — вече наполовина поет, наполовина патриарх — ще се лута между двете си роли, ще раздава заповеди в рими на всички в домакинството, склонен да приема всичко освен неподчинението.

Не се виждаше сред тях. Не и без майка им. Тя обуздаваше авантюризма на Акбал, изваждаше Сикандър от черупката му в света на жизнерадостта, заради нея обичната ѝ дъщеря им гостуваше два пъти годишно, а с един-единствен поглед Кхадиджа Ашраф превръщаше Алтамаш от тиранин в дете. За Саджад тя бе сигурността,

че колкото и често да кръжи из Делхи, винаги ще се завръща в света на Дили.

Но и този свят си отиваше. Може би и майка му нямаше да съумее да възпре разрухата. Как да остане той между отломките? И как да си тръгне — сам, при условие че винаги бе приемал самотата като прелюдия към нова среща?

Саджад се изправи. Резкият жест накара братята му да замълчат.

— Ще помоля една японка да се омъжи за мен. Ако приеме, ще живеем в Ню Делхи и всички сте добре дошли в дома ни. Но кракът ми няма да стъпи на място, където не я приемат.

Той протегна ръце и разблъска настрани братята си като плувец. Излезе на двора. Една крачка, две... сърцето му заподскача бясно и той затича толкова бързо, че един търговец, понечил да събуе обувките си пред портата, си помисли, че камъните сигурно парят нечовешки, и си тръгна.

Търговецът едва бе преполовил стъпалата, когато край него профуча тичащият мъж. Той поспря, колкото да нахлузи обувките си, и се запровира между сергиите, децата и старците, а гълъбите вдигаха подплашено в небето и образуваха сивокрила въздушна пътека от Джама Масджид чак до къщата на семейство Ашраф.

Там мъжът спря.

Знаеше, че намисленото е предателство спрямо майка му. Но тя му пожела да продължава да живее и ако смъртта я е освободила от предразсъдъците, щеше да разбере, че той следва заръката ѝ. Това място, тази мохола вече бе минало. Скоро призраците ще са по-многобройни от близките му от плът и кръв, останали тук. А имаше и друго — едно момиче, доверило му се достатъчно, че да се съблече и да му покаже белезите от най-дълбоката болка, която бе виждал.

Протегна ръка към вратата, готов да я блъсне и да повтори на жените онова, което вече каза на съпрузите им. Но долови някакво движение — рижа котка се прокрадна край него и му припомни цвета на роклята, която Елизабет Бъртън носеше онзи ден. Ръката му се закова на място.

Ами ако Хироко приеме предложението му, пренесат се в дом без братя, снахи, племенници и племеннички, с които трябва да се съобразяваш, и им се случи същото, което се бе случило на Бъртънови?

Когато за пръв път влезе в живота им, те не бяха нещастни. Често спореха, вярно, но въпреки това цареше ведрост. Хенри бе споделена радост, а не спорна територия. Помнеше и как нехайните им жестове — ръката му на кръста ѝ, пръстите ѝ, пристягащи вратовръзката му — излъчваха близост, от която на Саджад му се приискваше да стане и да излезе от стаята, за да потуши сложната смесица от чувства, надигнали се у него. Ала постепенно — толкова постепенно, че беше мъчително да го наблюдаваш — светът им рухна.

Обратът не настъпи в никакъв повратен момент, а след дълго натрупвани обиди и неразбирателства. Спореха за възпитанието на Хенри, за професионалния живот на Джеймс, за начина, по който Елизабет изпълнява социалната си роля на „госпожа Бъртън“, за храната, която сервира на гостите, кога да заминат за Мусури, дали да изпратят Хенри в пансион, къде да посадят новата фиданка — дребни на пръв поглед свади, но изглежда не беше така. Най-доброто обяснение, което хрумваше на Саджад, бе, че времето ги бе раздалечило.

Какво тогава би попречило на всесилното време да причини същото и на него и Хироко, ако заживеят в дом без съюзници, към които да се обръщат, без близки, изпълващи мълчанието със смях?

Когато няколко минути по-късно братята му се върнаха у дома, свариха Саджад застанал пред прага да рисува невидими птици по дървото.

— От всички ти най-много обичаше мама — каза Алтамаш и положи ръка върху раменете на Саджад. — Нищо чудно, че смъртта ѝ те кара да се чувстваш самотен. Ела. Не загърбвай семейството си.

Алтамаш блъсна силно вратата и побутна безмълвния Саджад вътре, убеден, че кризата е преминала и въпросът е приключен.

10.

— Илзе, не убивай паяка! Любимец е на мюсюлманите. Конрад ми разказа веднъж, когато стояхме на моста.

— Където сребърната рибка скочила от неговото сърце в твоето.

— Да. О! Вече съм ти казвала. А за паяка? Как оплел паяжина — със светкавична скорост — пред входа на пещерата, където Мохамед и приятелят му се криели, когато избягали от Мека, и преследвачите му се убедили, че отдавна никой не е влизал в пещерата.

— Прекрасна легенда. Откъде я беше научил Конрад?

Последва мълчание; после със странен глас Хироко отвърна:

— От Саджад.

Джеймс тъкмо се канеше да влезе в дневната — поколеба се пред вратата, понеже жените говореха на немски и понякога му се струваше грубо с присъствието си да ги принуждава да преминат на английски — но щом чу името Саджад, се обърна, грабна дъждобрана и излезе.

За пръв път от много дни насам мусоните се бяха укротили. Над Мусури обаче се бе спуснала толкова гъста мъгла, че очите му не различаваха дали силуетът в другия край на градината е корона на дърво или плътен облак. Толкова гъста, че можеш да я сдъвчеш, спомни си Джеймс как шотландската му баба описваше планинската мъгла около родния ѝ дом. Представи си как като остарее, ще се засели в Шотландия в безплоден опит да си припомни летата в Мусури.

Само след няколко седмици щяха да отпътуват от Индия. Предполагаше, че Хироко ще ги придружи. Зачовърка мократа трева с върха на обувката. Около тази хипотеза градяха бъдещите си планове. И защо не? Тя успяваше да разсмее Елизабет — талант, който и той притежаваше навремето, без да съзнава, че е талант.

Заобиколи къщата, оставяйки следи в мократа трева. Мина пред прозореца на дневната. Какво ли ще види Елизабет, ако погледне навън? Човекът, за когото се е омъжила, или плътен облак? Никой не би могъл да си представи, че такива мисли минават през ума му, никой, дори Елизабет. Е, всъщност рядко се случваше. Но откакто си тръгна

Саджад — по-скоро го отпратиха, сам си го навлече естествено, но все пак — е, Джеймс не се чувстваше добре.

Никога повече няма да го види. Тази мисъл го преследваше с натрапчиво постоянство. Повтаряше си, че съжалението — дали не бе разкаяние? — произтича от начина, по който се разделиха. Но в моменти на откровение, когато чуваше Елизабет и Хироко да се смеят, и усещаше, че не само езикът издига бариера помежду им, той си признаваше, че Саджад просто му липсва. Нелепа мисъл, разбира се.

— Джеймс Бъртън.

„Вече ми се причуват гласове“ — рече си.

— Джеймс Бъртън!

Обърна се. През мъглата право към него крачеше Саджад, облечен както първия път, когато го видя — в бели шалвари и дълга риза. Под мишницата си стискаше голям чадър, оставил мокро петно от едната страна на ризата.

— Скъпи ми приятелю! — пристъпи напред Джеймс и протегна ръка. Саджад я погледна объркано, англичанинът се засмя и го потупа по рамото. — Не носиш дъска за шах, предполагам.

Саджад се отдръпна.

— Не се връщам на работа.

— Разбира се!

Ръката на Джеймс остана във въздуха и той се втренчи в нея, сякаш се чудеше какво да я прави. Саджад го изгледа със съжаление, неспособен да спазва нападателната тактика, която бе обмислил предварително. Постава длан върху ръката на англичанина и я смъкна надолу.

— Току-що прочетох „Пътуване към Индия“ — каза Джеймс. — Абсурдна книга. И нелеп край. Англичанинът и индиецът искат да се прегърнат, но земята, небето и конете решават да ги разделят.

— Да. Чел съм я.

— Не ти се обсъждат конете, земята и небето, нали, Саджад?

— Не, господин Бъртън.

— Знаеш, че нямам нищо против „Джеймс“. — Младежът поизправи рамене — обичаен жест, с който показваше, че е чул, но не смята да реагира. — Съжалявам за всичко, което ти наговори Елизабет. Тя също. Навярно си разбрал, че и двамата осъзнахме грешката още преди Хироко да ни разкаже какво се е случило.

— Не знаех, сър. А и вие не ми го казахте.

— Сметнах, че ще ти стане ясно от съобщението, което изпратихме по Лада Бухш.

— Стана ми ясно, че англичаните признават, че са сгрешили, колкото да поддържат илюзията за собствената си справедливост и честност, но всъщност не се извиняват, когато обидят индиец.

Джеймс отстъпи назад.

— Откога Джеймс и Саджад станаха англичанин и индиец?

— Правилно. Проблемът не е в националността, а в класата. Щяхте да се извините, ако бях учил в Оксфорд.

— Чувствах се неловко, Саджад, не разбираш ли? И тя. И, по дяволите, човече, защо позволи на Хироко да се разсъблече пред теб? И ти имаш вина, каквото и да твърди тя. Как да те поканя у дома в нейно присъствие? А как щеше да повярваш на извинението, щом не искам да те пусна в къщата си? По дяволите!

Джеймс размаха ръце и перна виещия се храст, а пръстите му срещнаха болезнено тухлената стена зад него.

Саджад потръпна, сякаш той самият се удари. И двамата отбелязаха мислено жеста.

— Защо си дошъл тогава, щом не е за партия шах? — тихо попита Джеймс, стараяйки се да не обръща внимание на туптящите си пръсти.

— Майка ми почина.

— Съжалявам, Саджад, наистина.

— Това променя всичко.

— Нямах предвид Хироко, нали?

— Ще ми попречиш ли да я видя?

— Не, разбира се, не.

— Тогава бих искал да я видя.

— Тук съм.

Говореше на урду. Джеймс надзърна зад рамото на Саджад към Елизабет и Хироко.

— Тук сме още от „Пътуване към Индия“ — обясни Елизабет и застана до съпруга си. — Не сте особено наблюдателни. Хайде — да се погрижим за ръката ти.

Тя нави ръкава му и го поведе навътре, спирайки, колкото очите ѝ да поднесат искрено извинение на Саджад, което той прие с кимване,

че въпросът е приключен, но не и забравен.

Когато вратата се затвори, Хироко приближи до Саджад, вперила поглед в лицето му. Стисна китката му между палеца и показалеца си, както направи той в деня на пристигането ѝ в Делхи.

— Как почина тя?

— Една болест проправяше път на друга. Накрая я отнесе пневмонията. — Ръката му остана в нейната. — Последния път, когато се видяхме... не исках да кажа, че бомбата не е ужасна.

— Разбира се! — Тя пусна китката му, отдалечи се на няколко крачки и пак го погледна. — Значи си дошъл да ме видиш. Понеже майка ти е починала.

— Дойдох да те видя. Майка ми... да, вярно е. Нямаше да дойда, ако беше жива.

Неведнъж си представяше как идва при нея, стотици пъти през последните седмици, макар да знаеше, че е невъзможно. Но не по този начин.

— Какво стана? Смъртта ѝ провали планираната сватба? Дошъл си при първата срещната жена, която да ти приготвя сутрешния чай и да масажира челото ти с благовонно масло вечер?

— Не бих бил път до Мусури за първата срещната жена.

— Каква суета! — възкликна тя, обърна се и тръгна към големия дъб в дъното на градината.

— Остани, моля те. Остани.

Хироко спря, но не се обърна. Изчака го да я настигне.

— Възпитаха ме да вярвам в приемствеността, Хироко. — За пръв път го чуваше да говори така — тъжно и сериозно. — Възпитаха ме да я уважавам.

— Не ставай смешен. Ако държеше на приемствеността, щеше да предпочетеш калиграфията. Не да играеш шах с англичаните.

— Имам чичовци и братовчеди, които също работят за англичаните. Но това е през деня. Работа. А когато се приберем у дома и свалим ризите и панталоните, обличаме пак куртката и пайджамата и ставаме мъже от нашата мохола, от истинския ни свят.

— Разбирам. Значи никога не съм те виждала в истинския ти свят.

— Не си. — Той вдигна ръка към пространството помежду им. — И аз не съм те виждал в твоя.

— Моят вече не съществува.

— И моят. Не само заради майка ми. Пакистан ми отнема приятелите, сестра ми, всичко познато от улиците на Дили. Напуснаха хиляди, още хиляди ще напуснат. За какво да се хвана? Отвсякъде виждам въжета за хвърчила, а от двете им страни — само въздух.

— И?

— Трябва да се науча да живея в нов свят. Като теб. Както правиш ти. Ако сме заедно, няма да ни е толкова самотно, ще приемаме по-спокойно промяната.

Влагата от тревата се просмукваше в обувките ѝ. Замръзваше и се ядосваше, че Саджад е толкова загадъчен.

— Не мога да живея като снахите ти.

Така му казваше „сбогом“. Но Саджад го разтълкува като предложение.

— Да — съгласи се той с неразбираема доволна усмивка. — Има и други варианти, разбира се. Ню Делхи. Далеч от Стария град и същевременно ги делят само няколко минути с велосипеда. Един велик град винаги предоставя възможности, а Дили-Делхи е най-великият град. Обмислях да се преместя там.

— Нима? — Хироко се обърка съвсем.

— Да, ще купя къща, малка къща. От новите. И ще постъпя в правната фирма на Джеймс Бъртън. Негов колега отдавна ме моли да работя за него. — Саджад така и не сподели с Джеймс. — Вчера се срещнахме. Каза ми, че предложението е още в сила. Мога да започна, когато пожелае. Има само един проблем. — Лицето му помръкна. — Дали ще ми помогнеш? Няма кой да ми приготвя чая сутрин.

— О! — Хироко примигна. — Мразя индийския чай.

— Ах! — Доводите му се изчерпаха. Дълбоко в сърцето си знаеше, че няма да каже „да“. — Добре. Желая ти щастие.

Той протегна ръка. Хироко я улови. И пръстите им сякаш застинаха. Накрая тя пое дъх, сякаш се кани да се потопи в подводния свят.

— Ела с мен. Искам да ти кажа нещо.

Без да пуска ръката му, тя го поведе към пейката в средата на покритата беседка на хълма до градината на Бъртънови. През повечето дни оттук се виждаха ясно Хималаите, но днес мястото изглеждаше като края на света.

Тук за пръв път след случилото се Хироко сподели какво преживя след бомбата.

Докато говореше, мъглата отстъпи пред дъжда — не лек дъждец, който шепне за плодородие, а жесток, плющящ дъжд. Като течна стомана мачкаше дребните създания, изпречили се на пътя му. Чудовищни водни силуети се образуваха и разпадаха пред насълзените очи на Саджад. Ако пуснеше ръката на Хироко, тя щеше да се втечни и да изчезне. Сякаш бе изтъкана от ефимерност.

Когато спря да говори, лежеше на пейката, положила глава в скута на Саджад, а ръцете му милваха косите ѝ леко, да не би допирът да ги стопи.

— Разбираш, че не би било честно да приема — изправи се тя. — Никой не знае какви са ефектите. Не знаят дори дали ще се отрази на децата ми. Не знаят дали няма да ме убие след пет години.

Той се приведе напред; челата им почти се докоснаха.

— С теб ми е хубаво. Искам да бъда с теб. От страх за моето утре понякога забравям, че ако тези дни могат да ни научат на нещо, то е, че няма как да се подготвим за бъдещето. Така че да говорим за днес.

Тя се усмихна. Ведро. Поднесе му усмивката в дар. После отвори уста и я вдиша.

— Целувал ли си някога жена?

— Не подобава на един джентълмен да отговаря на такива въпроси.

— Просто исках да се уверя, че знаеш как се прави. Решението ми зависи от това.

— Разбирам, че трябва да демонстрирам.

11.

— Къде ли са? — попита Джеймс за седемнайсети път (Елизабет броеше наум и забеляза, че повторенията зачестяват.) Той надзърна през прозореца на дневната. Не видя нищо освен спускащия се здрач.

— Всъщност ти е любопитно какво правят — отвърна Елизабет, сви се на дивана и взе книгата, която се преструваше, че четете, откакто с Джеймс се прибраха в къщата и оставиха Хироко и Саджад в градината. — Ако съдим по нашите моменти насаме, когато гледахме един на друг по този начин...

— За бога, Елизабет!

— Споменът те смуцава — с равен тон констатира тя.

— Не. — Той седна на фотьойла до нея. — Просто не смятам, че е същото. Едва ли си въобразява, че може да се ожени за нея.

— Защо не? Понеже „патрициите“ ще се чувстват на тръни, ако го поканим на прощалното си парти в Делхи? Или защото Хироко може би още смята, че предложението „нашият дом е и твой дом“ продължава да важи и нищо чудно да пристигне с него в Лондон, за да ги приютим? Какво ще кажат съседите? Какво ще каже майка ти? — Отбеляза раздражението в очите на Джеймс (навремето щеше да се разсмее и да я замери с възглавница в отговор на проявената проникателност) и добави: — Майка му е починала. Това променя всичко. Не би дошъл, ако не смяташе да ѝ предложи брак. Тя ще се изправи пред избор — ние или той. Кого ще предпочете?

— Защо не поговориш с нея?

— Няма да ме послуша.

— Значи и ти не одобряваш? — Той се приведе леко.

— Изнервям се, че изобщо не мога да си представя какъв ще е животът ѝ като съпруга на Саджад. Наистина не знаем нищо за Делхи отвъд тесния ни кръг.

— Той е добър човек.

— Добрите мъже невинаги стават добри съпрузи.

Погледнаха се и Джеймс седна до нея на дивана.

— Ново начало в Лондон?

Върху писалището в другия ъгъл на стаята лежеше запечатаният плик с писмото, което Елизабет най-сетне бе написала на братовчед си Вилхелм. На немски.

„Скъпи Уили. Ню Йорк явно е пленителен град. Да! Ще дойда. Но не с Джеймс. Напускам го. Моля те, моля те, не казвай на никого. Дори и той не знае още. Ще се върна в Англия и ще остана, докато уреди живота си там. После ще дойда в Ню Йорк да видя дали у самотната, скептична (но все още добре поддържана, както ще се увериш) развалина госпожа Бъртън е останало нещо от някогашната ти братовчедка Илзе. Защо не послушах предупреждението ти, скъпи, че ролята на добра съпруга ще ме убие? Ще ти пиша от Лондон, когато плановете ми се прояснят. С обич — Илзе.“

Елизабет нежно докосна лицето му.

— Ново начало, Джеймс.

Той я потупа по ръката и стана бързо, за да скрие просълзените си очи. Така сложи край на всичките ѝ колебания дали да не скъса писмото.

— По въпроса с Лондон — смятам, че трябва да отпътуваме по-рано, отколкото планирахме. Възможно най-скоро.

— Нали искахме да прекараме едно последно лято в Мусури?

— Не знам какво ще стане тук, когато британците сдадат властта.

— Джеймс закрочи из стаята. — Още не са договорили дори границите. Милиони не знаят в коя държава ще се озоват след по-малко от месец. Зрее лудост. А в Делхи живеят много мюсюлмани... и много индуси. Ако размириците стигнат дотам, ще се пролее кръв.

— Но, Джеймс, как ще оставим Хироко тук? След всичко, което вече е изстрадала?

— Е, кажи ѝ тогава да не се омъжва за него.

Вече беше късно. Ако Камран Али в съседната вила беше влязъл в гаража си, щеше да забележи, че колата, с която учеше Хироко да шофира, е изчезнала.

— Къде отиваме? — попита Саджад преди часове, намествайки се на предната седалка, след като избута автомобила достатъчно далеч от къщите, за да не чуят обитателите им включването на двигателя. — И още веднъж ще поллюбопитствам — щом няма нищо против да му ползваш колата, защо не потеглихме направо от гаража?

— Ще се женим — отвърна тя и с един замах изпари останалите въпроси от съзнанието на Саджад. — Какво ни трябва? Джамия?

— По-скоро гражданска церемония — каза той, понеже не му се стори разумно да я прегърне силно, докато съсредоточено натиска копчетата и дърпа лостовете по таблото. — Ислямските закони ми забраняват религиозен брак, освен ако не си християнка или еврейка. А ти не си, нали?

— Не.

Хироко най-сетне намери откъде се пускат фаровете. Все повече ярки цветя изплуваха сред мъглата, но над шосето продължаваха да надвисват сиви пелени.

— Как се става мюсюлманин?

— Повтаря се три пъти калмата — ла иллаха илал-лах мухуж мадур расоол аллах.

— Кажу го по-бавно.

Заизкачваха по-бързо хълма и цветята се нижеха край тях като дъга, опитваща се трескаво да изскочи от околното безцветие.

— Защо?

— За да го повторя три пъти.

Саджад замълча.

— Не искаш ли поне да знаеш какво означава? — попита най-сетне.

— Не. Ще го кажа не защото му вярвам. Просто не виждам причина да усложнявам още повече проблемите ти с роднините.

Той замълча отново. Този път Хироко се притесни.

— Обидих ли те?

— Практичността ти ме изненадва. — Докосна я той по ръката. — И съм ти благодарен.

Когато намериха джамия, Хироко вече беше мюсюлманка.

Когато Джеймс попита за седми път „Къде ли са?“, Хироко улови съпруга си за ръка и го поведе към усамотена горичка; босите им крака шляпаха по меката пръст, а през рамото на Саджад бе праметнато

одеяло (по пътя към джамията забележително практичната Хироко беше спряла да го купи, а Саджад едва сега осъзна причината).

Когато Джеймс задаваше въпроса си за осми път, дрехите на Саджад и Хироко висяха върху клона на едно дърво, а лекият ветрец ги ръсеше с жълти цветчета.

На деветия път Саджад се мъчеше да възвърне гласа си, за да обясни на Хироко, че някои части от мъжката анатомия не бива да се стискат.

На десетия Хироко бе сгушила глава под брадичката на Саджад, а учестеното ѝ дишане галеше косъмчетата по гърдите му, докато той следваше с пръст очертанята на белезите ѝ.

На единайсетия те лежаха върху одеялото, а Хироко вече се бе отказала да търси дума на някой от четирите ѝ познати езика, описваща насладата, с която с едно листо сипваше дъждовна вода в пъпа на Саджад и после къпеше езика си в езерцето. („Насладата е като от божествена амброзия“, каза Саджад и въпреки че нямаше как да го усети, тя разбра, че докосва една от птиците по гърба ѝ и жестът и думите му я накараха да го целуне по устата.)

На дванайсетия Хироко започваше да си мисли, че болката означава, че той не знае какво прави, и бе готова да му го каже.

На тринайсетия една сребърна лисица дойде да проучи източника на звуците и после се стрелна през тесен сноп лъчи, убеждавайки Саджад, че в мига на върховна наслада е зърнал фонтан от звездна светлина.

На четиринайсетия Хироко, която видя лисицата, а не мираж, положи глава върху ръката на Саджад и му каза, че в Япония лисицата — „китсуне“ — е героиня в много митове. Най-старите и най-мъдри представителки на вида са с девет опашки и цветът на козината им е сребрист или златист. „Само с едно махване на опашката те могат да извикат мусоните“, обясни Хироко. „Значи кратките мигове слънце дължим на нашата покровителка — мъдрата лисица“. „Нашата покровителка?“, почуди се той. „Да, май си намерихме настойник и съветник.“

На петнайсетия Хироко го попита защо настанява главата си върху бедрото ѝ, лишавайки я от ръката, която ѝ служеше за възглавница. Той ѝ показа и тя спря да се оплаква.

На шестнайсетия откриха, че клонът, върху който висят дрехите им, е мокър. Разсмяха се.

На седемнайсетия се връщаха в къщата на Бъртънови, където решиха Хироко да остане, докато Саджад им намери дом в Делхи. Мъглата се беше вдигнала и Саджад, който за пръв път виждаше планина, сметна, че около хималайските върхове се вият бързоструйни снежни реки, ала Хироко го скастри:

— Не ставай смешен, съпруже, това са облаци. „Няма как да последва тъга — помисли си Саджад и прегърна Хироко. — Щастието е твърде силно. Няма скръб, която да се равнява на тази радост.“

12.

Саджад стоеше на брега на Босфора и се питаше защо си е въобразявал, че истанбулските джамии са красиви. Вече знаеше — сградите са твърде тромави и ниски, минаретата — твърде тесни. Босфорът е пролив, а не река; а трябваше да е река. И тук използваша латиница! Как са могли да загърбят елегантната арабска писменост (изкусните калиграфи от рода Ашраф навярно се обръщаха в гробовете)! Не, нищо тук не отговаряше на представата му за красота. Дори темпото, цветът и въздишките на заника на този някога величав град му се струваха нереални.

Джеймс Бъртън. Озоваха се тук изцяло по негова вина.

Беше толкова убедителен онази вечер, когато с Хироко се върнаха във вилата на Бъртънови и им съобщиха, че са се оженили. Съпрузите очевидно очакваха новината, макар да се изненадаха от експедитивността им. Елизабет поне демонстрира някаква престорена радост, но Джеймс го улови за ръката и го поведе навън.

— Не бива да я водиш в Делхи — подхвана той.

После заговори с адвокатския тон, който Саджад не бе чувал отдавна. Заизрежда доводите — жестокостите, които ще предизвикат или последват разделянето на двете държави; после напомни религиозната принадлежност на обитателите на Делхи, представи мнението си за насието и ефекта, който оказва дори върху най-разумните човешки същества. Описа до какво са способни да доведат отчаянието, гневът и инстинктът за самосъхранение. Зададе десетки въпроси, започващи така: „Как ще постъпиш, ако...“ Посъветва го да размисли как би реагирал, ако накърнят личното, религиозното и етническото му достойнство. И когато Саджад клекна, стиснал глава, той постави ръка върху рамото му и нанесе съкрушителния удар: „Малко ли е изстрадала Хироко?“

Саджад вдигна умолително очи към мъдрия си наставник: „Имам ли избор?“

Джеймс протегна ръка и му помогна да се изправи. Беше подготвил един последен благороден жест към представителя на този

народ, на тази земя, която скоро щеше да напусне, жест, който да измие капка от срама на кървавото оттегляне на Империята от Индия.

— В Мусури има един стар генерал, който иска да ви направи сватбен подарък.

Идеята даде Елизабет. Тя обясни на Джеймс, че няма никакъв смисъл да разубеждава Хироко. По-скоро трябва да намерят начин да ги настанят извън Делхи, докато „абсурдите около разделянето приключат“. Закрачи редом с него из стаята и накрая извика: „Истанбул!“ Грабна телефонната слушалка и се обади на генерала, който заговори Хироко за местната флора. Първата му съпруга, починала преди много години, беше японка и Елизабет не виждаше нищо лошо да се възползва от сантиментите на стареца по изгубената любов.

— Има къща в Истанбул. Втората му съпруга беше туркиня. Не е стъпвал там, откакто тя почина през четирийсет и трета, но пийне ли, започва да вербува кандидати да поживеят в дома му край Босфора. А сега я предоставя — на трезва глава — на теб и Хироко за дълъг меден месец.

Медените месеци бяха за англичаните. Дори и да му беше хрумвало, Саджад не можеше да си го позволи. Хироко щеше да разбере. Всичките си спестявания щеше да вложи в новия им дом в Ню Делхи. Но в Стария град неведнъж бе чувал да говорят за мъст, за неверници, за справедливост и да, Джеймс Бъртън беше прав, че Хироко не бива отново да става свидетел на жестокости. Ще намери начин да вземе пари назаем за къщата, щом се върнат в Делхи.

Стори му се толкова неизбежно, толкова разумно.

Саджад загърби всепризнатата прелест на Синята джамия и закрачи към ферибота, който щеше да го отведе в къщата на генерала при съпругата му. Представи си я как стои до прозореца и наблюдава спокойната игра на светлините по Босфора.

Всъщност в този момент тя стоеше върху масата и опипваше влажното петно по хлътналия таван, опитвайки се да определи има ли опасност покривът да поддаде. Някога великолепната къща сега бе в окаяно състояние. Дървената ламперия беше проядена, тъмnochервената мазилка се лющеше, прозорците бяха изпочупени. Въпреки това Хироко се привърза към нея. Използваха само

надвесената над Босфора стая, а Саджад твърдеше, че откакто я обитават, се е наклонила с няколко градуса.

Хироко стъпи на стола и оттам — на пода. Върна се в стаята и й се стори, че долавя лекия мирис на сутрешните им ласки. Мина край дървения шкаф и докосна най-горното чекмедже, сякаш е талисман. Вътре държеше сватбения подарък на Елизабет.

— Беше на Конрад — каза й тя секунди след като Джеймс измъкна Саджад в двора на вилата. Отключи бюфета и извади кадифена кутийка. — Ти си единственият човек на света, на когото би го подарил. Не те упреквам, че се омъжваш за друг. Макар да бяхме почти непознати, съм сигурна, че брат ми би желал да си щастлива. Вземи го.

— Запази го за жената на сина ти — отвърна Хироко.

Не чувстваше вина — съзираше красотата във факта, че бе довел и нея, и Саджад в дома на Бъртънови, за да ги срещне — но не искаше да приеме нещо, което не й принадлежеше по право.

— А и къде ще го нося?

— Толкова си наивна понякога. Давам ти го. Твое е. Ти ще решиш какво да го правиш. Ако няма да го носиш, тогава... — Елизабет вдигна рамене и Хироко чу ясно, сякаш го изрече на глас: „Продай го!“

Протегна ръка и пое кутийката. За секунда Елизабет се разколеба — Джеймс й бе подарил диамантените бижута в сватбената нощ; сложи колието на врата й, гривната — на китката й, обиците — на ушите й, докато тя лежеше гола в леглото — но после бързо го пусна в дланта на Хироко.

Хироко се настани удобно между възглавниците на миндера под прозореца. Скоро ще се върнат в Делхи, Саджад ще продаде подаръка от Елизабет и с парите ще им купи къща. Отначало Саджад роптаеше; не искаше да се чувства длъжник на Елизабет Бъртън. Спориха почти цял месец, но съпротивата му постепенно отслабна, понеже спестяванията му се топяха и все по-ясно разбираше, че Хироко е неспособна да се впише в комуналната семейна система. След това сякаш товар се смъкна от плещите им — последните седмици помежду им се възцари пълна хармония, двамата почти с благодарност се надпреварваха да проявяват благородство в дребните спорове. „Ето това е меденият месец“, мислеше си Хироко снощи, когато съпругът й

й разресваше косата и обясняваше как в никакъв случай не би искал да е по-дълга, нищо че в неговата мохола няма девойки с момчешка прическа. Питаше се какво ли ще е по-нататък.

Наведе се през прозореца и вдъхна свежия въздух откъм Босфора. Делхи през октомври! Саджад спомена, че няма да е зле да поизчакат още, за да пристигнат в Делхи, когато зимата приближава, но тя усети, че се надява да му откаже. Така и направи. Разбираше колко му е тежко да е далеч от дома, когато в началото на септември избухнаха метежите след отделянето на Пакистан и Старият град буквално бе поставен под обсада.

— Не че не искам да съм тук — каза той една нощ. Лежеше по гръб и се наслаждаваше на успокояващата тежест на тялото й върху неговото и на нежния допир на пръстите й, вплетени в неговите. — Какво бих могъл да направя? Да се включа в групите, охраняващи с автомати всеки подстъп към стария квартал? Да откажа и да се крия при жените в къщата? Там щяхме да сме, знаеш — в Ню Делхи палят домовете на мюсюлманите...

Той извърна лице към нея и Хироко забеляза необичайно отнесеното му изражение.

— Джеймс Бъртън беше прав за насието. То наистина е най-заразната лудост. Не искам да знам кои от приятелите ми от детинство са се превърнали в убийци, докато ме е нямало. Не искам да знам какво е направил Икбал, подтикван от отчаяната си страст. Не, не искам да съм там. Но въпреки това се чувствам като предател.

Нито тогава, нито когато и да било спомена, че е заминал заради нея.

Но това бе през септември. Положението бе овладяно и макар Саджад да знаеше, че ще се върне в един друг Делхи, духът на Дили го зовеше. Поставяше ударението върху „дил“. (Още по време на първия урок й обясни, че „дил“ означава „сърце“. Видя го как се изчерви и страните й поруменияха в отговор. Спомни си колко пъти свеждаха смутено очи и й стана смешно. Не се познаваха, не познаваха и себе си.)

Чу вратата да се отваря. Най-сетне си идваше. Какъв абсурд — да ходи в индийското консулство и да представя документи, за да се върнат в Делхи!

Влезе в стаята и изражението му спря дъха й.

Безмълвно тръгна към нея — влачеше бавно крака, прегърбен, сякаш след тежко поражение.

— Какво има? Какво стана? — попита тя, когато Саджад седна до нея — внимателно, сякаш костите му щяха да се счупят.

— Казаха, че съм избрал да напусна — произнесе го бавно, като думи на чужд език, чието значение се опитва да схване. — Казаха, че съм от мюсюлманите, предпочели да се изселят от Индия. Няма връщане назад. Казаха, Хироко, че няма как да се върна в Дили. Не мога да се върна у дома.

Хироко проследи безмълвно как съпругът ѝ се свива на леглото. Повтаряше името му, шепнеше нежни думи на английски, урду, японски, но той не я чуваше — гласа ѝ заглушаваха пърхащите криле на гълъбите, виковете на мюезина от Джама Масджид, спорещите му братя, подканите на търговците по „Чандни Чоук“, дъждовните капки в короните на палмите, смехът на племенниците и племенничките му, смехът на децата, които пускаха хвърчила, бълбукането на фонтаните в дворовете, дрезгавият глас на невидим съсед, напяващ газали преди изгрев-слънце и сърцето му, биещо до пръсване...

ВОИНИ С АНГЕЛСКИ КРИЛЕ

13.

Пакистан, 1982 — 1983

Хироко Ашраф гледаше как светлото петно върху масата се плъзга към сина й Раза, погълнат от кръстословицата, която майка му беше съставила. Снопът се спусна върху ръката, прикрила кръстословицата с привичния жест на отличника на класа, свикнал всички да се опитват да преписват от него. Нежното докосване не убеди Раза да се премести и лъчът пропльзля към рамото му, откъдето надникна в квадратчетата, запълнени с думи на японски, урду, немски и английски.

Хироко примигна и образът изчезна. На мястото на момчето, чиито любими занимания бяха многоезичните главоблъсканици и историите на майка му, в които всичко познато — птици, мебели, слънце, трохи — се въплъщаваше в неочаквана роля, се появи седемнайсетгодишен младеж, вперил поглед в изрезки от лъскави списания, рекламиращи всякакви електронни пособия, каквито братовчед му в Залива твърдеше, че притежава. („Няма ли видеокамера? — питаше Саджад. — Защо не ти изпрати снимки на модерното си видео, модерния си диктофон и модерната си кола, вместо изрезки от списания, каквито продават и тук на базара. Бог знае дали изобщо е напуснал страната — да не забравяме, че е син на Икбал все пак.“)

Хироко си помисли колко е странно, че през последните пет десетилетия никога не позволи на носталгията да приеме конкретна форма, въпреки всичко, проблясащо ефимерно в паметта й — разходките из Нагасаки с Конрад, безгрижният живот в дома на Бъртънови, дните в Истанбул, когато със Саджад откриваха любовта... Ала откакто Раза навлезе във възрастта, разделяща го от детството, внезапно я споходи желание да прекрачва отвъд Времето. „Сдържана японка в залеза на дните“ — хрумна й, но после се усмихна с известно задоволство и прогони абсурдната мисъл.

Раза вдигна поглед, забеляза майка си и разбра, че вижда лъскавите изрезки, които напъха между страниците на учебника,

когато баща му настоя да се готви за изпитите поне по шест часа дневно. Той прикри смущението си с недоволно мърморене, стана и излезе на двора.

Напоследък изобщо не успяваше да предвиди превъплъщенията на сина си — в един миг на повърхността изплуваше милото, любящо дете, в следващия го заменяше безсловесно, избухливо създание. Ясно си спомняше кога Раза за пръв път показа другото си лице. Преди три години — беше на тринайсет — го попита защо напоследък не кани на гости приятелите си.

— Как да идват къщи? — извика той с толкова неочакван тон, че Саджад се втурна в стаята. — Та ти се разхождаш с разголени крака! Не можеш ли да се държиш по-пакистански?

При мисълта, че тийнейджърският бунт на сина им приема националистична окраска, Саджад и Хироко не знаеха дали да се смеят, или да плачат. (За известно време обаче тя прибра роклите и започна да носи шалвари и ризи у дома, макар преди да ги използваше само за „външно“ облекло; Саджад не каза нищо, само я изгледа леко обидено, осъзнал, че съпругата му е по-отстъпчива спрямо сина му, отколкото към него. След няколко месеца, когато Раза констатира, че ризите ѝ са твърде тесни, Хироко се върна към роклите.)

Тя остави вестника и се нареди да напомни на Раза, че днес Чхота има почивен ден и разтребването се полага на него. Разсея я обаче разбуненото чуруликане на лястовичките, които се хранеха от глинената купа с жито, повесена на смокинята в двора. Погледна през прозореца и видя Раза под дървото — взираше се небето и нехайно дъвчеше току-що откъсната клонка. Изпита задоволство. Утринният априлски бриз даряваше прохлада, синът ѝ бе почти приключил с изпитите и скоро щеше да се върне към любимите си занимания — крикета и мечтите — а утре тя щеше да обядва с приятелка от Японския културен център и навярно ще получи работа по превод, която да ѝ позволи да купи картината на Стария Делхи за шейсетия юбилей на Саджад.

Отклони очи от двора към стената срещу нея. Стените на дневните в повечето съседски къщи бяха покрити със снимки, картини, големи репродукции на красиви пейзажи или (у най-вярващите) снимки на свети места. Хироко обаче настояваше, че централно място в стаята трябва да заема само едно произведение на изкуството. От

двайсет и пет години почетното място в тази стая се падаше на стилизирана графика с две лисици, която Саджад бе поръчал на петнайсетгодишната дъщеря на нейна приятелка от културния център срещу скромно заплащане от един сладолед и шарен гребен. Така отбеляза десетгодишния им юбилей. Тя сбърчи обичливо нос към лисиците и реши да ги премести в спалнята, когато пристигне картината от Делхи.

Вратата на съседната стая се отвори. Саджад се прозя, взе изоставения вестник и докосна бенката върху скулата ѝ. Жестът се бе превърнал в ритуал още от първата сутрин, когато се събудиха един до друг в кораба от Бомбай до Истанбул, пет дни след като се ожениха. Попита го какво прави, а той ѝ обясни, че проверява да не би пчелата да е отлетяла.

— Още ли спи Раза? — почуди се той и си наля чай с мляко от термоса върху масата. После забърса капките с ръкава. Широко по навик въздъхна. Звукът — както и поклащането на главата в отговор — бе отглас от някогашните разпалени спорове. Според Широко чистотата бе синоним на добри маниери. Според Саджад първата чаша чай, поднесена сутрин на мъжа от съпругата, е неотменима част от сложната система любезности, съставляващи живота на семейството. Двамата си спомняха първите брачни години като поредица от преговори и единодушно приемаха, че успешният им съвместен живот се дължи на способността им да се примиряват с резултатите от тези преговори, независимо коя страна е по-облагодетелствана.

Саджад винаги добавяше колко важно е, че са намерили свой собствен език, на който с наслада разговарят както с никой друг на този свят. „И други неща помагат“ — прошепваше в отговор Широко нощем.

— Не, буден е. — Тя седна до Саджад и докосна ръката му. — Не му чети лекции да не прибързва с отговорите. Само ще го притесниш.

— Нали ти обещах вече? Кога съм нарушавал дадената дума?

Той намокри кърпа и я прокара по бретона ѝ. Откакто Широко започна да побелява, само с един поглед към косата ѝ разбираше дали е прегледала сутрешния вестник. Петната от печатарско мастило издаваха навика ѝ да прокара пръсти по челото си, докато чете.

— Не бива да го правиш за мен, а за него — тихо каза тя.

Саджад седна и отпи от чая. Понякога се питаше дали отношенията със сина му щяха да са различни, ако Раза се бе родил по-рано. Вече щеше да е пораснал, да се е установил и да си печели хляба, а той нямаше да се паникьосва за бъдещето им всеки път, когато сърцето му прескочи или се събуди с непозната болка в гърдите. След преждевременното раждане през четирийсет и осма обаче Хироко започна да се страхува от последствията, които облъченото ѝ тяло може да причини на наследниците им. Всички доводи на Саджад удряха на камък. На четирийсет и една години обаче тя разбра, че е бременна. А той изведнъж започна да брои годините до пенсия с нарастваща паника. Дотогава финансите не го притесняваха — имаха дом (купен с диамантите на Елизабет Бъртън), нямаше деца, щеше да получава разумна пенсия, а жена му подпомагаше семейния бюджет с преподаване. „Животът ни кара да бродим през странни лабиринти“ — рече си Саджад, натопи зальк хляб в чая и замислено го задъвка. В началото на 1947 беше убеден, че до края на годината ще се ожени за жена, която ще се научи да харесва след сключването на свързалия ги завинаги брачен съюз; знаеше, че тази жена ще бъде избрана предимно с оглед на способността си да поддържа приемствеността на света, в който е израснал. И там, в този свят, в своята мохола той ще остане до края на дните си; там ще останат и децата му, и техните деца.

Ако тогава някой му бе казал, че ще се раздели завинаги с Дили още преди да настъпи есента — заради жена, която ще избере въпреки несъгласието на семейството си — щеше да плаче, да рецитира стиховете на Галиб, да съпреживява отпътуването на поета от Делхи, да ругае несправедливостта на сляпата страст, да запечатва мислено всички гледки, звуци и багри на живота в Дили, които ще го преследват до края на дните му, превръщайки всяко друго кътче на планетата в пустош от непрежалими загуби. Никога не би повярвал, че в Карачи ще се почувства като у дома си и най-горчиво ще съжалява само за усещането за сигурност, което му вдъхваше голямото семейство в Дили.

Сега дори и тази болка стихваше. Раза навърши шестнайсет и вече държеше изпитите за колеж — година преди съучениците си от квартала. Саджад погледна със задоволство към жена си, на която според него синът им дължеше острия си ум. Скоро момчето ще постъпи в юридическия колеж, на няколко крачки от сигурни доходи и

непомрачено бъдеще, с които всеки баща би се гордял. И после, обеща си Саджад, ще престане да бъде толкова възискателен към него — няма да набляга на резултатите и постиженията и да проявява нетърпимост към по-фриволната му страна; ще си позволи удоволствието просто да се наслаждава на компанията на Раза.

— Ето го — изправи се Саджад, когато Раза влезе в дневната. Сивите му панталони и бялата риза бяха безупречно изгладени, а косата — старателно пригладена назад в чест на последния ден с училищна униформа. Обикновено косата падаше пред очите му и криеше лицето му от околните. Сега очите и скулите на майката, които изненадващо отстъпваха място на бащиния нос и устни, се виждаха ясно. И излъчваха красота.

— Бях забравил колко си хубав, когато се погрижиш за вида си. — Чу изсумтяването на Хироко и добави: — Какво? Това е комплимент.

— Трябва да вървя — каза Раза. — Не искам да закъснея за изпита.

— Почакай, почакай. Ще празнуваш ли довечера с приятели?

Раза поклати глава.

— Повечето имат още изпити. Ще излизаме в петък.

— Тогава тази вечер ще ви вода в китайския ресторант — обяви тържествено Саджад и погледна към Хироко да улови доволната ѝ усмивка. — И можеш да сложиш това — ето, ще ти го покажа сега, няма да се стърпя до довечера.

Той махна на сина си да се приближи до стоманената ракла, свали покривката на цветя и отвори капака. Из стаята се разнесе мирис на нафталин.

— Трябваше да го проветря — измърмори Саджад, извади нещо, увито в тънка хартия, и подкани Раза да се приближи: — Ето.

Подаде кашмиреното сако на сина си и обяви:

— От „Севил Роу“.

— От Делхи? — Момчето докосна ръкава на сакото.

— Не, от Лондон.

Хироко забеляза как Раза вдигна ръка. Протегна длани към светлината, за да провери дали са чисти, едва тогава пръстите му се върнаха върху плата и го погладиха бавно и внимателно.

Хироко се усмихна, докато Саджад помагаше на сина им да сложи сакото, с което бе облечен на първата им среща.

— За бога! — намеси се тя. — Не ми е приятно да ви го напомням, но зимата си отиде.

— О! Гласът на разума се обади! Ресторантът е с климатик. Раза ще го сложи, като влезем.

Саджад бръсна невидима пращинка от реверите, за да намери благовиден предлог да погали сина си.

— Ще ми дадеш да го нося довечера? — попита Раза и поглади нежно ръкавите на сакото, чудейки се дали братовчед му в Дубай има толкова красива дреха.

Баща му го целуна по челото.

— Твое е. Подарък за младия ми адвокат. Гордея се с теб.

Раза свали сакото и внимателно го сгъна.

— Още не съм адвокат.

— Въпрос на време. — Саджад изглеждаше странно замислен. — Така трябва. Завършваш училище, отиваш в колеж, вземаш изпитите, доказваш на какво си способен и какво знаеш. Никой не може да ти отнеме това.

— Да, татко — автоматично се съгласи Раза.

Всеки баща в квартала на преселниците — всеки със собствена история как е започнал от нулата след разделянето на Индия — в момента държеше подобна реч на сина си. Навярно трябваше да се радва, че от него се очаква да се занимава с право, а не с медицина или инженерство. Трудно му беше обаче да изпита благодарност, при условие че някъде там, сред пясъчните дюни, съществува друг свят, където без да са полагали никакви изпити, момчета като братовчед му Алтамаш работят в хотели с ескалатори, асансьори и мраморни подове и получават достатъчно да си купуват всякакви скъпи и нови вещи и дори им остава да пращат на семейството си.

Хироко се вгледа в съпруга си и се замисли как макар през всичките години да твърдеше, че работата като мениджър в завода за сапуни го удовлетворява, откакто Раза се роди, думата „адвокат“ не слизаше от устата му. След пристигането им в Карачи Саджад направи само един опит да се върне към юридическата професия, в която винаги бе смятал, че един ден ще блесне. Адвокатът, на чиято врата почукал, го поканил да започне още на другия ден — със скромна

чиновническа заплата. Саджад изредил всичките си умения и познания в областта на правото, но мъжът отсякъл: „Нямаш никаква квалификация.“ Същата вечер съпругът ѝ се отдаде на отчаянието, но на сутринта отиде при наскоро пристигналия Камран Али, с чиято кола с Хироко се бяха отправили през мъглата към първия си брачен ден. Прибра се грейнал у дома и гордо, сякаш се е сбъднала най-съкровената му мечта, съобщи: „Мениджър! В завод с над сто работници!“

Тя знаеше, че отговорният пост му допада; гордееше се, че го уважават и успява да издържа съпругата и сина си, а до голяма степен и семейството на безпътния си брат Икбал в Лахор. Но останалите мечти — за кариера, която доставя голямо удовлетворение — паднаха върху плещите на Раза. И ако той само веднъж бе признал, че иска друго, тя щеше да намери начин да покаже на Саджад каква вреда нанася. Но попиташе ли го директно, момчето само се засмиваше и повтаряше: „Хабаус корпус! Ще добавим и латински към списъка от езици, които владее, мамо!“

Хироко взе сакото с ореол от натрапчив нафталинов мирис и го изнесе на двора да се проветри.

Саджад побутна Раза по гърба и каза:

— Хайде, принце мой. Върви победоносно!

Раза метна раницата през рамо — носеше си учебник да преговори за последно материала през обедната почивка между изпита по история и ислям — целуна майка си по бузата и се запъти през квартала към търговската улица, където три съседски момчета вече чакаха училищния автобус. В ранното утро повечето магазини бяха затворени, макар рекламите по металните ролетки да настояваха, че бизнесът никога не спира. На другия тротоар неколцина мъже разтоварваха щайги с писукаци пилета и ги вкарваха в касапницата в съседство с цветарския магазин, чиято търговия вървеше по мед и масло въпреки натрапчивата миризма на кръв току до прага му. „Щом бизнесът ти обслужва сватби и погребения — обичаше да казва цветарят, — успехът ти е в кърпа вързан, стига да не се намеси конкуренцията.“

— Младши! — поздрави го едно от момчетата — Билал — и подхвърли ябълкова огризка към краката на Раза.

Раза вече бе измъкнал учебника от раницата и с елегантен удар отпрати импровизираната топка към шосето, където една врана се спусна и го клъвна.

— Младшият е истински герой! — възкликна радостно Билал. — Вижте го — изрядно изгладен и вчесан!

Прякорът „младши“ преследваше Раза, откакто навърши десет и учителите му решиха да прескочи един клас и да се присъедини към единайсетгодишните.

— Билал, лично съм гладила тази риза. Ако я измачкаш, ще се ядосам много!

Момчетата се обърнаха към усмихнатата Хироко и по седемнайсетгодишните лица внезапно се изписаха детински изражения. Всички останали майки в квартала бяха „лели“, но Хироко си оставаше „госпожа Ашраф“ — бившата им и любима учителка, чието най-слабо неодобрение на мига вдвояваше ред и респект.

— Забрави си парите за обяда — каза тя на Раза и му подаде банкнота от пет рупии. — И си го поделете с приятелите. А сега побързайте, автобусът идва.

Яркото возило се спусна с ръмжене по тихата улица, стигна до момчетата и само позабави ход, колкото да скочат вътре с радостни викове.

— Сайонара! — викнаха те на Хироко, когато автобусът отново набра скорост.

Всъщност всички с изключение на Раза. Той говореше японски само когато бяха насаме вкъщи и не нарушаваше правилото дори когато приятелите му с удоволствие се перчеха пред майка му с няколкото думи, научени от филмите и книгите. Защо да научават, че знае езика на страна, в която кракът му не е стъпвал? Нима очите и скулите му и разголените крака на майка му не го отличават достатъчно от околните? Преди време, когато го пратиха в класа с една година по-големите момчета — огромна разлика на тази възраст — един учител отбеляза колко лесно се е адаптирал. Не виждаше смисъл да обяснява, че да се приспособява му помага не спокойствието, а заучената от най-крехка възраст стратегия как да прикрива явните несходства.

14.

Петнайсетгодишното американско момиче протегна пиратското видео към мъжа зад тезгяха, който се наклани да го пъкне в кафявия хартиен плик, но забеляза заглавието и сбърчи чело.

— Не е подходящо — каза той и пъкна касетата под бюрото. Предложи й друго: — Защо не вземеш това?

Момичето прочете надрасканото на две на три заглавие и подсвирна отвратно през малкия отвор между предните си зъби. Зелените й бадемовидни очи го изгледаха в упор по свършено чужд, но обезсърчаващо приятен начин.

— Ако законът забранява, добре. Но дали е „подходящ“ не решаваш ти.

Той едва не се разсмя на странната й йерархия, която поставяше закона над съветите на по-възрастните, но нещо в чистите зелени очи му подсказа, че смехът не е най-правилната тактика.

— Ако баща ти разрешава, ще ти я дам — заяви той, горд, че е намерил компромис, и очакващ благодарност.

Момичето издаде странен звук, който очевидно изразяваше възмущение, и излезе от магазина, а той се зачуди що за същество носи кожено яке с метални копчета, черно червило и къса коса с цвят на мед, от която като миша опашка се спускаше по-дълъг кичур.

— Татко Уорбъкс! — извика Ким Бъртън на високия мъж на средна възраст с оредяваща червена коса и широка талия. — Той настоява да гледам „Ани“. Що за място е това?

Хари — някога Хенри — Бъртън махна на дъщеря си да се върне във видеотеката и да го изчака там и продължи да разговаря с продавача на ядки зад подвижната дървена сергия. Тя пренебрегна жеста и се приближи, стремейки се да не забелязва погледите на минавачите по оживената търговска улица. През четирите дни в Исламабад установи, че жените я зяпат повече, а няколко дори дръпнаха дългия, намазан с гел кичур, възкликвайки: „Чуха!“, което баща й въодушевено преведе като „мишка“.

Без да прекъсва потока от думи на урду, той я прегърна покровителствено през раменете. Допирът му породил такава вълна от топлина и сигурност, че Ким отстъпи рязко встрани и се намръщи. Струваше ѝ се някак различен. Размекнат. Тук явно му харесваше повече. Точно според предвижданията на баба ѝ.

По-късно, докато се движеха по широкото трилентово шосе към огромната джамия в строеж в единия му край, а в скута ѝ лежеше видеокасетата с филма „Тутси“, тя каза:

— Защо все повтаряш, че мразиш Исламабад, след като очевидно си много по-щастлив тук, отколкото в Ню Йорк, да не говорим за Вашингтон и Берлин?

Хари Бъртън погледна изненадано дъщеря си. Тя успяваше да надникне в него както никой друг. Разбира се, освен майка му. Хари се чувстваше като на тръни. Илзе Вайс беше едно на ръка — познаваше го от първия му ден на този свят — но Ким го виждаше рядко, откакто навърши четири и разводът сложи край на семейния живот във Вашингтон, освобождавайки родителите ѝ един от друг и от града, който и двамата не харесваха, но се оказа компромисен вариант между амбицията на майка ѝ да отглежда детето си в Америка и неговата да запази кариерата си. Знаеше, че се е провалил в ролята на родител, и когато Ким му идваше на гости — преди в Берлин, сега тук — или той се отбиваше в Ню Йорк за няколко дни, приемаше избухванията и цупенето като справедливо възмездие. Моментите, когато съзираше в каква жена ще се превърне обаче, му вдъхваха безпокойство. Прекалено много бяха нещата, които не искаше дъщеря му да разкрие.

— Наистина мразя Исламабад — твърдо изрече той.

Този мехур наред хълмовете, още ненавършил двайсет години, притежаващ правителство, но не и история, където под антисептичната атмосфера на дипломацията гъмжеше от вредни бактерии. Описваха му го като „скучен, но симпатичен“. Но симпатичен не беше достатъчно за човек, прекарвал като малък летата си в Мусури. Хари очакваше от планините само неопетнена красота, а от градовете — хаотично гъмжило. Само веднъж, когато посети вилното селище Мури и от Кашмир Пойнт впери поглед към заснежените върхове в далечината, долови уханието на борове, почувства как разделящата го от детството непреодолима стена от време и пространство изтънява като паяжина.

Спря на светофара, а мъжът с велосипеда, който спря до него, се наведе леко и кимна одобрително към музиката, която долиташе от стереоуредбата. Хари извади касетата и му я подаде — Ким ахна възмутено, въпреки че оригиналът беше вкъщи, а презаписът бе направен специално за касетофона в колата, който имаше навик да надъква лентите. Мъжът пое предпазливо касетата, сякаш не вярваше, че е за него, и попита Хари:

— Американец?

Хари кимна и мъжът пъкна розовия си пръст в дупката на касетата и я завъртя удивено пред очите си, сякаш се възхищаваше на венчален пръстен. После вдигна торбата с ябълки от багажника на колелото и я подаде на Хари. Натисна звънеца и потегли, а касетата остана нанизана на пръста му.

— Мразя града — повтори Хари, — но харесвам хората. Не официалните лица, а истинските хора.

— Ха! — възкликна дъщеря му, докато смилаше информацията. — Колко странно! Мислех си колко е глупав законът, който не позволява на хора, родени извън Щатите, да стават президенти. Струва ми се, че преселниците са по-всеотдайни граждани от онези, които приемат Америка за даденост. Ето, за теб например Англия не означава нищо. Но тя май не се брои за родината, която си напуснал?

— Англия беше временен пристан — отвърна Хари и злорадо си представи как Ким повтаря думите му пред дядо си. Джеймс Бъртън щеше да се задави от яд. Илзе Вайс пък щеше да се зарадва.

Ким познаваше добре историята на детството му — една от малкото, която той разказваше без недомлъвки, понеже предхождаше времето, когато потайността и лъжите се превърнаха в необходимост.

По-лошо от раздялата с Индия бе само пристигането в Англия. Хари винаги започваше разказа си така. Войната все още витаеше из въздуха, нямаше слънце, а съучениците му се надсмиваха над „индийските му маниери“ и разпитваха какво е правил баща му през войната, финалният щрих сложи момчето, пристигнало също от Индия, което Хари смяташе за съюзник, обявявайки: „Майка му е германка.“ И така по-голямата част от първата година бе истинска трагедия. Около Великден положението се подобри, когато едно момче подхвърли срещу му топка за крикет и подвижна: „Е, махаражда Фриц, бива ли те с това?“ После уменията, научени от Саджад — споменеше

ли името, на лицето му винаги се изписваше копнеж — го превърнаха в герой на училището.

Две години по-късно баща му обяви, че „кратката екскурзия на майка му до Ню Йорк“, започнала преди три месеца, ще продължи неопределено време и Хенри трябва да замине при нея. Единнайсетгодишното момче се почувства раздвоено. Искаше да е при майка си, но знаеше, че в Ню Йорк майсторството му в крикета няма да го отведе доникъде. А какво друго можеше да покаже? Нищо. Само чуждестранен акцент. С малки изключения Индия вече го бе напуснала.

Хенри реши, че няма избор. Ще замине за Ню Йорк в началото на лятото, не в края, както възнамеряваха родителите му, и ще се подготви. „Научи ме на американски английски“, помоли той още първия ден елегантно облечения младеж, който го въведе в апартамента на чичо Уили в Апър Ийст Сайд. Отказа всички предложения на майка си да го запознае с момчета, които през есента ще му бъдат съученици. Научи правилата на бейзбола и биографиите на всички, играли в „Янки“ през последните двайсет години.

През първия учебен ден обаче почти изгуби дар слово. Обсебен напълно от натрапчивото усещане, че е чужденец, няколко часа не вдигна глава, оставайки глух и сляп за всички, освен за учителите. Едва през междучасието, приседнал на едно каменно стъпало, се заслуша в момчетата наоколо и разбра, че е попаднал между емигранти. Немци, поляци, руснаци. До един — също като него — обвързани само по силата на случайността, събрала ги в един клас в частното училище, и понеже родителите им — по различни съображения — са предпочели да напуснат Европа след войната.

Хенри се вгледа в групата, после отмести поглед към момчетата, приседнали под дървото, около които не витаеше духът на Стария свят. Изправи се, поспря, осъзна, че поема първия истински риск в живота си, отправи се към втората група и каза: „Здрасти, аз съм Хари.“

Същата зима в Лондон Джеймс Бъртън обясни на сина си, че самочувствието е двигател на успеха. Ако Хари не бе проявил плахост, и в английския пансион щели да го посрещнат по-топло. През първата учебна година обаче Хари наблюдаваше не само себе си, но и другите деца на емигранти и разбра, че Америка е единствената страна, която позволява — не, настоява — емигрантите да се превърнат в

неотменима част от националната материя. Стига само да пожелаеш да бъдеш американец, а през 1949 къде другаде би поискал да живее човек? („Дали и чернокожите ти ученици ще се съгласят с това, Хенри?“, „Не твърдя, че Америка е съвършена, татко, просто засега е най-добрата.“)

— Голяма жертва правиш — констатира Ким и със затворени очи вдъхна аромата на жасминовите храсти, протегнали клони през прозореца на колата. — Напускаш най-добрата държава на света, за да ѝ служиш.

Баща ѝ я изгледа и въздъхна.

— Липсваш ми, наистина. И ако в Ню Йорк им потрѣбват служители в консулството, ще се отзова на мига.

— Кого заблуждаваш с консулските дивотии, татко? — попита тя, без да отваря очи.

Хари сви рязко в отбивката на шосето и нареди:

— Извини се!

Ким се наклони да отвърне с всичко друго, но не и с извинение, но внезапно ѝ хрумна, че в колата може да има подслушвателно устройство, че някой, който не бива да узнава тайната, ще я научи от нея и ще му причини нещо лошо. Обърна се и прегръдката ѝ стресна Хари.

— Съжалявам, тате, съжалявам, просто дрънкам.

Той я целуна горещо. За пръв път, откакто Ким пристигна в Исламабад, зърна детето си зад нахаканата тийнейджърска маска. Прииска му се да ѝ каже колко би желал да е избрал друга професия, но се уплаши, че дъщеря му ще прозре лъжата. Точно сега живееше много вълнуващо. Ким го пусна, облегна се назад и скръсти ръце, засрамена от изблика на чувства. Той се почуди кога ли е настъпила промяната. Кога идеализмът отстъпи пред силните усещания? Съвсем бе изтъняла нишката, свързваща го с младежа, отклонил се през шейсет и четвърта от академичния път и избрал изцяло нова кариера. На мъжете, които го интервюираха тогава, обясни как иска да се присъедини към тях, понеже твърдо вярва, че комунизмът трябва да бъде изтрит от лицето на земята, а Америка да остане единствената суперсила. Идеята за могъществото не го вълнуваше сама по себе си, вълнуваше го перспективата за неоспоримо влияние, концентрирано в нация от емигранти. Мечтателите и поетите не биха могли да измислят

по-мъдра политическа система — юздите на властта поема единствена демократична държава, чиито граждани са свързани с всички световни нации. Нима това не е гаранция, че ще се отнася справедливо към всички държави на планетата? Такова бъдеще лелееше Хари Бъртън, решен да стане част от него, решен да не е сред онези, които наблюдават битките от страни, претендирайки, че страстно копнеят за победа.

Е, и сега страстното очакване не бе стихнало, но отдавна не го бе обмислял с оглед на справедливостта, да не говорим за поетите и мечтателите.

Паркира пред огромната джамия и си спомни, че строителната площадка бе единственото нещо в Исламабад, извикало усмивката на дъщеря му.

— Каква е онази сграда, дето прилича на коруба на броненосец, от която стърчат четири копия? — попита тя първата вечер, когато я разведе с колата из града. За пръв път въпросът не съдържаше думата „скучно“.

Ким свали коженото яке — напълно излишно в топлия здрач — пъкна тънкия кичур в тениската и избърса енергично червилото от устата си. Припряната тийнейджърка изчезна в небитието и на мястото ѝ се появи младо момиче със светнали очи, когато приближиха директора на строежа — единствения обитател на Исламабад, към когото проявяваше някакъв интерес.

— Ще му кажеш ли, че оприличих покрива на шатра, а не на коруба на броненосец — обърна се тя към Хари. — Но четирите минарета все пак да изглеждат като копия.

Хари преведе на две на три, пропускайки броненосеца и копията, които според него нямаше да направят добро впечатление, макар да усети, че инженерът владее достатъчно добре английски, за да схване думите ѝ. Мъжът кимна, усмихна се и го поведе в джамията. Хари закрилнически положи длан върху главата на Ким (нямаше предпазни каски), но дъщеря му бе толкова развълнувана, че пропусна да реагира с иначе обичайното раздражение.

— Уха! — повтаряше тя, докато мъжът ги развеждаше из джамията — за пръв път им позволяваше да я разгледат отвътре — и им показваше огромните подпорни греди, върху които се крепи покривът с необикновена форма.

„Историята на поколенията“, мислеше си Хари. Джеймс Бъртън бе станал свидетел на краха на Империята; Хари Бъртън работеше за краха на комунизма, а Ким Бъртън искаше да разбере как се строи, интересувахе я само процесът, независимо дали крайният резултат е джамия, художествена галерия или затвор. Обзет от внезапна сантименталност, Хари реши, че от всички тях единствено на нея може да се разчита да премине през света, без да причинява зло.

15.

Хироко Ашраф излезе от хранилището на библиотеката с дебели стени и мързеливо въртящи се вентилатори и се озова в хаоса и палещата жегла на „Садар“ — любимата ѝ улица в Карачи през първите им дни тук, когато в почти всяка колониална сграда от жълти тухли се помещаваше кафене или книжарница. После булевардът се превърна в оживена артерия, колите бълваха отровни изпарения, енергичните студенти се приютиха в новопостроения университетски кампус, а преселниците, обитавали някогашния бежански лагер, се преместиха в далечни сателитни градчета. Всеки път щом дойдеше, още няколко книжарници и кафенета бяха изчезнали, за да отстъпят място на магазините за електроника, из които синът ѝ с удоволствие обикаляше.

„Дори и сега — помисли си Хироко — мястото е запазило част от чара си.“ На нивото на улицата светът бе хаотичен, трескав, съсредоточен изцяло в настоящето — амбулантни търговци, огромни стъклени витрини, неоновы табели, скърцащи спирачки, клаксони и бучащи двигатели, забързани минувачи се сливаха в ритъма на градския живот. И после горе — ако застанеш неподвижно срещу човешкия поток и се вгледаш към арките на прозорците, куполите, сложните плетеници на декоративните дърворезби — съзираш свят от сгради, строени с вяра в един живот, движещ се в друг ритъм — по-елегантен, по-помпозен.

Нямаше нищо против помпозността да отстъпи на заден план, но нещо друго се просмукваше в атмосферата — по-злокобно от магазините за електроника — и ѝ вдъхваше безпокойство. Няколко минути по-рано взе „Война и мир“, за да замени изпокъсаното си старо издание. Поклати глава при спомена как синът ѝ навремето повтаряше, че един ден ще научи руски и тогава ще прочете Толстой. В този момент застаналият до нея мъж, който по нищо не се отличаваше от стотиците по улиците на Карачи, ѝ каза:

— Не бива да четете книгите им. Те са врагове на исляма.

Когато мъжът си тръгна, продавачът се извини:

— В странни времена живеем. Онзи ден влязоха младежи с едва наболи бради. Изваждаха книгите от рафтовете и разглеждаха кориците да проверят кои са антиислямски.

— Кое отличава антиислямските корици? — попита Хироко.

— Снимките — обясни книжарят. — Особено на жени. За щастие мина полицай, видя ги какво правят и ги спря. Не знам какво става в тази страна.

— Няма да е за дълго — увери го тя.

Когато колегите ѝ в училището се оплакваха от новата вълна агресивна религиозност, която съзираха у част от питомците си, Хироко винаги ги успокояваше, че в сравнение с предишните ѝ ученици, бленуващи за камикадзе-полети, момчетата в Карачи с тяхното необичайно увлечение по религиозния аскетизъм са само позиращи юноши. „Във всеки случай — добавяше тя — нищо не може да замени идолите на крикета.“

Хироко обърна гръб на сакатия просяк, който прекоси лудешки улицата в инвалидната си количка, за да се добере до чужденката, съзрял у нея надежда за състрадание, отдавна изпарило се от съгражданите му. Хироко потърси с поглед сина си. Закъсняваше — нехарактерно за него — но Раза така или иначе се държеше малко странно след последния изпит. Не успяваше да обясни на Саджад какво точно я безпокои, освен че долавя фалш у момчето, в пресиленото му веселие, в развълнуваните му тиради за правото. Раза, който винаги приемаше сдържано успехите, сега се хвалеше, че когато резултатите излязат, името му ще е на първо място в списъка. За кой ли път се укори, задето се съгласи с учителите му да прескочи в по-горния клас — интелектуално бе надраснал връстниците си, но през годината между шестнайсет и седемнайсет децата тепърва съзряваха и тя не бе сигурна дали синът им е готов за следващия етап от живота си.

— Мамо! — подвикна ѝ Раза от колата на Саджад и се подаде през прозореца да поеме тежката чанта от ръката ѝ, сякаш не чуваше клаксоните зад него.

— Почакай! — каза тя. — Забравих другите покупки вътре. Направи един кръг и се върни.

Без да дочака отговор, тя се втурна в книжарницата.

Раза не помръдна, наслаждавайки се мазохистично на влажната жега, която оформяше потни петна по ризата му. Клаксоните зазвучаха

по-настойчиво и той махна на шофьорите да го подминат, въпреки че нямаше никакво място за маневри. Сакатият просяк вдигна умолително ръка към отворения прозорец, но безразличното „простете“ — изречено по-скоро по навик, отколкото с чувство — го убеди, че е ударил на камък. Мъжът подкара надолу инвалидната количка. Раза протегна ръка към таблото и докосна следобедния вестник, чието отражение в предното стъкло разкриваше колона от имена — изпитните резултати. Той сбърчи чело, взе вестника и го пхна под рогозката под краката си. Почти веднага обаче размисли и го върна върху таблото.

Поне приключи. Най-сетне. Край на лъжите и преструвките. Когато се прибере вкъщи, всички момчета ще са прочели резултатите. Кой ли пръв ще се досети, че не греша, и името на Раза наистина не е в списъка на „преминалите“, където би трябвало да бъде?

И какво ще им каже, когато го заразитват какво става, когато настояват да подаде жалба пред комисията („ами да, младши, дори идиотите получават минималните 33 процента!“)? Как да им обясни — при условие че самият той не разбира — какво се е случило на последния изпит по ислям?

Беше свикнал с първоначалната паника при вида на въпросите. От години преживяваше усещането за свободно падане, когато очите му пробягваха по изреченията и, неспособни да ги дочетат, се стрелваха по-нататък, а думите и фразите се сливаха в неведома мрежа. После се успокояваше, умът му се избистряше и зачиташе по-бавно — думите придобиваха смисъл, отговорите сякаш от само себе си се изливаха от химикалката върху хартията. По време на матурите паниката понякога продължаваше по-дълго от обикновено, налагаше се да изчита по четири-пет пъти въпросите, преди всичко да си дойде на мястото. Но онзи ден, на последния изпит, нищо не си идваше на мястото. Плетеницата от думи ставаше все по-непонятна, пред очите му се мерзелееха светли петна и неразбираемите въпроси пораждаха в ума му безсмислени отговори на японски. Повтаряше си, че трябва да се успокои, че страхът ражда нови страхове, но после си припомняше, че изпитът е от задължителните и ако се провали, ще се провали напълно. Как тогава ще погледне баща си в очите? Представи си доверчивото, грейнало с надежда лице на Саджад Ашраф и наученото се изпари от главата му. Сякаш след минути учителят започна да

събира листовите. Просто така. Неговите бяха празни. Взе химикалката, решително написа „Няма изпити по ислям. Аллах знае какво е в сърцето ми“ и подаде листа.

Когато излезе от залата, приятелите му отвън започнаха да го потупват по гърба: „Браво, смелчага! Вече не можем да ти казваме младши, нали си колежанин!“ Единият — Али — обви ръка около кръста на Раза и подвикна към група момичета: „Кой желае моят приятел, колежанинът, да го повози с колата? Този тук ще е пръв в списъка!“ Подхвърли му ключовете на веспата, която боготвореше, и го побутна към момичетата; две от тях се усмихваха на Раза — без преструвки, без излишна скромност, като колежанки на колежанин. Той усети, че с никого не може да сподели какво е станало. Още няколко седмици ще остане Раза с острия като бръснач ум, Раза, на когото всичко се отдава, синът, който ще изпълни мечтите на баща си.

Майка му седна до него, той ѝ подаде вестника и подкара колата. После спокойно каза:

— Не минавам. На последния изпит предадох празни листови.

Майка му неволно възкликна разочаровано, после се овладя и попита:

— Какво стана?

— Не знам. — Би предпочел да му се развика, за да ѝ отвърне кисело и раздразнително. — Не разчетох въпросите. После времето свърши.

Дълги години преподаваше и знаеше, че това се случва понякога на отличниците.

— На изпита по ислям?

Раза кимна. Широко многословно и витиевато изрази отношението си — този път обаче отвращението ѝ не бе насочено към него.

— С какво ще ти помогне ислямът за правото? Ама че абсурд! — Погали го по косата. — Защо не ми каза по-рано, Раза чан?

Гальовното обръщение от детството предизвика сълзи в очите му.

— Не искам да съм новото магаре в квартала.

Бяха лепнали прозвището на осемгодишния Абас от долния край на улицата, на когото се наложи да повтаря класа, понеже не издържа изпитите. Три години той креташе едва-едва на опашката и после пак

се провали. Оттогава всички го наричаха Магарето. Неуспехът беше най-черното клеймо в квартала, срам за цялото семейство. Децата го разбираха отрано и бързо се дистанцираха от него с обиди и насмешки.

— Раза! Никой няма да те сметне за глупав. Заради един-единствен изпит! След няколко месеца ще го вземеш. Всичко ще е наред.

— Но как ще обясня на татко?

— Аз ще му кажа — твърдо го прекъсна Хироко. — И ако те нападне и с една гневна дума, ще го накарам да съжалява.

Зърнала усмивката му, Хироко добави:

— В замяна ти ще направиш нещо за мен. Ще ми кажеш какво наистина искаш. Знаем, че не е правото.

Момчето вдигна рамене и посочи магазина за електроника:

— Искам всичко вътре — тържествено произнесе.

— Не те питам какво искаш да притежаваш. Питам те какво искаш да правиш.

Спряха на светофара зад рикша, върху която бяха изрисувани две страшни очи, а под тях се четеше надпис на урду: „ГЛЕДАЙ — НО С ЛЮБОВ“. Раза тутакси запревежда мислено думите на японски, немски, английски, пашу, както по инерция правеше с всички надписи, които подминаваше с колата.

— Искам да знам думите на всички езици — отвърна той и за миг вдигна безнадеждно ръце от волана. — Мисля, че ще съм щастлив да живея в студена гола стая, ако мога по цял ден да уча нови езици.

Хироко сложи длан върху ръката му. Не знаеше как да откликне на този момент на искреност. За нея езиците бяха талант, за сина й — страст. Ала страст, неосъществима тук. Някъде по света навярно съществуваха институции, където хората се потапят от речник в речник. Не и тук. Тук „полиглот“ не звучеше като практичен избор на кариера. Обзе я съжаление за момчето й, за този му поглед, който й казваше, че знае, че винаги е разбирал необходимостта да загърби най-изключителната част от себе си. Тя си представяше какво ще каже Саджад, ако го обсъди с него: „Ако най-голямата загуба в живота му е загубата на една мечта, за която винаги е знаел, че е мечта, значи е щастливец.“ И ще бъде прав, разбира се. Но сърцето й отказваше да се успокои. След Нагасаки, след разделянето на Индия се бе научила да отличава онези, които преодоляват загубите, и другите, които остават в

капана им. Раза беше от вторите, въпреки наследството от родителите си — и двамата съумели да продължават смело напред.

Когато пристигнаха у дома, Раза остана да чака навън, облегнат на колата, докато тя поговори със Саджад.

Първо я погледна невярващо, убеден, че е жертва на абсурдна шега. После се развика истерично, че момчето не е учило достатъчно. Когато обаче му обясни кой изпит не е издържал Раза и защо, Саджад поклати учудено глава и седна. Както винаги гневът му стихна почти мигновено.

— Ще се яви пак през есента — каза Хироко, настани се до него и стисна ръката му. — Резултатите ще излязат, преди да започнат занятията в колежа. Навярно ще му запазят мястото и без този резултат. Няма да е прецедент.

Той помълча. Накрая кимна и вдигна ръката ѝ към устните си.

— Добре. Няма да му се карам. Може би не е зле да се препъне на едно стъпало. Следващия път направо ще го прескочи.

Излезе да каже на сина си — както го инструктира Хироко — „че се случват такива неща“. По пътя тихичко ругаеше правителството, опитващо се да натрапи навсякъде религията. Майка му, която предано служеше на Аллах, лично би почукала на вратата на президента да му обясни колко е срамно да принуждава цялото гражданство да демонстрира публично интимните си отношения с Всевишния.

Навън Саджад видя как Билал и Али — най-добрите приятели на сина му — във веспата размахват като победоносен флаг изпитните резултати, а Раза се е снишил зад бронята на колата, за да не попадне в полезрението им.

16.

Когато през нощта самолетът се спускаше към Карачи, Хари Бъртън погледна към светлото петно на един от най-бързо разрастващите се градове на света и го обзе усещането за завръщане у дома, с което съвременните урбанизирани племена посрещат непознатите пейзажи, таящи хаос и неразкрити възможности. „Така е по-добре“ — помисли си той, излизайки от летището на паркинга с безразборно паркирани коли, чиито клаксони си обменяха сложни и непрекословни послания за могъщество, намерения и недоверия. Дори просякът, хвърлил му обратно монетата от двацет и пет пенса с презрително озъбване, го накара да се усмихне.

Колко е хубаво да се измъкнеш от Исламабад!

„Карачи, Карачи“, едва не припя той, докато колата с дипломатическа табелка фучеше през града. Камион, навлязъл в насрещното платно, сви рязко в последния момент, преди да се сблъска, и Хари възторжено изкрещя. Шест месеца в Исламабад без никакъв отдих. Как издържа? „Жертвите, които правим за родината“ — рече си и отдаде чест на отражението си в мръсния прозорец.

На другия следобед обаче ентузиазмът му се бе поизпарил — поне вътрешно — понеже тялото му подскачаше върху изтърбушената седалка на авторикшата, докато изпаренията от ауспусите се набиваха в порите му. Колите караха толкова плътно една след друга, че виждаше всеки косъм от мустаците на президента, чието лице красеше камиона, зад който се влачеше рикшата по натоварената улица през търговското сърце на Карачи. Макар и декември, следобедното слънце грееше жарко, а морският бриз, доскоро разхлаждащ, сега явно не успяваше да си проправи път през гъстия пушек. Хари се развличаше да наблюдава околните сгради; възхити се на красивите дърворезби по покрития балкон на колониална къща.

После рикшата загърби всичко, запазено от колониално време, подминаха и просторните домове на елита, в които той прекара по-голямата част от предишния си престой в Карачи. Запровираха се из квартали, изникнали твърде набързо и без план. Отвсякъде го

заобикаляха цимент и бетон без почти никаква зеленина, а трънливи акации завземаха всяко свободно място с изключение на полянките, където бедните ги бяха изсекли, за да построят импровизираните си къщи. С отдалечаването на рикшата от познатите места все повече се задълбочаваха опасенията на Хари, че мъжът, когото търси, не живее в идилични условия.

— Как изглежда „Назимабад“? — попита преди две нощи в Исламабад бизнесмена, който се опитваше да лови с ръце рибките в езерцето на домакина им.

Мъжът дори не вдигна поглед.

— Свърталище на мухаджири — отвърна той. — Не съм ходил там. Средна класа.

В Пакистан винаги го объркваше начинът, по който елитът произнася „средна класа“, сякаш е най-скверната обида. Не знаеше как да тълкува описанието „свърталище на мухаджири“. На урду „мухаджир“ означаваше „преселник“ — дума, с която се идентифицираше и самият Хари, въпреки че тук с нея определяха пристигналите в Пакистан от днешна Индия. Не беше ясно обаче какви нюанси влага в нея бизнесменът, за чийто етнически произход нямаше никаква представа. Всъщност Хари се бе запознал обстойно с различните афганистански етноси, можеше подробно да коментира напреженията, враждите и съюзите между паштуните, узбеките, таджиките и хазарите, но в Пакистан наблюденията му се изчерпваха с членовете на Бюрото по вътрешно разузнаване.

Знаеше обаче, че Карачи не прилича никак на Исламабад и че гражданите на Исламабад са със смесени чувства относно пристанищния град.

Бизнесменът край езерото явно не гледаше с добро око на Карачи.

— Град на провалените амбиции — подхвърли той.

Ала застаналата до тях жена с коси като черен водопад възрази:

— Има живот там. В Карачи не биха се стичали хора от цялата страна, ако всички мечти се проваляха край морето.

Заради тези думи и заради косите ѝ Хари я отведе в леглото си. Приключиха делово — без разговори след това, без размяна на телефонни номера и споменаване на фамилии. Всъщност почти

нямаше след това. Тя просто се облече и си тръгна. Едва сега усети как сексът понякога засилва чувството за самота.

Именно самотата го доведе тук в търсене на едно минало, невъзвратимо като брака на родителите му и като детството. Досега устояваше на желанието да хване самолета за Карачи и да почука на една врата в Назимабад. Накрая намерението да уталожи най-сетне това желание го убеди да открие първия човек на този свят, към когото бе изпитал обич.

Рикшата свърна в тиха улица на жилищен квартал. За разлика от познатите му места, тук нямаше огради, градини и алеи като буфери между съседите; дългата редица къщи се изправяха една до друга, а само едно стъпало делеше входовете от тротоара. Хари изпусна облекчено несъзнателно съдържания дъх — не изглеждаше луксозно, но все пак от улицата не лъхаше на провал и разочарование.

Шофьорът на рикшата се обърна да го погледне, ала с едно поклащане на главата Хари му показва, че въздишката не означава нищо особено. След като чу таксата, вдигнатите му вежди предизвикаха пояснението:

— Ако не обръсна американец, всички ще разберат, че работя за ЦРУ.

Макар наоколо очевидно да не се мяркаше никой, остроумната забележка му допадна и Хари плати безбожната сума.

— Може да се забавя — посочи дървото пред къщата, чиито корени бяха пропукали асфалта. — Най-добре паркирай на сянка.

Мъжът кимна.

— Говорите урду отлично.

Хари стана от рикшата — потното голо петно на темето му се отлепи от найлоновия навес с неприятно щипене — и кимна към номер 17.

— Първият ми учител живее тук. Ще му предам похвалата ти.

Момчетата, които играеха крикет по-надолу по улицата, спряха и проследиха как Хари закрачи към вратата и натисна звънеца. Той отвърна на погледите и се зачуди защо са навлекли белите пуловери в горещия следобед.

Зад вратата долетяха стъпки. Отвори млад мъж — на границата между детството и зрелостта — в дънки и избеляла червена тениска. Заради чертите му Хари веднага го определи като потомък на

монголските племена — вероятно хазар. Дори таджик или узбек. Сепна се от силното разочарование, което изпита. Нима е очаквал да намери мъжа, когото търси, на адрес, потвърден за последно преди двайсет години? Но може би настоящите обитатели на къщата — о, не изпускат сламката, Бъртън! — знаят къде се е преместил.

— Здравей — каза Хари. — Търся Саджад Ашраф. Навремето е живял тук.

Раза се взря във високия червенокос чужденец, чието лъснато голо теме не разваляше ефекта от съвършеното му произношение.

Хари повтори въпроса на урду, чудейки се кой ли е родният език на момчето и какво прави тук.

— Говоря английски — отвърна то обидено. — И японски, и немски. — За пръв път от месеци му се предоставяше възможност да се похвали, при това основателно. — И урду, разбира се. Също и пащу. Колко езици владеете вие?

Хари Бъртън не си спомняше откога не са го хващали така натясно.

— Английски, немски и урду. И малко фарси.

— По-добър съм — каза Раза на немски.

В констатацията не прозвуча арогантност, само приглушена гордост, неуверена докрай в правото си на съществуване.

— Абсолютно — отговори Хари на английски, усещайки нелеп подтик да прегърне момчето. После мина на немски: — Аз съм Хари. Ти навярно си синът на Хироко и Саджад.

— Да — усмихна се младежът. — Аз съм Раза. Приятно ми е.

Протегна ръка предпазливо, сякаш е репетирал жеста само пред огледалото, и Хари я разтърси енергично.

— Елате. — Раза хвана Хари за ръката с типичната за пакистанците фамилиарност, към която американецът още не бе навикнал, и го придърпа навътре. — Ще извикам татко.

Хари влезе във вестибюла и попадна в умалена версия на дома на Саджад, както си го спомняше от детството — стаи с ниски тавани около двор, в чийто център се възправяше голямо дърво. Ала саксиите с невени, кученца и флокс му напомниха един друг делхийски свят.

Белокос мъж в бяла риза поливаше едната саксия и Хари едва се овладя да не се разсмее с пълно гърло от радост. Разбира се, че така трябваше да се срещнат. В квартал, където корените на дърветата

пропукваха асфалта, широките стволоче се превръщаха в платна за графити, а клоните — в част от градската архитектура с платнищата, които амбулантните търговци провесваха върху им като импровизирани покриви. Разбира се, че ще намери Саджад в слънчев двор, заобиколен от цветя и шарени сенки.

— Татко, чичо Хари ти е дошъл на гости — каза Раза, несигурен как да тълкува изражението, с което чужденецът се взираше в баща му.

Сивокосият мъж се изправи — добрият стар Саджад несъмнено, а смехът, който винаги напираше под повърхността, сега бе инкрустиран трайно по лицето му във фината мрежа около очите и устата — и изгледа госта, но не го разпозна. Широко, която тъкмо излизаше от спалнята, съзря в червената коса и дългите мигли нещо познато, но преди образът на Конрад да изплува в главата ѝ, мъжът се представи:

— Аз съм Хенри Бъртън. Синът на Джеймс и Илзе.

Саджад направи една крачка, после още една.

— Но ти беше дете — промълви. — Наистина ли? Хенри... господин Хенри!

— Сега съм просто Хари. От шест месеца работя в Исламабад. В консулството — визи и прочее. Как бих могъл да не те потърся!

Американецът пристъпи напред и протегна ръка към Саджад, който се засмя и каза:

— Носех те на рамене. Само с ръкостискане ли ще се поздравим?

Той прегърна с една ръка Хари през кръста, наклони глава напред, брадичката му застана точно над рамото, а ухото му — на сантиметри от ухото на американеца. После повтори същото от другата страна. Жестът бе толкова бърз, че докато Хари успее да реагира, индиецът вече стоеше срещу него, грейнал в усмивка.

— Не си ли спомняш? Помоли ме да те науча как се поздравяваме, когато дойде да споделиш скръбта на семейството ми след смъртта на татко. Влезе в двора, събу се и после прегърна всичките ми братя поред. Решиха, че си най-страхотният англичанин в Индия. Беше май на девет.

— На седем. Този е един от най-ярките ми детски спомени. За пръв път стъпвах в дом, където не живеят англичани. Защо бях без родителите си? Това не си го спомням.

Саджад слушаше с нескрито удоволствие колко леко се леят думите на урду от устата на бившия му ученик. Неспособен да измисли нещо, в което непознатият — всъщност познатият — няма да долови фалш, той свали очилата си и ги избърса с ръкав. Сложи ги и кимна, сякаш сега събитията от четирийсет и четвърта са се прояснили.

— Пожела да дойдеш. Каза, че искаш да изразиш съпричастие към скръбта на семейството ни. — Саджад се усмихна и кимна поучително към Раза. — Толкова се гордеех с господин Хенри тогава.

Върховете на ушите на Хари почервеняха от похвалата. Саджад му спести необходимостта да търси подходящи думи, посочвайки насочилата се към тях жена.

— Съпругата ми. Хироко.

— Хироко сан — поклони се Хари. Усети как несвикналото му с жеста тяло се присвива като от болка в кръста.

Тя го улови за ръката.

— Просто Хироко. Радвам се да се запознаем, Хари. В сърцето ми има запазено място за членовете на семейство Вайс.

Хироко се обърна към сина си и обясни:

— Раза, Хари е племенник на Конрад.

— О! — Момчето огледа Хари с възобновен интерес. — Второто ми име е Конрад.

Хари кимна радостно, прикривайки изненадата от откровението му. През месеците преди раждането на Ким, когато все още не знаеха пола на детето, Хари и бившата му съпруга търсеха имена, на които могат да се врекат до края на живота си (по онова време вече знаеха, че брачният им съюз няма да оцелее дълго, но това само удвояваше желанието им да открият любими и на двамата сричка или две, които да ги свързват и след раздялата). След кратко гостуване при Илзе в Ню Йорк бившата му съпруга предложи „Конрад“, ако детето е момче, но Хари стреснато размаха ръце и ѝ обясни, че на урду има дума „манхус“, означаваща „обвеян със зла поличба“. А ето сега Саджад, от когото бе научил думата, усмихнато слуша синът му да се представя с името на мъжа — първата любов на Хироко, изтрита от лицето на земята, преди да навърши трийсет.

— Ученик ли си още, или си студент, Раза-Конрад? — обърна се Хари към момчето, чието второ име го предразположи към близост.

Раза сведе рязко глава, а косата закри очите му.

— Татко не е учил в университет. Защо ми е на мен?

Каза го на немски и Хари усети възцарилото се напрежение. Забеляза как Саджад погледна към Хироко за превод, който не последва.

— Няма защо — отвърна Хари на немски и срещна погледа на Саджад, за да го успокои, че не заговорничат срещу него. — Ако четеш света на пет езика, сигурно е безсмислено някой да ти набива в главата модерните философии.

Саджад забеляза как синът му изправи рамене и се усмихна. Спомни си колко лесно намираше навремето път към сърцето на Хенри, спомни си и трудните взаимоотношения между бащата и сина в семейство Бъртън и го налегнаха мисли за обратите и иронията на живота.

— Как е Джеймс Бъртън, Хенри?

— Татко? Той е... неуязвим — дори за смъртта. Преди месеци прекара инфаркт, нямаше логика да оживее. Особено на неговата възраст. Но още е тук — не пропуска парти. След като мама го напусна, прояви разум и си намери съпруга, на която ѝ допада да е във вихъра на събитията. Не знам колко го обича, но харесва начина му на живот. И това му стига. А иначе му правят компания и джентълмените от клуба.

Хари почувства как в двора се възцарява недоволство. Разбира се. Не биваше да критикува баща си дори сред хора, които са наясно с недостатъците на Джеймс Бъртън — така повелява индийският етикет (той все още смяташе Саджад за индиец, но бе поживял достатъчно в Пакистан, за да знае, че в никакъв случай не трябва да споделя тази идея).

— Майка ми е добре — кимна той към Хироко в чест на приятелството ѝ с Илзе Вайс, продължило с кореспонденция над десетилетие след разделянето на Индия. — Ще се зарадва много, че съм ви открил. Още пази върху полицата на камината снимката ви.

Раза не знаеше къде да се дене, когато Хари се отпусна на предложението му стол, прие поканата за чай и показа, че единственото, което иска от тази вечер, е да я прекара със семейство Ашраф. Още по-удивително от присъствието на американеца в дома му беше поведението на Саджад и Хироко, които приемаха съвсем естествено

гостуването и обсъждаха надълго и нашироко „делхийските дни“. Раза бе като омагьосан от Хари Бъртън — от жестикулирането му, от начина, по който демонстрира, че и най-ежедневните истории от живота на Хироко и Саджад са по-интересни от всичко, което би могъл да им разкаже, от произношението му и на урду, и на английски („тъмейтоу, тъмейтоу“ заповтаря си Раза като мантра).

Когато Хари помоли за чаша вода, момчето скочи да донесе и пред прага на кухнята бе възнаградено от долетялата през двора реплика на американеца:

— Великолепно дете! Ще ми дадете ли наръчника си за родители?

Почти веднага обаче възторгът го напусна. На следващите въпроси: „В кой клас е? Кои са любимите му предмети?“ Хироко и Саджад щяха да му обяснят, разбира се, или още по-лошо — щяха да се почувстват принудени да излъжат.

Раза скри лице в шепа и се облегна на стената на кухнята, изненадан от връхлетялата го непреодолима вълна от безнадеждност и отчаяние.

Отново се провали на изпита. Втория път беше по-зле и от първия. Още преди да влезе в залата, изгуби способността си да различава смисъла на думите — в автобуса на път за изпита гледаше плакатите и графитите и написаното се размазваше и преплиташе пред очите му. Когато учителят му каза да си вземе материалите, сърцето му затуптя така лудешки, сякаш всеки момент ще разкъса ризата му. И мрежата от думи оставаше неразгадаема. Ръката му не успяваше да хване химикалката. След пет минути си тръгна и се прибра вкъщи, забил поглед в земята. Родителите му го видяха да влиза и веднага разбраха, че е рано, твърде рано да е приключил. Очите на баща му се насълзиха и за пръв път Саджад Али Ашраф му се стори състарен, когато попита:

— Защо? Защо не можеш да преодолееш това последно нищожно препятствие? Моля те, сине. Направи го за мен.

Всички момчета от квартала, които приеха провала му откъм веселата страна и повтаряха, че е „просто драма, всички добри смелчаги се нуждаят от малко драматизъм, един изпит не е болка за умирање — ще ги вземеш и всичко ще си дойде на мястото“, втория път вече не знаеха какво да му кажат. Разговорите секваха, когато

влизаше в стаята. От университета ги деляха дни и обсъждаха, и мечтаеха само за бъдещето. Свиваше го сърцето, когато се мъчеха любезно да измислят други теми, щом е край тях, а помежду им се възцаряваше напрегнато мълчание. Затова си стоеше предимно у дома и въпреки че понякога успяваха да го придумат да излезе с тях, усещаше облекчението — и тяхното, и своето — щом си тръгнеше.

Наля вода във висока чаша и погледна през кухненския прозорец, опитвайки се да отгатне дали позата на Хари Бъртън издава как току-що е разбрал, че „великолепното хлапе“ всъщност е новото квартално магаре.

След няколко месеца пак щеше да се проведе изпит. Баща му настоя да се яви. Но Раза бе сигурен, че отново ще се провали, и отказа. Нещо в него беше блокирало. Беше спряло да работи. Постави внимателно чашата върху поднос, забърса размазания отпечатък от пръста си върху стъклото и си помисли, че всичко ценно в живота може да бъде изтрито със същата лекота.

17.

— Не пристанището. Рибарския кей! — нареди Хари и водачът на рикшата — Шер Мохамад — сви рязко.

— Съжалявам, съжалявам. Забравих. Твърде рано е. Мозъкът ми още спи.

Доста необнадеждаващо обяснение, но пък Хари вече бе решил, че Шер Мохамад превзема улиците благодарение на съвместните усилия на интуицията и провидението. По пладне поне спазваше някакви правила, но в ранното утро караше из почти пустите шосета, сякаш е монарх, пред когото никой не би се осмелил да се изпречи, а „предимството“ е лична свобода, полагаща му се по право на всяко кръстовище и всеки светофар.

Хари придърпа шала около раменете си, за да се предпази от фучащия край забързаната рикша вятър. От устата му излизаха бели облачета пара. „И в Карачи ставало студено“ — помисли си.

Когато пристигнаха на входа на рибарския кей, Саджад и Раза вече ги чакаха в колата. Раза спеше, облегнал глава на рамото на баща си.

— Събуди се, принце. — Саджад погали главата на сина си. Очите на момчето се отвориха, после се затвориха, промърмори „риба“ и пак потъна в сън. Внимателно — както навремето Хари го бе видял да вдига паднало от гнездото и оцеляло като по чудо птиче яйце — Саджад намести главата на Раза върху облегалката.

— Ще го събудим за закуска — каза и щом излезе от колата, Хари зърна абсурдното съчетание от дебел вълнен пуловер и гумени сандали. — Тъкмо ще си поговорим, Хенри.

Саджад погледна към обувките му, поклати глава, върна се в колата и свали сандалите с гумени подметки на Раза.

— Обуй тези — подаде му ги той.

Пръстите на Хари се свиха около ръба на сандалите на Раза и без никаква връзка в ума му изплува образът на котарака Били, който го чакаше на парапета да се върне от училище през първите му години в

Америка. Хари размърдваше пръсти, а Били размахваше лапи да ги улови.

— Повярвай ми, ще останеш доволен, че си ги обул — заяви Саджад, хвана го за ръката и го поведе през ръждясалия портал към пристана.

Сигурно споменът за котарака, за който всички насекоми бяха плячка, го накара да си представи дървените лодки с разноцветни платна, рисуващи хаотичен акварел по небето, като обърнати по гръб скакалци, полюшващи крака от вятъра. Бяха стотици — бели, сини и зелени — притиснати плътно една до друга по цялото протежение на дока.

— Дишай през устата, докато стигнем пазара — препоръча Саджад и се насочи бързо към лодките.

— Защо? — попита Хенри, но го блъсна толкова силна миризма, че си представи чудовищна риба с размерите на къща, разпорена и оставена да гние под жарките слънчеви лъчи.

— Хайде, хайде — дръпна го приятелят му през нова порта. — Вече можеш да дишаш през носа.

На рибния пазар стоката бе прясна и не се усещаше зловоние. По бетонната алея бяха наредени ледени легла с купища риба върху тях. Мъже с ръчни колички подменяха топящите се парчета с нови, а други крачеха, сведени под тежестта на огромни кошници с риба. По земята течеха реки — не от морския прилив, както отначало си помисли Хари, а от разтопен лед. Беше призори, но цареше трескава дейност. Той стисна Саджад за рамото, докато си проправяха път между двете редици с риба. Съомги, акули, змиорки, варели с камбала. Огромни мустакати създания с челюсти от епохата на динозаврите.

Саджад спря и започна да се пазари с мъж, който на шега се опита да насочи вниманието му от рибата тон към чудовище с размери на човек.

— Какво да го правя? Да спя с него? — засмя се Саджад.

Към Хари се приближи друг. Носеше малка акула и прокарваше пръсти по перката ѝ.

— За секс — каза му на английски.

— Не е задължително — отвърна Хари на урду и всички се засмяха одобрително.

— Откъде си? — попита мъжът с акулата.

— От Америка. А ти? От Карачи?

— Не, от Миянвали. — Мъжът махна с ръка. — Тук има всякакви — патханци, синдхи, индуси, дори сикхи. Всякакви. И американец може да дойде да продава риба тук, ако пожелае.

— Благодаря — ухили се Хари. Харесваше му как пакистанците се превръщаха в екскурзоводи, щом видеха чужденец. — Ще го имам предвид.

Дочул разговора, Саджад хвана едно момче и насочи вниманието на Хари към него, поемайки ролята на гид.

— Но това са първоначалните обитатели на Карачи. Макраните. Наследници на африкански роби. Виждаш ли?

Саджад посочи към косата на момчето и чертите му. Американецът се почувства неудобно, но младежът очевидно не изпитваше никакво притеснение.

— Крайбрежието е част от Пътя на робите — не вашият, естествено. Източният.

— Не бих го нарекъл моят робски маршрут.

— Разбира се, разбира се — съгласи се Саджад и пусна момчето, потупвайки го по главата. — Искам да кажа, че мнозина идват и си отиват — дори преди разделянето. Днес прииждат афганистанци. Кой би предпочел бежанския лагер пред Карачи?

Саджад се наведе над красиво подредена купчина розови риби и бодна с показалец месото.

— На какво се смееш, Хенри Бъртън?

— На теб, Саджад. Говореше за Делхи като за единствения град, в който си струва да се живее, а я се чуй сега — толкова гордо разказваш за това място, макар навремето да му се присмиваше, че няма нито история, нито естетическо и поетическо наследство.

Лицето на Саджад помръкна, той взе бучка лед и изтри пръстите си.

— Дили си е Дили — отрони.

Отстъпи встрани, между купчина баракуди и щайга с омари, за да не го блъскат купувачите и търговците.

— Първата ми любов. Не бих я напуснал по своя воля. Но тези копелета не ми позволиха да се върна у дома.

— Съжалявам — промълви смутено Хари, въпреки че не можа да си обясни силното чувство за вина. — Какво стана с братята ти? Там

ли останаха?

— Най-големият — Алтамаш — бе убит по време на метежите — кимна индиецът, сякаш въпреки изминалите години още не може да повярва, че се е случило. — Бях в Истанбул и никой не ми каза. Чакали ме да се прибера. А Икбал замина за Лахор. Обясни, че не иска да остава в града, убил Алтамаш. Децата и съпругата му решиха да го последват, но попаднаха в един от онези влакове. Онези, които пристигат на гарата, пълни само с трупове.

— Исусе, Саджад! Не знаех! Имаше още един брат, нали?

— Да, Сикандър. Той остана. Но понеже с другия ми брат бяхме в Пакистан, обявиха къщата за безстопанствена. Сикандър можеше да опита да получи поне дял от нея, но той не е от практичните. Изнесе се със своето семейство и семейството на Алтамаш. Живеят толкова зле, че сърце не ми дава да ги посещавам. Почти не ходя. — Говореше спокойно, дори безсърдечно, но Хари познаваше добре преселниците и веднага разпозна инстинкта за оцеляване. — Дълго винях баща ти.

— За какво?

— За всичко — усмихна се Саджад.

— Да. И аз го правя. Нещо у него предизвиква. Но вече не го виниш?

— Не, сега си казвам, че това е моят живот и трябва да го живея.

— Мюсюлмански фатализъм?

— Не, не. Пакистанско смирение. Съвсем различно е.

Саджад махна към мъжа, чийто улов разглеждаше, и пазарлъкът започна отново. Хари улови погледа на рибар с цигара в устата, който наклони разбиращо глава. Хари не бе сигурен дали в кимването долавя нещо повече от поздрав. Почуди се колко ли мъже в пристанището са ангажирани да пренасят нелегално купените от ЦРУ оръжия, които Бюрото за вътрешно разузнаване в Карачи разпращаше към тренировъчните лагери по границата.

Чувстваше се по-свободен в Карачи, където, освен Шер Мохамад не познаваше други местни агенти. По-свободен и защото никой не познаваше него, въпреки че по ирония на съдбата пакистанците приемаха, че всички американци в страната им са служители на ЦРУ. Той погледна към Саджад, на чиято китка висяха две сини найлонови торби, пълни с риба. Изцъклено око, притиснато към прозрачната материя, му припомни първите зимни студове и градинско езерце с

рибки, замръзнали под тънката ледена кожа. Запита се дали семейство Ашраф не проявява интерес да научи подробности за работата му в консулския отдел в посолството именно защото се съмняват, че тя е прикритие за шпионска дейност. Странно, но изпита неудобство при мисълта, че хората, с които прекара последните три уикенда, вероятно го подозират в лъжа. Вече очакваше със съжаление пролетта в Афганистан, когато войната за влияние ще е в разгара си и възможностите за безгрижен отдых ще намалеят.

— А сега — омарите — каза Саджад и подаде една от торбите на Хари. — За да има нещо и за мен на вечеря. Ял ли си сурова риба, Хенри?

— Суши? Обожавам го.

— Нима? От трийсет и пет години сме женени, но още не ме е убедила да го сложа в устата си. Иначе свикнах с японската кухня. Казал съм й, че каквото сготви — аз съм насреца. Но трябва да е готвено.

Хари заобиколи момче, което безуспешно се опитваше да улови подскачаща по земята риба.

— Когато бях млад и се влюбих за пръв път, когато започнах да слушам музика, навяваща тъга, каквато още няма никакви причини да изпитваш, тогава смятах теб и Хироко за най-романтичната двойка на света.

— О, не, не. Бяхме просто млади и глупави. Какво знаехме един за друг? Почти нищо. Извадихме късмет, чист късмет, че характерите ни са толкова сходни. И също... — той млькна и запремята найлоновата торба, която се усука чак до китката му — бяхме изгубили много, много и твърде рано. Разбрахме онази част от другия, съставена от липси.

Саджад сбърчи нос — жест, зает от съпругата му.

— Ако ме чуе, ще каже, че мелодраматичният делхийски поет е проговорил в мен. Я, стриди! Да вземем малко. Няма начин да сгресиш със стридите. Отваряш ги и откриваш или перла, или афродизиак. Усмиваш се, Хенри. Не мислех, че знаеш как е „афродизиак“ на урду. Разкажи ми как си научил. Историята сигурно си струва.

„Как е възможно — помисли си Хари — Раза да има такъв баща и да е толкова несигурен за мястото си в живота. Ако си син на Саджад

Ашраф, не трябва ли да възприемаш света като стрида, независимо какви изненади ти поднася?“

В този момент обаче Раза не се възприемаше нито като стрида, нито като перла, а просто като човек, на когото са откраднали обувките, докато е спял. Не видя обувките на Хари с пъхнатите в тях чорапи под седалката пред волана, разтърка очи да се увери, че наистина е буден, нависвалварите до глезените и внимателно пристъпи навън, изругавайки на немски, когато стъпалата му докоснаха студената земя. Никаква следа от крадеца — само един камион, паркиран наблизо. Кацнал върху триметровата каросерия, един патханец се взираше към океана.

— Нещо интересно? — попита Раза на пащу — единственият език, който не бе научил от Хироко, а от добродушния патханец, с чийто ван пътуваше на отиване и връщане от училище още от шестгодишен. Цяло десетилетие шофьорът на вана си остана любимият му наставник.

Мъжът заслони очи с ръка и попита:

— Афганистанец ли си?

Раза инстинктивно докосна скулите си. Преди Съветите да нахлуят в Афганистан, не беше чувал този въпрос, но през последните четири години все повече бежанци прииждаха в Пакистан и той свикна потомците на моголите да го вземат за техен сънародник.

— Да — отвърна и правдоподобие то на лъжата го накара да изпъне рамене.

Мъжът се приближи към края на празната каросерия да се вгледа отблизо в Раза.

— Какви са твоите хора?

— Хазари — уверено отсече момчето. Нали и Хари Бъртън бе предположил, че е хазар.

— Ела да те запозная с един човек. — Мъжът скочи на земята и го прегърна през рамо. — Събуди се, Абдула!

Бледо стъпало ритна страничната врата на шофьорската кабина и след секунди пред тях застана момче на не повече от четиринайсет. Широкият му издадени устни и детинската закръгленост на бузите му не смекчаваха погледа на възрастен, който лешниковите очи отправиха към Раза.

— Имаш брат от Афганистан — обясни мъжът. — Хазар.

Момчето не обърна внимание на Раза и сбърчи чело към възрастния мъж.

— Какво причинява Пакистан на хорските мозъци? Заразно ли е? Ще оглупея ли, ако постоя още малко тук? Откога пащуните и хазарите са братя?

„Пащун, не патханец“ — отбеляза наум Раза.

Мъжът се усмихна, сякаш обидата бе изява на обич, а Раза отговори, за да не изглежда, сякаш се е уплашил от десет сантиметра по-ниско от него хлапе:

— Откакто Съветите нахлуха в дома ни и ни принудиха да побегнем през прозореца. Оттогава хазарите и пащуните станаха братя.

Момчето се намръщи.

— Откога си тук? Говориш пащу като този пакистанец. — Посочи мъжа, който този път го изгледа обидено. — Дари ли е родният ти език?

— Раза! — повика го баща му и размаха торбите с риба, а Хари показва босите му крака и после отчаяно махна към своите.

— Трябва да вървя — каза Раза.

— Американец ли е този? — попита Абдула.

— Трябва да вървя — усмихна се Раза.

Момчето кимна, без да откъсва очи от Хари.

— Къде живееш? Не съм те виждал в „Сохраб Готх“.

Раза се наклони да тръгне, но се закова, претегляйки възможността да уличат лъжите му срещу ползата да се запознае с човек от „Сохраб Готх“, където — както се кълнеше едно от съседските момчета — касетофоните, телевизорите и телефоните с високоговорител вървяха най-изгодно в целия град. Абдула несъмнено можеше да спазари добра цена от някой афганистански търговец, без гласът му да издаде съмнение, че предложената цена обижда продавача.

— Скоро ще намина — увери го Раза. — Как да те намеря?

Дори не си направи труда да съчини версия за това къде живее. Вече бе разбрал, че момчето не пита от любопитство, а за да го държи в напрежение под обстрела на въпросите.

— До Бара Базар има паркинг за камиони. Попитай за Абдула, който кара камиона с мъртвия руснак.

Раза отстъпи рязко назад, но видя момчето да сочи страничната броня на машината с изрисувани ярки птици, планини, цветя и миниатюрен портрет на проснат на земята мъж в униформа на Съветската армия, от чието тяло бликат фонтани кръв. Абдула се засмя.

— Всички ме познават. И камиона.

Мъжът издаде гърлен звук.

— Всъщност камионът е на Африди. Но аз помолих да нарисуват руснака.

— Когато дойда, ще те потърся — кимна Раза.

— Ако съм там — уточни момчето. — Не се знае. Един ден съм в Карачи, на другия — в Саргодха или Пешавар. Обиколил съм цялата страна.

Абдула погледна към Хари, който си свали обувките и се запъти бос към Раза, протегнал ги като жертвоприношение.

— Но такава неща не бях виждал.

Хари се заизвинява на Раза, коленичи и остави обувките пред Раза. В друг случай момчето би се възпротивило, би настояло Хари да задържи сандалите, би се почувствало неудобно, че по-възрастен демонстрира такова благоразположение към него. Но Абдула го погледна възхитено — както съучениците възнаграждаваха отличните му оценки на най-трудните изпити — и Раза само му намигна, и нахлузи обувките, докосвайки с ръка въздуха над темето на американеца, сякаш го благославя.

18.

Отдалеч приличаха на приседнали за смирена молитва.

Хари Бъртън и Хироко Ашраф бяха коленичили от двете страни на каменно езерце, положили ръце на коленете, и не поглеждаха нито наляво към чайките, плъзгащи се над морската повърхност, нито надясно към оживения бряг — седнали върху одеяла семейства ядяха портокали да смекчат вкуса на соления въздух, група момчета търкаляха топка за тенис към няколко момичета (момичетата прочетоха написаното по залепената върху топката бележка и се разкикотиха), камили с тежки седла се изправяха, а младите им пътници викаха радостно, разлюлени върху гърбовете им, Раза строеше голям пясъчен замък, защото Хари каза, че на младини така се забавлявал най-много, а Саджад изписваше с пръчица стихове на урду по стените на крепостта.

— Понякога усещаш саламандъра само по раздвижването на пясъка. Камуфлажът им е по-сполучлив от твоя.

Хироко махна с ръка към къносаната коса на Хари, няколко нюанса по-светла от естествения му цвят.

— Не се подигравай — засмя се той. — Дори патханите ме вземат за един от своите, когато нося камиз и шалвари. Представям се за Лала Бухш и после неумението ми да продължа на пащу ме издава. Имаш ли представа какво е станало с него? С истинския Лала Бухш?

Тя поклати глава. Обърна се към морето, затвори очи и се усмихна.

— Толкова е приятно тук. Живеем далеч от водата и понякога забравям, че Карачи също е на брега на океана.

— Също?

— Като Нагасаки.

Хироко проследи с поглед трите дървени лодки, отплаващи към хоризонта — със спуснати платна и понеже шумът от моторите не долиташе до тях, сякаш движени от волята на морето. От Нагасаки до Бомбай. От Бомбай до Истанбул. От Истанбул до Карачи. Три морски пътешествия за една година, още по-необичайни, понеже никога преди

това не бе напускала Япония, а след това никога не бе напускала Пакистан. Всъщност рядко пътуваше дори извън Карачи — понякога Саджад водеше Раза в Лахор при брат си Икбал или в Пешавар при сестра си, а веднъж на десет години минаваха границата да посетят роднините в Делхи, откъдето винаги се връщаха потиснати. Хироко не ходеше с тях. Саджад разбра, че японската му съпруга завинаги ще остане аутсайдер сред близките му, а присъствието ѝ — повод за неудобство и у двете страни — и не настояваше да ги придружава. Останеше ли сама в Карачи, винаги тайничко си представяше как ще изтегли спестяванията им и ще отпътува със самолет за някъде — Египет, Хонконг, Ню Йорк, завръщайки се навреме да посрещне сина си и съпруга си.

— Често ли мислиш за Нагасаки?

Обикновено не би задал такъв въпрос на човек, с когото се познава едва от два месеца, но към Хироко изпитваше близост, сякаш открай време присъства в живота му.

Жената докосна гърба си точно над кръста.

— Той е винаги тук.

Хари кимна и сведе поглед към чистата вода в езерцето. Видя отражение, от което никнеха водорасли.

— Как го обясни на Раза? Когато Ким за пръв път попита за Конрад, аз набързо намерих повод да изляза от стаята. Майка ми ѝ разказа нещо — и досега не знам какво — но като дойде при мен, изглеждаше много по-голяма. Беше на осем.

Хироко погледна към Раза, вгълбен в пясъчния замък. В този момент се бе превърнал в някогашното дете.

— Приказки — каза тя. — Съчинявах приказки.

Хари поклати неразбиращо глава.

Тя пое дълбоко дъх.

— Ще ти обясня. — По тона ѝ се досети, че ще чуе нещо, което би споделила само с малцина. — Приказки за момиче, чийто баща пълзи към нея, превърнал се в гущер. Ужасена от гротескния му вид, тя едва след много години осъзнава, че в последните си минути е пожелал да тръгне към нея — след цял живот отдалечаване. За виолетовите хартиени създания с прекършени гръбнаци, предпочели да бъдат принесени в жертва, вместо да съществуват в свят, опровергал всичко написано в тях. За жената, изгубила сетивата си, през чийто

гръб влязъл огънят и опалил сърцето ѝ. За мъже и жени, които бродят из селенията на сенките и търсят обичните си хора. За чудовища, разперили криле, които се спускат върху човешката кожа и остават завинаги там, разяждайки дните им. За армията от огнени демони, спуснала се на земята, за да убива с прегръдка. За учителката, пред чиито очи учебниците оживяват и тя не успява да откъсне поглед от анатомията, понеже илюстрациите я преследват навсякъде — тела без кожа, тела с извадени органи, тела, които показват нагледно какво се случва с телата, когато откажат да работят.

— Божичко... Широко!

Когато кандидатства за работа в ЦРУ, очакваше детството му в чужбина да му създаде проблем. Годините в Индия и Англия почти не бяха споменати по време на интервюто. Единственият критичен момент настъпи, когато го попитаха какво мисли за бомбардировките над Хиросима и Нагасаки. Наясно, че няма как да подведе полиграфа, Хари предпазливо отвърна: „Смятам като президента Айзенхауер, че не биваше да правим това.“

Сега Пакистан развиваше своя ядрена програма. От ЦРУ знаеха това. И доколкото му бе известно, в отговор само събираха данни, потвърждаващи информацията им, и продължаваха да насочват средства към страната, с които тя компенсираше огромните си разходи по програмата. Хари не си спомняше Конрад, но въпреки това редовно сънуваше атомни гъби, откакто през четирийсет и пета видя в списанието на майка си снимките на жертвите на атомната бомба. Помнеше как вдигна поглед от списанието към снимката на Конрад — малко по-голям от него по онова време — който се усмихваше срещу камерата с неговата усмивка.

Не психолозите в ЦРУ, а Илзе Вайс предположи, че решението на Хари да започне работа в ЦРУ в кулминацията на Студената война се корени в заплахата от ядрена война, която може да бъде елиминирана само ако битката между Америка и Русия приключи. Той се засмя пренебрежително — така и не призна пред майка си, че е агент на ЦРУ, макар тя да разбра още докато го обучаваха във фермата. Откакто прочете обаче доклада на един от колегите си до „Лангли“ за пакистанския ядрен проект, понякога, когато седеше срещу местните агенти, го обземаше гняв, по-дълбок от обичайните недоверие и раздражение, които съпътстваха сътрудничеството между Вътрешното

бюро по разузнаване и ЦРУ. Тогава се питаше дали майка му не е била права.

— Не съм разказвала тези приказки на Раза — промълви Хироко. — Нито една. Все отлагах момента. Но защо трябва детето ми да си го представя? — Тя гребна вода от езерцето и напръска почервенялото теме на Хари. — Знае, че са хвърлили бомба. Знае, че е било ужасно, че баща ми и годеникът ми са загинали. Веднъж за рождения ден му подариха историческа книга. На Хирошима беше посветена цяла страница; на Нагасаки — един параграф. Имаше снимка на японски старец с тъжни очи, който притиска превръзка към окървавената си глава. Изглеждаше сякаш е паднал от дърво и се е ожулил. Раза ми я показва, кимна и повече не заговори за това.

— А белезите по гърба ти?

Не беше подготвен за гнева, който изкриви мигом лицето ѝ, както и за резкия ѝ тон:

— Не е влизало в работата на майка ти да разказва това!

— Съжалявам.

Усети, че наистина е уплашен от яростта ѝ и е потресен колко чуждо изглежда лицето ѝ без обичайната си ведрост.

Тя прокара ръце през лицето си, сякаш да изтрие неприязънта, пресегна се и потупа ръката на Хари.

— Прости ми суетата. Саджад е единственият на този свят, на когото позволявам... — Замълча и се усмихна деликатно на Хари, подсказвайки му, че нататък започват моментите на съпругеска близост. — Всъщност Раза не ги е виждал.

— Не ги е виждал? — възкликна изненадано той.

— О, знае за тях. Знае къде са безчувствените места. Като малък се промъкваше зад гърба ми, боцваше ме с химикалка или вилица и се смееше, че не усещам нищо. Саджад се ядосваше, но аз се радвах, че го приема толкова леко. — Удивеното изражение на Хари явно я развесели. — В нашия свят момчетата не виждат голите гърбове на майките си. Не съм крила белезите съзнателно, просто не смятах за необходимо да му показвам какво са ми сторили. Така е, Хари Бъртън, те са грозни. А аз съм суетна.

Прииска му се — неочаквано, горещо — да ѝ се извини, да помоли за прошка. Възпря го само мисълта, че думите му ще ѝ прозвучат нелепо и ще ѝ стане неудобно.

— Не бива обаче да оставаш с впечатление, че в живота ми витаят призраците на миналото — продължи Хироко. — Споменавали са ми, че повечето хибакүша изпитват чувство за вина, задето са оцелели. Повярвай ми, мен не ме измъчват такива угризения. Ето ме, вдъхвам морския въздух и търся саламандри и раци-пустинници с племенника на Конрад Вайс, а синът ми и съпругът ми правят пясъчен замък. Вчера вдигнах телефона и за пръв път от трийсет и пет години чух гласа на старата си приятелка Илзе.

Хироко се усмихна доволно. Колко странно как отминалите години се стопиха в небитието и двете разговаряха цял час. В гласа на Илзе се долавяше щастие, каквото не познаваше от времето на брака ѝ с Джеймс.

— А утре сутрин ще вляза в училището със скъпата ми приятелка Билкиз, която преподава на съседния клас, и учениците ми ще се стълпят край мен да ми разкажат как е минал излетът в зоопарка; ще говорят един през друг и нищо няма да разбирам. Да, знам, че само в миг всичко може да изчезне. Но това не го обезценява.

Тя се наклони назад и потопа крака в езерцето. Не знаеше как да му каже — без да го постави в неудобно положение — че и той е сред всичко скъпо в живота ѝ. Колко удивително бе как прекрачи прага на дома им в Назимабад и се превърна в част от ежедневието им. По-рано, докато гледаше как Раза и Хари играят крикет с по-малки момчета, осъзна как докато Конрад се е разхождал из кварталите, избягвани от сестра му, той все пак е усещал, че е натрапник. А Илзе, въпреки всичките години в Ню Йорк сред „хора от всякакъв сорт“, както се бе изразила, все още не би могла да възприеме Саджад извън ролята му на подчинен — усети го при единствения неловък момент от разговора им, когато Илзе Вайс попита „а как е съпругът ти?“. А у Хари долавяше само благодарност за радушния прием.

„Американци!“ — помисли си тя, наблюдавайки как Хари изважда плажно масло от джоба на шортите и маже темето, където косата му беше най-оредяла. В Токио преди трийсет и пет години тя реши, че страдат не от класов, а от национален снобизъм. („Бомбата спаси много американци!“ Дори сега, дори след толкова години по лицето ѝ изби червенина.) Но Хари Бъртън я умилостиви. Работеше в консулството, отговаряше за визите — истински племенник на Конрад. Струваше ѝ се съвсем логично той да пази ключовете за портата

между две нации, а това, което виждаше, я навеждаше на мисълта, че държи дверите широко разтворени.

— Разделянето на Индия и бомбата — прекъсна размислите й Хари. — Вие двамата сте доказателство, че човек може да преодолее всичко.

„Преодолявам“. Колко американско! Какво всъщност означава? Но знаеше, че го е казал от благородство и не би било редно да го полива със студения душ на историите за „ненормалния“ зародиш, който тялото й отхвърли, за сълзите, които Саджад изплака след първото си посещение в рухналия му делхийски свят. Вместо това каза:

— Понякога гледам сина си и си мисля, че колкото по-малко се налага да „преодоляваме“, толкова по-тъжни ставаме.

Безнадеждността, завладяла Раза след втория неуспешен опит на изпита през последните дни, се задълбочи в самосъжаление, откакто всяка сутрин Саджад го отвеждаше в завода за сапун, докато приятелите на момчето се качваха на автобуса за университета.

— Поне го остави да работи в офиса — помоли Хироко първия ден, когато Раза се прибра, изцапан с машинно масло, и отказа да си измие ръцете, защото му прилошаваше от миризмата на сапун.

— Казах му, че ще работи в завода, докато не реши отново да се яви на изпита. Не разбираш ли, че искам да го намрази, за да избере единствения изход? Ти твърдеше, че му трябва време. Е, получи го. Сега ме остави да опитам по моя начин. Изпитът е само след няколко седмици.

Разтревожена от апатията на сина си, Хироко отстъпи и само поклащаше глава, когато Раза я умоляваше да се застъпи пред баща му, макар винаги да приготвяше купчина пепел и лимонови резени до чешмата, за да ги използва момчето вместо сапун. Ясно си спомняше как по цели дни усещаше противната миризма на военния завод.

— Не разбирам — каза Хари. — Той е невероятно умен. Какъв е проблемът?

Тя се опита да му предаде обясненията на Раза как думите изчезвали в неразгадаеми лабиринти, как химикалката се изплъзвала от пръстите му и най-лошото — мигновените проблясъци, когато отговорите пробягвали през съзнанието му и първият водел неизбежно до втория, а останалите ги следвали като преплели ръце танцьори. Ала

някъде по пътя между главата и химикалката се разбягвали невъзвратно напосоки.

— Това ли е? — възкликна Хари. Изправи се и разтърка коленете си там, където се бяха отбелязали камъните. — Искам да поговоря с него.

Хироко проследи с поглед как Хари се отправя към Саджад и Раза, поставя ръка върху рамото на момчето и го дръпва настрана. Искаше ѝ се да вярва в рая, за да е сигурна, че Конрад вижда това. Вгледа се в другите семейства по брега. Групата заядливи деца, които по-рано заобиколиха Раза, дърпаха кожата край очите си и пееха: „Китайци, японци, какво ще ни дадете...“, докато Хари не се разкрещя и те се разбягаха. Притеснявах я не толкова децата, колкото неспособността на Раза да приеме подигравките им като незлобливо детинско невежество. Питаше се дали за изострената му чувствителност не са причина собствените ѝ безпокойства по време на бременността, „заразили“ го, докато е растял в нея.

Очите ѝ се насочиха към жените на плажа. Толкова много ръкави чак до китките, а тук-таме и забулени глави. Не виждаше смисъла. Всички възприемаха думата „ислямизация“ като диктаторско политическо оръжие, но въпреки това позволяваха то да променя живота им. Не се тревожеше за себе си, но Раза тепърва щеше да се формира. Какво ли ще му причини лутането на едва прохождащата нация?

— Ще се разходиш ли по залез със съпруга си? — попита Саджад. Хироко пое протегнатата към нея ръка, благодарна, че е прекъснал мислите ѝ, и стана точно когато Раза и Хари се отправиха в обратната посока — където вълните миеха брега.

— Не намерих време да ти го дам — каза Хари, отвори раницата си и бръкна вътре. — Макар и да не разбирам защо ти е.

Извади прозрачна торба и я пхна в ръцете на Раза. Момчето погледна към посмачканите топчета, направени сякаш от памук, и внимателно ги натисна с пръст през найлона.

— Това ли е машмелоу?

Една вълна се разби на няколко метра от него, но фонтанът от студени пръски не му направи никакво впечатление. Само вдигна ръка да предпази торбата.

— Аха. А сега ще ми обясниш ли защо ги мъкнах чак от Ню Йорк — в ръчния си багаж, между другото, за да не се смачкат съвсем.

— Просто се чудех какво представляват — заобръща Раза чантата. — Все ги споменават в американските комикси. Благодаря, чичо Хари.

Хари се взря в лицето на момчето, на което се четеше неподправено обожание. Никой досега не го бе наричал „чичо Хари“ и преди да срещне Раза, никога не го беше смятал за пропуск.

— Ще почерпиш ли приятелката си?

Раза се усмихна широко и потиснатото момче се превърна в трепетна, ярка, красива искра. Единственият лъч светлина през последните седмици — освен чичо Хари и възторжения поглед на Абдула — бе телефонният му романс със сестрата на Билал — Салма. Пазеше го в тайна от всички, но тази сутрин го сподели с чичо Хари.

— Знаеш ли кой ме попита дали си имаш приятелка? — ведро попита Хари, вдигна камъче и го подхвърли към водата. — Дъщеря ми Ким. Сега, когато бях в Ню Йорк.

Видя как Раза се изчерви и се опита да си представи дали Ким с черното й червило и изпокъсана тениска би могла да намери общ език с това момче, дошло на плажа с белия си екип за крикет. Попита го дали си има приятелка, вярно, но зададе въпроса, предвкусвайки отрицателния отговор, за да омаловажи похвалите на Хари за възпитания и умен Раза.

— Как е тя? Добре ли е? — попита момчето както очакваше Хари. Ким щеше да прихне от смях, ако го чуеше. Ако беше тук, дъщеря му вече щеше да плува сред вълните, презрително пренебрегнала всички, дошли тук заради въздуха и пясъка, но невежи как да използват крайниците си във водата. Липсваше му до болка, въпреки че срещата им в Ню Йорк премина в мълчаливо цупене и спорове на висок глас. Постави го на подсъдимата скамейка, задето вместо на Коледа, е дошъл след празника, а същевременно му повтаряше колко обича да ходи на училище и затова нямало как да се виждат за по-дълго. Опита се да изтъкне тази противоречива логика пред Илзе, която не му помогна никак, констатирайки само как вече не знае кой от двамата им се държи по-детински. Самодоволните обаждания на бившата му съпруга от Париж, където отдъхваше с годеника си, също не подобриха положението.

— На единия от нас, Хари, се налага непрекъснато да се справя с конфликтната възраст, докато другият си играе на герой в екзотични кътчета на планетата — каза тя. — Заслужила съм си отдиха.

Сякаш не знаеше, че за Ким всъщност се грижи майка му, докато бившата му жена прелита от работата към социалните ангажименти. Понякога се питаше дали не се премести в Ню Йорк след развода просто заради удобството да използва Илзе като детегледачка на денонощно разположение, а чичо Уили — като заместник-гувернантка.

— Ким е добре — отвърна той на Раза. — По едно време се притесних за нея. Началото на пубертета, знаеш как е. На някои им излизат пъпки, други се сдобиват с големи гърди. — Забеляза с удивление как момчето отново се изчерви. — А Ким започна да се страхува от изпити.

Раза го погледна изпитателно, но той невъзмутимо продължи:

— Ужасно нещо! Веднъж ми разказа. Знаела отговорите до момента, в който сядала за изпит. За щастие една учителка се досети какво става. Госпожа О'Нийл. Ангелът пазител на Ким. Тя я научи как да преодолява страха.

Само малко изкривяваше истината. Ким всъщност не страдеше от подобни страхове, но колегата на Хари в Исламабад — Стив — веднъж вдигаше тост след тост за учителката си в девети клас госпожа О'Нийл и обясняваше досадно подробно как му помогнала да превъзмогне изпитните провали — вдъхнала му увереност, че всеки проблем е разрешим, стига да подходиш с правилната стратегия.

Значи и дъщерята на чичо Хари беше преживяла същото. Страх от изпити. Раза стисна ръката на Хари.

— Знаеш ли как е успяла?

— Ще те науча — кимна Хари. По-късно ще се обади на Стив. — Утре. Майка ти ще ти помага. И щом прескочиш това препятствие, светът е пред теб, Раза-Конрад Ашраф. Америка е пълна с университети, които с радост ще приемат интелигентен, любознателен пакистанец. Ако издържиш отлично тестовете, дори ще ти плащат, за да учиш там. Ще ти помогна да попълниш бланките за кандидатстване. Как ти звучи?

За секунда се замисли дали не трябваше първо да го обсъди с Хироко и Саджад, но нямаше начин да не са му благодарни, при

условие че средната класа в Пакистан боготвори американските университети.

Раза кимна, опитвайки се да запази спокойствие.

— Страхотно! — каза той.

— Страхотно! — Хари вдигна длан, върху която момчето залепи тържествуващо своята. — И тогава ще ви запозная с Ким.

— Ким. — Раза никога не бе произнасял гласно името й, но страхът от изпити ги сближи. — Хубаво име.

— Да — съгласи се Хари. Много преди ЦРУ се бе запознал с Киплинг и момчето, яхнало оръдие. — Не знам дали бихте си допаднали с Ким, но съм убеден, че с Америка ще се харесате. Твърде слабо казано. Любов от пръв поглед — това бе Америка за мен. Пристигнах там на дванайсет и веднага разбрах, че съм намерил дом.

— Татко казва, че си обичал Делхи.

— Вярно е. Обичах го. Но в Индия винаги си оставах англичанин. Не го разбирах като малък, но е така. В Америка всеки може да е американец. Това й е чарът.

— Не и аз — отвърна момчето. — Ти приличаш на Клинт Ийстуд и Джон Фицджералд Кенеди. Естествено, че можеш да си американец. Аз не приличам на никого.

— Всички — повтори твърдо мъжът, но възпря смеха, усетил, че Раза ще се обиди, ако прихне от абсурдните му сравнения. — Всички могат да бъдат американци. Дори ти. Заклевам се.

— Америка — Раза произнесе името, сякаш да почувства вкуса му.

Хари се вгледа в младежа с мечтателни очи и дарба за езици, болезнена нужда да вярва в нещо и черти, с които би се слял с местните в много централноазиатски държави — и афганистански райони — и му хрумна една идея.

Само за миг, преди да я пропъди.

19.

Звъня три пъти, докато вдигне тя, а не майка ѝ.

— Здравсти, Фатима — каза тя. — Записките са готови. Почакай да отида в другата стая.

Той постоя мълчаливо няколко минути. Усмехнат до уши, прокарваше пръсти по неотворения пакет с американски бонбони. Когато я чу отново, гласът ѝ прозвуча гърлено и саркастично, коренно различно от спокойния тон преди малко.

— Колко мило, че отдели време да ми се обадиш въпреки напрегнатото си ежедневиe, Раза.

— Салма — подхвана той с обожание, от което знаеше, че тя се разтапя. — Не се дръж така. Бях на плажа с чичо Хари, току-що се прибрах.

— Е, щом ти е по-приятно да си с твоя американец... — отговори тя, но пролича, че е впечатлена.

— Помолих го да ти донесе подарък от Ню Йорк.

Той натисна мекия бонбон през пакета и се запита дали гърдите на Салма създават същото усещане.

— Занасяш ме! — възкликна тя. После гласът ѝ се промени: — Казал си ми за мен?

— Не, разбира се. Обясних ми, че е за мен. Искаш ли да видиш какво е? Ако искаш, трябва да се срещнем. Както си ми е редът.

— Какво означава „както си ми е редът“?

Той се поколеба. Деликатна тема. Но всеки американски университет би се гордял да го приеме! Ким Бъртън също се е страхувала от изпити! Изведнъж се почувства значим, самоуверен.

— Означава... знаеш какво означава. Омръзна ми да ме отбягваш, когато идвам у вас.

Коеето се случваше рядко напоследък, но понесен върху гребена на въодушевлението, нямаше да се остави този факт да го тласне към униние.

— И какво ще си помисли брат ми, ако разбере, че приятелят ми се среща с мен за... знаеш какво.

— Не го казвам в този смисъл, Салма! Вече цял месец си говорим всеки ден. Как можа да се усъмниш, че не те уважавам?

Репликата нямаше по-голям успех от предишните десетки пъти, когато я бе произнасял. Очевидно трябваше да прибегне до друга тактика.

— Когато замина, ще съжаляваш, че си се държала така.

— Къде? В завода за сапун!

За пръв път спомена, че знае къде отива с баща си всяка сутрин. Във всеки друг ден това разкритие щеше да го сломи. Но сега само се усмихна.

— Ще уча в американски университет. Чичо Хари обеща да ми помогне, дори ще се погрижи да ми плащат. Така правели там.

— Не ти вярвам.

— Истина е. Да се срещнем и ще ти разкажа всичко.

— Защо продължаваш? Няма начин. Какво ще стане с репутацията ми, ако някой разбере?

— Какво да направя? Да изпратя майка с официално предложение? Добре. Знаеш, че няма да се поколебая. Хайде, Салма, омъжи се за мен и ще заминем заедно за Америка.

Искаше само да я увери, че никога не би се отнесъл пренебрежително към нея и не я смята за лекомислена, но в последвалото мълчание осъзна — и му прималя — че тя приема думите му много сериозно.

— Раза, родителите ми няма да позволят да се оженим — най-сетне отвърна Салма, докато той се мъчеше да измисли начин да се измъкне от капана, който сам си постави.

Усмихна се с облекчение и простря ръка върху облегалката на дивана с изражение, съперническо на самодоволството на Джеймс Бъртън в делхийския му дом.

— Не разбирам какво значение има разликата във възрастта. Ти си само две години по-голяма. Но традицията е всесилна.

— Проблемът не е възрастта. А майка ти. Всички знаят.

— Какво?

— Нагасаки. Бомбата. Никой не би ти дал дъщеря си, Раза, ако не е съвсем отчаян. Може да си увреден. Как да сме сигурни, че не си?

Раза се изправи, стиснал трескаво слушалката.

— Увреден? Не съм. Баща ти ми е лекар, Салма. Нищо ми няма.

— Външно може би да. Но няма гаранция. Може да го предадеш на децата си. Виждала съм снимки. На бебета, родени в Нагасаки след бомбата.

— Никога не съм стъпвал там. Роден съм двайсет години след бомбата. Моля те. Ако не искаш повече да говориш с мен, кажи го направо. Не казвай, че съм увреден.

— Трябва да знаеш. Така мислят всички. Върви в Америка, скъпи — гальовното обръщение, произнесено на английски, прозвуча грубо. — И не казвай на никого там. Сбогом, Раза. Не се обаждай повече.

Извитата слушалка сграбчи Раза под брадичката, а сигналът „свободно“ запулсира върху ухото му. В здрачината клоните на дървото хвърляха сенки по прозореца, нарушавайки симетрията на желязната решетка.

Той избърса сълзите по слушалката и внимателно я остави. Разбра колко отдавна очаква потвърдението, че не е просто аутсайдер, не, не точно аутсайдер. Нали целият му живот е минал в тази мохола, нали е жулил коленете си и насинявал глезените си на всяка улица в радиус от един километър? Не е аутсайдер, а само тангента. Допрян до света на родната мохола, ала без да го пресича. Защото сеченията се раждат от споделени истории и общо минало, от бракове и възможни бракове по съседски — Раза-Конрад Ашраф нямаше място в този свят.

Излезе в двора и вдиша дълбоко вечерния въздух. Поклати отрицателно глава, когато баща му го подкани да седне до него и да чуе писмото на Сикандър от Делхи. Излезе на улицата — напълно безлюдна с изключение на един пухкав котарак, който се сви нападателно и му изсъска. Раза тръгна в другата посока, сякаш да покаже на котарака, че го възприема като пътепоказател, а не като заплаха.

Би се омъжила за сина на Сикандър, ако ѝ предложи.

Идеята — макар абсурдна и невярна — му се стори неопровержим факт. Да, родителите на Салма биха ѝ позволили да се омъжи за братовчед му Алтамаш — най-малкия син на Сикандър — кръстен на най-големия от братята Ашраф. Биха ѝ позволили да се омъжи за Алтамаш, макар да е беден индиец и не знаят нищо за него, освен че е племенник на Саджад Ашраф и братовчед на Раза. Той

отпусна рамене и надникналата от балкона си жена се почуди дали болки в корема измъчват странно приведеният младеж.

В квартала хората още питаха за Алтамаш, въпреки че им гостува преди цели пет години с майка си, която се надяваше да намери съпруга с щедра зестра за най-големия брат на Алтамаш. Момчето бе единственият му връстник сред делхийските роднини и двамата веднага си допаднаха. Но когато излизаха заедно, всички вземаха Алтамаш, а не Раза за син на Саджад.

Помнеше петъчния следобед, когато с група момчета се отправиха от джамията към тенискорта и Билал подвижна на един водач на рикша да се опита да познае кой от двамата братовчеди не е пакистанец — игра, с която се забавляваше от няколко дни. Алтамаш гневно го сръза: „Не е смешно. В Индия наричат мюсюлманите пакистанци, за да ги обидят.“ Билал се засмя гръмогласно: „В Пакистан обиждат преселниците, наричайки ги индийци.“ Двамата се потупаха приятелски по раменете, а Раза пристъпваше от крак на крак и плъзгаше шапката си с козирка по темето, чудейки се какво ѝ е смешното на тази несправедливост.

Досега не бе разбрал какво точно го притесняваше в играта на Билал, както и никога не се беше запитвал защо крие, че знае японски. Но сега, разтърсен от съжалението в тона на Салма, нямаше как да си затвори очите — в този квартал нямаше място за него. Провал, работник в сапунена фабрика, белязан от бомбата мутант. Изплю думите: „Раза-Конрад Ашраф“. Отново и отново. Конрад. Венците му се оголиха. Прииска му се да протегне ръка и да изтръгне от името си мъртвия мъж, вклинен като чуждо тяло между двете пакистански криле.

Стиснал юмруци, той сви по търговската улица, където се натъкна на позната гледка — момчета играеха крикет насред платното и тържествуващо поздравяваха капитана на отбора. Задалата се кола заобиколи момчетата и вратичките. От спуснатите ѝ прозорци се носеше гласът на красивата тийнейджърка, изпълняваща най-новия хит „Бум, бум!“. Преди няколко месеца той и съучениците му щяха също да тичат по импровизираното игрище или някое друго до него. В същия момент зърна двама от бившите си съученици.

Идваха към него, смъквайки хартията от завитите питки с кебап. Учеха за инженери и от жестовите им разбра, че обсъждат наученото

през деня, а храната заместваше — какво? — самолети, електрически стълбове, релси... не знаеше езика, който изпълваше дните им сега. Едно от момчетата погледна към него и Раза се отдръпна в сенките. Или си бомбен мутант, или провал. Не и двете. Нито за секунда и двете.

И тогава в ума му изплува една-едничка дума — Америка.

Издиша бавно, свитите му юмруци се отпуснаха. Да, щеше да замине за Америка. Чичо Хари щеше да му помогне. Всичко друго бледнееше пред обещаната нова земя.

20.

Раза стоеше пред прага на спалнята на родителите си и слушаше стенанията на Саджад със смесица от угризение и загриженост.

— О, милостиви Аллах! Поне това да ни беше спестил!

Раза не разбираше какво общо има Аллах с изхвърлянето на Хари Бъртън от къщата им миналата вечер, но знаеше, че той е причина за постъпката на баща му — в такъв дисонанс с гостоприемната му природа, че сега я изстрадва физически.

Още не можеше да повярва, че се е случило. Всичко започна великолепно — вечеря на открито в двора в чест на решението на Раза да се яви отново на изпита, въоръжен със стратегиите на чичо Хари. Момчето се възползва от хладния февруарски бриз и облече кашмиреното сако. По някое време обаче се почувства длъжен да предложи да го „върне“ на Хари. Чичо Хари отказа, разбира се, намигна му и добави:

— Откраднах ти обувките, но това не означава, че ще отнеса целия ти гардероб.

Всички бяха толкова весели, толкова щастливи. Благоразположените му родители дори изпиха значителни количества от бутилката, която чичо Хари поднесе на Хироко, макар че течността явно бе силно ферментирала. В нощ като тази провалите се стопяваха като мираж, а бомбите — като смътен кошмар.

След вечерята обаче Раза попита дали наистина в Ню Йорк е толкова светло нощем, че не можеш да видиш звездите, защото ако е така, той ще вземе снимка на нощния небосклон на Карачи и ще си я залепи на тавана. После се обърна нехайно към родителите си, които го гледаха подозрително, и обясни:

— О, забравих да ви кажа. Чичо Хари ще ми помогне да постъпя в американски университет и ще ми плащат да уча там.

В този момент идилията приключи. Чичо Хари обясни, че не е обещавал нищо подобно — въпреки че ако Раза се справи добре с изпитите, няма причина да не влезе в университет. Покриването на разноските няма да е лесно, но той ще осигури на Раза справочник с

условията за кандидатстване във всички американски университети и процедурите за предоставяне на финансова помощ.

Момчето слушаше със зяпнала уста.

— Но ти каза... — обърна се към баща си. — Каза го!

— Хайде, Раза. — Наведе се напред Хари и сбърчи чело. — Обещах да те науча как да преодоляваш страха от изпити. И изпълних дадената дума, нали?

— Глупавите ти упражнения не струват — нацупи се Раза.

— Има разлика между лесен и глупав, Раза. За бога, в тази страна всички смятат, че познанствата отварят и най-тежките врати! Да не мислиш, че с едно щракване на пръстите ще те вкарам в университета?

— Ти обеща да ми помогнеш за кандидатстването. Така каза. — Няколко седмици криеше думите в сърцето си.

— Е, разбира се, ще ти обясня какви документи са необходими. Несъмнено. Ще ти предоставя и информацията за стандартизираните тестове, с която разполагаме в посолството. — Той разпери щедро ръце. — Ще прегледам и мотивационното ти писмо. Само това е по силите ми. Ако съм имал предвид друго, ако съм смятал, че мога да уредя всичко, щях да ти обясня, че няма смисъл да се явяваш на изпита по ислям. Американските университети не го изискват. Но трябва да го издържиш, в случай че се наложи да разчиташ на тукашното висше образование. Не съм ти казвал да разчиташ изцяло на Америка.

Раза се ужаси от сълзите, застинали се по страните му. Още повече го стресна Саджад, който тресна чашата върху масата и изкрещя на Хари:

— До гуша ми дойде от Бъртънови! Същият като баща ти си, Хенри! И той ме прилъгваше с празни обещания. Все повтаряше колко съм способен — а всъщност е имал предвид, че съм най-безропотният му слуга! — Движен от някаква отколешна ярост, събудена от изражението на сина му, той стана и посочи вратата: — Бъртънови вече нямат място в живота на семейство Ашраф! Върви си!

Раза гледаше как Саджад се е проснал в леглото, стиснал с длани слепоочията си, сякаш да изстиска вчерашните спомени от главата си, и се чудеше на уменията му да усложнява положението. Споходи го блестящо хрумване и той хукна към дневната, грабна най-любимата вещ на Саджад — касетофона — и го внесе в стаята на родителите си с

касета с инструментална музика, която купи за баща си от първата заплата от сапунената фабрика. Смяташе да му я подари след вечерята снощи, но оттеглянето на Хари Бъртън развали празничното настроение.

Раза включи касетофона, пхна касетата и натисна копчето. Устните му се разтегнаха в усмивка, предвкусвайки радостта на Саджад. Но при първия звук на сарангито баща му изкреця:

— Спри го!

Стреснатият Раза натисна бутона с такава сила, че касетофонът се разлюля върху ръба на нощната масичка и със сърцераздирателен трясък падна на пода.

Бащата наведе очи, видя надробения на парчета касетофон.

— Раза... — отчаяно рече той и се обърна с гръб към момчето.

Хироко, която влизаше в стаята с чиния с препечена филийка, видя счупения касетофон и възкликна тъжно:

— Счупен е. О, Раза! Касетофонът на баща ти.

Раза отстъпи към вратата.

— Съжалявам — отрони, но Хироко вече се бе навела над съпруга си и го молеше да хапне няколко залька.

— Умирам — простена Саджад. — Вече съм мъртъв. В ада съм.

— Защо тогава и аз съм тук? — полюбопитства жена му с ръка на кръста.

Саджад отвори едното си око.

— Дошла си да ме спасиш? — обнадеждено попита.

— Да. С препечена филийка. Изяж я и спри да хленчиш, глупав пияницо!

Раза обаче не чу този разговор. Беше в стаята си и с решително изражение тъпчеше всичко спечелено от завода за сапун в джоба на куртата.

След час излезе от жълтия минибус и се отправи към паркинга за камиони край Бара Маркет в „Сохраб Готх“.

Патханецът, преподавал му пацу, му разказваше, че преди Съветите да нахлуят в Афганистан, „Сохраб Готх“ бил селище на странстващи афганистанци от околностите на Карачи, които през зимата — когато земята у тях се превръща в пустош — пристигали във временните бараки. В Карачи винаги се намирало работа за сезонни работници и мъжете се стичали към морето от родните планини и

долини. Сега обаче „Сохраб Готх“ се бе слял с Карачи, разрастваше се бързо и обслужваше „неформалния сектор“ на града — от полицаите, чиито скромни заплати ги принуждаваха да разчитат на подкупи, и собствениците на заводи, търсеци евтина работна ръка, до контрабандисти, нуждаещи се от пазар, и посредници за лъскавата нова техника, която привличаше светналите погледи на тийнейджърите.

Раза тръгна из „Сохраб Готх“, пъхнал ръка в джоба на куртката, където беше пачката с банкноти, и се питаше дали следващата седмица да не се върне в завода, вместо да си губи времето с поредния опит да издържи изпита. Убеждението, че стратегиите на Хари ще проработят, му се струваше също толкова невъзможно, като вярата, че всеки американски университет би му платил, за да се запише в него. Навярно просто трябваше да приеме съдбата си. Провал. Белязан от бомбата мутант. Никой талисман не можеше да замени „Америка“, изтръгната от ръцете му и стъпкана от чичо Хари.

На паркинга край Бара Маркет не се мяркаше никой, но детето, което ровеше в кофата за боклук наблизко и прибираше находките в метната през рамо платнена торба, кимна, когато го попита за „Абдула с убития руснак на камина“, и посочи към ниските бараки от другата страна на Бара Маркет.

Раза за пръв път виждаше гето и култът към чистотата, наследен от майчина страна, едва не го отказа да продължи по тесните непавирани улички, по които течаха мръсни смрадливи вади. Но той крачеше предпазливо, дишаше през устата и се питаше как ще открие Абдула сред скупчените нагъсто бежански домове. Голи жици надвисваха опасно ниско над главата му от електрическите стълбове, край които бе изникнал кварталът. Отдалеч приличаха на процепи в мрачината на небето. Раза се опита да не мисли за хигиена, когато го подмина мъж, понесъл две кофи с кафеникава вода.

„Абдула... с камиона с убития руснак“, повтаряше той на всеки минавач (забулените жени предпочиташе да избягва). Някои вдигаха рамене, други се правеха, че не го забелязват, но мнозина се досещаха и го упътваха сред лабиринта от кирпичени и платнени колиби, докато стигна до кирпичена постройка с опънат отпред хамак. Абдула седеше в него до малко момиче, което бавно движеше показалец по страницата

на книжка с картинки, и надаваше окуражителни възгласи, докато тя бавно сричаше думите.

— Абдула?

Момчето вдигна очи и се усмихна.

— Раза Хазара! — поздрави го той без нито миг колебание, сякаш споменът за срещата им го е преследвал ежедневно през последните седмици и образът на младежа изобщо не е избледнял. Искрицата в погледа му — отблясък от възторга, с който наблюдаваше как Хари Бъртън коленичи пред Раза — го накара да поизпъне рамене и да си придаде вид не на търсецо помощ за успешна сделка момче, а на благодетел, отбил се пътьом при малкия си приятел.

Абдула докосна ръката на момичето, прошепна му нещо и то скочи от хамака и влезе в къщата.

— Сестра ли ти е? — попита Раза.

— Да. Живея със семейството ѝ. От моето село са.

Раза кимна и се зачуди къде ли е неговото истинско семейство.

— Не знаех дали ще те открия. Радвам се, че успях.

Момчето засия:

— И аз се радвам. Африди замина с камиона за Пешавар, а аз останах да наглеждам жените. Стопанинът на дома отпътува за няколко дни. Седни.

Раза взе книжката с картинки. Стори му се интересно колко съсредоточено момиченцето превежда формите в звуци; той винаги бе попивал синтаксиса и думите с такава лекота, че не го осъзнаваше като постижение.

— Ходил ли си на училище? — попита Абдула.

— Какво? Днес?

— Не ставай смешен. — Абдула взе книгата и я остави благоговейно отстрани. — Изобщо. Преди това.

Не му беше хрумвало, че някой може да подложи на съмнение образованието му. Зачуди се дали го пита, понеже в неговия свят училището не е даденост, или защото нещо в речника на пацу, преподаден му от шофьора, издава невежество.

— Да — отвърна, усетил, че не е подготвен да излъже. — Преди това.

— Аз бях първенец на класа. — Абдула се облегна на кирпичената стена. — На север ли живееше?

Момиченцето дръпна платното, което служеше за врата, и преди да отклони очи, Раза долови движение и зърна жени. Детето му подаде чаша зелен чай, усмихна се срамежливо, когато му благодари, и изтича вътре.

Раза преглътна тежко.

— Не искам да те обидя, но не мога да ти разкажа нищо за живота си, преди да дойда тук. Дал съм обет. Когато руснаците убиха баща ми.

Абдула мълчаливо го прегърна през рамо. Милият жест го засрами, но беше късно да спре.

— Дори не използвам родния си език, взел съм назаем този. Няма да проговоря бащината реч, няма да споменавам бащиното име, нито пък името на родното село, докато последният руснак не напусне Афганистан. И лично аз ще изритам този последен руснак.

В последвалото мълчание Раза се почуди дали Абдула е гледал по телевизията предаването, впечатлило го преди няколко месеца, където ролите на хазарите и руснаците играеха кашмирците и индийците, и ако го е гледал, каква е цената на лъжата в този свят, където кодовете на честта заместваха законите?

Абдула стисна рамото му.

— Може да се посдърпаме кой от двамата ни да изгони последния руснак. Но дотогава сме братя.

— Братко Абдула, ще ми помогнеш ли да купя нещо? Останах с впечатление, че тукашните търговци не могат да те измамят.

Абдула скръсти ръце.

— Нещо от маковите полета ли имаш предвид?

— Какво? Не. Не!

Разпаленият отговор извика усмивката на Абдула.

— О, другото нещо значи. Почакай.

Извика „Влизам!“ и отметна платнището.

Раза опипа очертанята на пачката от банкноти по десет рупии в джоба си и се озърна наоколо. Откакто слезе от автобуса, никой не го погледна повторно. Любопитно усещане, почти го разочарова. Веднъж видя момче, чиито черти изглеждаха сякаш изваяни в същия калъп като неговите, и му се прииска да извика „мошеник!“. Прокара длан през лицето си. Раза Хазара. Името пробяга през съзнанието му. Разахазара. Аразахазар. Звучеше хармонично. Със сигурност по-

хармонично от Раза-Конрад Ашраф. Отпи от чашата и се поздрави, че е облякъл най-износената си курта.

— Ето. — Абдула излезе, прегърнал някакъв увит в плат предмет. — Вземи.

Раза изпълни нареждането, притеснен да не би отвътре да изскочи нещо живо.

Усети студен метал и полирано дърво, по-тежки отколкото изглеждаха в ръцете на Абдула. Раза прокара пръсти по правите линии и почувства извивката на пълнителя върху корема си. Абдула свали плата като магьосник и автоматът „Калашников“ засия пред очите му.

— За пръв път ли пипаш автомат?

Раза поклати глава и предпазливо отмести пръсти по-далеч от спусъка.

— Без това тук няма как да изриташ последния руснак — каза Абдула, пое автомата и го подпря на рамото си. Изглеждаше внушително. После със самодоволна усмивка го върна на Раза.

Раза-Конрад Ашраф избърса ръце в шалварите и се изправи. Не той обаче, а Раза Хазара пое автомата и разбра как едно-единствено движение може да промени всичко. Вдигна дулото във въздуха и опря приклада на рамото си, имитирайки точно позата на другото момче. Абдула подсвирна окуражително и той разбра, разбра какво е да си Амиабх Бачан и Клинт Ийстуд. Група деца се втурнаха по уличката, сякаш вдигнатото дуло беше пътеводна звезда. Раза се обърна, насочи оръжието към тях и се разсмя, когато хлапетата се разбягаха, надавайки престорено ужасени викове.

Абдула го остави да се порадва на новото усещане, после взе автомата и за секунди го разглоби.

— Ще те науча как се сглобява, ако ми кажеш какво правеше с американеца.

Раза вдигна пълнителя и се опита да го завърти небрежно, но го изпусна на земята. Абдула го плесна по крака, вдигна пълнителя и бавно и внимателно го избърса с парчето плат.

— Не мога да ти кажа какво правех с американеца — заяви Раза, за да възвърне изгубеното надмощие. — Но има начини за изритване на Съветите и без да размахваш автомат. Ако разбираш какво има предвид.

Той се настани в хамака, доволен от почти благоговейното изражение на Абдула.

— Говори ли пащу? Твоят американец?

— Малко. Използваме предимно английски.

— Знаеш английски?

Раза вдигна рамене, сякаш беше дреболия.

— Ще ме научиш ли?

Езиците се удаваха на Раза, но той съзнаваше какви важни последствия произтичат от преподаването. Майка му не би се запознала с Конрад Вайс (германецът, за когото искала да се омъжи! Дори след толкова години това продължаваше да го учудва), ако не бе учителка по немски на племенника на Йоши Ватанабе. И нямаше да замине за Индия да търси семейство Бъртън, ако не беше срещнала Конрад Вайс. А в Индия именно уроците по урду бяха сблизили Хироко и Саджад, преодолявайки пропастта, която иначе би ги разделяла. Най-нежните му спомени от детството бяха свързани с таланта за овладяване на езици, наследен от майка му — кръстословиците, които му съставяше късно вечер, тайните, споделени, без да понижават гласове, идеите, изразени със специфичните термини на съответния език. („Не е уаби-саби“ казваха си понякога, отхвърляйки някоя поема или картина като нехармонична въпреки славословията на Саджад. Раза винаги се удивяваше колко непонятни за баща му остават концепциите уаби и саби, макар на него да му се струваха очевидни, също както удас на урду изразява състояние, съвсем различно от „меланхолия“ на английски.)

— Walnut — каза той на Абдула.

Другото момче повтори бавно английската дума.

— Какво означава?

— Орех — отвърна Раза и Абдула отметна глава и се засмя.

— Не разбирам защо ни наричат така.

— Защото орехът прилича на малък мозък, безумни пащуне!

Абдула се ухили.

— Ако не ми беше брат, щях да те убия.

— Но аз съм ти брат. И учител. Донеси ми молив и хартия. Започваме с азбуката.

Абдула стана и събра частите на автомата.

— Като ме научиш, ще ти подаря един такъв. Никой няма да забележи липсата. При следващата доставка ще ти заделя.

Раза преглътна въпросите и възраженията. Как да кажеш на момче, обещало ти „Калашников“, че искаш единствено да ти помогне да спазариш евтин, но качествен касетофон, за да озвучават струните на сарангито дома на Саджад Али Ашраф, въплътили принципите уаби-саби и навяващи *удас*.

21.

Хари Бъртън поднесе чашата с уиски към устните си и се запита — не за пръв път, откакто пристигна в Пакистан — дали салфетките около стъклото предпазват пръстите от лепкавата влага, или замаскират съдържанието, неуместно тук, в столицата на Ислямска република Пакистан. Той разви салфетката и избърса струйките пот, стичащи се от слепоочията към скулите му с мудност, обхванала сякаш всичко в изгарящата жега.

Погледна към стъклените врати, които го делеха от тълпата гости в дневната с климатика в дома на бизнесмена — който и да бе той — организиран партито. По някое време се бе здрависал с някого, заявил, че е „домакинът“, но си спомняше само изненадващо меката му длан. Хладината там го привличаше, но гъмжилото го отблъскваше. Затова предпочете компромисния вариант — градината с миризма на кебап, димящи блюда върху масите край алеята и потни мъже край скарите с месо. Затвори очи, вдъхна миризмата и си спомни детските години, когато Саджад го водеше в Стария град.

Саджад. Хари въздъхна тежко. Бяха минали четири месеца от вечерята в двора на семейство Ашраф, когато Саджад му каза да си върви, а Хироко го изпрати до входа и стисна дланите му в своите.

— В много отношения Раза е още дете. А гневът на Саджад винаги отшумява за минути. Обади ни се следващия път, когато идваш в Карачи. И повече не носи саке.

Целуна го по бузата и той пое по безлюдната улица.

Възнамеряваше да се върне по-скоро, но през последните месеци не намираше време дори за личния си живот. Като стана дума за него — ето, в градината излезе красива жена и задържа погледа му достатъчно, за да подсказе интерес.

— Отмести очи, Бъртън — чу се глас иззад лакътя му. — Работи за Вътрешните досадници.

Жената погледна през рамо към Хари, който веднага се извърна гърбом, а тихата ругатня издаваше раздражение — по-скоро професионално, отколкото персонално.

— Предпочитам „Вътрешния квазиислям“ — каза той на набития рус мъж до него.

Колегата му Стив вдигна наздравица. Едно от удоволствията в живота на Стив бе да съчинява алтернативни имена на Бюрото за вътрешно разузнаване.

— Как мислиш? — попита той. — Ние ли ги шпионираме по-добре, или те нас. Кога ли ще разберат, че дължат благодарности на Израел, задето снабдява с оръжия Свещените им воители.

В главата на Хари имаше карта на света, където държавите съществуваха само като очертания, готови да бъдат оцветени в червено, бяло или синьо в зависимост от отношението им към регионалната война на Афганистан срещу Съветите, от която на думи всички страняха. Когато пристигна в Исламабад, сътрудничеството беше тристранно — Египет осигуряваше съветски оръжия, Америка — финансиране, обучение и техническа помощ, а Пакистан — базите за тренировъчните лагери. Сега обаче войната бе станала наистина международна. Оръжия от Египет, Китай и скоро — от Израел. Наемници от целия мюсюлмански свят. Тренировъчни лагери в Шотландия! Носеха се слухове, че дори Индия проявява интерес да продаде част от купеното от съветските приятели въоръжение. Последното навярно беше само слух, но Хари тайничко се наслаждаваше на представата как Пакистан, Индия и Израел обединяват усилия във войната на Америка.

Интернационализъм, движен от капитализма. Различни светове, създаващи от различните си сфери нов вид геометрия. Със смесица от удовлетворение, ирония и отчаяние той вдигна наздравица с призрака на Конрад Вайс.

В другия край на страната Хироко Ашраф също мислеше за Конрад, докато четеше писмото от Йоши Ватанабе. Съобщаваше й, че се пенсионира като директор на училището, помещаващо се в някогашното имение „Азалия Менър“. След войната бившият наемател на Конрад — Кагава сан — бе предявил претенции към имота — нали именно той бе обитавал къщата в годините преди бомбардировките. И въпреки че Йоши уведоми Илзе, нито семейство Вайс, нито семейство Бъртън оспориха твърденията на Кагава сан. Когато обаче през 1955 година децата му наследиха имението, те помолиха Йоши, станал учител след войната, да оглави международното училище, което

възнамеряваха да създадат в памет на Конрад Вайс. За пръв път показваха, че изпитват вина, задето отбягнаха Конрад през последните месеци от живота му.

„Надявам се новият директор да продължи традицията да води децата на международното гробище, където е погребан камъкът на Конрад.“

Хироко остави писмото и докосна гърба си. Някой ден може би щеше да заведе Раза в Нагасаки. И Саджад. Погледна към заспалия си съпруг и вдигна снимката, придружаваща писмото — Йоши в „Азалия Менър“ с група ученици, коленичили пред него. Същите деца скоро щяха да отпътуват за Америка, за да посетят училище край Лос Аламос. Запита се как ли би се спогаждал Раза с японски ученици на неговата възраст. Никак не се притесняваше, че до края ще си остане чужденка в Пакистан — не я привличаше принадлежността към нещо толкова спорно, ефимерно и опасно, каквото са нациите — но въпреки това забелязваше как Раза трепва винаги, когато някой пакистанец го попита откъде е.

Понякога Конрад се появяваше в мислите ѝ като абстракция и се опитваше да си представи какъв щеше да е животът им, ако не беше загинал. Щяха ли да посетят Илзе и Джеймс в Делхи? Щяха ли да се срещнат със Саджад и да зърнат отблясък от възможното при други обстоятелства бъдеще? Не, разбира се. Разбира се. Няма предопределени по този начин отношения и случайности. Понякога само изглежда така на пръв поглед. Докосна с пръст устните на Саджад, а върхът му допря леко крайчеца на сребристосивия му мустак.

Не, нямаше предопределени събития; всичко можеше да е съвсем другояче. Дъщеря им можеше да се роди жива. Дъщерята, която се появи на бял свят в петия месец, дъщерята, която бомбата уби (лекарката така и не ѝ каза точно какво не е наред с плода, само спомена, че някои преждевременни раждания са милостива случайност). Вече щеше да е на трийсет и пет. С годините смъртта на Конрад и на баща ѝ избледняваше, но загубата на детето, което познаваше само като деликатно движение вътре в нея, оставаше непрежалима, надигайки се понякога като всеобхватна вълна от ярост, която не знае как да изрази, как да потуши. Само присъствието на сина ѝ я успокояваше. Ако първото им дете се беше родило — Хироко я

наричаше Хана, като яркочервеното замръзнало под леда име, което Конрад беше видял — Раза нямаше да го има. Беше убедена, че щеше да е така.

Входната врата се отвори, течението раздвижи листата в двора и Хироко се усмихна на съвършеното съвпадение.

— Откъде идваш, принце? — попита тя, посрещайки го в двора.

Раза докосна с пръст бузата ѝ.

— Предупредих те, че ще закъснея. Нали не се притесни?

През последните седмици нещо в него сякаш бе дръпнало завесата, за да разкрие детинската му нежност. Саджад го обясняваше просто с облекчението от взетия най-сетне изпит. Стратегиите на Хари наистина бяха пришпорили химикалката да прелети през листовите с лекота, граничеща с презрение, ала Хироко усети промяната още преди това и предположи, че тя, а не съветите на Хари Бъртън, помогнаха на сина ѝ да влезе уверено в изпитната зала и да излезе тържествуващо оттам.

— Прегледах справочника с американските университети — каза тя.

Шер Мохамад — водачът на рикша — го бе донесъл няколко дни след като Саджад изгони Хари от дома си. Хироко настоя Раза да напише благодарствено писмо и той я послуша. Отне му повече време, отколкото всички любовни послания до Салма, и така му олекна, че едва преодоля смущението, когато чичо Хари се обади от Исламабад и му каза, че се надява справочникът да се окаже полезен, и обеща да поговорят повече, когато дойде пак в Карачи.

Раза пренебрежително махна с ръка.

— Много е сложно. Документи, тестове, препоръки... — Беше се зарекъл повече да не се самозалъгва, че американските университети го очакват, особено след като прегледа формулярите за финансова помощ и разбра за какви огромни суми ще трябва да моли.

— Добре. — Макар дори пред себе си да го признаваше с неохота, на Хироко ѝ олекна, че синът ѝ не смята да заминава. — Значи ще учиш тук. Добре. После ще потърсим начин, ако решиш да напишеш дисертация.

След мигновено колебание Раза я прегърна.

— Ще се гордееш с мен.

По навик бе положил ръце върху мястото между белезите.

— Какво означава това? — отдръпна се Хироко. — Напоследък се усмихваш, весел си, Раза-Конрад Ашраф, и не се гневиш, та чак започвам да се тревожа. Къде ходиш всеки ден? Тази сутрин срещнах Билал. Каза, че не те е виждал от седмици.

Младежът отпусна ръце.

— Ако искаш да се ядосам, продължавай... Колежанският живот е погълнал Билал и останалите, а аз си намерих нови приятели. Щастлив съм. Не го разваляй.

Той отстъпи назад и се поклони — жестът винаги я разсмиваше; разсмя я и този път — и се запъти към стаята си, подскачайки с протегнати към звездното небе пръсти.

22.

Вече няколко месеца Раза живееше двойствен живот. В единия се подвизаваше безинтересният Раза Ашраф — все по-скучен от ден на ден, колкото по-навътре навлизаха приятелите му в студентския живот, а той оставаше провален отличник, бивш работник в завода за сапун и белязано от Бомбата момче. В другия живееше Раза Хазара, младежът, който се е зарекъл да не говори на бащиния си език, да не разказва за семейството и миналото си дори на сродните си хазари, докато не прогони последния руснак от Афганистан; младежът, за когото американецът свали обувките си, което можеше да означава само, че по някакъв начин — въпреки че по лицето на Раза се изписваше единствено потайност, когато го разпитваха — той е важен за ЦРУ (всички американци в Пакистан работеха за ЦРУ, естествено).

Докато най-голямата гордост на Раза Ашраф бе радостта, с която всяка вечер след работа баща му пускаше новия касетофон от „Сохраб Готх“, Раза Хазара отмерваше самочувствието с обратното броене на секундите, необходими му да разглоби и сглоби автомата „Калашников“. Раза Ашраф все повече се оттегляше в самота, вгълбен в света на книгите и мечтите, докато Раза Хазара се опияняваше от радостните викове, с които го посрещаха учениците му в гетото „Сохраб Готх“. Сред тази нарастваща група момчета на преподавателя по английски Раза Хазара никога не му се налагаше да крие чертите си зад падналата над очите му коса.

Преживяването бе вълнуващо, вдъхновяващо... и изморително.

Той с изненада откри, че колкото повече се застоява край афганистанците в „Сохраб Готх“, толкова по-силно тъгува по собствения си живот. Липсваше му светът без оръжия, войни и окупирани отечества. Копнееше да отговаря на въпросите за миналото, без да се замисля как най-добре да формулира лъжата. Искаше да се завърне там, където честта и семейството не са основна тяга като в този мъжки свят, където стиховете разказваха само за планини. Липсваха му жените, макар досега да не ги смяташе за значимо присъствие в живота си.

Затова дни наред, дори седмици наред се застояваше в Назимабад, играеше крикет със съседските момчета, учеше за изпита. И откри, че започнат ли да го тревожат резултатите, достатъчно е само да си представи как сглобява автомата, изпълващото го със задоволство щракване, когато всички части легнат на местата си, и притесненията му изчезват. Тогава отново зажадняваше да се върне към живота на Раза Хазара, качваше се на автобуса до „Сохраб Готх“ и по добре познатия вече маршрут се отправяше към къщата на Абдула. Случеше ли се да го няма, компания му правеха другите афганистанци, приели го радушно като уважаван учител. Станеше ли дума за дългото отсъствие, Раза си лепваше потайната усмивка, с която посрещаше въпросите за американеца, дал му обувките си.

Разбираше обаче, че никой не може да живее в два свята. Не за дълго. И в деня, когато излезе от изпитната зала, уверен, че се е справил блестящо, стана очевидно кой от двата свята ще загърби. Кой предпочита взети назаем мечти пред мечтите, с които е отрасъл? Мечтите, които смяташе, че отдавна е изгубил — как успява на академичното поприще, как познанието го изстрелва далеч в света — отново станаха възможни. Изпитите за колежа изискваха единствено мобилизация на паметта, а отвъд го очакваше друга вселена — на разбулени загадки, нови асоциации и анализи. Не му трябваше Америка! Щеше да стане адвокат, както баща му винаги беше искал. След дългите месеци, през които юридическият колеж му изглеждаше несбъднат блян, перспективата вече му се струваше привлекателна.

Не разбираше колко много от възврънатото самочувствие и желание да учи дължи всъщност на часовете, прекарани на сенчестата полянка в „Сохраб Готх“, където провеждаше уроците по английски, а афганистанските момчета седяха по турски на земята пред него и съсредоточено запаметяваха всяка нова дума, сякаш е обещание за доскоро неосъществимо бъдеще. Въпреки това обаче на излизане от изпитната зала почувства привързаност към Абдула, направил възможно съществуването на Раза Хазара, и мисълта просто да изчезне от живота на младия афганистанец — без обяснение, без нито дума за сбогом — му се стори по-грозна от ежедневните му лъжи.

Потънал в мисли, изглеждаше непривично самовглъбен — тоест, непривично самовглъбен за Раза Хазара — седнал срещу Абдула в любимата закувалня на шофьорите на камиони. Спомни си как чичо

Хари посочи един такъв „ресторант“ под нивото на тротоара (момчето разбираше, че думата обозначава далеч по-лъскаво заведение, ала я възприе, макар да знаеше далеч по-добре от Хари названията на всичко в Карачи) и каза, че понеже няма външна стена, си представя как някой минувач се препъва в ниския бордюр, пада направо в стола на заведението и остава да вечеря със седящия отсреща. Но Раза си мислеше само колко му се иска присъствието му в оживения свят около него да не е лъжа. Днес обявиха резултатите от изпитите. Очакванията му за блестящо представяне се оправдаха. И часът да избира в кой живот да остане неочаквано настъпи.

Африди — потънал досега в оживен разговор с група мъже отвън се приближи до масата им, хвана облегалката на стола на Раза, дръпна я назад и се разсмя на уплашения му вик.

— Стига сте се цупили — каза той, плесна Абдула по врата и отново се отдалечи.

Абдула и Раза се спогледаха изненадани. Потънали в собственото си мълчание, и двамата не бяха забелязали възцарилата се тишина.

— Какво има? — попитаха едновременно, протягайки се през масата да уловят загрижено дланта на другия.

— Нищо — отвърна Раза. — Мълчиш и си помислих, че съм те обидил с нещо.

Около лешниковите очи на Абдула се появи мрежа от ситни бръчици.

— Как би могъл да ме обидиш, Раза Хазара?

После много бавно добави на английски:

— Само ако ме наречеш „орех“.

Раза се загледа виновно в чинията си. С каква щедрост само Абдула разкриваше признателността си, че той така безрезервно и изцяло е влязъл в живота му. Преди няколко седмици Раза дойде в „Сохраб Готх“ след осемдневно отсъствие, но вместо да възроптае, Абдула го посрещна с широка щастлива усмивка. Африди обаче подметна укорително, че когато Раза не се отбива, само насила могат да измъкнат Абдула от къщата — „иначе стои и чака учителя си по английски“. Оттогава той не пропусна нито ден.

— Защо тогава си толкова мълчалив? — попита Раза.

— Вече съм на четиринайсет — каза афганистанецът и рязко наклони назад пластмасовия стол. — Братята ми обещаха да ме вземат

в тренировъчен лагер, когато навърша четиринайсет.

Всички братя на Абдула бяха муджахидини, включително и онзи, загинал в началото на войната. Останалите членове на семейството му бяха в бежански лагер в околностите на Пешавар, но на дванайсет Абдула ги бе напуснал в каросерията на камион за Карачи, където го бе приютило семейство от родното му село. Шофьорът, в чиято компания пристигнал в Карачи, му предложил да започне работа при него и той станал превозвач на оръжия между Карачи и Пешавар.

— Така ли? Кога е рожденият ти ден?

Покрай разговорите с Абдула в произношението на Раза все повече се прокрадваха кандахарски нотки, а пешаварският акцент избледняваше.

Абдула вдигна рамене.

— Не знам точно. Някъде в началото на лятото. — Откъсна парче от питката и го размаха. — Следващата седмица Африди заминава за Пешавар. Брат ми Исмаил заръча да тръгна с него, ще се срещнем и ще ме заведе в лагера. Но не съм сигурен. Ти каза веднъж, че има и други начини да се борим срещу Съветите. Може би тук, при Африди, съм по-полезен. Снабдителната линия от Карачи е незаменима.

Абдула изгледа изпитателно Раза.

— Нали?

Раза задъвка още по-бавно. Откакто започна да се среща с Абдула, мечтаеше да пътува като по-младия си приятел — на север из Пакистан, да лежи нощем в откритата каросерия и да съзерцава звездите, да спира по път за чай и кебап, без родителски забрани и разрешения, само ширнало се напред шосе и пробягващи край него пейзажи и тръпката, че пренасяш оръжия.

Пешавар. Сестрата и зетят на Саджад живееха там — преди години Раза им гостува с баща си. Чичо му — Али Заман — бе обещал да го заведе на крепостта, но дъждът провали плана им. „Следващия път ще отидем“, каза му той, но следващ път така и не дойде. Роднините на Ашраф в Пакистан започнаха всяка година да се събират в Лахор и идеите за екскурзия до Пешавар си оставаха само идеи.

— Раза? — обади се Абдула. — Трябва да кажа на брат си, че съм нужен тук, нали?

„Ето я — помисли си Раза — възможността да сложа достоен край на приятелството между Раза Хазара и Абдула, ето го финалът,

обвеян с приключенски дух и мъжко другарство.“

— Какво има, малкият? — ухили се той. — Достраша ли те?

Абдула стана и блъсна Раза, който тъкмо поднасяше парче кебап към устата си.

— Кога за последен път си прерязвал руски гърла?

Мъжете по съседните маси се обърнаха към тях.

Раза чу как някой извика Африди.

— Седни — каза Раза, протегна се към чинията на Абдула и си взе парчето кебап. Абдула бе реагирал точно според предвиденото. Раза махна успокоително на Африди.

— Следващата седмица двамата заминаваме за Пешавар.

— Ще дойдеш с мен в лагера? — зяпна афганистанецът.

— Защо не? Истинските афганистанци не си губят времето с ЦРУ. Атакуват директно Съветите. Научих го от теб.

Абдула се усмихна.

— Двамата заедно. Съветите нямат шанс!

Улови Раза в здрава хватка и момчетата се изгъркаляха на тротоара отвън, където мъжете протегнаха ръце да ги хванат.

— Орех! — подвикна Раза, седна и заизтупва дрехите си. — Щях да се задавя с кебапа!

Абдула се подпря на лакти в прахоляка. Усмивката не слизаше от лицето му.

— Ще продължиш да ме учиш, нали? В лагера. На английски.

— Ако ме научиш как да преборвам два пъти по-едри от мен мъже — спазари се Раза.

Абдула скочи и го дръпна.

— Ще си живеем прекрасно!

И така, седмица по-късно Раза седеше в камиона и пътуваше към Пешавар. Научи много от тридневното клатушкане по шосетата — че лудешкото шофиране из натоварените улици на Карачи не може да те подготви за завоите на тесните планински пътища, че камиони, пълни с оръжие, прекосяват страната, необезпокоявани от военните по пропускателните пунктове, че изгарянията от цигари по ръцете на шофьорите на камиони са тяхна запазена марка — свидетелство за нощите, през които са подлагали на екстремни изпитания и машините,

и телата си, използвайки болката като оръжие срещу съня. Научи се да не пита Абдула, Африди или когото и да било по спирките край пътя дали знаят нещо за древните скални надписи, защото винаги му отговаряха, че са дело на неверници. Когато ги обградиха само планини, прозря красотата на суровата пустош и силата, която излъчваха мрачните безплодни хребети. Разбра, че колкото по-близо стигат до Афганистан, толкова по-малко впечатление прави на околните. Научи — благодарение на липсата им — колко удобства бе приемал за даденост; узна, че притежава мускули, за чието съществуване досега нямаше ни най-малка представа, но сега часовете клатушкане върху тънката седалка в камиона ги разбуждаха с агонизиращи писъци. И най-вече разбра колко ще му липсва приятелството на Абдула.

Афганистанското момче сякаш бе забравило напълно първоначалното си колебание да се присъедини към муджахидините — говореше толкова разпалено за лагера, че заразяваше Раза с представи за учения, мъжко братство и авантюризъм в просторния Север, където теренът сякаш бе създаден само за велики приключения. Тогава си напомняше за плана, изплувал в ума му онази вечер в „ресторанта“ — да придружи Абдула до Пешавар и да изчезне.

По-скоро да се измъкне и да тръгне към дома на леля си. Но на Абдула щеше да му се стори, че е изчезнал. Как ли щеше да си обясни внезапната липса — ще заподозре, че Раза се е уплашил, или пък ще си помисли как някъде в Пешавар — свърталище на шпионажа и джихада — агентите на ЦРУ са се свързали с него? Раза се надяваше да е второто. Всъщност гледеше да не мисли за времето след раздялата с Африди и Абдула — натъжаваше го твърде много. Не знаеше кой ще му липсва повече — Абдула или Раза Хазара, но знаеше, че през последните седмици животът му доби невиждана преди пълнота.

Понякога, усетил тази пълнота, си представяше как остава в лагера за малко. Какво толкова? Но идеята никога не се задържаше дълго. Сигурно понеже двойственият живот му бе дошъл до гуша. Поне така си го обясняваше. Три дни в камиона с Абдула, три дни по пътищата с афганистанския си приятел и толкова. Стисна силно клепачи при спомена как учениците му се строиха пред него в деня на сбогуването, точно преди с Абдула да се качат на камиона, и всеки му поднесе подарък — послания на английски, малък Коран, вълнени

чорапи, бучка пръст от афганистанската земя, декоративна порцеланова обувчица. Гласът, нашепващ му, че ги предава, се бореше с гласа, който му казваше, че за уроците трябва да благодарят на разиграната от него шарада и тези подарени им няколко месеца не го обвързват завинаги.

— Събуди се! — разтърси го Абдула.

Раза седна и разтри бузата откъм вратата на камиона, служила му вместо възглавница.

— В Пешавар ли сме? — попита.

През предното стъкло виждаше само пръст и камъни — пътека от пръст и камъни, изсечена в скатове от пръст и камъни, спускащи се стръмно към долина от пръст и камъни. Незнайно защо гледката беше величествена. „Ако си достатъчно голям — помисли си Раза, взрян във високите върхари, — няма значение от какво си направен.“

Абдула се засмя и почти го изблъска от вратата. Прахолякът, вдигнал се изпод гумите на камиона, се стелеше плавно, сякаш неохотно, надолу в неподвижния утринен въздух. Раза размаха ръце и усети как планините се просмукват в кожата му. Определено не бяха в Пешавар. Явно поредната кратка почивка.

Оттегли се от едната страна на пътя и развърза шалварите. Наоколо беше пусто. Отвъд се възправяха бели върхове, а зад тях се простираха плодородни долини, но въпреки това се чувстваше сякаш на безплодна планета, където се спотайват митични чудовища — някое японско тенгу би било по-обичайна гледка тук, отколкото момче от Карачи.

Обърна се към камиона и видя как Африди се навежда от шофьорската седалка и стиска ръката на Абдула. Помаха на Раза.

— Грижете се един за друг. И не се карайте за последния руснак.

— Какво? Не, почакай!

Но бученето на двигателя заглуши думите му. Камионът потегли, оставил момчетата сред необятната пустош.

— Къде отиде?

Абдула го изгледа изненадано.

— В Пешавар, разбира се. Брат ми ще ни посрещне. Но първо ще повървим малко.

Думите му отекнаха странно в планинския проход. Раза сведе очи към краката си. Тежаха като олово. Не можеше да ги помръдне.

— Хайде, Раза!

Той пое дълбоко дъх. Всичко беше наред. През секундите, когато в ума му се мярваше идеята да придружи Абдула до лагера, бе обмислил и как да се измъкне — реши ли да си тръгне, ще съобщи тъжно на приятеля си, че дядо му е на смъртно легло. Обадили му се по телефона. Дядото беше отдавнашна и както сега се оказа, сполучлива измислица — единственият му жив роднина, с когото живее в малка барака край железопътните релси, далеч от останалите афганистанци, защото зърне ли сънародник, дядо му започва да лее сълзи по изгубените планини/на предците си.

Ще обясни на Абдула, че не му остава друго, освен да напусне лагера и да замине при стареца. Ще обещае да се върне веднага след погребението. Нали негов дълг е да спусне тялото в земята, да затвори очите му, докато моллите се молят за душата му?

„Да — помисли си Раза, — планът ще проработи.“ Но ще поостане няколко дни в лагера. Да послуша разказите на муджахидините, да се научи да изстрелва ракети. Последва Абдула.

Стори му се, че вървят часове по прашната пътека посред нищото, а скатовете не ги пазеха от палецото слънце (макар да знаеше, че сянката е от другата страна, Раза си мислеше как на тази планета само пришълците хвърлят сенки). Иззад една скала Абдула му посочи нещо, издигащо се от долината под тях — нисък планински хребет, разпрострял се докъдето поглед стига. Не — Раза погледна пак. Палатки. Бежански град.

— Всеки път се удвоява — каза Абдула с неочаквано сериозен тон.

Продължиха към шатрите, но тъкмо когато Раза си помисли, че ще започнат да се спускат към долината, приятелят му седна край пътеката с гръб към нея и обяви:

— Сега ще чакаме.

— Искам да го видя — кимна Раза към бежанския лагер. От това разстояние различаваше само, че е огромен.

— Какво искаш да видиш? — сръза го Абдула. — Хора, които живеят като животни? Тези места са врагове на човешкото достойнство. Добре е. Добре е, че се налага да живеем така.

— Но защо?

Абдула се взря през рамо към лагера.

— Бях започнал да забравям, Раза — произнесе думите, сякаш изповядва най-тежкото престъпление. — Заминах за Карачи, гледах светлините и дочувах обещанията му. Дори в покрайнините на „Сохраб Готх“. И започнах да забравям това. От една година не съм стъпвал в бежански лагер. Когато пътувахме за Пешавар, Африди винаги предлагаше да се отбием, но аз възразявах. Не исках да виждам. Започнах да забравям, че нямам друг избор, освен да стана муджахидин. Момчетата, отраснали в лагери, няма да забравят. Стига само да се огледат и да си кажат: „Ако това е по-добрият вариант, значи родината ни се е превърнала в порта към ада и ние трябва да върнем рая.“ — Абдула обърна към Раза мрачното си лице: — Благодаря ти, братко.

Раза извърна поглед от лагера към Абдула и за пръв път осъзна колко тясно и самовглъбено е сърцето му.

— Прав беше — отрони. — Преди. Когато каза, че можеш да помагаш и другояче. За доставките. Това е важно, Абдула. Тези момчета долу... — той махна с ръка към палатките. — Те всички ще отидат в тренировъчни лагери. Кой тогава ще се погрижи за оръжията? Как ще се справя Африди без теб? Лагерите не струват нищо, ако муджахидините нямат с какво да се бият.

Абдула го изгледа любопитно:

— Защо го казваш чак сега?

— Сега го разбрах. — Той пристъпи до Абдула и хвана ръката му. — Нали знаеш номера на човека, при когото отсяда Африди в Пешавар? Обади му се, щом пристигнем в лагера. Помоли Африди да се върне и да ни вземе.

Абдула погледна Раза, сякаш го виждаше за пръв път, но преди да продума, един джип се появи иззад завоя и се отправи към тях. Момчетата вдигнаха длани да предпазят очите си от отскачащите изпод гумите му камъчета.

— Идват да ни заведат в лагера. И Раза, не се дръж като гражданинче. Там няма телефони.

23.

В деня, когато Раза отпътува от Карачи, както обикновено Хироко се събуди с първата утринна молитва. Обичаше да слуша как ехото разнася нежно арабските думи из двора като тайно вмъкнал се любовник, несмуцаван от мисълта, че и днес любимата ще го отпрати — и упорството му, и често повтаряният деликатен отказ са се превърнали в символи на постоянството. Тази сутрин обаче, заслушана в похъркването на Саджад, долови необичайна тишина, отмести ръката му от кръста си и тихо стана.

Вратата на стаята на Раза беше отворена. Нищо странно. В жегата необходимостта от чист въздух надмогваше типичния тийнейджърски стремеж към усамотение. Въпреки това Хироко ускори крачка.

Зърна написаната на японски бележка върху възглавницата и веднага почувства, че нещо не е наред. Какво го беше подтикнало да излезе призори? Несъмнено нещо, което баща му не би одобрил, и затова оставя на Хироко да намери начин да му съобщи вестта.

Прочете бележката. След секунди раздруса Саджад да се събуди и преведе написаното, без никакво намерение да смекчи удара:

Моля ви, не се безпокойте за мен. Заминавам за няколко дни с приятеля ми Абдула. Ще обиколим Пакистан. Почти не познавам страната, а Абдула има близки навсякъде, които ще се погрижат за нас. Ще донеса подаръци и на двамата. Скоро ще съм сериозен студент и няма да ми остава време за екскурзии, затова не ми се сърдете.

Раза

За нейно учудване Саджад изобщо не се разтревожи. Изглеждаше само леко изненадан.

— Не знаеш какво е да си осемнайсетгодишно момче — прозя се той, пресегна се към бенката на скулата ѝ, но зацъка недоволно с език, когато тя се отдръпна. — Ако ни беше предупредил, щеше да го засипеш с въпроси. Къде ще ходи, при кого ще отсяда, кой е Абдула, какво работи, защо не го покани първо на вечеря, как е телефонният му номер, какви дрехи ще си вземеш...

Саджад седна на леглото, придърпа съпругата си и нежно целуна бенката.

— Междувременно пропускаш факта, че от осемнайсет години за пръв път сме сами. Като на меден месец.

— Държиш се глупаво и безотговорно като сина си — каза тя и неохотно се опита да отмести ръцете му от кръста си. — Кой е Абдула?

— В класа му имаше някакъв Абдула, нали? Трябва да е имало. Абдула — всеки познава по някой Абдула.

— Всеки познава по някой Абдула — повтори тя и поклати възмутено глава. — Не знаем с какви момчета се е събрал синът ти, къде отива, а ти ме успокояваш, че всеки познава по някой Абдула.

— Не се ли доверяваш на сина си?

— Доверявам му се. Но не се доверявам на Абдула.

— Но ти не го познаваш.

— Точно така. Защо тогава да му се доверявам?

Саджад запуши уши.

— Нагасаки, Дили, Карачи. Независимо къде са отрасли, станат ли майки, жените са едни и същи. Ако това ще те успокои, питай някой от съучениците му. Питай Билал.

Билал не познаваше никакъв Абдула. Но когато Хироко се сбогува с него, някой ѝ подвикна „лельо!“, и сестрата на Билал — Салма — я последва на улицата.

— Тръгнал е за Пешавар — тихо ѝ каза тя. — Този Абдула е афганистанец с камион. Преди няколко месеца Раза се запознал с него на рибарския кей. Заминал е с него за някой лагер. Където обучават муджахидините.

— Не говори глупости — срязва я Хироко. — Каква работа има Раза там?

— Вчера го видях на автобусната спирка. Той ми каза. Там за две седмици момчетата научавали колкото кадетите във военните училища за две години. Говореше, сякаш заминава на почивка.

Не се бяха срещнали на автобусната спирка. От месеци не бяха разговаряли, но снощи ѝ се обади и обяви тържествуващо:

— Благодаря за съвета! Беше права. Хората ме харесват повече, когато не знаят кой съм.

Явно имаше някаква тайна и жадуваше да я сподели. Веднага разбра, че тя е единственият човек в живота на Раза Ашраф, който ще научи как афганистанското момче Абдула и Раза Хазара ще се съревновават кой да прогони последния руснак от Афганистан.

— Искаш да ме впечатлиш колко те бива да лъжеш глупави патханци? — попита тя, когато Раза стигна до момента как убедил Абдула да замине за лагера. Тази реплика го подтикна да се отклони от истината и да заяви, че и той ще остане седмица-две.

Това вече успя да я впечатли; предупреди го да внимава и помоли да ѝ се обади оттам, при което той отвърна:

— Може би — и затвори.

Мина ѝ през ума, че трябва да каже на някого — на Билал, на родителите си, на родителите на Раза — но тогава щяха да я разпитват защо точно с нея е споделил. И как ще обясни? Затова реши, че Раза си измисля, както съчини историята за нюйоркчанина, който щял да убеди американски университет да плаща на Раза, за да учи там.

Когато Салма ѝ предаде всичко, Хироко не губи време да разпитва защо точно пред нея е разкрил намеренията си Раза. Обърна се и забърза към къщи. Опита се да тича и заразмахва убедително ръце като ножици, но усети, че краката ѝ не проумяват как да се движат на бегом. Саджад — запътил се на работа — натисна рязко спирачките и проследи как жена му се приближава към него като на забавен каданс, пародия на филмова сцена, в която съпругата се втурва у дома да съобщи на съпруга каква беда е сполетяла сина им.

Когато му разказа какво е научила от Салма, първо го напуши смях. Какви ли истории не измислят момчетата, за да впечатлят девойките! По-голяма е от него, но какво пък? Ще трябва обаче, като се върне да го предупреди, че не бива да тревожи така майка си. Почувства се и донякъде отмъстен — преди години бе споменал пред Хироко, че у Раза съзира чертите на брат си Икбал, и случилото се категорично подкрепяше твърдението му. Хироко изрази бурно несъгласие, нарече го коравосърдечен баща, макар от всичките си

братя Саджад да обичаше най-много Икбал, независимо от всичките му слабости.

Ала тогава — когато Хироко го сграбчи за врата и той шокирано си помисли, че съпругата му се кани да го целуне тук, на улицата, пред очите на съседите — всичко в поведението на Раза, което напоследък му изглеждаше странно, оформи единственото обяснение. Интересът към Афганистан! Купи си карта на страната, разпитваше Саджад за войната там, поглъщаше всички новини, въпреки че преди се вълнуваше само от света на крикета. Истината беше толкова очевидна! Той недоумяваше как не се е досетил по-рано, че синът му крои планове с тайна наслада, каквато само много глупави планове могат да породят у момче с темперамента на Раза. Много нежно Саджад разхлаби пръстите на Хироко.

— Ще го откроя.

— Как? Може да е къде ли не?

Той докосна скулата ѝ, сякаш даваше обет, и седна в колата.

— Отивам на рибарското пристанище. Все някой познава онова момче. Ще ти се обади. Виж дали Салма знае още нещо.

Хироко проследи как колата се отдалечава. Някой докосна ръката ѝ.

— Само това знам — каза момичето. — Мисля, че аз съм виновна.

Хироко не се ядоса, когато разбра какво е казало момичето на Раза, когато заговорил за женитба. Мислеше само за бомбата. През първите години сънуваше как белезите са изчезнали от гърба ѝ, птиците вече са в нея и от човките им капе отрова във вените ѝ, а обгорелите им криле поглъщат органите ѝ. След женитбата в сънищата ѝ влезе и Саджад — целуваше гърба ѝ с гладка кожа и казваше, че е станало чудо.

После дъщеря ѝ се роди мъртва и сънищата си отидоха. Птиците се бяха докопали до плячката.

Върнаха се обаче, когато забременя отново — по-гневни, поплашещи отпреди. Будеше се и усещаше как нещо пърха в утробата ѝ. Раза се роди — с по пет пръста на ръцете и краката, с нормални крайници и Хироко си помисли, че е пощадена, че птиците са взели своето.

Не беше ѝ хрумвало, че могат да отлетят навън и да влязат в съзнанието на момичето, за което Раза е искал да се ожени, а оттам — да прехвъркнат в сърцето на сина ѝ. Широко така и не успя да разбере нуждата на Раза от принадлежност, яростта му, когато някой обърне внимание на необичайните му черти — всъщност смяташе, че момчето, тъй жадно да учи езици на всякакви общности и нации, проявява само невинно раздражение. Широко обаче познаваше добре стигмата на бомбата. Хибакуша. Най-омразната дума! И най-могъщата. За да избяга от нея, се качи на кораба за Индия. Индия! Свят, за който нищо не знаеше.

Махна с ръка — защо не млъква това глупаво момиче? — и се запъти към дома си. Той ѝ беше син. Нейният син. И също като нея склонен да бяга, да преодолява всички препятствия, страхувайки се единствено от застоя. Отвори вратата и влезе във вестибюла, който гледаше към двора. Сенките на смокинята падаха точно там, където знаеше, че трябва да са преди пладне; празната леха около дървото ѝ подсказа, че Саджад е разчистил останките от пролетните цветя и се кани да засади циниите — значи лятото наистина беше дошло. А циниите щяха да доведат пеперудите. Някога, в някой момент от всичките тези години беше свикнала да живее тук, беше се научила да предусеща — не само да реагира — на удължаващите се дни, на пълзящите сенки.

Бързо прекоси двора и влезе в стаята на Раза. Отпусна се на леглото и положи глава върху възглавницата му. Колко често беше чувал историята за нечуваното приключение на майка му — от Токио до Бомбай! От Бомбай до Делхи! Никога не му каза колко отчаяна стъпка бе това пътешествие; искаше да изглежда безстрашна. Безстрашна и способна на всякакви превъплъщения, готова за всякакви странствания. Защо да му разказва как бомбата я хвърли в съвсем чужд свят, как Нагасаки изглеждаше по-чужд от Делхи? А най-чуждото нещо на този свят беше баща ѝ, мигове преди да умре. Винаги обаче спестяваше истината. И бомбата не присъстваше в историята на младостта на Широко Ашраф, оставаше само пътешествието след нея.

— Не се ли страхуваше? — попита веднъж Раза, когато му разказваше как пристигна в Индия.

— Не — усмихна се тя.

Учуденото му изражение я разсмя. Не го излъга. Наистина не се страхуваше. Но само защото не си позволяваше да мисли по-далеч от следващата стъпка.

Сега у сина ѝ бе проговорила нейната кръв и Хироко не успяваше да възпре мислите какво може да се случи след още една стъпка, след още две... и после, и после.

Хироко се унесе. В съня ѝ изплува Раза. Говореше с афганистанско момче, но афганистанското момче бе всъщност бившият ѝ ученик Джоузеф, пилотът-камикадзе. „Май няма да се включи във въздушните сили“, казваше Джоузеф — афганистанското момче. Раза го взе на подбив: „Страх ли те е, малкият?“ Джоузеф се изправи, размаха черни криле, а зейналата му уста забълва изсъхнали черешови цветове, които засипаха сухата афганистанска земя.

24.

До лагера пътуваха около час. До планинското плато водеше само тесният черен път, виещ се като змия от Пакистан към Афганистан и обратно. Трудният достъп се охраняваше лесно и спестяваше много неудобства — в местността, където се обучавал най-големият брат на Абдула например, се появили група номади, търсеци по-кратък път през скатовете, та се наложило на другия ден да преместят лагера.

Шофьорът на джипа, чието лице се състоеше само от нос и брада, посочи тясна пътека под билото и каза, че там обучавали араби. Думата „араби“ прозвуча като ругатня.

— Но не се безпокой — додаде той, обръщайки се към Раза с изненадващо детинска усмивка. При нас има само пащуни. Отначало може и да се държат по-грубо — не всички ще останат доволни да видят хазар. Но ти си афганистанец, мюсюлманин и приятел на Абдула. Ще спечелиш доверието им.

Той плесна Абдула по врата, който се усмихна весело и чак тогава Раза разбра, че това е брат му.

Раза чу лагера още преди да го види. Първо си помисли, че бучат морски вълни — спомни си илюстрираните географски списания, в които имаше снимки на фосилизирани рибешки кости, открити върху заснежени планински върхове. После шумът се усили — несъмнено ечаха гърмежи.

— Как успявате да запазите в тайна мястото? — опита се да надвика грохота.

Братът на Абдула — Исмаил — сви рамене.

— Заради ехото не се разбира откъде точно долита шумът.

Мъжът спря джипа и посочи виеща се пътечка.

— Вървете по нея. Аз ще дойда по-късно.

Пресегна се към задната седалка, взе две сиво-кафяви парчета плат и подхвърли по едно на Абдула и Раза.

— Това ви е половината екипировка. Другата половина — пушките — ще получите, когато стигнете.

— За какво служи? — попита Раза, щом джипът потегли бързо на заден ход. Вдигна квадратното парче за единия край и то се разгъна в правоъгълник с размерите на висок мъж.

— За всичко — отвърна Абдула. — Не използват ли хазарите патуси? — Той тръгна по пътеката и махна нетърпеливо на приятеля си да побърза. — Постеля за спане, одеяло да те топли, камуфлаж в планината и пустинята, бинт, ако те ранят, рогозка за молитви. Убият ли те в битка, ще те погребат в окървавеното патуси — телата на муджахидините не се нуждаят от измиване и пречистване, преди да ги положат в земята. Раят ни е гарантиран. — Усмихна се през рамо и добави: — Но раят ще почака. Да не прибързваме, братко, така че не стъпвай по ръба на пътеката.

Раза отскочи и притисна гръб до скалите. Не бе забелязал колко се е приближил до пропастта, вгълбен в гледката долу — палатките по платото, стадата, мъжете, от чиито тела струи светлина. „Създанията на тази планета са с ангелски криле“ — помисли си той, но след малко разбра, че всъщност автоматите на мъжете отразяват слънчевите лъчи.

Когато стигнаха платото — горещо и застинало като пещ — Раза се олюля. Устните му побеляха, зави му се свят. Не само от изтощение, но и от силното слънце. Как да избяга оттук? Дори да се върнеше незабелязано по пътеката, къде щеше да отиде? Какво си е представял? Понесен на вълните на двойствения живот, си бе въобразил, че може да контролира всичко. Глупостта и арогантността му се хилеха зловещо насреща му. Седна — по-скоро припадна — на една скала. Нямаше сили да обърне внимание на мъжете, пристигнали да поздравят Абдула с добре дошъл, а него да разгледат любопитно.

Искаше да е при родителите си. Искаше си леглото и познатите улици, по които беше отрасъл. Незнайно защо му се прииска и манго.

Един от мъжете го побутна с крак и попита:

— Упражняваш сливане с обстановката ли, младежо?

Въпросът му не прозвуча грубо. Раза вдигна поглед към зелените очи, изучаващи го с интерес, и всички истории, които бе чувал за слабостта на афганистанците към юноши с деликатни черти, се заблъскаха в ума му и го обездвижиха още повече.

— Не говори ли пашу? — попита мъжът Абдула.

Той плесна Раза по темето.

— Говори само пашу.

Разказа историята как Раза Хазара дал обет да не използва майчиния си език, докато не прогони Съветите от родината. Раза слушаше и се мъчеше да възкреси духа на Раза Хазара — представи си как опира автомата до рамото си, но сред тези мъже, свикнали до болка с оръжията, осъзна жалкото си позъорство.

Абдула се наведе, стисна го за рамото и му прошепна:

— Ако се разплачеш, ще те убия.

Раза го погледна, погледна зеленоокия, погледна планините и небето. Всичко се люлееше. Сложи длани върху земята и усети как остриите камъни прорязват кожата му. Изправи се бавно, пред очите му се спусна бяла пелена, задиша бързо, едва удържайки се да не повърне. За пръв път го сполиташе такава жега, такъв ужас.

Гласовете край него се усилваха и замираха на тласъци. Навярно не е тук, а в стаята си, вентилаторът на тавана се върти, тракането му заглушава долитащите от двора гласове и заличава всяка трета сричка от разговора на родителите му.

Топла вода плисна лицето му. Отвори очи и видя как зеленоокият накланя бутилка, отлива някаква течност в дланта си и леко пръска главата на Раза. Абдула го ритна отново, зеленоокият каза нещо, но заради вентилатора на тавана той не чу какво. Виждаше само зелените очи.

„Чичо Хари?“ — помисли си Раза, зелените очи се затвориха и се спусна мрак.

Свести се след няколко минути, патусито прислоняваше главата му, а планината хвърляше сянка върху му. Отпи жадно от бутилката с вода до ръката му, после се отпусна и заспа; изтощението най-сетне изтика на заден план всички други чувства, а тялото му поддаде под бремето на нощите, през които беше спал на твърдата седалка в шофьорската кабина или върху легло от автомати „Калашников“ в каросерията на камиона, когато щом се унесеше, и го събуждаха скърцащите спирачки или главоломните завойи.

По-късно, много по-късно усети как сандалът на Абдула се забива в ребрата му. Приятелят му явно бе решил, че единственият начин да не споделя срама на това припадащо създание, е да се отнася с него като с животно.

Раза се събуди още от първия ритник, но не отвори очи. Когато Абдула понечи да го удари пак, той го сграбчи за стъпалото, изви го и

събори момчето на земята. Абдула се изправи, но беше твърде късно — трима муджахидини, седнали наблизко в сенките на скатовете, вече се смееха с пълно гърло.

— Днес получи полезен урок от приятеля си — каза единият. — Не мисли, че мъжът е обезвреден, щом очите му са затворени.

Абдула си тръгна мълчаливо и този път не само изтощението накара Раза да се обърне на една страна и да се оттегли отново в убежището на съня.

Следващия път го събуди зеленоокият. Разтърси го и му посочи залеза. Раза стана и го изгледа учудено.

— Вече проспа две молитви — обясни мъжът. — Хайде, ставай! Може и да не си пащун, но все пак си мъж. Достатъчно!

Раза се изправи, олюлявайки се под тежестта, сковала крайниците и сърцето му. Видя как мъжът взе шепа пръст и я разтри по лицето и ръцете си. „Камуфлаж“ — помисли си Раза.

— Ние сме като първите мюсюлмани в арабската пустиня — каза мъжът, прокарвайки ръце през косата си, и Раза разбра, че се мие. Кимна и повтори действията му, изтиквайки от съзнанието си спомена как Хироко му заделяше купчина пепел всеки ден, докато работеше в завода за сапун. Едва сега осъзна, че е било проява на обич. Не, не трябваше да мисли за майка си. Нито за баща си. За да не го връхлети самота, по-силна от страха.

Когато си изтърка и краката, зеленоокият му махна с ръка да вземе патусито и да поеме към мястото за молитви — край безлисто дърво с клони в тон с нюансите на патусито, където се подреждаха всички обитатели на лагера. От клоните на дървото като метални плодове висяха автомати. Раза забеляза, че повечето момчета са по-малки от него, по-малки дори от Абдула. Залязващото слънце притъпяваше всички остри ъгли наоколо и светът засияваше меко или потъваше в сенките. Беше по-прохладно и тихо. Запленен от красотата на мига, той постели патусито и пристъпи върху него с истинско, непознато досега благоговение. Абдула го погледна и двете момчета се усмигнаха срамежливо, сякаш са се запътили на среща с бъдещите си невести. Всеки долови в очите на другия искриците на собствените си чувства, в които се преплитаха възторг и страх. Раза Хазара се събуди, погледна света и откри невиждана прелест.

Мъжът, водещ молитвата, извика „Бисмиллах“ и гласът му се понесе над планините. Дори небето бе по-различно тук, обаяно в странни виолетови нюанси.

Раза усети как думите на молитвата напират в устата му от място, приютило най-чистата вяра. И преди го беше изпитвал, но не толкова дълбоко. Най-често молитвата идваше от ума му като запаметени думи с непонятно значение. Но макар и сега да не разбираше изреченото, той откриваше смисъл във всяка прошепната на арабски сричка: „Милостиви Аллах, освободи ме оттук, спаси ме, спаси ме.“

После идваше ред на: „И благослови тези мъже.“

Молитвата свърши, Абдула дойде при него и го прегърна през рамо.

— Ядоса ме — каза той. — Може да съм споменал нещо нередно.

— Нищо не си ми казвал — отвърна Раза. — Само риташе.

Той побутна с върха на стъпалото глезена на Абдула в знак на прошка.

— Не, не на теб. На него — посочи Абдула към много висок мъж, който се взираше към Раза, скръстил ръце пред гърдите. — Той е командирът. Трябва да поговориш с него.

— За какво?

Но момчето се отдалечи, забило поглед в земята.

— Просто върви и си поприказвай с него.

Командирът му кимна властно с глава и Раза разбра, че няма избор.

Мъжът безмълвно го стисна за врата и го блъсна в една палатка. Раза отново си спомни историите за патханците и техните слабости. После видя, че в палатката има друг мъж, който изобщо не е патханец. Мургав и по-нисък от всички в лагера, с тънък мустак, той старателно бършеше ръце в розова кърпа.

— Този ли е? — попита на развален пацу командира, който кимна и излезе от палатката.

— Име?

— Раза.

— Бащино?

Раза Хазара от години не бе изричал името на баща си. Беше дал обет да не го произнася, докато и последният руснак не напусне Афганистан.

— Саджад Али Ашраф — отвърна той.

— Хазар ли е?

— Не. Роден е в Делхи. Майка ми е японка.

Мъжът вдигна вежди и се облегна назад.

— Името на американеца, с когото си бил на пристанището? — попита мъжът на урду.

— Хари Бъртън.

Мъжът поклати отвратено глава.

— Как да работим заедно, като си нямаме доверие?

— Аз ви имам доверие — избърбори Раза, а мъжът се изсмя неприятно.

— Кой си ти? Какво ме интересува дали ми имаш доверие или не? Хари Бъртън, Хари Бъртън... — Поклати отново глава. — Не го познавам, но зная историята. Ти знаеш ли я? Как си боядиса косата, сложи си чадор и си въобрази, че може да влезе в лагера ни, без да разберем, че ЦРУ се е появило там, където собственото му правителство забранява да стъпва.

Чичо Хари?

— Дай му съвет от мое име. Кажу му, че ЦРУ трябва да обучава агентите си как да ходят. Американската походка се различава отдалеч.

Мъжът протегна розовата кърпа и Раза автоматично пристъпи напред и протегна ръка да я вземе. Това очевидно развесели мъжа.

— Защо те е изпратил? Изглеждаш напълно некомпетентен.

— Никой не ме е изпращал.

— Лъжите само усложняват положението — меко каза мъжът. — Вече си признал, че работиш за ЦРУ. Има ли смисъл да твърдиш, че не са те изпратили тук?

— Мога да си тръгна, ако искате — отвърна Раза и веднага му се прииска да се зашлеви за идиотското предложение.

Този път мъжът се разсмя по-искрено.

— Да, искам. Върви при твоя господин Бъртън и му събщи, че не бива да се шпионираме взаимно. Стига ми посредничеството между афганистанските командири и политиците, чиято омраза един към друг засенчва омразата им към Съветите, а омразата им един към друг

засенчва омразата им към арабските ни братя, дошли да ни помогнат в този джихад. Прекалено е. Стомахът ме мъчи вече месеци наред.

— Много съжалявам — каза Раза.

Този път мъжът се развесели от сърце.

— Не знам какво си мисли ЦРУ, че ще постигне с някой като теб.

Имаш ли пари?

Младежът бръкна в джоба на ризата си и извади шепа банкноти.

— Ето, сър.

— Наясно съм, че само се преструваш на идиот — усмихна се мъжът. — Тръгваш с мен. На секундата. Ще те заведа на гарата. Парите ще стигнат за билет до Карачи. И, Раза Али Ашраф, ако още веднъж опиташ нещо такова, няма да съм толкова щедър. Предай на Хари Бъртън, че всяко приятелство си има граници.

— Да, сър, непременно.

Раза излезе от палатката след мъжа и двамата се запътиха по планинската пътека към джипа, който щеше да го отведе до гарата. През цялото време се взираше в небето с дълбока благодарност за сбъднатата молитва.

По средата на пътя обаче чу някой да го вика и видя втурналия се след него Абдула.

— Къде отиваш? — попита той.

Преди да отговори, мъжът се обърна към Абдула и властно вдигна ръка.

— Идва с мен. Върви долу.

Обаче момчето не помръдна.

— Отпращате го заради това, което ви казах? — Очите му се разшириха ужасено и той сграбчи Раза за ръкава. — Не, сбърках! Той не работи за ЦРУ! Дойде да се бие с нас. Афганистанец е, иска да бъде муджахидин. Бях ядосан и ви излъгах.

— Връщай се обратно — повтори мъжът, а тонът му накара Раза да потрепери. Абдула обаче не помръдна.

— Не може да го отпратите. Дойде да се бие с нас. Само затова е тук. Аз излъгах. Наистина излъгах.

Мъжът погледна спокойно към Раза и кротко му нареди:

— Продължавай.

Раза внимателно разтвори пръстите на Абдула, неспособен да погледне в очите момчето, по чието лице се стичаха едри сълзи.

— Съжалявам — прошепна Абдула. — Раза Хазара, братко...

Раза поклати глава и тръгна. Всяка крачка го отдалечаваше от Абдула и усилваше скръбта и самотата, сграбчили го като физическа болка.

— Те наистина са купчина орехи — каза мъжът, побутвайки го към джипа.

25.

По залез-слънце на четвъртия ден, откакто Раза бе напуснал Карачи, Саджад Али Ашраф почти се бе примирил, че ще се прибере след поредното безплодно щурване между пристанището и рибарския кей и разпитване на всеки срещнат рибар и шофьор на камион дали познава афганистанското момче Абдула. Имаше успех единствено на втория ден, когато на пристанището се натъкна на шофьор на камион, който се сети за Абдула и му каза, че момчето работи с друг патханец. Саджад си спомняше бегло момчето и мъжа, с които разговаряше Раза онзи ден преди няколко месеца, когато с Хари пазаруваха на рибния кей. Мъжът обаче не знаеше как може да открие Абдула или патханеца.

— Но често ги виждам или тук, или на Западния кей. Все ще се появят пак.

— Той няма да се появи — каза Хироко вечерта, когато Саджад най-сетне вдигна ръце и се прибра у дома. — Вече е в някой лагер по границата с Афганистан. Какво изобщо се надяваш да намериш на пристанището, Саджад?

— Може би приятелят му, другият патханец, ще знае повече. А какво да направя, Хироко? Да си седя у дома и да играя карти, докато синът ми си въобразява, че е филмов герой. Само дето там размахват истински автомати и бог знае какво още вършат. Как ще постъпят, като разберат, че ги лъже? Хазара! Какво си мисли... полудял ли е? Да не би да се дрогира? Тези афганистанци и техните макови полета! Казвам ти, че на този Абдула не му е чиста работата.

И така, призори той отиваше на пристанището да чака патханеца, когото дори не знаеше дали ще разпознае по беглия си спомен и описанието на другия шофьор, но пък със сигурност чувстваше, че не може да отиде на работа, сякаш нищо не се е случило. По цял ден, докато се стъмни, сновеше между пристанището и Западния кей, а колата му обсаждаха улични хлапета, на които плащаше да следят за патханеца. Обещанието му да възнагради щедро онзи, който го намери обаче, само увеличи броя на фалшивите сигнали. Скоро трябваше да се откаже. Управителят на завода за сапун — роднина на Камран Али, с

чиято кола Хироко и Саджад напуснаха Мусури преди цяла вечност — прояви разбиране, когато Саджад се обади да помоли за отпускат, но разбирането се ограничаваше само до няколко дни.

Късно на четвъртия ден — докато Раза се взираше в отразеното в мръсния прозорец на влака лице с искрено отвращение — Саджад крачеше по доковете на Западния кей. В залива бяха закотвени различни кораби, а зловонието на петрол засенчваше всички природни морски миризми. Надвесените заплашително над доковете кранове сякаш размахваха огромни ръце. Но той беше приковал поглед — най-сетне, най-сетне — в едно познато лице. Шер Мохамад, шофьорът на рикша, който докара Хари. В момента Шер Мохамад клатеше глава, а жилестият мъж пред него ядосано жестикулираше.

Четири дни Саджад отправяше молитви към небето. В живота му религията винаги беше само постоянен далечен декор, но сега молитвата се оказа ритуал, запълващ миговете, докато се луташе напред-назад с колата, през очите му се изнизваха уличните хлапета и поклащаха отрицателно глави, а той чакаше някакво спасение. Тялото му се свеждаше напред, а устните му повтаряха молитвата „Аят-ул-Курси“, понеже отдавна бе установил, че не притежава майчиния талант да намира покой, разговаряйки с Бог, все едно Той е капризен любовник. Не можеше да кори фамилиарно и свойски Всевишния. Затова му се молеше на непонятен език и усещаше, че не греша, задето се обръща с неразбираеми думи към Онзи, отказал да се смили, когато убиха Алтамаш, когато заклаха децата и жената на Икбал, когато Саджад влезе в истанбулското консулство, но все пак благоволи да го дари със син, когото бе очаквал толкова отчаяно, макар да не го съзнаваше до... честно казано... досега. Обикна Раза още когато за пръв път пое малкото телце в прегръдките си, но скоро започна да го възприема като даденост — като всяка благодат в живота си, освен Хироко.

Но когато разпозна Шер Мохамад и си спомни, че онзи ден, когато Раза се бе запознал с афганистанското момче, шофьорът на рикшата бе паркирал и ги чакаше пред входа на пристанището, Саджад се олюля от залялата го внезапно вълна от гореща благодарност. Няколко секунди се взира в Шер Мохамад, замислен колко неочаквана форма приемат понякога отговорите на човешките молитви — като този дребен мъж, с два-три зъба в устата и разкъсано ухо. Саджад

обаче бе убеден, че той ще му помогне да намери Раза; в присъствието му тук ясно съзираше намесата на Провидението.

Прииска му се да падне признателно на колене, но пред краката му се плискаше почерняла от мазут локва, а Хироко нямаше да се зарадва, ако се прибере у дома със съсипани шалвари. Затова само се втренчи в огнената зеница на залеза, отразена в тъмната вода. „Ще бъда по-добър баща — обеща си Саджад. — Ще приема всеки път, по който пожелае да поеме в живота.“

В локвата блещукаха дъги. Прииска му се да ги вземе в шепа и да ги отнесе у дома на Хироко. Ще влезе в двора, ще подхвърли нагоре дъгите, за да се заловят за клоните на смокинята, и ще повика Хироко да седне под цветния балдахин, за да ѝ разкаже как е намерил сина им благодарение на мъжа с разкъсаното ухо.

През първите им седмици в Карачи, в палатката за бежанци той всяка сутрин се будеше с въпроса дали днес тя ще реши да се върне при Бъртънови, при техните полици с книги, пухени възглавници и красиви градини. Затова всеки ден се стараше да намери нещо красиво в странния им нов дом, за да ѝ го покаже: „Гледай, и тук се крие прелест, наистина...“ Веднъж раковина, зад чиито нацупени устни бучеше океанът, друг път разцъфнал кактус или делхийски поет, пишещ стиховете си върху листа, защото не може да си купи хартия (подари му цяла шепа листа и Саджад ги закачи в палатката точно над постелята им). Отчаяните му усилия да представи Карачи като място, което Хироко би могла да заобича, всъщност убедиха самия него, че има начин да се привърже към този град. Едва по-късно разбра, че Хироко бе отгатнала намеренията му, но нарочно не го е спряла, понеже разбирала, че не тя, а той има нужда да се убеди във възможното си бъдеще в Карачи — град, чиято архитектура, атмосфера и ритъм по нищо не напомняха мястото, на което Саджад мечтаеше да остане до края на дните си.

Саджад докосна бързо сърцето си и прекрачи локвата.

— Шер Мохамад! — викна той и ускори стъпки. — Шер Мохамад!

Шофьорът на рикша спореше ожесточено с капитана на кораба, пренасящ до Карачи оръжията, които после предоставяха на муджахидините. Агенти на Вътрешното бюро по разузнаване бяха разпитвали капитана защо доставките му не отговарят на

инвентарните списъци на ЦРУ. Отговорът му — че несъответствието се е получило в някое предишно звено на снабдителната линия — сякаш ги удовлетвори, понеже често се случваше така. Срещата обаче го бе стреснала и разгневила. Затова сега се бе нахвърлил върху мъжа, отговорен за пропуската — Шер Мохамад, един от най-доверените местни информатори на ЦРУ, убедил капитана, че никой няма да забележи липсата на няколко автомата.

— Не се паникьосвай! Ако не са ти повярвали, досега да са ти счупили всички пръсти — вметна Шер Мохамад, когато капитанът спря да си поеме дъх. — Опитваш се да измъкнеш още пари ли? Не ми играй такива игрички. Аз поемам истинския риск. Даваш ли си сметка какво ще ми се случи, ако ЦРУ разбере, че им крада оръжията?

Точно тогава чу някой да го вика по име — на място, където пред никого не беше се представял.

Обърна се и видя мъжа, с когото Хари Бъртън беше много близък, „първият му учител“, както веднъж го нарече, а Шер Мохамад заключи, че непретенциозният преселник от Назимабад обучава агенти на ЦРУ.

Мъжът се движеше към него с широки решителни крачки, като ексекUTOR към осъден на смърт.

Саджад видя как Шер Мохамад скрива ръка зад гърба си и изважда пистолет.

„За какво му е?“ — учуди се.

26.

Хироко поклати неодобрително глава. Във всяка бразда върху напуканите му стъпала се беше набила кал от пристанището.

— Директор на завод! — укори го тя и прокара мокрия парцал по цялото му стъпало, преди да се заеме с браздите по петата. — Виж докъде стигнах — да мия краката на съпруга си. Лошо, Саджад Али Ашраф, много лошо.

Едва прошепна последната дума, сякаш и гласът ѝ реши да се оттегли, за да не присъства на тази сцена.

Положи нежно стъпалото върху дивана, пренесен в средата на стаята, за да ѝ е по-лесно да измие тялото на съпруга си. Вече свърши. Оставаше да направи само едно — да го увие в белия чаршаф и да извика опечалените да го погледнат за последен път, преди мъжете да го отнесат към гробището.

Саджад обаче мразеше да се завива плътно, усетеше ли, че краката му се заплитат с одеялото, започваше да ритат и да се върти. Колко ли пъти я беше будил така?

Толкова много, толкова много неща бяха станали неотменима част от живота ѝ с него, че се бяха превърнали в неотличими ручей в реката на съществуването. Мислеше си, че Нагасаки я е научил на всичко за загубата, но всъщност бе почувствала до дъно само страха. На двайсет и една няма как да осъзнаеш напълно края. Нямахше как да узнае какво е да изгубиш мъжа, когото си обичала трийсет и шест години.

Хироко седна на дивана и докосна с пръст малката рана в гърдите му. Как беше възможно от нея да е изтекла всичката тази кръв, просмукала дрехите и кожата му, докато я е чакал в болницата да го прибере. Обясниха ѝ, че смъртта е настъпила мигновено, сякаш това щеше да я успокои. Тя не искаше смъртта да е мигновена, искаше поне да е успяла да подържи ръката му и да се сбoguва другояче, а не с думите, с които го изпрати тази сутрин: „Защо отиваш пак? Нищо няма да намериш. Остани. О, добре, върви, върви...“

Остани. Остани. Остани. Трябваше да го повтаря като обезумяла, да си удря главата в стената, да го налага с юмруци, да се облива в сълзи. Трябваше да го повтори още веднъж, малко по-настойчиво. Трябваше да обгърне скъпото му, мило лице, да целуне очите и челото. Остани.

След нощта в моргата кожата му беше твърда, неподатлива. По гърба ѝ се стичаха струйки, въпреки че над главата ѝ вентилаторът се въртеше с пълна сила, но той, който винаги се потеше повече от нея, лежеше сух на дивана. Като изсъхнала кост. Потръпна.

Не събра сили да докосне корема му, някога толкова нежно мек. Вдигна ръка към косите му — само те сякаш още живееха. Затвори очи, погали го, зашепна мило на японски — единствените думи от родния си език, на които го научи, бяха любовни.

Нито затворената врата и спуснатите капаци на прозорците, нито всепоглъщащата ѝ мъка успяваха да заглушат шумовете на околния свят. Зет ѝ Икбал, долетял от Лахор снощи, след като му обеща да плати билета, беше изнесъл телефона в двора и тя го чуваше как крещи на Сикандър в Делхи:

— Как така не са ти дали виза? Той е мъртъв. Ти си единственият ми жив брат. Какво ще правя без Саджад?

Икбал, а не Раза, щеше да слезе в гроба и да затвори очите на Саджад.

Всяка мисъл за сина ѝ я изпълваше с гняв.

Откъм двора долетя друг глас и Хироко се изправи. Беше дошъл Хари Бъртън. Хари, чийто шофьор Шер Мохамад бе застрелял Саджад. Кранистът, откарал Саджад в болницата, описа сцената на Хироко — как Саджад повикал мъжа с разкъсаното ухо, той стрелял, извикал на капитана: „Този е агент на ЦРУ“, и хукнал да бяга. Полицията информира Хироко, че двамата сигурно вече са прекосили океана.

Тя метна чаршафа върху тялото на Саджад и отвори вратата. Хари приличаше на изгубено дете. Хората в двора я видяха и се изправиха на крака — мъжът до дървото, жената под сянката на стряхата. Хироко не откъсваше очи от Хари, махна му да влезе, после се загледа в картината с двете лисици, докато той шепнеше на Саджад нещо, което тя не се опита да чуе.

— Благодаря, че дойде — каза Хироко, когато го чу да спира до нея.

Прииска му се да я прегърне, но се възпря. След като обаждането ѝ го събуди призори, той позвъни на познатите си в Бюрото за вътрешно разузнаване и на шефа на ЦРУ в Карачи и преди да излети от Исламабад, вече бе сглобил почти напълно картината на случилото се на Западния кей.

— Как по-точно си виновен, че едно безотговорно хлапе решило да избяга, а някакво си крадливо копеле се паникьосало и дръпнало спусъка? — попита го Стив по пътя за летището. Хари разбра, че колегата му не съзнава как тъгата, чистата тъга, а не угризенията са го променили до неузнаваемост.

— Смяташ, че не бих могъл да го обичам, понеже е пакистанец? — изкрещя той.

Стив възкликна „по дяволите“ и не обели нито дума повече.

Сега обаче Хари осъзна, че донякъде Стив има право. Именно чувството за вина го възпря да прегърне Хироко, макар да не разбираше защо тъкмо сега го загложди съвестта, заспала иначе при много други случаи, за които според обичайните житейски нравствени стандарти би трябвало да лее сълзи в някой бар или друга светска изповедалня.

— Защо го застреля твойт шофьор? — попита тя. — Защо му е трябвало да застрелва Саджад?

— Не знам.

Не само приятелските чувства, но и необходимостта да му припомни, че не бива да издава излишна информация, бе подтикнала Стив да го придружи до летището.

— Сметнал Саджад за агент на ЦРУ. — Тя докосна бенката върху скулата си, останала забравена цял ден. — Заради теб, предполагам.

На Хари му се прииска Хироко да прозре истината, но тя се отклони.

— Със Саджад се шегувахме понякога, че си агент на ЦРУ. Всички в Пакистан смятат американците за шпиони. — Тя сепнато закри устата си с длан. — Мислиш ли, че Саджад се е шегувал и с Шер Мохамад? И затова...

Гласът ѝ отново замря, тя поклати глава и погледна към мъртвеца, когото Хари нарочно бе загърбил.

— Може би. Може да е така — изплъзна се от устата му.

В двора разговорите между мъжете и молитвите на жените стихнаха; монотонният шум се промени. Хироко не обърна никакво внимание.

Беше пристигнал Раза. Той отвори със замах входната врата, за да почувства как думата „дом“ го прегръща за пръв път, после видя хората и веднага усети, че вече няма никакъв дом.

Чичо му Икбал го прегърна и му прошепна „баща ти си отиде“, всички се стълпиха около него и заобясняваха несвързано, понеже още никой не знаеше истината. Ала Раза чу думите „и тогава изкрещял: Той е от ЦРУ“ и разбра кого трябва да вини — Хари Бъртън.

Разблъска множеството и влезе в стаята, където лежеше тялото на баща му.

Първо го напуши смях. Сигурно беше шега. Смъртта не можеше да наподобява толкова точно съня. Но после хвана Саджад за рамото, почувства ледената кожа и видя раната над сърцето.

— Раза — каза Хари, понеже Хироко сякаш нямаше сили да пристъпи напред и да прегърне хлипация си син.

Коленичил на дивана, Раза не отлепяше пръсти от рамото на баща си. Гласът на Хари обаче го застави да се изправи. Втурна се напред, размахал юмруци. Хари го събори на пода за секунди.

— Ти си виновен! — изкрещя младежът. — Ти уби татко!

— Раза-Конрад Ашраф! — Хироко блъсна назад Хари и дръпна сина си да стане. — Що за маниери?

— Мамо, ти не знаеш. — Той сграбчи Хари за ризата. — В лагера ми разказаха всичко за теб. Той работи за ЦРУ, мамо. Лъжеше ни през цялото време. Татко е мъртъв заради него.

Хари хвана юмрука на младежа и го стисна болезнено.

— Мъртъв е, глупако, защото те е търсел на пристанището.

Раза се олюля назад. Беше пропуснал тази част от обясненията на двора. Погледна към майка си и Хироко разбра, че отсега нататък тази мисъл ще го преследва до края на дните му. Беше твърде млад за такава болка. Малко момче, нейното малко момче. Той не биваше, не трябваше да й се изплъзва като баща си, обсебен от всепоглъщащата скръб. Тя разтвори ръце и Раза се втурна към нея.

Чу Хари да произнася името й, но поклати глава и се обърна, за да не вижда дори сянката му. Той погледна към Саджад — в този дълъг

миг видя най-хубавата част от детството и от самия него да лежи мъртва — и си тръгна.

Хироко галеше косите на сина си с вперени в Саджад очи. Наближаваше залез-слънце. Скоро щяха да го отнесат. Оставаха й само няколко минути да запомни всичко — извивката на ключицата му, малкия белег на ръката, вените по китката.

КОЛКО БЪРЗО ПОДМЕНЯМЕ ИЗГУБЕНОТО

Ню Йорк — Афганистан, 2001-2002

Ким Бъртън докосна с върха на езика пролуката между предните си зъби. Пред нея се блещеше небето на Манхатън. Тя прокара език по острия ръб на зъба. Метални конструкции се зъбеха насреща ѝ. Три месеца по-късно всичко свидетелстваше за разрухата. От апартамента на баба ѝ — трийсет етажа над Мърсър Стрийт — се разкриваше гледка чак до хоризонта. Пред нея се ширеше небе, сякаш е в Монтана.

Отвори малкия страничен прозорец — „прозореца на пушачите“, както го наричаше баща ѝ — и подаде глава, за да погледне към улицата и потока човешки трафик — работници, завръщащи се след нощната смяна за няколко минути споделен с любимите сън; студенти, понесени на крилете на стимулантите, помогнали им да издържат безсънието в предизпитните седмици; мъж с две кошници цветя, чиито аромат пълнеше очите му със сълзи по далечната родина; двойка травестити, прегърнати през кръста, чиито високи токчета тракаха в синхрон, припомняйки времената, когато са марширували в редиците на армията.

Оттук беше невъзможно да си представи живота на дребните фигурки долу. Ким се блазнеше от мисълта, че асоциациите ѝ разкриват широта на светогледа, макар да подозираше, че всъщност произтичат от наскоро видени телевизионни образи.

Отмести поглед от света отвън. Сбърчи чело при вида на изпитото лице, отразено в стъклото. Помътнели от изтощение зелени очи, гарвановочерна коса с прорасли меднозлатисти корени, които май трябваше да започне да нарича стърнища, толкова бледа кожа и толкова тъмни кръгове под очите, че бе заприличала на извънземно. Нощните полети, кафето и сънищата с рухващи сгради не са най-добрата комбинация за блестяща кожа.

Ким бръкна зад радиатора и извади пакет цигари и малък сребърен череп, който разтваряше челюст и бълваше пламък, когато го натиснат по тила. Сподиряше я вече дващест години, откакто един от гардовете в посолството в Исламабад, с когото пофлиртува невинно, за

да ядоса баща си, ѝ го подари за спомен. След като получи запалката, оставаше само да пропуши. По-късно същата година дядо Джеймс я свари да пали цигара в задния двор на лондонската му къща и каза: „Предполагам, че баба ти те е поощрила, за да ме ядоса.“ Изпитваше сякаш задоволство при мисълта, че запазената за него територия в живота на Елизабет — никога не я наричаше Илзе — я предизвиква да се държи така, макар да не бяха се срещали от сватбата на родителите на Ким.

Дръпна от цигарата и се зачуди как ли би оценил света дядо Джеймс, ако беше жив. Дали презрението му към всичко американско — с изключение на Лорън Бакол и внучката му — щеше да се засили, или щеше да се уталожил след последните няколко месеца? Все още ли щеше да го учудва професионалният избор на Хари и да се пита коя от погрешните му стъпки би могъл да предотврати и кой от провалите му носи белега на наследените гени? И как би реагирал, ако разбереше с кого съжителства баба ѝ, при условие че само при споменаването на името на съпруга ѝ сменяше темата с виновно изражение, което иначе липсваше в репертоара му.

— Цигара за мен?

Ким подскочи. Една искра падна върху черната ѝ тениска и незабелязана угасна.

— Откога пушиш?

— От 1945. Благодарение на един американец в токийски бар.

Ким се засмя и подаде цигарата на Хироко.

— Вземи моята. Аз ги отказвах. Кой беше американецът?

— Военен. — Хироко седна на дивана и отдаде чест. — Кога пристигна? Мислех, че отлиташ следобед от Сиатъл.

Хироко издиша дима бавно и съсредоточено като човек, наслаждаващ се на единствената си цигара годишно.

— Преместиха срещата за днес. Взех нощния полет — обясни Ким, взряна в събеседничката си.

Японката беше някак по-чуплива отпреди три години и половина, когато влезе в този апартамент с вид на човек, съзнаващ, че е закъснял — с около половин век — но молец за прошка. „На нейната възраст е съвсем естествено да изглежда крехка“ — напомни си Ким Бъртън. И все пак наблюдението ѝ се стори невероятно — толкова млада изглеждаше Хироко, подгънала крака под себе си, облакътена на

дивана, подпряла брадичка с едната ръка, а с пръстите на другата стиснала цигарата. Сенките в неосветения апартамент подсилваха впечатлението, че е абсурдно да дадеш седемдесет и седем години на жената в копирена пижама и стилно подстригана коса.

Ким включи лампата и бръчици изплуваха по цялото лице на Хироко Ашраф. Бенката върху скулата ѝ се бе преместила едва забележимо надолу. Ала единственият зелен кичур в сивата ѝ коса свидетелстваше, че нещо е останало непроменено — страстта ѝ да се впуска в нови преживявания, независимо дали околните ще ги сметнат за глупост или фриволност.

— Какво ще обсъждате на срещата? Мислех, че си договорила всичко по преместването в нийоркския офис?

— Винаги остават въпроси за доизглаждане — протегна Ким стройното си тяло, все още схванато от полета. — Но ме устройва, че пристигам по-рано. Бившите използват коледите като повод за обаждане и предложение за нов шанс, а бог ми е свидетел, че не искам да водя преговори с Гари. Знаеш, че ще остана до Коледа, нали?

— Ти страдаш от проблем с комуникацията, но това не означава, че си заразила и нас с баба ти — усмихна се Хироко. — Знам, разбира се. И съм очарована. — Тя махна към сутрешния вестник, разтворен на масичката за кафе до полупразната чаша на Ким. — Какво става по света?

— Последният пожар догаря. — Тя махна към празнотата отвъд прозореца и се настани на дивана.

— Това не е светът, а кварталът — рязко я поправи възрастната жена.

Ким вдигна вежди.

— Нима? — попита иронично. — Просто съседите са се подпалили?

Хироко вдигна извинително ръка.

— Съжалявам, не исках да прозвучи така.

Ким хвана ръката ѝ и леко я стисна.

— Какво има, Роко?

Понякога Ким Бъртън проявяваше абсурдна безчувственост. Но бе невъзможно да се гневиш на жена, чието същество бе изтъкано от топлина и очарование — най-преlestните черти на Конрад, Илзе и Хари сякаш се бяха събрали в нежния допир на дланта върху пръстите

й, в загрижеността и искреното желание да разбере къде е сбъркала, изписани по откритото й, невинно лице. Хироко се влюби от пръв поглед в нея. Навярно защото веднага долови каква съкровена радост доставя това момиче — тази жена — на Илзе. Радост, толкова тъжно позната и отдавна изчезнала от живота на Хироко заедно с лекотата на възхищението, пулсиращо между поколенията.

— Мъжете са глупави позьори. Там е проблемът. Както винаги — каза Илзе Вайс. Спря до старинния глобус на барчето, завъртя го бавно, континентите се плъзнаха на запад и неразделената територия на Индия с надпис „Хиндустан“ остана под върховете на пръстите й. Съвсем бледо личеше границата, която Хари бе очертал като малък, когато смяташе прастарите глобуси само за непотребни артефакти.

— Изглеждаш чудесно, бабо.

Илзе изсумтя, настани се между Хироко и Ким и перна крака на внучката си, вдигнат върху масичката за кафе.

— На деветдесет и една не ти остава друго, освен да се надяваш да изглеждаш добре запазен. Което е синоним на мумифициран.

„Така си е“ — помисли си Хироко нежно. Въпреки изпитите скули, които навремето й придаваха пленителна острота, и мрежата от бръчици, напомнящи топографска карта на особено разнообразен терен, Илзе излъчваше толкова ярък спомен за красота, че хората спираха да я погледат и да си представят какво ли ще излезе наяве, ако от лицето й паднат пластове време.

— Май спомена, че до сутринта ще си мъртва?

Илзе й се усмихна.

— Още не е сутрин.

Хироко хвана китката на Илзе и натисна с пръст вените.

— Е, не долавям пулс. Може би и двете сме умрели, и сега сме в отвъдното. А Ким ни е дошла на гости!

— Глупости! Аз ще стигна първа там. Както в Делхи, както тук.

Илзе взе цигарата от Хироко, смукна бързо и изпусна струйка дим, усмихната като извършила прегрешение гимназистка.

— Но снощи наистина имах чувството, че до сутринта ще съм умряла.

— Чувстваш се така поне два пъти седмично — измърмори Хироко и си взе цигарата.

— Е, някой ден все ще изляза права. — Илзе потупа с пръст коляното на Ким. — Не ѝ говори за пожарите, сякаш са най-значимото световно събитие. Тя смята, че Пакистан и Индия са на ръба на ядрената война.

— Пусто да остане! — възкликна Ким. — Съжалявам, Хироко.

— И ако се налага да ругаеш, Ким, използвай „мамка му“. Излъчва някаква варварска елегантност.

Каза го, за да развесели Хироко и да я отвлече от мрачните ѝ мисли, ала тя само издиша силно цигарения дим и го проследи с поглед.

Илзе познаваше този поглед. Съзря го зад булото на възторга от пристигането, когато през 1998 дойде в Ню Йорк.

— И двата пъти, когато стъпи у дома, е намесена ядрената бомба. Веднъж е приемливо, но два пъти звучи като дългосрочна конспирация — възкликна Илзе тогава с престорено възмущение, но очите на японката ѝ подсказаха, че бомбата е единственото нещо на света, което не може да я разсмее.

Хироко изгаси неизпушената цигара и заочертава с върха ѝ криле от пепел по стъкления пепелник.

— Новини от Хари? Раза не се е обаждал от няколко дни.

Хироко беше благодарна за допълнителните източници на информация за живота на сина ѝ, откакто двамата мъже работеха заедно. Преди това — в годините след смъртта на Саджад — Раза понякога месеци наред я държеше в неведение. Само дете не разбираше защо двама интелигентни мъже като Хари и Раза са избрали да работят в „административната сфера на охраната“ — какво удовлетворение носи поддръжката на системи за наблюдение на банки или осигуряването на телохранители за влиятелни особи? Отначало помисли, че това е поредното прикритие за кариера в редиците на ЦРУ, и направо обезумя, че Хари въвлича момчето ѝ в този свят. Накара ги да се закълнат на гроба на Саджад, че не е вярно. Пепелявите им, сериозни лица я убедиха, че не лъжат. После Илзе каза:

— Хари вече не е в ЦРУ. Щях да разбера, ако лъже.

Нямаше смисъл да я кара да се заклева пред ничий гроб. Илзе винаги повтаряше, че абсолютната честност е един от даровете на старостта.

— Не си спомням кога за последно ми се е обаждал татко — обади се Ким.

Спомняше си, естествено. Винаги помнеше. Трийсет и първи октомври. Беше в носталгично настроение, припомни й онзи Хелюин, когато се бе маскирала като „Мир на планетата“ — закачи карти на света по дрехите си и нарисува маслинова клонка върху всяка карта. Само дето Хари посочи, че клонките й приличат на емблемата на „Мерцедес“. Смехът му долетя в слушалката, но Ким, вместо да се засмее в отговор, както й се искаше, изтърси: „Като видя снимките, ме нарече «Мерцедеса на планетата». Месеци по-късно. Нямахте те на празника. Както винаги.“ Толкова често покрай баща си сякаш се връщаше в тийнейджърските години — и с възторзите, и с гнева им. И така си подсигури дълго мълчание от негова страна. Въпреки че може би не се обаждаше, защото (противно на казаното току-що, Ким всъщност имаше представа къде са двамата мъже) баща й не искаше да издава къде е, но знаеше, че тя винаги разкрива лъжите му.

— Вчера говорих с Хари — погледна я леко неодобрително Илзе. — Няма да ти навреди, ако му се обаждаш от време на време. Защо винаги чакаш той да си направи труда?

Ким посрещна думите й само с небрежно повдигане на раменете. Илзе се обърна към Хироко:

— И двамата са добре. Не спомена къде са, но не започвай да си въобразяваш, че са в Индия или в Пакистан. Нищо чудно вече да са на път за Маями.

Там се намираще централата на компанията им, но преди няколко седмици съобщиха, че заминават на предколедна околосветска обиколка за срещи с клиенти и сателитните телефони ще са единствената им връзка с дома. Повярва им само Хироко.

Хироко кимна несигурно.

— Опитях се да поговоря със Саджад и да го попитам какво става по границата, но не ми отговаря.

— Трябва ти по-добър медиум. Саджад е мъртъв от двайсет години. О, Хироко, не се предавай на старческото малоумие преди мен. Обеща ми.

„Иска ми се да съм стара — помисли си Ким. — Много стара. Да съм загърбила всички досадни проблеми — кариера, любовници, скърби и разкаяние. Бащи. Майки. Дали има пределна възраст?“

Японката потупа ръката на Илзе.

— Нямам предвид моя Саджад, а племенника му — най-малкия син на Икбал.

— Икбал? А, да! Блудният брат. Виждала съм го — веднъж дойде вкъщи да съобщи на Саджад, че баща им е починал. Беше зима — носеше пищна пелерина. Сигурно десет пъти си ми обяснявала какъв е синът му, но се налага да повториш пак.

Хироко наблюдаваше колко ясно изплуват в съзнанието на приятелката ѝ спомените от далечното минало и се питаше дали и нейната памет ще преживее същото съвършено линейно завръщане, докато накрая забрави всичко след бомбата и само тялото ѝ — чудодейно непокътнато, освен прогорените петна между раменете и кръста — ще свидетелства, че е оцеляла.

Махна нетърпеливо.

— Онзи в армията.

— О, да. Индийската армия?

— Пакистанската, Илзе. Сикандър остана в Индия, не Икбал.

— Е, радвам се, че си тук, а не там.

Хироко не отговори. Днес силно я беше завладяло първоначалното безпокойство, което изпита в този луксозен апартамент — толкова нависоко можеш да си само в планината. Аботабад — планинското селце, напомнимащо Мусури — я бе приютило след смъртта на Саджад. Продаде къщата, напусна училището и прие предложението на пакистанска приятелка — вдовица на японски бизнесмен — да заживее при нея в Аботабад, далеч от хаоса на града, който без Раза и Саджад бе толкова безрадостен, че да остане там, би означавало да се самосъжалява до края на дните си.

В Аботабад откри, че обожава планината и растенията, че ѝ стига да броди часове наред из тихите долини в компанията само на немската овчарка Кюби. Но Индия започна ядрени опити и почти всички заповтаряха, че Пакистан трябва да отвърне със същото, нямало друг избор (единствените изключения бяха един пенсиониран генерал, който живееше в съседство, журналистът, чиито статии редактираше, и жената, която идваше два пъти седмично да чисти и да готви — според нея ненасилието бе единственото разрешение). Хироко се обади на Илзе Вайс в Ню Йорк и ѝ каза, че ще отседне в Маями при Раза и може би ще се отбие при нея. Попътната спирка се проточи три

години — и заради настояването на Илзе да остане при нея, и заради липсата на подобна настойчивост у Раза.

— Раза ми изпрати имейл вчера — рязко каза Хироко. — Не за да събщи къде е. А за да отложи гостуването. Графикът му бил претоварен.

Тя забеляза и задържа съчувствения поглед на Ким. И двете знаеха какво е да си лесно зачертавана точка в претрупаната програма на обичан човек. Макар да не разбираше как с нейното момче стигнаха дотам. Някъде се беше провалила.

— Колко жалко — неубедително констатира Илзе.

— Казах ти вече. Не е необходимо да се преструваш. Знам, че не харесваш сина ми повече от баща му.

— О, май бях малко влюбена в Саджид. Не мислиш ли? Изглеждаше страхотно, а аз съм доста лекомислена.

Хироко се засмя и я хвана за ръката.

— Толкова се радвам, че сме приятелки, Илзе Вайс.

„Наистина искам да съм старица“ — помисли си Ким.

28.

— Кон! Хей, Раза!

Раза-Конрад се обърна рязко към гласа, готов да посрещне предизвикателството. Но видя само усмихнат млад американец, който събираше тен, излегнат върху хотелска хавлия. Напомпаните му мускули разполовяваха само черни шорти, толкова пестеливи, сякаш нарисувани с мастило от либерален цензор. Американецът контрастираше ярко на съдържания Раза, прикрил жилестото си тяло със закопчана догоре риза и панталони.

— Подхвърли ми една бира от хладилната чанта — подвижна американецът, прокара длан по късо подстриганата си коса и избърса потта с хавлията. — Почерпи се и ти.

Раза потърси скрита обида в думите — дали е просто приятелско предложение, или това момче предполага, че само с изрично позволение може да си вземе нещо? Усмивката не слезе от лицето на американеца. Раза вдигна рамене и бръкна в чантата. Пръстите му приветстваха приятната хладина, той извади кубче лед и го плъзна по шията и лицето си. Докато приближи достатъчно до мъжа със слънчевия загар, за да му подхвърли кутията бира, ледът се беше разтопил.

— Догодина по това време тук ще има петзвезден хотел — каза мъжът и махна към кирпичените постройки, заобиколени от високи стени и наблюдателници. Чукна се по челото и продължи: — Имам план. Искаш ли да го чуеш?

Раза поклати глава и закрачи към бронираната машина, с която не можеше да излиза от комплекса без разрешително. Е, и без това нямаше кого да пита — всички преследваха терористи, освен момчето със слънчев загар, чийто навехнат глезен го бе извадил временно от строя, и готвачите, чистачите и прочее представители на Третия свят (група, от която винаги изключваха Раза по силата на заплащането, а не на паспорта). Би предпочел джипа — открит и следователно безинтересен за лошите момчета — но не искаше да взема единственото превозно средство на обслужващия персонал. Въпреки

че не можеше да си представи накъде биха пожелали да отпътуват. „Надалеч е правдоподобна дестинация“ — мислеше си той, прекосявайки прашните афганистански долини с хъмвито.

Така се чувстваше — кога? Преди почти деветнайсет години? — след смъртта на баща си. Искаше просто да е далеч от пространствата, които Саджад Али Ашраф някога бе изпълвал със смях и прегръдки. И когато братовчед му Хюсеин — най-големият син на Икбал — се обади от Дубай да изрази съболезнования и спомена, че ако Раза проявява интерес, в хотела, където работи се открива свободно място, той без никакво колебание прие.

Хироко побесня. Настояваше да се запише в университета. Както мечтаел баща му.

„Трябва да осигурия прехрана на семейството“ — възрази Раза, вживял се в ролята на син, загърбил желанията си в името на дълга.

Не успя да заблуди майка си, но тя разбра, че Раза се стреми да избяга не само от спомена за баща си, но и от нейната скръб, която разгаряше чувството му за вина. Затова не настоя да остане.

„В този момент ли се разминах със съвестта си — питаше се понякога Раза, — или когато поощрих едно момче да замине за лагера, пълен с войнолюбци?“

Смъкна тъмните стъкла на хъмвито — в разрез с правилата на компанията — извади диска с рап от уредбата и го замени с Нурат Фатех Али. „Понякога стените треперят, понякога вратите вибрират...“ Вгледа се в профучаващия край него пейзаж — скали и камъни, слети в неотлично цяло. Нещо метално проблесна откъм чакъла и Раза си представи часовник, продължаващ да отмерва времето върху китка със спрял пулс.

През десетте години в Дубай преди повторната поява на Хари в живота му той издирваше хора от всевъзможни националности и учеше езици с колекционерска страст — бенгалски и тамилски от хотелския персонал, арабски от рецепциониста, суахили от джаз групата в ресторанта, френски от Клаудия — най-дълго задържалата се от многото му любовници, фарси от собствениците на съседен ресторант, руски от проститутките, които държаха апартамента до неговото студио и знаеха, че могат да използват резервния ключ, за да се вмъкнат в леглото му, когато клиентите им си отидат, търсейки утеха в шеги и платонични прегръдки. И още подхвърлени фрази от цялото

земно кълбо. Откри, че колкото повече езици научаваш, толкова повече съвпадения откриваш — „ках-вех“ на арабски, „гехве“ на фарси, „кафе“ на френски, „кофи“ на английски, „кохи“ на японски...

От афганистанците обаче странеше. Да вземе от тях дори една дума му се струваше кощунствена кражба.

Вдигна тъмното стъкло и пейзажът доби милостиво нереален облик. Скри се ярката синева на небето, напомнила му колко прав е бил Абдула — зимното афганистанско небе наистина надхвърля въображението на едно момче от Карачи.

Часове по-късно Раза скочи от бронираната машина и примигна, за да привикнат очите му със светлината. Намираще се в просторен пролом в каменните планини, извикали някога във въображението му митични създания. Сега обаче не ехо от изстрели пълнеше тишината, а звуци от трескава дейност — продавачи на чай, таксита, магарешки каруци с купища стока, момчета, предлагащи бутилки минерална вода и евтини слънчеви очила. Раза забеляза как един микробус стовари група мъже, които повървяха двайсетина крачки, качиха се в друг и потеглиха пак. Някъде в това пространство от двайсет стъпки Афганистан се превръщаше в Пакистан. Пакистанските войници от отсрещната страна на ивицата сякаш не се интересуваха особено от документите на пресичащите границата патханци, но когато Раза приближи, единият вдигна ръка и почти я опря в лицето му.

— Пускате значи афганистанците без проблем, но не позволявате на пакистанец да се върне у дома — каза Раза на урду. — В странен свят живеем. Хайде, предай на капитан Ашраф, че брат му е тук.

Раза се върна назад, клекна и започна да пие чай, чувствайки се леко абсурдно, че е единственият цивилен в панталони вместо в шалвари. След няколко минути забеляза капитан Ашраф — най-малкия, поне засега, от синовете на Икбал. Докато го наблюдаваше как крачи напред, размахвайки пръчка из въздуха, си мислеше дали Хюсеин в Дубай наистина смята, че си е струвало всичките тези години из хотелските кухни, за да получи Саджад образованието, от което останалите му братя бяха лишени, и възможностите, за които можеха само да мечтаят, докато баща им пилее семейното състояние по жени и хазарт.

Раза пристъпи напред да посрещне братовчед си, но се закова на място, когато и той спря. Раза беше по-голям почти с десет години и

по-малкият трябваше да дойде до него. Братовчед му се усмихна.

— Ако доближа аз, пакистанската армия ще нахлуе в Афганистан.

Раза извъртя очи и тръгна напред.

— Добре дошъл у дома! — прегърна го механично Саджад. — Изглеждаш добре. Явно американските военни те гледат.

— Не работя за... — Той замълча и само повдигнатите му рамене довършиха изречението. Границата между службата в американската армия и работата в частна военна компания беше толкова тънка, че би било нелепо да се опитва да я очертае.

— Как вървят твоите дела? Как е Хюсеин? Другите?

— Добре са, всички са добре. Хюсеин и Алтамаш разширяват бизнеса си — следващия месец ще отворят трети супермаркет.

Раза се усмихна. Обстоятелствата в Дубай го бяха отдалечили от Хюсеин и от другия му братовчед — Алтамаш от Делхи, понеже талантът му за езици и нетипичните за пакистанец черти го изстреляха бързо от кухнята, където работеха роднините му (толкова по въпроса за бляскавия живот на Хюсеин сред пясъчните дюни), към рецепцията на петзвезден хотел. Чувството му за вина обаче го напусна, когато с бонуса от „Аркрайт и Глен“ им помогна да платят първоначалната вноска за първия си малък магазин.

— Наскоро изпратих децата и жена си при тях в Дубай — продължи Саджад. — Най-безопасният вариант с оглед на тукашните събития. Проклети индийци! Никога не пропускат възможност. Е, нека опитат да ни налетят.

— Какво ще стане, ако опитат? — присмя се Раза. — Ще ги сплашиш с дългата си пръчка?

Братовчед му се намръщи — по лицето му се изписа изражението на изтърсака в семейството, когато всички дразнят и обиждат.

— Имаме и по-добри оръжия от пръчките, братко Раза.

— Ядрени? — с равен тон вметна той. — Майка ми се опасява точно от това. Казах й, че никой не е толкова луд.

— Проблемът е, че Индия е много голяма — угрижено отвърна Саджад. — Как да унищожим ядрените им реактори на юг, на изток? Ще свалят самолетите ни, преди да стигнат дотам. Нашите ракети са с по-малък обseg. От друга страна, Индия лесно може да обезвреди

ракетите ни. И тогава оставаме с ядрени оръжия, които няма как да придвижим.

„Придвижим“. Колко учтиво!

— Тогава какво?

— Изходът е само един. Започне ли война, да изстреляме ракетите, преди индийските копелета да ги унищожат. Най-големите ракети. Право в пастта на правителството им в Делхи. Да предизвикаме такъв хаос, че да ги обърнем в бягство и повече да не си и помислят да ни нападат.

— Дили?

— Да. Дили.

Земята под краката на Раза се разлюля. За миг му се стори, че Саджад Али Ашраф ще се вдигне от гроба и ще издърпа при себе си мъжа с неговото име. Оказа се обаче, че по стръмната планинска просека ръмжи двигателят на микробус. Осъзнал абсурдната ситуация, Раза гръмко се засмя.

— Споделяш тази класифицирана стратегическа информация с човек, който работи за американските военни!

— Ти си ми братовчед — отвърна обидено Саджад. — Какво? Защо се смееш?

— Разсмива ме тактиката ви. Нашата тактика. Ние сме безумни от вас. При най-малката провокация ще натиснем бутона, затова не ни провокирайте. — После продължи на английски: — Ама че лудост! Надяваш се да предам чрез Пентагона тази информация на индийците?

— Не знам за какво говориш — заяви братовчед му. — И ако не спреш да се заяждаш, няма да ти дам сведенията, които поиска. Доста се измъчих да ги събера.

Раза протегна ръка и го хвана за лакътя.

— Съжалявам. Кажи ми, моля те. Какво откри?

Името и телефонният номер на мъж в Кабул — това бе всичко, с което Саджад разполагаше. През 1983 този човек бил командир на лагера, където Раза прекара един ужасен следобед.

— Успях да го откроя, понеже в Бюрото по вътрешно разузнаване е запазен доклад за някой си Раза Али Ашраф от Карачи, когото американците изпратили в лагера — каза Саджад, а в гласа му издайнически се прокрадна завист за нечуваното приключение на

младия Раза. — Но не бих залагал много надежди на човека от Кабул. Дори да си спомни приятеля ти Абдула, какъв е шансът той да е жив, Раза, братко?

„И дори да е жив, какво от това?“ — мислеше Раза по обратния път. Ами ако е станал един от онези мъже с черни тюрбани, които забраняват всичко радостно, взривяват ликовете на древните пророци по планинските скатове. Още помнеше как Абдула заклея скалните рисунки край пътя за Пешавар като творение на неверници. А жените? На четиринайсет Абдула вече знаеше точно какво е мястото на жената в света, а синът на Хироко не проумяваше идеите му. Тогава, честно казано, не им отдаваше особено значение, но сега, през двете седмици в Афганистан, се нагледа до болка на забулени жени, които крачеха като вдигнали се от гроба мъртъвци. В Маями и Дубай именно жените вдъхваха живот на безличното му съществуване. В плътската любов — тази неразделна смесица от близост и мимолетност, свършено подходяща на темперамента му — откри най-уютното убежище. Влюбваше се — за кратко, но силно — във всички жени, които го допускаха до леглото си, неосъзнал, че истински обича образа, отразен в очите им — версията на Раза, съставена от ведростта на баща му и дързостта на майка му.

По залез стигна до една джамия и небесносинята прелест на купола ѝ го накара да излезе от колата и да се просне на земята, когато призивът на мюезина се понесе из долината. Гласът му потъна в бръмченето на хеликоптера, снишил се да провери спрялото хъмви. Раза скочи, махна на пилота и влезе в джипа точно когато група мъже излязоха от джамията да видят какво става.

— Съжалявам за безпокойството — викна им на пащу през прозореца, но те само изгледаха обвинително американското возило и мъжа, чиито черти напомняха недружелюбен към пащуните етнос. Един свали автомата „Калашников“ от гърба си — Раза си спомни как Абдула отметна като магьосник платнището, за да разкрие лъскавото оръжие отдолу, — а друг каза:

— Махай се оттук!

„За последен път се качвам в този звяр“ — зарече се Раза, когато пристигна в лагера, отхвърляйки с небрежно махване предупрежденията на дежурния от Шри Ланка, забелязал яростта на Хари при вида на липсващото хъмви.

— Кой дойде с хеликоптера?

— Американец — вдигна рамене мъжът, сякаш се подразбира, че всички останали щяха да предпочетат шосето.

29.

— Разказвала ли съм ти как пристигнах в Ню Йорк, решена да захвърля оковите и задръжките на госпожа Бъртън. Зарекох се нищо в живота на братовчеда Уили да не ме шокира, макар в писмата си да ме предупреждаваше, че социалният му кръг е коренно различен от този, с който съм свикнала?

Илзе се изтегна удобно сред възглавничките на дивана, притиснала едната към корема си. Толкова дълги нощи в Делхи започваха така — тя в същата поза на кушетката в дневната, Хироко седнала на фотьойла до нея отпива от чашата с жасминов чай, а разговорът се лее свободно като река. И тогава Хироко се преструваше, че за пръв път чува познати вече истории, понеже се наслаждаваше на артистизма, с който Илзе разказваше любимите си анекдоти.

— Та на втория ден в Ню Йорк влязох в кухнята на Уили посред нощ да си наля вода и ги сварих с онзи красив младеж — гол! — да правят нещо, което не бях виждала дотогава. Дори на снимка! Така се парализирах, че не успях да овладея краката си, извиних се, заобиколих ги и отидох до хладилника. Горкичкият Уили едва не припадна от смущение, а на сутринта младият хубавец си хвана автобуса за Айова и така и не се завърна.

— Нищо чудно, че започнаха да спират писмата ти точно по онова време — засмя се Хироко. — Ако си ми разказвала подобни случки, цензорите сигурно са ги слагали в рамка над бюрата си!

— Ах, толкова се нуждаех от тази свобода! — възкликна приятелката ѝ. — Ню Йорк след войната. Най-вълшебната лудост! Как мечтаех да сме заедно!

— Бях там, където исках да бъда — тихо отрони Хироко.

Илзе протегна ръка и улови китката ѝ.

— Знам. Аз мечтаех заради себе си, не заради теб. — Помълча и добави: — Е, добре. Може би малко и заради теб. Открай време държа твърде много на материалните удобства. Не притежавам стоическия ти японски дух.

— Говориш глупости! — срязва я Хироко и рязко, и нежно.

Хлопването на входната врата и гласът на Ким прогониха бездънното спокойствие в стаята.

— Илзе! Чувала ли си се с татко! Не мога да се свържа с него!

— Какво има, Ким?

Баба ѝ се опита да се изправи, но тялото ѝ бе потънало сред възглавниците и успя само да надигне глава, но и тя се отпусна назад, съпроводена от възглас на досада.

— Не чу ли новината? В самолета някакъв мъж се опитал да взриви бомба, скрита в обувката му. Самолета за Маями! И не мога да се свържа с татко.

Тя помогна на Илзе да се изправи и реши, че старческата сенилност най-сетне е надвила баба ѝ, понеже Илзе само я потупа по бузата, сякаш успокоява изгубило играчката си дете.

— Всеки ден до Маями има стотици полети, а баща ти почти никога не е на борда.

— И всички пътници са добре — додаде Хироко. — Освен онзи глупак. Дали е свалил обувката, преди да се пробва да я запали? По новините не казаха нищо по този въпрос.

Ким изгледа Илзе, после Хироко. Как беше възможно да са толкова нехайни?

— Станало е в самолет. Поредният самоубийствен атентат.

— Ела тук — придърпа я Илзе на дивана до себе си и я прегъна през рамо. — Престани! Престани да си представяш какво ще се случи, ако в самолет избухне бомба?

Внучката ѝ затвори очи.

— Не се опитвам да си представя, бабо. Образите изплуват сами.

Стана инженер-проектант, защото открай време се стремеше да узнае как да предпазва нещата да не рухнат, да не се разпаднат. Едва през последните месеци разбра колко много има още да учи за разпадането, за рухването, за да успява да ги предотврати.

— Да пробваме да се обадим на баща ти — каза Илзе и набра сателитния номер на Хари. Той отговори почти на мига.

— Да си се навъртал край горящи самолети напоследък? — попита го майка му.

— Какво? — изкрещя Хари, за да надвика шума, най-вероятно от хеликоптер. — Имаш предвид онзи с обувката ли? Не, разбира се.

Затова ли е звъняла Ким? Тъкмо си погледнах телефона и видях, че ме е търсила три пъти.

Илзе подаде телефона на Ким, която извика в слушалката:

— Когато видиш три пропуснати обаждания, не е ли редно да провериш какво става?

— Тъкмо се канех!

„Започна се“ — помисли си Илзе и погледна с отчаяние Хироко, която каза само:

— Поздрави на него и на Раза.

После се запъти към кухнята да приготви чай с мед и лимон за Ким.

— Мразя да се чувствам така! — възкликна Ким, когато остави слушалката.

Отпусна глава върху рамото на Илзе, ала внимателно, защото знаеше колко крехки са костите на старицата.

— Напомни ми за единайсети септември, когато часове наред нямах връзка с теб!

— Минути, не часове... — поправи я Илзе. — Гледай, кожата ти е толкова млада в сравнение с моята. Все едно сме от различни породи.

Тя потупа нежно Ким по главата.

— Искам светът да е като преди.

Илзе не отговори, само продължи да я гали. Само с баба ѝ беше възможно това усещане — сякаш потъва в безкрайно спокойствие. Баща ѝ би я засипал с политически анализи в стил ЦРУ за променящите се геополитически тенденции. А майка ѝ с нейната елементарна психология би заобяснявала: „Е, Ким, скъпа, знаеш, че те преследва потиснатото чувство за загуба и уязвимост заради развода ни с баща ти. Избра тази професия, за да компенсираш въображаемата си неспособност да запазиш брака ни. Винаги, щом нещо е на път да рухне, те обзема познатото усещане за личен провал, което си изпитала, когато бракът ни се разпадна.“ Майка ѝ по правило поставяше акцента върху думата „разпадна“, сякаш тя необоримо потвърждаваше мнението ѝ, че увлечението на Ким по инженерството всъщност изцяло произтича от нея.

— Надживях Хитлер, Сталин, Студената война, Британската империя, сегрегацията, Апартейда и още бог знае какво. Светът ще надживее и това, ти също. Но вероятно няма да е зле да си починеш.

При последното изречение Илзе стисна здраво ръката на младата жена.

Ким беше обяснила, че идва в Ню Йорк само за уреждане на прехвърлянето ѝ и после ще се отдаде на отдих до края на коледните празници, но всъщност веднага започна работа по проект в околностите на града.

Ким измърмори уклончиво.

— Не знам как изобщо не съм се тревожила за татко, докато беше в ЦРУ. Но сега...

Млъкна, защото Илзе я ощипа и кимна с глава към кухнята, където гласовете им се чуваха ясно. Без никакво предварително обсъждане двете бяха сключили негласен договор да поддържат за пред Хироко илюзията, че Раза и Хари работят в административната сфера на охраната.

Ким сниши глас и продължи:

— Всичко ме плаши, всичко. Измъчват ме догадки къде е, какво прави. Страхувам се през цялото време. И ненавиждам това чувство. Сигурно съм просто нетърпима.

— Напоследък говориш все за едно и също — призна баба ѝ. — Понякога ми се иска да съм била в Лондон по време на войната, за да те поразея с истории за Блиц Крига.

— О, не съжалявай! Нямахте да проработи.

Ким я целуна звучно по бузата.

— Но за почивката съм категорична — до този сериозен тон Илзе прибягваше само когато бе наистина загрижена за нея.

— Знам. Но точно сега имам нужда пет дни в седмицата да съм на място, където държа нещата под контрол.

Илзе познаваше внучката си по-добре, отколкото я познаваха родителите ѝ, и отдавна бе прозряла, че именно нуждата да владее ситуацията, а не проваленият брак на майка ѝ и баща ѝ (на четиригодишна възраст!), я бе привлякла към инженерството. Още помнеше изражението на диво — почти предизвикателно ликуване — в деня, когато Ким се прибра от университета за зимната ваканция и обяви: „Научих се да правя устойчиви на земетресения сгради!“ Устойчиви на земетресения! Сякаш някой би съумял да устои, ако под нозете му зейне бездна.

Бедният Гари! Илзе неочаквано изпита съчувствие към мъжа, когото иначе не смяташе за достатъчно добър за внучката си. На първо място Ким го бе избрала, понеже нямаше никаква опасност да я изкара от равновесие. Напатила се беше покрай баща си — открай време се мъчеше да запазва хладнокръвие и при отсъствията, и при появите му, и се ядосваше, че изпитва всичко друго, но не и безразличие. И естествено, Ким винаги щеше да скъсва с всички като Гари, защото страстната ѝ природа не би ѝ позволила да е с някого, когото приема напълно равнодушно. „Един ден, един ден — мислеше си Илзе — ще се появи някой и ще я разтърси до дъно. И това ще бъде или най-хубавото, или най-злощастното събитие в живота ѝ.“

— За какво си говорехте с Хироко, преди да влетя като банши?

Ким изрита ботите и се излегна на дивана, успокоена, че Хари е добре.

— Историята за Уили в кухнята — засмя се Илзе.

— Ако има рай, чичо Уили сигурно те гледа оттам — поклати укорително глава Ким, макар баба ѝ да знаеше, че ѝ допадат циничните ѝ разкази.

— Глупости! Ако има рай, Уили прави същото, което правеше тогава в кухнята. Иначе няма да е рай. Не и за Уили — засия Илзе. — Представи си онези самоубийци-бомбаджии да отидат в рая на Уили. Представи си как само ще зяпнат!

— Бабо, не е смешно.

— Забавно е! Нали, Хироко?

Хироко влезе в стаята и подаде на Ким чаша, от която се издигаше гореща пара.

— Когато се запознахме, беше много възпитана — вметна Хироко. — Честна дума.

Илзе се засмя звънливо със смеха на жена, съзнаваща какъв късмет е извадила да заживее втори живот.

Този смях си припомни Хироко няколко дни по-късно, когато Ким се бе върнала в Сиатъл да опакова и донесе багажа си в Ню Йорк, а Илзе не отговори, докато блъскаше силно по вратата на стаята ѝ и я питаше докога смята да се излежава. Спомни си смеха дори преди да отвори вратата и да види потвърждението на онова, което вече бе разбрала, че се е случило.

Отметна косата от спокойното лице на старата си приятелка и си помисли, че смъртта може да дойде и така... Не само люспи, сенки и огнестрелни рани. В края е възможен и покой.

Вдигна телефона от нощната масичка до Илзе и набра сателитния номер на Раза. Първоначалната му разсеяност се превърна в загриженост, когато долови тона ѝ:

— Раза чан, днес трябва да бъдеш опора на Хари. Илзе почина в съня си.

Когато го увери, че няма да изгуби присъствие на духа и не е необходимо да праща някого да я успокоява, тя остави слушалката и постоя още няколко минути до Илзе, плачейки от мъка, но не от отчаяние.

После пое дълбоко дъх, помоли духа на Илзе да ѝ даде сили да направи непосилното и се обади на Ким да ѝ съобщи, че баба ѝ си е отишла.

30.

Хари Бъртън крачеше в ясното зимно утро. Умората от дългия полет и скръбта изкривяваха странно възприятията му. Очакваше Ню Йорк да е същият като в края на септември, когато го видя за последно — пожарища и печал в центъра, чувство за вина, витаещо из непокътнатите квартали. Вместо това обаче го стъписа разрывът между оптимистичната природа на града и настойчивостта на трагедията, която напомняше за себе си упорито като изгубен любим.

Искаше да я е преодолял, своята скръб — непоносима, всепроникваща. Призракът ѝ витаеше из всяко кътче на Сохо. Дали и Ким го усещаше? Погледна към дъщеря си, която лесно следваше ритъма на широките му крачки, а целият ѝ външен вид сигнализираше предупреждение — маскировъчни панталони, обувки с дебели подметки, полуразкопчано военно яке над черната тениска, наскоро подстригана коса с цвят на мед и тук-там петна черна боя, напомнящи гепардова окраска.

— Едно пени, ако споделиш мислите си, пантерке — каза той и сбърчи чело, усетил пълната си неспособност да избяга от клишетата.

— Преместих се в Ню Йорк и заради баба — погледна тя към него. — Не знаеше, че ще живея тук, нали?

— Не. Но е страхотно. Винаги съм си представял, че си тук. Сиатъл е друго нещо. Планини, гръндж, безкрайно висене в кафенетата! Не, не е в стила на дъщеря ми. Знаех си, че флиртът със Сиатъл ще е от краткотрайните.

— Е, ти си по-наясно с мимолетните флиртове, татко — ухили се тя и го хвана под ръка.

Изненадан, но и очарован, той притисна ръката ѝ и се замисли какво се очаква да каже един баща в такъв момент. Очите на дъщеря му още бяха зачервени от плач — също както и вчера следобед, когато пристигна да погребее Илзе.

— Скъпа, тя умря, както би искала. В съня си, спокойна, след весела вечеря с приятелката си, както ми разказа Хироко. Трябва да се радваме.

— Това не помага. Липсва ми ужасно. — Ким облегна глава на бащиното рамо.

Повървяха така известно време, макар че сигурно отстрани изглеждаха странно. В следколедното униние тълпите в Сохо бяха пооредели, за което Хари изпитваше единствено благодарност. През последните седмици бе обикалял само из тесни планински проломи и тялото му все още по инерция дебнеше за опасност. Зигзаговидните противопожарни изходи на сградите му изглеждаха като изкривени гръбначни стълбове, а от отсрещната страна на улицата прозорците отразяваха слънчевите лъчи като цеви на автомати.

— А другата причина да дойдеш в Ню Йорк? — попита той.

— Това. — Ким махна с ръка към флаговете, провесени от всяка сграда, и после към празния хоризонт. — Проблемът е, че в гилдията узнахме веднага, татко. Пуснахме телевизорите, видяхме пламъците и разбрахме, че сградата ще рухне. Останалите живяха още няколко минути в неведение, ала ние, Касандрите, още при първите кадри прозряхме, че няма шанс. Ще падне. После втората. От този момент исках само едно — да се върна тук. — Тя се огледа яростно и добави: — Ще продължим да строим.

„Касандрите!“, повтори наум Хари. Понеже са предвидили трагедията час преди да се случи! Само час.

— Ако спрете, значи терористите са удържали победа — каза той и усети как ръката ѝ се измъква от неговата.

— Изтъркано ти звучи, така ли? Смърт и унищожение. Добре за бизнеса и нищо изненадващо.

Ким коленичи край един стълб и зарови длан в дебелината козина на завързаното за него коли, ядосана, че толкова болезнено се е надявала да я разбере. Студът от тротоара се просмукваше през панталоните ѝ.

Хари протегна ръка и колито, приело вниманието на Ким с изражение на аристократ, получаващ полагащото му се по право, зарови нос в дланта му.

„Предател!“ — помисли си Ким.

— Нищо изненадващо, да — каза баща ѝ.

Вярно беше. Единайсети септември никак не го изненада; всъщност още през 1955 година предположи, че бомбените взривове в Оклахома са свързани с ислямския джихад. Но сега го поразя

собствената му реакция — дълбочината на обзелия го гняв, желанието целият свят да спре, за да оплаче като него града, осиновил го на дванайсет. Беше в Демократична република Конго и инспектираше системата за сигурност, която „Аркрайт и Глен“ осигуряваха на белгийска компания за износ на диаманти. Ясно съзнаваше колко хиперболизирани са чувствата му на фона на загиналите тук хора във война, която сякаш имаше затишия, но не и край. На дванайсети септември седна, въоръжен с калкулатор, и изчисли, че това се равнява на две хиляди жертви дневно за три години. Но така и не успя да свърже цифрите с емоциите си.

— И е добре за бизнеса несъмнено.

— Е, поне си честен — констатира Ким, изправи се и заизтупва пресилено енергично праха от панталоните си.

— Това е само част от историята. Ние винаги чуваме само част от историите си, пантерке.

— Ние? — Тя го изгледа и поклати глава. — Ти си този, който винаги си тръгва.

— Сега съм тук.

— И колко ще останеш?

Той извърна очи.

— Така си и мислех.

Въпреки разочарованието гласът ѝ прозвуча тържествуващо, задето е излязла права.

— Ким, ние с теб скоро ще прекарваме много време заедно. Повече, отколкото би желала. Приеми го като заплаха или обещание.

— Разбира се — скептично отвърна тя. — Когато се пребориш с поредната абстракция... или с всемогъщия ужас и повсеместната бедност?

Хари се засмя.

— Баща ти остарява. През юни навършвам шейсет и пет. Време за пенсиониране, скъпа.

— Никога няма да се пенсионираш — изсумтя Ким.

— Е, добре де — призна той. — Но ще си взема дълга отпуска. Какво ще кажеш да отидем заедно в Делхи? Ще ти покажа моето детство.

Старо обещание, но тя отново се поддаде на изкушението. Ето защо усмивката на Хари Бъртън беше толкова неустойима — когато

казва нещо, го мисли. В момента.

Запътиха се нататък и дочуха гърлен звук — Ким се обърна и видя как колито изпъва докрай каишката, вперило очи в Хари. „Покъртително!“ — рече си иронично Ким, но позволи на баща си да сложи ръката ѝ отново под неговата.

— Мама ти изпраща съболезнования — каза тя. — Предложи да дойде, но не съм убедена, че мога да се справя и с двама ви едновременно.

Смехът на Хари прозвуча като искрено признание за истината, скрита в небрежно подметнатата реплика.

— Как е тя? Все така прикрива разбитото от мен сърце зад маската на неопетнено щастие с еди-кого си?

— Да, татко, още е щастливо омъжена. Но се притеснява много за мен. Смята трите ми месеца самота за истинско проклятие. Като се чухме последния път, ме предупреди да не казвам на мъжете какво работя. Инженерството явно звучи твърде мъжкарско. И плаши момчетата. Май се опитва да намекне, че ме вземат за лесбийка.

— Ти си си ти. И ако момчетата си мислят, че това те поставя извън рамките им, вероятно са прави!

Ким знаеше, че не се опитва да я печели с евтини комплименти. Каквито и недостатъци да имаше Хари като родител, той никога не бе оставял и капчица съмнение, че дъщеря му е най-доброто нещо, което е сътворил в живота си. Тя го улови за ръката като някога, когато бе достатъчно малка да се преструва, че не може да пресича улиците сама.

Надолу по улицата жена в елегантно бежово палто и кокетно наклонена барета се взираше напрегнато в някаква витрина.

— Какво ли гледа? — прошепна Хари, а тя се засмя, пусна го и се втурна към Хироко.

В центъра на витрината стоеше манекен в тесни кожени панталони, а под кръста му изпъкваше невероятна издуптина. Ким прегърна Хироко през раменете и двете застанаха така — полузасмени, полуразплакани — спомняйки си как Илзе спря тук на деветдесетия си рожден ден и заяви: „Чудя се какво ще ми донесе следващото десетилетие. Осемдесетте определено ме изненадаха — виаграта, разбира се. Всичките ми стари любовници изпълзяха от ковчезите.“

Хари прочисти неуверено гърло зад жените и Ким намигна на Хироко:

— Не е готов да чуе тази история.

Японката се вдигна на пръсти, доколкото ѝ позволяваха равните обувки, и целуна Хари по бузата. Отбеляза изчервяването, свидетелстващо колко редки са жестовете на привързаност в живота му.

— Ела в Китай с мен — предложи тя и го хвана под ръка.

Ким видя как Хари нагажда внимателно стъпките си, без никакъв издайнически знак, че Хироко се движи прекалено бавно, и разбра, че ще отидат в Делхи. Хари, Хироко и тя. И Раза.

Не беше срещала Раза-Конрад Ашраф. Светкавичните му посещения никога не съвпадаха с нейните почести гостувания в Ню Йорк. Ликът му обаче стоеше в рамка върху полицата на камината в апартамента на Мърсър Стрийт и той присъстваше във всяко трето изречение, произнесено от Хироко и Хари — нищо чудно тогава, че се мяркаше в сънищата ѝ. В най-необичайни ситуации, но появата му никога не беше изненада.

Представи си как ако се запознаят, помежду им веднага ще започнат да прехвърчат искри. Раза очевидно беше поредната версия на Хари. Каква ли взривоопасна смес ще произведат характерите им? Усмихна се при тази мисъл, влачейки се след Хироко и Хари към Чайнатаун. Съзнанието ѝ вече се рееше из Делхи.

Хари беше доволен, че дъщеря му е достатъчно далеч и няма да усети рязкото ѝ неодобрение, когато каза твърдо на Хироко: „Разбира се, че Раза не е нито в Индия, нито в Пакистан. Нали дадох дума да го пазя?“ Беше обещавал какво ли не, но обета пред Хироко се стремеше да спазва. Стараеше се Раза да остава в стерилния свят на централния офис на „Аркайт и Глен“ в Маями и да превежда разговори с клиенти, договори, имейли и записи. Случаят „Афганистан“ обаче бе различен — първият договор на компанията с американската армия, възможност, която замая главите на акционерите с краткосрочни и дългосрочни перспективи. А Раза-Конрад Ашраф — гениалният полиглот, минавал навремето за афганистанец, бе твърде ценен кадър и се налагаше да го включат.

Хироко се колебаеше как да повдигне следващия въпрос. Той засягаше тема, която не бяха обсъждали, откакто стояха пред тялото на

Саджад. За да поразмисли как да я подхване, тя забави крачка и се загледа в избелял постер, залепен върху плътно изрисуваната с графити стена на висока сграда. Под снимка на млад мъж стояха думите: „В неизвестност от 11/9. Ако имате информация за Луис Ривера, моля позвънете на...“

Хироко си спомни гарата в Нагасаки в деня, когато Йоши я отведе в Токио. Стените бяха покрити с молби за сведения за изчезнали хора. Приблужи, за да разгледа грейналата по лицето на Луис Ривера оптимистична усмивка. В такива моменти се укоряваше, задето с хората от този град живеят в съвършено различни истории.

— Сигурно още имаш приятели в ЦРУ?

Думите сякаш се изтъркаляха сами от устата ѝ.

— Всички гледат да спазват дистанция, Хироко — отвърна той, разбрал накъде води въпросът ѝ.

Отговорът му прозвуча по-убедително, отколкото уверенията, че няма да избухне ядрена война. Потупа го по ръката и извърна очи от Луис Ривера. Застаналата до нея Ким обаче не откъсваше поглед от снимката.

Когато се вляха в навалищата по улиците на Чайнатаун — блъсканицата и хаоса, на чийто фон „атмосферата“ в другите части на Манхатън изглеждаше чиста проба позъорство — Хироко си припомни колко се развълнува първия път, когато дойде тук и откри купища зеленчуци, които не бе виждала, откакто напусна Нагасаки. Все още си спомняше китайските названия, които майка ѝ използваше, когато пазаруваше в Китайския квартал. Спомняше си и измислените от Конрад Вайс имена на непознатите зеленчуци — бок чой беше „обветрено зеле“, лотосовите корени — „фосилизирани цветя“, а джинджифилът, от който Саджад поглъщаше несметни количества — „буца пръст“.

Хари спря край един мъж, който влачеше три мъртви риби по тротоара, докато множеството около него жестикулираше и крещеше. Дали прави фокуси, или са сключили облог? Хари се заинати да разгадае ставащото. Хироко използва възможността да разгледа кашоните с плодове и зеленчуци пред тясно магазинче. Посочи зеленикавожълтите сфери в единия и от устните ѝ се изплъзна „хун-сао“ — дума, неизричана откакто напусна Нагасаки. На урду беше *бейр*. Нямаше представа как е на английски.

Нагасаки. Широко докосна гърба си.

— Това *бейр* ли е? — попита Хари.

Тя се усмихна — кръвта на Конрад Вайс си казваше думата. Години наред след смъртта на Саджад Хари бе изчезнал от живота ѝ, но в началото на деветдесетте се появи в къщата в Аботабад и каза, че напуснал предишната си работа (дори тогава не спомена бившите си работодатели) и се прехвърлил в сферата на частния бизнес — лустросан телохранител, нищо повече, но им трябвали преводачи, та се питал дали Раза би желал да му стане колега. Нито за миг не се поколеба дали да му прости, задето ги излъга — Хари беше от фамилия Вайс и предлагаше на сина ѝ възможност за бягство от бездушната дубайска бездна. „И, разбира се — добави Хари, — Раза ще стои далеч от куршумите.“

След няколко минути Ким, Широко и Хари седяха на пейка в Кълъмбъс Парк. Ким колебливо държеше плода с неприятен аромат, от който Широко и баща ѝ отхапваха с носталгични изражения.

— Щом ще се местиш в Ню Йорк, трябва да се установиш някъде тук — констатира Хари.

— Тук? Защо?

Ким се озърна наоколо, опитвайки се да разгадае кое в този квартал кара баща ѝ да си я представя като негова обитателка. Сбръчканите близнаци с бейзболни шапки, които играеха китайски шах на отсрещната пейка? Жените, загръщащи реверите на палтата си, когато се навеждат над фигурите за маджонг? Слепецът, който галеше с бавни и широки жестове въздуха между него и ококорената жена, от чието гърло излизаха пронизителни, скръбни тонове, акомпанирани от жаловити звуци на струнен инструмент?

— Просто така.

Обяснеше ли ѝ, че ако ударят отново Америка, едва ли ще посегнат на Чайнатаун, тя щеше да се подиграе на професионалната му параноя. Но Ким го погледна и обърканото ѝ изражение отстъпи пред разбирането. Разбра. С лека усмивка показа, че оценява загрижеността му. После му кимна.

Кимването го притесни. Ким не познаваше достатъчно страха. Как тогава разгада мислите му? Той си спомни как по-рано дъщеря му застина, когато видя някакъв мъж, наведен над обувките си. Хари се засмя и каза: „Завързва си връзките, Ким, не детонира бомба“, но сега

не му се видя смешно. В афганистанските долини страхът бе необходимост — беше обучен как да го използва. Но какво знаеше дъщеря му за света, в който страхът те следва по петите? Оръжията в ръцете на непосветените — ето какво го тревожеше, откакто пристигна в Ню Йорк.

— Предложих на Хироко да останем заедно в апартамента на баба, докато реша къде искам да живея — каза Ким.

Отхапа от жълто-зеленикавия плод и се постара да се престори, че горчивият вкус ѝ харесва.

— И двете смятаме, че трябва да се грижим една за друга — уточни Хироко.

Погледна към преполовения плод в ръката на Ким и добави:

— Не е узрял. Сигурно е ужасен на вкус. Защо го ядеш?

Младата жена го изплю в салфетката, която Хироко ѝ подаде.

— Не исках да те обидя. Но наистина е отвратителен.

— О, скъпа — въздъхна японката, — съжителството ни ще е кошмарно, ако се придържаш стриктно към културната толерантност.

— Само смахнат би харесал този жалък миризливец — обади се Ким.

— Отлично! — усмихна се Хироко. — Благодаря. А ти трябва да разнообразиш гардероба си. Колко черни тениски имаш?

Хари ги наблюдаваше доволно. Каквото и да се случваше по широкия свят, поне семейства Вайс-Бъртън и Танак-Ашраф бяха открили общи пространства, а заплетената споделена история само задълбочаваше приятелството им.

31.

В зеления свят Хари Бъртън стъпи върху тъмна купчина. Тя се разтвори и разкри фосфоресцираща зеленина. Той свали очилата за нощно виждане и посочи тлеещите въглени, докато очите му се нагаждаха към пещерния мрак.

— Някой е бил тук. Неотдавна.

Прокара пръсти по стените на пещерата, усети вдлъбнатина под саждите. Ръката му проследи очертанията на сокол.

— Араби? — попита бившият му колега Стив, който отдавна се бе преместил в паравоенната структура на ЦРУ. Стив имаше предвид „Ал-Кайда“.

— Изображението не отговаря на тяхната вяра — вдигна рамене Хари.

— Да, но с масовите убийства нямат проблем — Стив махна изморено с ръка към служителя на „Аркрайт и Глен“, който влезе от другата зала. — Кажи на момчетата, че се връщаме. Не открихме нищо. Пак.

— Все едно надушват, че идваме — подхвърли мъжът, преди да се запъти обратно.

Хари се съмняваше, че тук е имало някой, когото си е струвало да търсят. Ако той самият беше афганистанец, би палил и гасял огньовете във всяка пещера наоколо, за да получи възнаграждението за предоставената информация. Та нали американците се държаха, сякаш притежават гора с никнещи по клоните пачки? Хари плю на ръкава си и избърса рисунката. Изящно изображение — птицата бе изправена гордо, разперила величествено хищни нокти. Откога ли бе скрита в пещерната плесен, откога ли слушаше бумтежа на битките и тишината след тях? Нарисувал я бе навярно някой арабски муджахидин през осемдесетте.

Открай време не му харесваше идеята във войната на Афганистан срещу Съветите да се включват „чуждестранни бойци“. Не защото (както с готовност признаваше) бе предвидил как ще се стекат обстоятелствата през следващите двадесет години. Просто

повеите на някогашния му идеализъм съзираха благородство в борбата на афганистанския народ да отвоюва страната си от една суперсила, каквото мъжете, дошли да убиват неверниците, според него не притежаваха. Изглеждаше някак твърде средновековно.

Хари излезе от пещерата и пристъпи към ръба на билото. Извади бинокъла от раницата и огледа скатовете отвъд пресъхналото корито на реката и голите дерета. В долините на Гомал небето и земята обитаваха различни векове — горе се въртяха перките на хеликоптер, долу се виждаха руините на рухнало укрепление и кирпичени къщи. След две десетилетия война тук бяха останали само диви храсти и малцина планинци.

— Обезлюдяваме земята и наричаме пустошта мир — каза той не за пръв път, остави автомата и тежко седна до него, облягайки гръб на острия камък.

Останалите от екипа — до един по-млади и по-силни от него — вече вървяха надолу и пееха съчинена от тях самите песен, която римуваше „Аркрайт и Глен“ с „бойци с тъмен тен“, а афганистанците в групата ги следваха по-тихо.

— Да те застрелят ли искаш? — попита Стив, вдигна автомата и го подаде на Хари. — Хайде, тръгвай!

— Ако ме застрелят, ще разберем, че са тук. Няма да е голяма загуба.

— Откога си толкова смирен? — Колегата му подхвърли пушката в скута му и запали цигара. — Всички се чудят какво, по дяволите, е станало с теб.

— Хората около мен оглупяха. Това ме извади от равновесие.

— Великият провидец Лала Бухш проговори — поклони се ниско Стив.

Хари не си направи труда да отговори. Отдавна подозираше, че Стив е осведомил ЦРУ в края на Войната в Залива кой е „информираният източник“, разкритикувал във влиятелен военен журнал решението на Управлението да обърне гръб на Афганистан след оттеглянето на Съветския съюз. Той бе от малцината, които знаеха, че „Лала Бухш“ — псевдонимът на автора на статията — е патханското прозвище на Хари. Хари не го прие лично; така или иначе смяташе да напусне ЦРУ и преждевременната развързка не го разтревожи.

— Е, сигурно си доволен от себе си. Излезе прав. Всички останали сгрешиха. „Воините на джихада ще отвърнат на удара“, така се беше изразил, нали?

Стив подсвирна между зъбите, както навремето изразяваше отвращение след всяка среща с агентите от Бюрото по вътрешно разузнаване.

— Не съм споменавал „ответен удар“ и не съм предполагал, че пак ще се върнем тук. Предвиждах жестока революция в Саудитска Арабия. Че сме тук... не ме изпълва със самодоволство. Само с усещане за провал.

— Разкъсахме Желязната завеса. Мога да преглътна такъв провал.

Стив взе бинокъла от Хари, за да не привлекат отблясъците от лещите ненужно внимание. Хари се въздържа да му спомене, че боядисаната му руса коса има същия ефект.

— Но ти дължа извинение — каза Стив. Познавах се от двайсет и пет години, но той за пръв път го изненадваше истински. — Не защото те разкрих. Не съжалявам за това. Но си спомням как твърдах, че частните милиции нямат бъдеще. Сбърках. Частните милиции са бъдещето на войната — битка и възстановяване в едно. А ти, Хари Бъртън, си пионер в областта.

— Схванах комплимента. А къде е уловката?

Двамата си знаеха и кътните зъби. И затова, макар да не се харесваха, отношенията им напомняха истинска близост.

— Глупост е да наемаш толкова персонал от Третия свят. Обосновано е икономически. Но е неразумно да наемаш пакистанци и бангладешци. Все едно водим териториална война, а те са неутрална страна. Нямам нищо против непалците, шриланкийците и филипинците, стига да са мюсюлмани.

— От години работя с тези хора. — Хари се изправи и издърпа бинокъла от ръцете на колегата си.

Не за да щади чувствата му, а просто защото нямаше сили, Хари не припомни на Стив как преди петнайсет години той се шегуваше, че във „Виетнам водехме само война, а в Афганистан — свещена война“.

— Хари, Хари... Събуди се и усети пушека от горящите сгради. Смяташ ли, че след всичките години в Исламабад не те познавам

добре? Носталгията ти идва в повече. В тези мъже виждаш детството си. Готвачът, градинарят, шофьорът. Учителят по урду.

— Ако намекваш за Раза, по-добре спри — прекъсна го Хари и нехайно погледна към пропастта.

— Няма смисъл да ми отправяш безмълвни закани — отстъпи Стив от ръба на ската. — Но наистина ли не се притесняваш, че именно тук, на това място той открива религията?

Хари го изгледа с недоумение и Стив поясни:

— Видях го как се просна пред джамията. Мислеше, че никой не го забелязва.

— По-скоро е душил следите на някоя хубавица. Бог ми е свидетел, че с очите няма как да им се насладиш тук.

— Знаеш как умее да заблуждава. Хайде, Хари. Осемнайсетгодишно момче убеждава афганистанците, че е един от тях, и те го допускат в муджахидински лагер! И още! Завеждат хазар в пащунски лагер. Невероятно! И дори сега никой освен нас не знае. Нали? Заобиколен е от пакистанци, но никой не се досеща, че им е сънародник.

Стив беше прав — Раза-Конрад Ашраф всеки ден вечеряше с персонала от Третия свят, превеждаше от урду на тамилски и бенгалски, но пазеше в тайна, че един от тези езици е бил запечатан в паметта на баща му и приятелите му от детинство. Мъжете смятаха името за псевдоним — Раза-Конрад. Не звучеше логично.

В просеката надолу растеше едно-единствено дърво, обрулено от вятъра, фучащ между хребетите — с наклонен ствол, клони и листа, източени като пламъци, то изглеждаше застинало посред движението. Широко, Саджад, Конрад, Илзе, Хари — историята бе изтикала всички тях от пътя; никой не бе останал, където е започнал, но само у Раза Хари виждаше как преоформянето е рефлексорен, а не адаптивен акт.

— Защо си въобразяваш толкова самонадеяно, че само ти различаваш истинското му лице? Преди двайсет години това момче те посочи за виновник за смъртта на баща си. По дяволите, Хари, аз мразех баща си, но ако мислех някого за...

— Стига! — вдигна ръка Хари.

— Просто ти давам приятелски съвет, преди да отпътувам — предаде се Стив.

— Заминаваш ли си?

— От утре Съединените щати няма да присъстват на частните ти похождения на пакистанска територия. — Колегата му се ухили и угаси цигарата върху стар белег, където кожата му бе останала без рецептори за болка. — Гледай да се справиш с копелетата, Бъртън. На САЩ им писна от провали.

— Да, сър — озъбено отдаде чест той. — Но ако обичаш, предай на Чичо Сам да поохлади страстите наоколо. Изгубих чичо си в Нагасаки — никак не ми се иска да съживявам тази част от семейната история.

— Ще предам посланието.

Стив махна на Хари да тръгва пръв надолу, изпълнен с надежда, че когато навърши шейсет и пет, ще намери достатъчно интересни занимания извън професията, за да се пенсионира и да не му се налага да катери планини в размирни зони.

Когато конвоят се върна в лагера, небето бе обсипано със звезди и температурата се бе понижила рязко. Наметнат с одеяло, Раза седеше на прага на едностайната постройка, която делеше с Хари.

— Отпечатъците те преследват пак? — попита Хари.

Стените на стаята бяха покрити със сивкави отпечатъци от детски пръсти. Неведнъж Хари се събуждаше и виждаше как Раза обикаля из стаята, следвайки петната с върха на показалеца. Когато пристигнаха, къщите бяха необитаеми, по прахоляка личаха само следи от птици. Местните побързаха да им разкажат как враждебно племе нападнало живялото тук семейство. Нападателите обаче сварили в къщата само мъртво дете и никой друг. По силата на някаква черна магия всички останали били изчезнали — „силна черна магия, забъркана с кръвта на детето“, уточняваха местните.

Раза поклати глава.

— Просто не ме свърташе вътре, чичо Хари.

За последен път го нарече чичо Хари преди две години в Косово, когато джипът, с който пътуваха за среща „на сигурно място“ с командирите на Армията за освобождение на Косово, мина покрай масов гроб.

Хари седна и го прегърна през рамо. Раза отметна одеялото и му предложи половината. Хари се намести по-близо и се зави. Отдавна бе свикнал с пакистанската фамилиарност. Стив ги забеляза и си помисли

кисело, че приличат на двуглаво създание, изучаващо света от убежището на карираната си какавида.

— Един от местните ни сътрудници доведе някакъв мъж. Твърдеше, че е талибан — каза Раза. — Двама от новите го разпитаха. Наредиха да им превеждам.

— Кои са? — гласът на Хари охладня.

— Не се безпокой. Обясних им, че не приемам заповеди от наемна ръка. Както и да е. Пуснаха го. Отдавна враждували с твоята свръзка. Разпитвал ли си някого, Хари?

— Да, но рядко по начина, който имаш предвид. Неефективен е.

— Има ли нещо ефективно, което би се въздържал да направиш.

Спомни си деня, когато Хари дойде в Дубай. Раза го попита дали от ЦРУ са се опитали да открият мъжа, прострелял баща му.

— Аз го намерих. И го убих — отвърна той.

Раза знаеше, че баща му щеше да се ужаси, а майка му — да се разгневи, но той изпита благодарност, че чичо Хари е извършил онова, което сам искаше, но нямаше как да направи.

— Почти нищо — замислено отвърна Хари. — Почти нищо. Децата и сексуалното насилие са забранена територия, но иначе... което работи, работи. Когато си отида, Раза, и дъщеря ми те попита какъв човек съм бил, не й казвай това.

Ким Бъртън. Образът, който живееше толкова отдавна във въображението му, че се сепваше при вида на всяка червенокоса жена. Някъде, в един далечен свят, Ким живееше с Хироко. Раза кръстоса ръце върху коленете си и отпусна глава върху тях. Учителят му по ислям веднъж каза, че раят лежи в нозете на майката. Той се върна у дома, грабна лупа и заоглежда земята около стъпалата на Хироко.

— Този килим е раят? Тази мравка също? — смееше се.

Накрая майка му го хвана за яката, вдигна го и насочи лупата към него.

— Не, Раза, тук е, тук — каза тя, допря лупата до окото си и се взря в усмихнатото му лице. — Раят е тук.

Хари познаваше добре мълчанията на Раза. Веднага разбра, че мисли за Хироко. Обожаваната и пренебрегната майка. Положи ръка върху китката на Раза. Не можеше да повярва, че Илзе я няма. Дори на нейните години тя винаги му се струваше като най-живото същество на този свят. Прииска му се да предупреди Раза, че някой ден ще

съжالياва, че е странял от майка си просто за да скрие колко жалък човек е станал, но знаеше, че Раза ще долови само скръбта му по Илзе и ще остане глух за съвета. А и вероятно той не бе кой знае колко мъдър.

— Не успях да открия Абдула — рязко изрече Раза.

— Кого?

— Абдула. Момчето, с което отидох в лагера през осемдесет и трета. Братовчед ми ме свърза с командира му.

— На чия страна е този командир сега? — намръщи се Хари.

— Не можеш ли поне за малко да оставиш настрана професионализма? Не знам на чия страна е. Не попитах. Но и аз не му казах какво правя. Смята, че работя за фондация в Залива.

— Почакай, Раза, почакай. Преди двайсет години човекът от Бюрото по вътрешно разузнаване те е свързал с ЦРУ. Приятелят ти Абдула е смятал, че работиш за ЦРУ. Смяташ ли за разумно да се обаждаш на афганистанци, които служат незнайно на кого, и да ги информираш, че си в страната?

— Не споменах къде точно се намирам. А и никой не е повярвал на Абдула.

Командирът си спомни Раза. „Припадащият хазар, който беше подлъгал афганистанското момче, че е агент на ЦРУ само защото един американец му подал обувки.“

— Какво друго каза?

Раза погледна към небето, а пръстите му заочертаваха съзвездия в пясъка.

— Последните му сведения за Абдула са, че бил в лагер, унищожен от руснаците.

— Не заради теб е станал муджахидин.

— Напротив. Ако не бях аз, щеше да кара камион, вместо да е мишена за руските бомби. И баща ми щеше още да е жив.

Той свърза в пясъка звездите от Орион — пояс, копие, колене. Наклонената линия на рамото на Ловеца оформяше основата на триъгълник, чийто връх бе една самотна звезда. Раза докосна леката издупина на адамовата си ябълка. Досега не беше забелязал, че Орион няма глава.

Хари се понамести по-близо до него. Би дал всичко Раза да не е научил от него, че Саджад го е търсил по доковете. С готовност би

живял с обвинението, което Раза му отправи пред тялото на Саджад, ако така би пощадил младия мъж.

— Слушам понякога либералите в Америка и се чудя на способността им да намират извора на всяко зло в нещо, което Америка е направила или не е направила. Ти си се заразил от същата болест, ала на индивидуално, не на национално ниво. Всички братя на Абдула са били муджахидини. Той е растял с мисълта, че това ще е следващата му стъпка, така както ти си знаел, че след девети следва десети клас. А баща ти...

— Баща ми би оплаквал съдбата ни, ако знаеше в какво сме се превърнали. — Раза прокара длан по земята и погребва Ловеца. — Откога реши да осмислиш живота си, определяйки отговорността като болест?

Раза се извиси над какавидата на одеялото и се запъти към пакистанската музика, долитаща от нечие радио.

„Добре“ — рече си Хари, събра одеялото и влезе вътре. Чувството за превъзходство щеше да помогне на Раза да укроти съвестта си. Ще спре да се взира в отпечатъци от пръсти и да рови из загърбено преди двайсет години минало и пак ще се включи в играта.

32.

Когато преди три лета Хироко Ашраф пристигна в Ню Йорк, служителят в отдела по емиграция — мъж с татуиран върху ръката символ на мира — изгледа изпитателно лицето и пакистанския ѝ паспорт, после въздъхна дълбоко, разтвори паспорта и видя месторождението ѝ, отбелязано под името на съпруга.

— Всичко е наред — каза той и подпечата паспорта, без да ѝ задава въпроси. — Тук сте на сигурно място.

Повече от протегнатата му ръка я изненада наивността му. Тя не я споделяше. Седмица след ядрените опити на Индия в очакване на пакистанския отговор Хироко не отдаваше болките в гърба на дългия полет, а на недоволството на птиците, че от всички страни на планетата тъкмо в тази търси убежище от ядрената опасност.

Докато чакаше на стоянката за таксита, си даде сметка колко познато ѝ е всичко от филмите — всичко, с изключение на тукашния аромат на ранното лято и посърналия вид на терминала, пътниците и такситата. Изведнъж ѝ хрумна, че докато е прелитала над континентите, Пакистан може да е извършил ядрен опит. Затова когато таксито спря до нея и младежът — индиец или пакистанец — слезе, за да ѝ помогне да сложи куфара в багажника, тя попита припряно на урду:

— Отвърна ли Пакистан на удара?

Мъжът се сепна уплашено, после се разсмя:

— Говорите урду! Не, не. Още не. Откъде знаете урду?

— Живея в Пакистан от четирийсет и седма — отвърна Хироко и усети странно желание да пофлиртува. — Аз съм пакистанка.

— Удивително! — Отвори ѝ той вратата. — Вие сте пакистанка, аз съм американец. Миналата седмица получих гражданство.

След това я поздрави на английски:

— Добре дошли при нас!

Казваше се Омар. Родом от Гуджаранвала, но навремето гостувал у далечни роднини в Карачи, в Назимабад.

— Добре е, че не пристигнахте вчера — обясни той на Хироко, докато подминаваха група момчета, играещи крикет край голям сребърен глобус — гледка, посрещната с възторг от нея. — Всички таксиметрови шофьори стачкуваха. Деветдесет и осем процента взеха участие! Деветдесет и осем процента!

Тонът му я накара да се усмихне; познаваше го отпреди — от бившите си ученици, когато през 1988 момчета, седели някога по последните чинове, наизлязоха по улиците, развяваха знамената на своята политическа партия и пееха победоносни химни. Подробностите около стачката на жълтите коли ѝ се сториха малко мъгляви, но докато се опитваше да следи разказа на Омар, внезапно я осени интересна идея.

— Много шофьори са индийци, нали? — Той кимна в огледалото за обратно виждане. — И много са пакистанци?

— Не, не, моля ви — прекъсна я Омар. — Не питайте как е възможно да излезем на обща стачка, докато родните ни страни подготвят деня на Страшния съд. Все за това ни разпитват журналистите. Ние сме таксиметрови шофьори и протестираме срещу несправедливите нови правила. Нима ще позволим на правителства, предали ни отдавна да ни попречат?

Хироко смъкна стъклото, пусна нюйоркския въздух в колата и се усмихна, сякаш е допринесла лично за победата. Шофьор с тюрбан в насрещното платно протегна ръка и плесна дланта на Омар.

Омар от Гуджаранвала беше първият нюйоркчанин, чийто телефон Хироко записа в бележника си.

— Поемам дневната смяна — обясни той. — Обади ми се, ако ти трябва такси между шест сутринта и шест вечерта.

А с усмихнатия му поздрав: „Добре дошли при нас“ започна любовната ѝ афера с Ню Йорк.

Град, в който чуваше урду, английски, японски и немски само за пет минути. Какво вълшебство! Понякога хващаше метрото, а дочутите разговори бяха единственото ѝ направление. Младите японки ѝ бяха най-интересни — несдържаният им смях, речникът им, изпъстрен с непонятни за нея думи, защото, както ясно съзнаваше, нейният японски беше останал в миналия век. Нямахше нищо чуждо в този чужд град. „Като чантичката на Мери Попинз“, каза Илзе, когато

обясняваше колко може да побере малкият остров Манхатън. Широко усещаше, че цял живот е чакала да пристигне тук.

И когато сградите рухнаха, я изненада всепроникващо и напълно непознато чувство за солидарност. Застанала до Ким — която пристигна от Сиатъл — в ранните утринни часове, подаваше храна на служителите от гражданска защита. По-късно настоя да даде кръв — какво от това, че е възрастна, не ѝ трябва много кръв — и се оттегли едва когато твърдо ѝ обясниха, че е от малариен регион и кръвта ѝ е неподходяща не заради възрастта. Не го прие лично и се трогна, когато ѝ дадоха значка — „защото добрите намерения са от значение“, заяви изморената жена от Червения кръст. Широко обясни, че пророкът Мохамед е посочвал същото. Изненада се от необходимостта да го сподели, а жената се усмихна и каза: „Сигурна съм.“

После всичко се промени. Островът сякаш се смали, а светогледът на обитателите му отесня. Как бе възможно място, пълно с емигранти, да приеме толкова на сериозно „патриотичната“ идея? Илзе се засмя — „страстта на новопокръстените“. И фразата на усмихнатия младеж в Токио започна отново да я преследва: „живот на американци“. Звучеше като лозунг — първата част придаваше тежест на втората.

Всичко това бе премисляла и усещала тревожно седмици наред, но сега, най-сетне — в средата на януари в Ню Йорк — светът беше различен. Тя седеше над чаша жасминов чай и сутрешната кръстословица в бистро в Уест Вилидж в приятното време между тълпата по закуска и тълпата по обяд, когато да се заседиш на масата не изглеждаше нецивилизовано. Изпрати с поглед единствения друг посетител освен нея. През вратата нахлуха студен въздух и гласове — ядосан мъжки глас, кучешки лай, трополене на камион по паветата. После вратата се затвори и Широко остана пак в тишината, прекъсвана само от потропването на химикалката на сервитьорката по барплота.

Би било преувеличено да се каже, че атмосферата излъчва покой; но все пак се бе отворило пространство, в което се диша спокойно. За пръв път от месец ядрената война вместо да приближава, се отдалечаваше, и Широко изпита вълна от нежност към целия свят — от Ню Йорк и обитателите му до диктатора от другата страна на земното кълбо. Не че вярваше на лидерите — нито на японските, нито на пакистанските. Спомни си как в болницата в Нагасаки едно момче

чистеше с дървени пръчици набитите камъчета в пулсиращата червенина, която някога е била майчина гръд. Единствено това момче не трепна от гласа на императора, когото поданиците за пръв път чуха по радиото да обявява капитулацията на Япония. Въпреки наследеното от баща си иконоборство Хироко се удиви колко тънък и слаб е гласът на императора. Почувства се по-предадена от слабостта му, отколкото от изречените думи.

Сервитърката приближи и посочи към вратата.

— Излизам за една цигара. Нали няма проблем.

Беше по-скоро уверение, отколкото въпрос.

За пореден път вратата се отвори, вятърът и гласовете нахлуха вътре и после — отново тишина.

Хироко извади клетъчния телефон от дамската си чанта. Знаеше на кого трябва да се обади, за да отбележат крачката назад от ядрената бездна. За момент се поколеба дали да не изчака да се прибере у дома и да използва евтината стационарна линия — живееше скромно въпреки огромните суми, които Раза превеждаше в банковата ѝ сметка — но в крайна сметка въодушевено занатиска бутоните.

Първо не позна гласа на Йоши Ватанабе. Не приличаше изобщо на мъжа, пристигнал преди три години с група хибакуша, решен на всяка цена да разказва, за да откаже Пакистан от ядрените опити. По време на пресконференцията Хироко превеждаше думите на пострадалите от ядрената бомба на урду, после с Йоши прекараха един следобед на смях и сълзи и накрая тя се качи на самолета за Ню Йорк.

— Аз съм — каза той. — Гласът ми... не чуваш мен, а рака.

— Йоши сан!

— Навсякъде е. Нищо не може да се направи.

Изненадаха я сълзите, парещи в очите ѝ. В Нагасаки бяха само далечни познати — приятелят на Конрад, предал Конрад. После тя се превърна в негово изкупление. А писмата му останаха единствената ѝ връзка с Нагасаки.

— Обаждаш се да отбележим събитието, предполагам — раздразнено продължи той. — Твоята смахната страна отложи кремацията си.

— Не смяташ ли, че е повод за радост?

— Чуй изповедта ми, Хироко сан — понижи глас той. — Преди месец ми поставиха диагнозата. Мозъкът ми сътвори безумен облог —

ако на субконтинента избухне ядрена война, аз ще оцелея. Те или аз. Те или аз. И всеки ден през последните трийсет дни пусках телевизора с надежда да видя ядрената гъба по новините. — Ужасеният ѝ възглас го подтикна само да повиши глас: — Между мъртвите клетки, никнещи като гъби в тялото ми, и онези отвън, унищожавачи част от света, няма избор. Дори не стои въпрос за избор.

Дочу се боричкане и в телефонната слушалка прозвуча женски глас:

— Ракът е завладял мозъка му. Не мисли какво говори.

Някъде отдалеч Йоши крещеше:

— Мисля. Всяка дума.

Хироко прекъсна разговора с треперещи пръсти. Хвърли няколко банкноти върху масата и излезе бързо от бистрото. Вятърът я прониза. Беше си забравила ръкавиците и шапката на стола вътре. Нямаше значение. Не искаше да се връща в тази погребална атмосфера.

Заслепена от сълзи, закричи по улицата, а умът ѝ рисуваше следбомбени пейзажи на Карачи — пластове и пластове сенки. Бързаше към бреговете на острова, искаше да погледа водите. Искеше да диша, да диша свободно. „Саджад“, повтаряше като мантра, опитвайки се да извика жива следа от присъствието му, от способността му да ѝ вдъхне сили, че може да понесе всичко. От оптимизма му.

Телефонът извънтя, тя се поколеба, но видя, че е Ким, и натисна зеления бутон. Десет минути след като чу как звучи гласът ѝ, Ким захлопна вратата на таксито зад гърба си и се втурна към Хироко — самотна фигура в края на кея с развети бели коси. Ръцете ѝ бяха положени на парапета. Ким безмълвно свали ръкавиците си и ги нахлузи върху замръзналите пръсти на Хироко. После каза:

— Никой не бива да хваща пневмония, взрян в Ню Джърси. — И уви шала си около главата на възрастната жена.

— Искам светът да не е толкова ужасно място — промълви Хироко.

Ким не знаеше какво да отговори. Тя самата се чувстваше толкова угнетена от безумния свят. Всяка сутрин четеше вестника, търсеше новини за жертви в Афганистан и си мислеше за Хари. После отиваше на работа — както винаги единственото ѝ убежище. Психиката на инженерите! Често се шегуваха с колегите в

университета. Предвиждаме бедствия и изчисляваме напреженията с математическа точност. Колкото по-объркан е личният ни живот, толкова по-прецизно проектираме сгради, които да издържат на напрежението, на което неизбежно — или потенциално — ще бъдат изложени. Не ни плашат бурите и земетресенията. Ще им противопоставим нашите цифри. И, скъпи любовници — тук шегата, която не беше шега, достигаше кулминацията си — скъсваме с вас, понеже сме моделирали ситуацията, подложили сме я на симулативни изпитания и знаем накъде вървят нещата.

Но сега случващото се в света жигосваше дори работата. Земетресенията и наводненията са едно на ръка, но да изчисляваш ефекта от бомбен или самолетен удар — съвсем друго. С какви размери ще е самолетът? Колко силна ще е бомбата? Ако човек влезе във фойето с динамит, овърган около гърдите? Ако във вентилационната система пуснат отровен газ?

— Не ми влиза в работата да си представям това! — изкрещя вчера на архитекта от екипа.

— Светът няма да стане повече или по-малко ужасен, ако седнем някъде на топло с чаша горещ шоколад — каза Ким. — Нищо чудно да ни се стори по-приветлив, ако го поръсим с канела.

— Скоро се прибирам — потупа я Хироко по ръката. — Съжалявам, не знаех, че ще избягаш от работа заради мен. Чувствам се доста глупаво.

— Каж ми какво си мислиш — рече Ким и пъкна ръце в джобовете на зимното си яке.

— За приказки — отвърна Хироко, загледана в пълноводната река.

Ако захладнееше още малко, водите щяха да замръзнат. Дали някой художник или влюбен чакаше с четка в ръка да изпише името на любимата под леда? Хана. Дъщерята, която изгуби. Погледна към младата жена до нея.

— Когато Раза беше малък, не желаех да разбира какво съм преживяла, но исках да узнае колко е ужасно. Безсмислено ли ти звучи? Затова съчиних тези истории, страшни истории. Твърде страшни. В крайна сметка не му ги разказах. Напоследък си мисля за тях.

— Татко ми спомена веднъж. Няма проблем, нали?

— Не. Ще ми се да ги бях разказала и на Раза. На всички. Да ги бях написала и да бях оставила по една приказка във всяко училище, във всяка библиотека, във всяко читалище. — Тя сбърчи чело, сякаш се опитваше да развърже заплетен възел. — Но... прочетох много исторически книги. За Труман, Чърчил, Сталин, императора. Моите истории започнаха да ми изглеждат толкова дребни, нищожен фрагмент от голямата картина. Дори 75 000 загинали в Нагасаки са само малка част от седемдесет и двата милиона жертви на войната. Малка част. Малко повече от 0,001 процента. Защо да вдигаме шум за някакви си 0,001 процента?

— Ти си го преживяла — каза Ким. — Изгубила си баща си. Изгубила си годеника си. Напълно обяснимо е — това е била твоята вселена.

Грешка.

Хироко се обърна към нея с разкривено от ярост лице.

— Затова значи? Затова Нагасаки е такова чудовищно престъпление? — Тя свали ръкавиците и ги хвърли по Ким. — Не искам горещия ти шоколад — изкреця и се отдалечи.

Ким вдигна ръкавицата и се удари с нея.

33.

— Раза Хазара?

Допрял сателитния телефон до ухото си, Раза се отдалечи от групата афганистанци, чиито думи превеждаше.

— Раза Хазара? — повтори гласът от другата страна на линията.

Стив щракна с пръсти към него.

— Казах ти да отложиш разговора.

— Кой е? — попита Раза на пащу.

— Ти ли си Раза Хазара?

— Да, да. Кой е?

Стив стисна ръката му.

— На работа си! — Той махна към афганистанците, дошли да засвидетелстват приятелски чувства към американците. — Сега им кажи, че ми трябва доказателства за лоялността им.

— Някой да говори урду? — намеси се Хари. Единият вдигна ръка като напорист ученик. — Не се безпокой, Раза. Аз ще те заместя.

— Погрижи се да ти прехвърлят процент от заплатата му — изръмжа Стив.

— Кой е? — повтори Раза, отдалечавайки се от афганистанците и американците.

— Исмаил. Братът на Абдула. Пазиш ли още патусито, което ти дадох в лагера?

Раза се подпря на ствола на широколистното дърво наблизо.

— Жив ли е Абдула?

— Да.

Раза обгърна ствола и отпусна глава.

— Каза ми първо да ти предам колко съжалява.

От двайсет години той се измъчваше от мисълта, че Абдула се е почувствал предаден — така и не се върна в „Сохран Готх“, не опита да се свърже с Абдула чрез Африди или чрез другите афганистанци, които познаваше. А и в епицентъра на сраженията Абдула неизбежно щеше да разбере колко предателски го е подтикнал да замине за лагера, вместо да остане в Карачи. Ала братът на Абдула му казваше:

— Знае, че независимо дали си бил свързан с ЦРУ или не, в лагера си дошъл с него като брат и двайсет години е живял със срама как в момент на гняв е казал на командира, че си американски шпионин, и той те е отпратил.

Раза поклати невярващо глава.

— Защо ми се обаждаш ти? Защо не ми се обади Абдула?

— Командирът ми каза, че сте говорили. Търсил си Абдула. Той ми даде номера ти. Наистина ли работеше за ЦРУ, Раза Хазара?

— Нима днес някой афганистанец би признал, че е работил за ЦРУ?

Раза усещаше, че нещо не е наред, и не знаеше как да отговори, каква част от истината да разкрие.

— Преди беше различно — каза Исмаил. — Смятахме, че ни помагат.

Раза измърмори нещо в знак на съгласие.

— Моля те, трябва да знам. Имаш ли приятели в Америка?

— Защо ми се обаждаш ти? Къде е Абдула?

Настана мълчание. Никой не искаше да свали картите преди другия. Ала Раза разбираше, че има предимство.

— Ще ти обясня — проговори най-сетне Исмаил. — Защото брат ми ме помоли. Каза, че ще помогнеш.

След няколко минути Раза седеше под дървото, захвърлил сателитния телефон настрани. Тази страна, тази страна. Погледна към далечните скатове — вече потъмнели силуети в прощъпалника на дългата зимна нощ — и по-скоро паметта, а не зрението призова цветни ивици плат, завързани по върховете на дълги пръти. Някои избелели, други ярки като прясна кръв и всяко отбелязало лобното място на поредния загинал в двайсетгодишната афганистанска война. Раза си мислеше, че и той е сред стотиците хиляди на света, чиято съвест е погребана в Афганистан. Но ето че съвестта му го потупваше по рамото, предлагайки му последен шанс.

С внезапна решимост той скочи и влезе в стаята, която дяляха с Хари. Взе сателитния му телефон и набра номера, запазен в паметта му.

— Татко! — долетя гласът на Ким.

Колко пъти го беше чувал по телефонния секретар в апартамента на Хари! Звучеше толкова познато, че изобщо не понечи да се обърне

към нея като към чужд човек.

— Здравей, Ким. Раза е.

— Случило ли се е нещо с баща ми?

— Не, не, Хари е добре — отвърна той, излезе от стаята и проследи как Хари прегръща афганистанец, който говореше урду, и племенния старейшина, преди да изпрати новите американски съюзници до входа на лагера.

Чу как Ким въздъхна облекчено.

— Май наистина е крайно време да си смените работата, момчета.

Раза се усмихна на фамилиарното „момчета“.

— Как е майка ми?

— Не е зле да ѝ се обадиш и да я попиташ лично.

Тя се отдалечи от строителната площадка и свали каската, за да го чува по-добре. В чудатия му акцент долавяше следи и от Хироко, и от Хари. Представяше си го арогантен, ала с учудване установи как нещо в тона му казва: „Моля те, харесай ме!“

— Непременно. Как върви съжителството?

— Посдърпваме се от време на време. Но изглаждаме проблемите.

Едва няколко часа след като Хироко замери Ким с ръкавицата, репликата „не искам горещия ти шоколад“ се бе превърнала в крилата фраза, докарваща ги до истеричен смях през сълзи. „Сякаш те предизвиквах на дуел!“ — каза Хироко същата вечер, докато седяха на трапезата, приготвена от Ким като предложение за мир.

— Следващия месец се пренасям в ново жилище, но е близо до нейното. Предай на татко. Не е точно Чайнатаун, но е в съседство.

— Аха — личеше, че не е заинтригуван.

— Ще те помоля за услуга — каза Раза. — За афганистанец, с когото бяхме приятели. Казва се Абдула.

— Абдула? — повтори тя. — Онова момче, с което си отишъл в лагера? Къде точно в Афганистан се намирате?

Ким огледа високите сгради наоколо, жената в минижуп, която мина покрай нея, мъжете пред сергията за хотдог с надпис: „ХАЛАЛ!“ и ѝ се стори, сякаш мъжът се обажда от друга планета.

— Знаеш, че не мога да ти отговоря. Слушай, Ким. Трябва да помогнеш на Абдула. Той е в Америка. В Ню Йорк.

— Какво прави тук? — озърна се рязко Ким.

— Кара такси.

— Разбира се.

— Нелегален е.

— Отново — разбира се.

— Някакви от ФБР се навъртали около блока му преди няколко дни. Почукали на вратата му и той избягал през прозореца.

В другия край на лагера се канеха да се впуснат в нощен крикет на импровизирано игрище, осветено от фаровете на джиповете. Колегите им наблюдаваха удивено как Хари подвиква на урду на останалите играчи и нагласява дървения стол, който им служеше за вратичка.

— Как разбра? — попита Ким и се приведе да надникне през прозореца на таксито, спряло преди секунда на отсрещния тротоар, сякаш да разпознае афганистанецца Абдула.

Раза отдавна бе научил от Хари да разкрива възможно най-малко подробности за операцията. И също като него беше пренесъл този урок и в личния си живот.

— Няма значение. Въпросът е, че е уплашен. Афганистанец, избягал от ЦРУ. Напоследък параноичната ти нация възприема подобни действия като доказателство за тероризъм.

Ким изправи рязко рамене. Свали телефона от слушалката и го поднесе пред очите си с разкрито от разочарование и гняв лице. Параноична? Цялата страна се тресе от страх, а такива като Раза злорадстват. И как така „твоята нация“, при условие че е живял десет години в Маями, има зелена карта и кандидатства за гражданство?

— Защо е избягал? Прави ли разлика между ФБР и Отдела по емиграция? На ФБР не им пука дали е легален или не. Кажете му да се предаде и да им обясни, че се е паникьосал.

— Да се извини? — Той изимитира тона и акцента ѝ с объркраща точност. — Правилно ли чух? Чела ли си Патриотичния указ? Разбира се, че им пука дали е легален или не. Имат право да задържат всеки с нередовни документи дори при най-малкото съмнение. — В последвалата пауза Раза добави: — Ясно, не си чела Патриотичния указ.

— Защо изобщо водим този разговор?

— Той не може да остане в Америка. А има начин да се върне в Афганистан през Канада. Трябва да го прекараш през границата. Няма да претърсват кола, управлявана от човек, който изглежда като теб. Никой от нийоркските му приятели не изглежда така.

— И тук е моментът да затворя. — Ким прекъсна разговора, за да сложи край на налудничавите му брътвежи.

Разтревожи я представата за избягалия от ФБР афганистанец. Още повече я разтревожи мисълта, че намира поведението му за подозрително. Проклетият Раза Ашраф! Какво право има да ѝ се обажда и да я... поставя натясно? Да, и той е като Хари. Вдига залога и те кара да се чувстваш виновен, задето си забелязал, че блъфира.

В другия край на света Раза изпита разочарование, но не се изненада. „Тогавя минаваме на план Б“, рече си той, докато наблюдаваше как Хари лениво мята топката. Знаеше какво ще стане, когато му каже, че се налага незабавно да замине за Ню Йорк, за да измъкне Абдула от кашата. Хари ще му обясни, че постъпва идиотски и сантиментално. Ще наругае некадърните агенти на ФБР, политиците, глупавите закони, но ще го предупреди, че невинността на Абдула няма да е смекчаващо обстоятелство, ако заловят Раза да помага на заподозрян в терористична дейност. И накрая — когато откаже да го послуша, ще обяви, че вдига ръце, но ще го придружи, понеже Раза също не прилича дотам на американец, че да не го спрат на границата. Раза се усмихна и се протегна доволно. Добре ще е да се върне в Америка, макар и за кратко. Размечта се за душ със силна струя и се запита дали не дължи извинение на Ким Бъртън.

Хари подхвърли високо топката и нададе престорено агонизиращ вик, когато батсманът я удари прекалено силно. Стив излезе от стаята да провери какво става. Топката спря до Раза и той вдигна ръка, че ще я върне на полето.

Наведе се и забеляза движението в наблюдателната кула.

Хари се обърна към Раза, протегнал ръце да поеме топката с усмивка, която всеки, обичал Конрад Вайс, би разpoznал. Непознатият в наблюдателната кула прехвърли автомата „Калашников“ отляво надясно като танцов партньор. В същия миг Хари се строполи и по тениската му грейна петно, искрящо червено на светлината на фаровете.

34.

Раза видя как пръстта се разлита на концентрични кръгове, оголвайки земята отдолу. Приведе се, вдигнал ръце срещу кафеникавата пелена, когато хеликоптерът, отнасящ двамата ранени предприемачи и тялото на Хари, се понесе във въздуха.

Шумът от перките се стопи в далечината и той различи ръмженето на двигател. Джипът с телата на тримата пакистанци напускаше лагера без ескорт на път за границата, а другият джип с неизмития труп на афганистанския стрелец, завързан за краката за бронята, чакаше заник-слънце, за да обходи околностите в знак на предупреждение. Труповете на двамата бангладешци лежах в склада, докато решат съдбата им, понеже в Кабул нямаше консулство, в което да ги изпратят. Някъде отзад мъже копаеха гроб — Раза чуваше как лопатите се забиват в земята — за шриланкиец, с чието семейство никой не знаеше как да се свърже.

Раза се изправи. Втвърдените му от засъхналата кръв дрехи се съпротивляваха при всяко движение. Бавно се запъти към джипа, за който бе завързан афганистанецът, и вдигна крак, за да усети задоволството от хрущящите под тежките подметки кости. Вместо това се извъртя рязко и повърна.

Никой не си спомняше да е виждал афганистанеца. Най-вероятно е бил сред групата, дошла да засвидетелства вярност на американците. Сигурно се беше отделил от другите и се бе добрал до наблюдателницата, където беше удушил шриланкийския страж. Племенният старейшина, довел групата в лагера, настояваше, че не е виждал мъжа. „Че как иначе?“ — констатира Стив.

Раза разкопча окървавеното яке, пусна го на земята и влезе в стаята, която дяляха с Хари. Бяха делили с Хари. Мишена на стрелеца явно бяха американците — другите просто се бяха оказали в дъгата на откоса между Хари и другите служители на „Аркирайт и Глен“. Те обаче бяха оцелели благодарение на бронезилетките. И Хари трябваше да е с бронезилетка — правилата на компанията изрично гласяха да ги носят по всяко време. За да пестят средства обаче, не

осигуряваха защитно облекло на местните наемници и Раза заяви, че се чувства нелепо да е единственият с бронезилетка, докато вечерят край лагерния огън. Хари последва примера му и също се отказа от бронезилетката.

Раза седна на походното легло на Хари и вдигна разтворената върху завивките книга — „Приспивните рими на мама Гъска“. Обясняваше, че това е единственото четиво, което му помага да остане с всичкия си. Раза затвори очи и вдъхна познатата миризма на Хари Бъртън. Прииска му се да се завърне у дома. Не в Маями, а в Карачи отпреди двайсет години, изчезнал отдавна, когато гражданските безредици превърнаха Назимабад в бойно поле и най-близките приятели на Раза се преместиха в други части на града, в Залива, в Канада и Америка. Къщата, която Хироко и Саджад бяха купили с парите от огърлицата на Илзе Вайс, бе съборена, за да стори място на „модерна“ сграда.

— Трябва да се преоблечеш. Тези дрехи смърдят.

Раза вдигна очи към Стив, който влезе и метна якето му върху леглото.

— Как най-бързо да се добера до Ню Йорк? — попита Раза. — Ким каза, че ще отложат погребението, докато пристигна.

Ким не беше обещавала нищо подобно. Той бе съобщил за случилото се само на майка си.

„Значи си в Афганистан?“ „Съжалявам, мамо. Ще ти разкажа всичко, като се видим.“ „Раза, замесен ли си в тази война?“ „Съжалявам, съжалявам.“ „Шшшт, не плачи, моля те, не плачи. Не, наплачи се. И си идвай по-бързо. Ще те чакаме, разбира се. Хари би искал да те почакаме. О, Раза, не е възможно да е мъртъв. Как ще кажа на Ким?“

— Не ставай смешен. Никъде няма да вървиш. Ще разпитаме всеки афганистанец, влизал в лагера през последните двайсет и четири часа, за да открием кой е помогнал на убиеца на Хари Бъртън. А ти ще седиш и ще превеждаш всяка дума, която излиза от противните им усти.

— Аз работя за „Аркрайт и Глен“ — отвърна Раза и внимателно остави „Приспивните рими на мама Гъска“ върху леглото до очилата за четене на Хари. — Не можеш да ми заповядваш. Като се замисля, май аз отговарям за операцията сега. Аз съм най-старшият служител.

— Може би ще преосмислиш отношението си. — Стив седна на леглото му. — Твоите работодатели работят за мен. Всъщност току-що разговаряхме по телефона. Дадох ми картбланш да ръководя нещата, докато изпратят заместник. Ще го броят за изпитателен срок. Ако се сработим, влизам в кабинета на Хари Бъртън. Съседният до твоя, както разбирам.

— Веднага ще подам молба за напускане.

— Добре. Но не забравяй трите месеца, преди да влезе в сила. Ако Ким Бъртън смята да замрази Хари, докато се прибереш в Ню Йорк, предупреди я да приготви повечко лед, та да ѝ стигне до април.

Раза затвори очи и се облегна на стената.

— Моля те. И други могат да превеждат. Пусни ме на погребението. Хари беше... — гласът му изневери.

Стив се протегна и намести фенера между двамата. Сенките заиграха по тавана и стените.

— Хари беше човекът, на когото се възхищавах най-много — каза той. — Така и не го разбра. Пророкът Хари. А какво е той сега? Парче разлагащо се месо.

— Моля те, пусни ме на погребението му.

— Но по един въпрос прозорливостта му изневери. За персонала от Третия свят. Опитах се да го предупредя. Вярно, евтини са. И на никого не му пука какво става с тях. Но пък проблемът с лоялността?

Стив се заигра с клапата за пламъка — сенките ту се смаляха, ту растяха. Раза усети как под мишниците му се стича пот и размеква кръвта по ризата му.

— Това не е реторичен въпрос. Питам те какво мислиш? — обърна се Стив към него.

— Отчаяно се нуждаят от пари — отвърна Раза и сви колене към гърдите си. Какво намеква Стив? Че някой от местните наемници е помогнал на афганистанец да се вмъкне в лагера? — Лоялността им произтича от необходимостта да продължават да си получават заплатата. И от братските чувства, които изпитват един към друг.

Раза затвори очи. Представи си как стои зад касовия апарат в някой от супермаркетите на Алтамаш и Хюсеин — сканира баркода върху кутията прясно мляко, обяснява на купувачите къде да намерят брашното. Образ, навяващ умиротворение. Знаеше, че няма просто да

напусне „Аркурайт и Глен“. Ще загърби напълно този свят. Без Хари нямаше смисъл да продължава.

— Но ти не се страхуваш за заплатата си, Раза Ашраф от Карачи и Раза Хазара. Не си от губещите, които знаят, че ако се провинят, за мястото им чакат още десетки отчаяни души като тях. Ти си детето чудо — преводаческият гений. Всяка корпорация по света би те приела с разтворени обятия. А и не изпитваш братски чувства към никого.

— Бях привързан към Хари. Неговото и моето семейство... — гласът му отново пресекна.

Когато каза на Хироко, че трябва да съобщи на Ким за смъртта на баща ѝ, той почувства непознатата американка някак по-близка от Хюсеин и Алтамаш, собствениците на „Магазини Ашраф“, Дубай.

— Бях там, Раза. В Пакистан. Преди двайсет години. Когато отпрати Хари Бъртън от дома си, обвинявайки го, че е убил баща ти.

— Обичах Хари — отрони Раза, сякаш за пръв път прозрял толкова очевидната истина.

— Затова ли даде знак на мъжа да открие огън?

— Аз... какво?

Стив бръкна в джоба си и извади сателитния телефон на Раза.

— Затова ли преди няколко дни си се обадил на поддръжник на талибаните в Кабул?

Кръв и сенки навсякъде. Командирът?

— Не знаех...

— Ще се наложи ли да проследявам кой те е търсил от обществен автомат в Кандахар — талибанското гнездо на осите — само няколко минути преди Хари да умре, или ще ми спестиш време и сам ще ми кажеш, Раза Хазара.

— Не съм използвал това име от двайсет години. Тогава бях момче.

— Бях до теб, лъжливо копеле, когато ти се обадиха. Чувах гласа на мъжа. Раза Хазара. Така те нарече.

Стив се изправи, взе „Мама Гъска“, сателитния телефон и револвера на Хари, подметна дружелюбно: „Хъмпти Дъмпти“, и се запъти към вратата. Отвори и посочи двамата служители на фирмата, застанали на стража пред вратата — същите, които преди няколко дни Раза презрително определи като „наемна ръка“.

— Моля те, дай ми телефона. — Протегна ръка Раза и бързо я прибра, забелязал как затрепери. — Трябва да се обадя в централата. Да уведомя адвокатите на компанията, че ме подозираш.

Стив затръшна вратата и се върна към Раза с удивено изражение.

— Нима си въобразяваш, че „Аркрайт и Глен“ ще влязат в съдебна битка с ЦРУ, след като най-сетне получиха мечтаното — залък от правителствената трапеза? И то за да защитят теб?

— Нямах доказателства. Мога да обясня телефонните обаждания.

— О, ти можеш да обясниш всичко несъмнено. Но имам една лоша новина — видях как сигнализирах на стрелеца и как залегна точно преди да открие огън. В моя свят тези доказателства са напълно достатъчни. — Стив положи ръка на рамото му. — Знам ти играта. И разчитам на малодушието ти. Кажи ми кой още е замесен, преди да стане неприятно. — Отстъпи назад. — Предоставям ти време за размисъл. Ще схванеш, че имам право.

Излезе и тихо затвори вратата.

В мозъка на Раза имаше място, запазено единствено за обработка на определени факти — тази част използва, докато чете доклади или присъства на преговори, замесващи компанията му с убийци и мошеници. Тази част от съзнанието му навремето му помогна да издържи срещата, по време на която нов клиент на „Аркрайт и Глен“ подробно разясняваше ефективността на изнасилването като военен инструмент. Раза бездушно превеждаше всяка негова дума. После Хари го откри да плува ожесточено в олимпийския басейн на компанията и каза: „Категорично отказах да участвам в този проект.“ А Раза отвърна: „Въпреки това този път аз наистина напускам. И никакво повишение на заплатата няма да промени решението ми.“ Хари клекна на ръба на басейна и положи длан върху мократа коса на Раза: „Какво ще правя без теб, синко?“ И той остана.

Изтри старателно кръвта от тялото си с мокра хавлия, облече шалвари и дълга риза и се върна към тази чисто практична част от съзнанието си. Хари бе предпочел тази стая, вместо по-просторните, поради една специфична причина — Раза дръпна настрани походното си легло и зачука по пода, докато долови кухия звук, убедил Хари в правдоподобността на умозаклучението, което извлече от разказите на

местните за изчезналото семейство. („Ами мъртвото момче?“, попита Раза. „Било си е просто мъртво момче“, отвърна Хари.)

Раза се разходи из стаята, подбирайки необходими вещи — голяма раница, бутилка минерална вода, фенер, сухари, ключ, пакистанския му паспорт и зелената карта. Останалото място в раницата запълни с огромно количество банкноти, с които Хари купуваше афганистанска лоялност. Поколеба се за момент пред снимката на Хироко, Илзе и Ким в Ню Йорк, но реши да я остави. Не искаше да го свържат с тях. Взе обаче сакото на Хари — неговото бе твърде изцапано и миризмата щеше да привлича дивите животни.

Тунелът бе тесен и плесенясал, налагаше се да върви наведен под ниския покрив. Спомни си как с Хари си проправяха път през него преди няколко седмици. „Чувствам се като Алиса в Страната на чудесата, приклепана в онази къща“ — измърмори той и Раза — достатъчно слаб, за да се придвижва сравнително лесно — се засмя и каза, че ако някога им се наложи да използват прохода като път за бягство, той ще мине отпред, защото има опасност Хари да заседне. „И какво? Ще ме изоставиш?“ — обърна се да му се усмихне Хари и си блъсна главата в издаден камък — ето, лъчът на фенера, обикалящ стената на тунела, показва на Раза петното засъхнала кръв от темето на Хари. Той избърса сълзите от лицето си и докосна кръвта с мокрите си пръсти. После изви врат и като в унес допря устни до овлажнялото петно. И все пак то продължи да му изглежда нереално.

Едва час по-късно Раза излезе от другата страна на тунела в постройка без покрив, из която се разнасяше лека миризма на добитък, а наоколо нямаше жива душа. Миризмата лъхаше от брезента, открит от Хари в изоставен обор. Под него беше джипът.

Раза смъкна брезента, отключи джипа и потегли. В тъмнината различаваше неясните очертания на планините — границата и Пакистан. Спря джипа и пусна навигационната система. Пакистан бе най-логичният избор. Логичен и за него, и за Стив. Би могъл да убеди военните на границата да се обадят на капитан Саджад Ашраф, за да ги увери, че Раза е поредният пакистанец, изхвърлен от американците, след като са си взели своето. По-съществен проблем обаче бяха наемниците, дебнещи по границата за „вражески бойци“.

Раза излезе от джипа и свали гюрука. Звездите се блещеха злокобно. Едно телефонно обаждане от Стив — сигурно вече

осъществено — и по целия свят ще го включат в базата данни със заподозрени терористи. Ще замразят банковите му сметки. Ще подслушват телефона на майка му. Имейлите, интернет трафикът, движението по кредитните му карти вече няма да бележат пътеката, виеща се между десетките му любовници — разговорът в три сутринта с Марго, поемата за Алия, кутията с пясък, изпратена на Натали в Маями, ще се превърнат в съвсем други улики. Макар нищо да не го сочи като виновник за смъртта на Хари Бъртън, ще обърнат наопаки живота му, преди да стигнат до това заключение. Ако изобщо си направят труда. За пръв път чувстваше толкова остро безпомощността да си просто пакистанец.

Навярно може да се върне обратно по тунела до Стив. Да разкаже за топката за крикет, за брата на Абдула, за командира, а Ким Бъртън ще потвърди, че ѝ се е обаждал да обсъдят проблема с Абдула. И какво ще докаже? Само че е възнамерявал да помогне на мъж, избягал от ФБР, когото не е виждал от двайсет години. Ако Стив търси свидетелство, че Раза е свързан с някакво братство войнстващи ислямисти, той ще го намери точно тук, в думите на Ким Бъртън. Раза обори глава върху вратата на джипа и от гърлото му се изтръгна приглушен, безпомощен вик.

Не, няма връщане назад — нито в лагера, нито в собствения му живот. Той разкопча раницата, изхвърли паспорта и зелената карта и видя как вятърът засипва с дребен пясък документите, които узаконяваха съществуването му. Вдъхна дълбоко пустинния въздух — пустошта се ширеше наоколо огромна и бездушна.

Върна се в джипа и свери маршрута с навигационната система.

35.

В нийоркските таксита Хироко винаги сядаше диагонално на шофьора, за да могат мъжете да се обръщат, докато ѝ разказват живота си — от раздялата със семействата в родината до изцяло мъжкия им свят в Ню Йорк и всички подробности за стачката. От разговорите научи много за тази емигрантска прослойка, включително за мрежата ѝ за обмен на информация — по радиото, клетъчните телефони, познатите в профсъюзите.

Благодарение на тази ефективна съобщителна система — и готовността на Омар от Гуджаранвала да я задейства в нейна чест — тя прекрачи прага на читалнята на Нюйоркската обществена библиотека четири дни след смъртта на Хари Бъртън. За пръв път влизаше тук — охраняваният от лъвове вход ѝ навяваше страх и всеки път, когато минеше покрай тях, извърщаше лице на другата страна, сякаш да подчертае, че уличният трафик ѝ е далеч по-интересен. („На колко си? На осем?“, бе възкликнала Илзе, удивена от поведението ѝ.)

Но щом пристъпи в търбуха на читалнята с бюра, осветени уютно от настолните лампи, учителката в нея грейна при вида на сведенията над книгите глави. Разлистването на страниците и стаената енергия охлабваха хватката на безмълвието и го превръщаха в спокойна тишина. Тя мина по пътеката между бюрата, превърната в сребърна река от светлините на лампите.

По средата на залата широкоплещест тъмнокос мъж в дебел зелен пуловер седеше с изправен гръб на стола си, внимателно положил пръсти върху страниците на книгата. Хироко го позна по яркосиньото тиксо, което крепеше рамките на очилата му.

Тя седна на празното място до него. Очакването в очите му бързо се смени с притеснение, той се изправи, взе книгата и се премести на празно бюро. Сбръчканият старец срещу Хироко вдигна вежди.

— Афганистанец. Не харесват жените — констатира той.

Хироко се усмихна любезно, стана и се настани на празния стол до афганистанеца с лешникови очи и брадичка, няколко нюанса по-светла от скулите и челото. Той се направи, че не я забелязва, взрян

съсредоточено в снимката на пищна овощна градина на фона на планински скатове.

— Абдула. Аз съм майката на Раза.

Той се стегна и шумно отблъсна назад стола. Тя го улови за ръката. Абдула спря и съзря лицето на Раза в чертите ѝ.

— Раза не е хазар. Аз съм японка. А баща му беше пакистанец. Роден е в Делхи. Преместихме се в Карачи през четирийсет и седма.

Акцентът ѝ свидетелстваше, че говори истината, колкото и неправдоподобна да изглежда. Абдула бе чул какво каза старецът за отношението на афганистанците към жените, ала дланта върху неговата ръка очевидно отказваше да приеме твърдението му. Той се отпусна на стола.

— Но Раза е в Афганистан.

— Да.

— Защо?

Тя поклати глава — жестът разкриваше не само неведение, но и разочарование... И през ум не беше ѝ минавало, че синът ѝ ще се замеси във войни.

В очите на Абдула просветваше подозрение, примесено с очевидно желание да го обори. Широко посочи към фотографията в огромната книга и каза:

— Красиво е.

— Кандахар. Преди войните. — Той прокара длан по листа, сякаш да усети гладките овали на зреещите нарове. — Първо изсякоха дърветата. После заровиха мини навсякъде. Сега... — Пръстите му се свиха и разтвориха. — Сега е ред на бомбите.

Тя обърна страницата. На другата имаше снимка на възрастна двойка — мъжът бе прегърнал през рамо жената в пъстри дрехи, сякаш ако се отдели от ярката фигура, сивият му силует ще се стопи в пустинния пясък. Над тях сияеше невероятно синьо небе.

— Светлината — каза Абдула. — Афганистанската светлина. Не можеш да я сбъркаш.

Широко кимна и докосна благоговейно листа. Трудно се намираха снимки от Нагасаки преди бомбата, но Ким ѝ бе подарила запазените от Джордж Бъртън албуми — „Азалия Менър“, мостът „Меган-Баши“ и пълноводната река — и докато ги разглеждаше, се изненада колко силно е завладяло детството вехнещата ѝ памет.

Абдула прелистваше страниците — погледът му се спираше ту мимолетно, ту по-дълго върху илюстрациите. Понякога ѝ обръщаше внимание на различни детайли — коза, изправена като танцьорка на задните си крака в ъгъла на снимката, хвърчило, понесено над купол в същия зелен цвят, сякаш е политнала керемида. От време на време посочваше нещо и го назоваваше на пащу. Хироко повтаряше думата и с удоволствие откриваше съвпадения с урду.

Накрая Абдула затвори книгата и каза:

— Искам да живея там.

— В Афганистан?

— В Афганистан по онова време — отвърна и замълча, докато не излязоха от библиотеката в здрачната светлина на късния следобед. Студът хапеше нехарактерно беззъбо за сезона, но Абдула нахлупи вълнената шапка ниско над очите и се уви с широк вълнен шал.

— Не е афганистанец, а дойде да се бие с нас. Не е пащун, но знае езика ни. А заради мен го отпратиха. — Хироко недоумяваше за кого говори. — Но вместо да ме намрази, той отново се опитва да ми помогне.

Хироко разбра и извърна лице. Искаше ѝ се наистина да е отгледала син, който отговаря на това патетично описание. Дали да каже на Абдула как стоят нещата в действителност — че Раза е наемник и си е направил труда единствено да се обади на една напълно непозната жена, за да ѝ прехвърли отговорността, и как въпреки обещанията нито се върна за погребението на Хари, нито обясни защо. За последен път го чу, когато ѝ съобщи за смъртта за Хари и горещо се зарече: „Мамо, трябва да го погребва. Искам да те видя. Искам да те видя.“ Но когато Ким позвъни на сателитния му телефон да го попита кога ще пристигне и дали ще се съгласи да каже нещо на погребението, някакъв мъж — Стив — заяви, че Раза няма да се прибира в Ню Йорк скоро. От съображения за сигурност не можел да обяснява повече.

Ким прекъсна разговора и поклати глава.

— Татко е успял да моделира Раза по свой образ и подобие, нали?

После привика Хироко пред компютъра и с помощта на интернет ѝ разясни дейността на „Аркрайт и Глен“. Накрая добави: „На всичкото отгоре настояваше да прекарам нелегално през границата някакъв афганистанец.“

— Помолих брат ми да попита дали Раза — това е истинското му име, нали? — дали може да измисли начин да напусна страната, нямах предвид да въвлича майка си — каза Абдула и потупа фамилиарно лапата на каменния лъв. — Не искам да създавам неприятности.

— Няма — отвърна възрастната жена и закопня да се върне на сигурно място при книгите. По пренаселените улици тук се чувстваше като в заплетена, неразгадаема кръстословица. — Брат ти говорил ли е с Раза, откакто... — Едва не изпусна „откакто Хари загина“. — Искам да кажа. Чувал ли го е пак?

— Не знам. След три дни ще му се обадя — почти извинително отвърна Абдула. — Няма телефон. Веднъж седмично ходи в пощата. — Извади клетъчния си телефон и го загледа замечтано. — С толкова неща си даваш дума да не свикваш, но нарушаваш обещанието.

— Откога си в Ню Йорк?

Доиде в библиотеката без никаква представа какво ще открие, уверена само, че трябва да види тази мистериозна част от живота на сина си. Намери обаче не момчето, въвлякло Раза в света на насието, а мъж с изгубена родина, прозрял невъзможността на завръщането. Абдула се взираше в снимките на кандахарските градини, както Саджад разглеждаше фотографиите от старата си делхийска мохола.

— Бих се заедно с муджахидините, докато Съветите напуснаха Афганистан. Но мир така и не настъпи. Афганистанци се обърнаха срещу афганистанци, пащунци срещу хазари... Не. Върнах се в Карачи. Останах четири години. — Той мина на урду: — Бях шофьор на камион. Отбиех ли се на пристанището, очите ми търсеха Раза Хазара. После братята ми решиха един от нас да замине за Америка. Аз бях най-младият, най-здравият, с най-добри шансове да издържи пътуването. А и току-що се бях оженил, щях да оставя само жена си, нямах деца.

— Имаш съпруга?

— Да — отвърна той, избърза напред, хвана пияницата, който се олюляваше пред Хироко, и го отместил от пътя ѝ, потупвайки го окуражително по рамото. Не разбра, че в този жест тя видя характера му.

— Тежко ми беше да я оставя, но братята ми се бореха да обработват всяко късче земя между мините, а в Карачи не печелех достатъчно да издържам всички. И през деветдесет и трета пристигнах

тук. Оттогава не съм ги виждал. Братята ми, съпругата ми. Шест месеца след като се сбогувахме, роди син. Знаела още преди да тръгна, но не искала да ме натъжава повече. Не е толкова зле, че ще си отида. Ще видя сина си, жена си. Афганистанското небе. Не е толкова зле, нали?

Погледна плахо към Хироко, на която ѝ се доплака.

36.

Три дни по-рано в покрайнините на Кандахар двама патханци се пресегнаха да вземат автоматите от седалките до тях и слязоха от джипа. Мъжът на задната седалка, чиято глава се полюшваше, ги виждаше като през калейдоскоп — дезориентиращ и объркващ ефект.

Единият се огледа в пладнешката тишина и му извика:

— Чисто е.

Увитият пристъпи навън, отметна несръчно полите на наметката, препъна се и падна на земята.

— По-полека — засмя се единият от мъжете. — От десет часа си с него, още трийсет секунди не са болка за умирање.

Още сред прахоляка Раза дръпна рязко бурхата, пристегнала като в клещи главата му, и я захвърли. Опря се на лакти и пое дълбоко дъх. Закашля се, но се засмя, усетил лекия ветреца върху кожата си.

— Хайде. Да пийнем чай — каза по-високият мъж и се запъти към близката кирпичена къща.

— Не, не. Нямам време. — Раза се изправи, вдигна бурхата и я подаде на по-ниския. — Благодаря за дегизировката.

— Благодаря за превоза — отвърна мъжът и махна към кърпата. — Задръж я, може да ти потрябва.

— Благодаря. — Раза метна през рамо съвсем безобидното сега парче плат. — Макар май да предпочитам американците да ме заловят.

Преди няколко минути от къщата излезе облечена също като Раза жена и се взря в него. Той отвърна на изпитателния поглед, чудейки се дали е наблюдавала през прозореца как захвърля бурхата и дали за секунда ѝ е минало през ума, че жена е дръзнала да постъпи така. Бързо се извърна, преди да изтълкува погледа му погрешно. Или правилно. Усещаше, че ще полудее, ако скоро не зърне женско лице и не чуе женски глас.

— Ще те откарам до светилището, като пийнеш чай — предложи мъжът зад него. — Хазарите не са на почит тук дори ако говорят пащу като теб.

За пръв път спомена думата „хазар“. Още в началото на пътешествието видя двамата мъже край обърнатата в канавката кола и им предложи да ги откара до домовете им в покрайнините на Кандахар. За да му станат съюзници, се оказа достатъчно само да спомене, че бяга от американците.

— Почини си сега — каза Раза. — Но ще се възползвам от предложението ти за вечеря.

Минути по-късно, изгълтал чаша зелен чай — побърза процедура, отколкото да отклони патханското гостоприемство, — с пламнали език и гърло, той подкара джипа извън Кандахар. Преди двайсет години в „Сохраб Готх“, в крайпътните ресторанти, в кабинката на камиона с нарисуван мъртъв руснак, слушаше Абдула да превъзнася прелестите на този град — перлата наред пустинята, чиито овощни градини възпяват в поеми, а обитателите му говорят език, по-сладък от най-зряла фурма. Мимолетният му поглед върху Кандахар обаче разкри само прахоляк, мрачни погледи и — месец след отстъплението на талибаните — нито една жена с открито лице.

Пътуването до гробницата на Баба Вали се оказа по-мъчително от предишното. Не беше сигурен какво би предпочел, ако му предоставят да избира — женско лице или американска магистрала. Навсякъде виждаше резултатите от американските бомбардировки — врата се издигаше наред поле от тухли като чудновата реколта, по шосето зееха кратери като от метеоритен поток, черна купчина метал, напояща кола, стоеше на челна стойка край пътя. Запита се дали когато джипът е пламнал, край него не е минавала прибулена в черно жена. Напоследък образът на майка му непрекъснато го преследваше. Макар да не разбираше връзката, Хироко някак си се бе превърнала в част от болката по Хари.

Когато най-сетне пристигна, изскочи от джипа, хвърли се на земята и се затъркаля. Трева! Истинска, гъделичкаща кожата трева! Той изскубна шепа и я разтърка по лицето, ръцете и врата си. После стъпи върху мраморната тераса, заобикаляща просторното светилище с тюркоазени куполи. Тук най-накрая съзря частица от света от спомените на Абдула, от чезнещата сред гротескното насилие красота. Погледа му привлякоха не многоцветните каменни плочи на светинята, която приятелят му бе посещавал всеки петък със семейството си, преди Съветите да го откъснат от тачените поколения наред свети

мощи. Очите му търсеха овощните градини, бързата река и планините отвъд, които братята на Абдула описвали като люспести гърбове на задрямали чудовища.

Раза свали обувките и чорапите си и закрачи по мраморния плочник, застанал с лице към водите на река Аргандаб. Нямахше и следа от пищните нарове, чиито яркочервени плодове служеха като мерило на Абдула и братята му. („Когато дланта ти е достатъчно голяма да обхване най-големия нар и да го откъсне от клона, вече не си дете. Тръгнахме си обаче, преди ръката ми да порасне достатъчно“, разказваше Абдула, докато сглобяваше автомата „Калашников.“) Но за разлика от Кандахар тук миналото не бе изчезнало съвсем безследно. То прозираше през шахматното поле от зелени и кафяви ниви, огряната от слънцето река отвъд и още по-нататък — през обедната мараня — планинските скатове, сякаш издялани в безоблачното небе.

Един полицаи се приближи до него, попита го кой е и какво прави тук.

— Муджахидинът, научил ме как да стрелям, почиташе Баба Вали — отвърна Раза.

Полицаят кимна и го остави сам. След няколко минути го заговори друг мъж с дълбок белег, прорязал половината му лице.

— Познаваш муджахидин, идвал някога тук?

— Да. Ще ми помогнеш ли да намеря семейството му? Длъжник съм му и искам да му се отплатя.

Мъжът почеса здравата си скула.

— Може би. Хазар ли си?

— Не. Не съм афганистанец.

Мъжът замълча очаквателно. Раза извърна очи и се загледа към реката.

— Роднините му са местни земеделци. Всеки петък посещавали светилището. Той се казваше Абдула Дурани, син на Мохамед Дурани. Има пет братя, всичките муджахидини. Най-големият умира през първата година от съветската окупация, когато един МИГ бомбардира конвоя му с оръжия.

Раза разбираше колко неучтиво отказва да разкрие повече за себе си, но в момента нямаше сили да отсейва коя информация е безопасна и коя — не.

Мъжът тръгна нанякъде, той седна върху хладния плочник в сянката на купола и се замисли за Хари.

Полицаят се появи и му подаде чаша вода.

Раза видя един паяк да пълзи по пода и си спомни как Хари го попита дали знае историята за паяка в Корана, която Саджад бе разказал на Конрад, Конрад бе разказал на Хироко, Хироко бе разказала на Илзе, а Илзе — на Хари. Точно тогава някой го повика по име. Мъж с гърбав нос, стоманеносива коса и гъста брада до гърдите.

— Раза Хазара — повтори той и Раза си припомни неочаквано детинската усмивка на мъжа, откарал двете момчета в муджахидинския лагер. Сега всичко в него излъчваше старост.

— Защо си казал на онзи мъж, че не си афганистанец?

— Американците сигурно те издирват — каза Раза и се изправи, за да събере кураж. С изненада установи, че е по-висок от брата на Абдула. Как му беше името? — Искам да кажа... търсят мъжа, с когото разговарях... вчера. — Сякаш беше много отдавна. — Мислят, че той — ти — си замесен в убийството на американец.

— Американците не са много добри в издирването на афганистанци — засмя се мъжът. — Защо си мислят така? Ти замесен ли си в убийството на американеца?

Раза си спомни как с Хари се присмиваха на колегите си, които сваляха бронезилетките единствено за да се попекаат на слънце и в този случай удвояваха охраната по наблюдателниците.

— Да — отвърна той.

— Браво на теб! За да ме предупредиш ли дойде? Няма проблем. Обадох се от автомат, мъжът, в чийто магазин се намира, ми е стар приятел. Носим белези от общи битки. Освен това тук никой не помага на американците. Не сме като теб, Раза Хазара.

— Талибан ли си?

Думите прозвучаха рязко и — в ушите на Раза — обвинително.

Мъжът вдигна рамене. Нещо в жеста му напомни Абдула.

— Твърде стар съм за тях. Аз съм фермер. Почакай...

Мъжът влезе в светилището и той го видя да се моли до гроба на светеца. Раза сведе глава и заизрича заупокойна молитва, макар и не за човека, мъртъв от един век.

— Знаеш ли кой обича да идва тук? — попита братът на Абдула — най-сетне се сети, че се казваше Исмаил. — Синът на Абдула.

— Има син?

— Казва се Раза — кимна Исмаил, забелязал обърканото му изражение. — Да, по името на момчето, което Абдула предаде на младини. Раза — нашият Раза — не е виждал баща си, но по телефона Абдула го пита дали вече в дланта му се побира най-големият нар от градините край Баба Вали. Останали са няколко дървета, но не е като преди. Всяка седмица Раза идва тук — понякога се измъква тайно — въпреки че след като онези копелета се върнаха на власт, му забранихме да излиза сам от къщи. Красиво момче е — хвала на Аллах, макар тези дни това да е по-скоро проклятие.

— Защо?

— Заради новия ни управник и мъжете му. Те бяха на власт, преди талибаните да ни отърват от тях. Нито жените, нито момчетата бяха в безопасност тогава. После дойдоха талибаните, спасиха жените и невръстните момчета.

— Значи наистина ги подкрепяш? Талибаните?

В брата, когото навремето Абдула боготвореше, се опитваше да открие в какъв мъж се е превърнал приятелят му.

— Казах ти, фермер съм. Искам да отглеждам жито и да прибирам реколтата. Не разбираш ли? За това ми трябва мир. Сигурност. В отплата съм готов да се лиша от много. — Исмаил постави длан на стената на светилището. — За това се борих. За правото да се върна тук със семейството си, да обработвам земята в сянката на Баба Вали и всеки петък да се моля в светилището като прадедите си. Да виждам как синовете ми отмерват колко са възмъжали с нарове, а не с гранати. Но талибаните не знаят нищо за мъдрите суфи, за овощните градини. Те са отрасли по лагери, не носят спомена за тази земя, вълнува ги само битката с еретиците и неверниците. И законите им бяха различни от тези, с които съм възпитан. Но какво от това? Футболът е забранен! Ще преживея и без футбол. Музиката е забранена! Ще преживея без музика. Жалко е, разбира се, но като гледам класовете в нивите, като гледам как синовете ми спокойно играят на улицата, поне сърцето ми се пълни с музика.

— Ами дъщерите ти?

— Хазара, дъщерите ми не са твоя грижа.

Раза погледна равнодушно Исмаил, после се обърна и се отдалечи. Талибаните — спасители на женската чест! Е, изпълни дълга си — предупреди Исмаил, вече не носи отговорност, ако Стив го намери. Може да се върне с чиста съвест при новите си патхански приятели, обещали да го преведат през границата по неохраняем маршрут, използван от талибанските бойци. Макар да не знаеше какво ще прави в Пакистан.

Ще посети гроба на баща си. Поне това е сигурно.

— Раза Хазара! — Исмаил го улови за ръката. — Не си отивай. Кажй за брат ми. Намери ли начин да отиде в Канада?

Раза не отговори. Афганистанецът отстъпи, изправи рамене като човек, който събира сили да моли.

— Спомена, че до десети февруари трябва да е в Канада. Защо?

— Тогава тръгва корабът.

— Корабът?

— Да. За Европа. Оттам ще пътува по суша за Иран, после ще прекоси пустинята и ще си дойде у дома. По същия маршрут пътува маковата ми реколта, този път по него ще се прибере брат ми.

— Би ли могъл... — подхвана Раза, после си спомни думите на Хари: „Обмисляй добре.“

Предложението на двамата патханци да го прехвърлят в Пакистан прозвуча твърде съблазнително и надделя над предишните му колебания. Но намеренията му бяха логични. Стив очаква да избяга в Пакистан, да отиде на гроба на баща си, в дома на чичо си в Лахор. Агентите от Бюрото по вътрешно разузнаване ще тръгнат по петите му, за да скрепят възроденото си приятелство с Америка. И понеже не им е от полза, няма причини да не го открият. Разбира се, че ще го открият — през цялата си кариера в „Аркуайт и Глен“ не бе попадал на пострашен човек от мъжа с розовата кърпа.

Опря чело в колоната със сиво-бели спирали. Прииска му се Хари да е тук — да разграничи практичното от параноичното, неочакваното от абсурдното.

Исмаил го докосна по гърба.

— Призля ли ти?

Раза вдигна ръка, за да помоли за минута за размисъл. Старият му приятел от училище Билал беше в Канада — инженер в Торонто. Родителите му също живееха при него, съпругата и децата му. Когато

трябваше да удължават визата на Хироко, тя гостуваше у тях. Пресичаше границата на всеки шест месеца. Нямаше да има нищо подозрително, нищо неочаквано, ако го направи пак. А Билал ще го посрещне с радост. Несъмнено. Преди няколко години се срещнаха в Маями. Билал го прегърна приятелски през рамо и каза: „Сестра ми сподели колко лошо е постъпила навремето. Ще ми се да се беше омъжила за теб, а не за онзи пражки барабанист с татуировките.“ Според Раза в това нямаше нищо достоверно.

— Ще ми помогнеш ли да стигна Канада? — обърна се към Исмаил.

— Защо?

Защо ли? Как да опише с думи колко болезнено му е домъчняло за майка му. Сякаш всичко на този свят бе изтляло и бе останала само тя — фар, талисман, цел, посока, към която да бяга, вместо просто да бяга.

— На този свят е останал само един скъп на сърцето ми човек. Тя може да дойде да ме види там.

След това, след като я види, ще реши накъде да поеме. Но първо трябва да я види. Няма друго. Няма друг.

Исмаил го притегли в неочаквана прегръдка.

— Всички са мъртви, освен нея? Аллах, с какво сме заслужили тази мъка?

Раза отпусна глава на рамото му. Знаеше, че от всички прегръдки, които е получавал, тази е най-малко заслужена.

37.

В сградата на Брикел Авеню, седнала на пода сред кутии, облегнала глава на стената, Ким Бъртън крепеше чаша уиски на коляното си. Никога не пиеше уиски сутрин, но когато ѝ се обаждаше оттук, баща ѝ почти винаги започваше разговора така: „Ще ми правиш ли компания за едно питие?“ Затова изпитваше болка, стискайки чашата при първото си посещение в апартамента, където баща ѝ живееше от десет години.

Между купчините кашони имаше тясна просека, през която виждаше балкона и морето отвъд. Чувстваше се спокойна сред картонените кули; паниката, обзела я, когато прекрачи прага и се сблъска с пустотата, беше изчезнала.

Скоро щяха да преместят вещите на Хари на склад. Някой ден може би ще събере сили да ги прегледа, да реши какво да запази и какво не. Не сега. Сега щеше да вземе само лаптопа му. Най-голямата папка в компютъра съдържаше снимките на Ким, сканирани копия от писмата ѝ, ученическите ѝ бележници и дипломната ѝ работа. Последната снимка на Ким и Хари бе отпреди осем години, направена по настояване на Илзе.

Не си представяше така апартамента му. Не смяташе, че баща ѝ се интересува от вътрешен дизайн, очакваше да свари прагматичен ред, полици с научна литература, стари и безлични мебели, голи стени, празен хладилник. Изненадаха я възглавничките за пода с индийски десени, красивият античен меч на стената, полиците в хладилника, пълни с екзотични сосове и подправки, и рафтовете с поезия и проза на английски, немски и урду. Намери и поне осем издания на „Приспивните рими на мама Гъска“.

Тоест — видя всичко това, когато пристигна. Сега я заобикаляха само кашони.

Ким се запита коя ли част от себе си ще изгуби след смъртта на баща си. При загубата на Илзе беше очевидно, познаваше съвършено версията на себе си — непресторена, малко придиричива, закрилнически настроена — която съществуваше само в компанията

на Илзе. Но скръбта ѝ по Хари беше мъглява. И раздираща. Ритна лаптопа. Колко типично за него — да събира свидетелства, че обръща внимание, вместо просто да обръща внимание.

Мъжки стъпки — спокойни и отмерени — си проправиха път през тунела между кашоните към нея. Усети как тялото ѝ се напруга, брадат воин с „Калашников“ изскочи във въображението ѝ.

— Госпожице Бъртън? — Беше Том, портиерът. — Опитях да се свържа по домофона.

Погледна увисналата безпомощно над пода слушалка и се обърна отново към Ким, правейки се, че не забелязва чашата с уиски. — Товарачите дойдоха. Да ги доведе ли?

— Разбира се — изправи се тя, изтупвайки праха от блузата и панталоните си. — Извинявай, Том.

— Няма проблем, госпожице Бъртън. Брат ми работи в „Аркрайт и Глен“ — господин Бъртън го препоръча. Каза ми, че баща ви е загинал в Афганистан, докато издирвал Осама. Трябва да се гордеете.

Каза го, сякаш беше сигурен, че изобщо не ѝ е минавало през ума, че има повод за гордост. Но какво от това? Нима гордостта премахва скръбта? Искаше да е жив. Защо си въобразяваше този човек, че знае по-добре от нея кои начини да умреш правят смъртта по-поносима?

— Щом брат ти работи в „Аркрайт и Глен“, може би ще помоли някого от колегите си да ми се обади.

През петте дни след смъртта на Хари нямаха никаква вест от Раза. Хироко ѝ обясни, че така реагира и след смъртта на Саджад. Избягал. Винаги го правел. Научил го от нея. Ала откакто пристъпи прага на апартамента на баща си в Маями, я преследваше непреодолимо желание да поговори с Раза — единствения, който можеше да ѝ разкаже за последните мигове на Хари. И вероятно единственият, който можеше да ѝ разкаже за живота му. Вчера цял ден звъня на сателитния му телефон, продължи да упорства и днес сутринта и липсата на отговор я разтревожи. Кой беше Стив и защо ѝ отговори той? Не сподели с Хироко, но се опита да се свърже с „Аркрайт и Глен“. Остави три съобщения за Раза до мъжете, които стискаха съчувствено ръката ѝ и държаха прочувствени речи на погребението на Хари.

Том я погледна, сякаш го е зашлевила.

- Той е обикновен шофьор. Няма такова влияние.
- Съжалявам. Наистина, Том. Аз... знаеш... Разгневена съм.
- Всички сме разгневени, госпожице Бъртън.

Докато работниците заличаваха следите от присъствието на Хари в апартамента, тя стоеше на балкона, откъдето виждаше офиса на „Аркрайт и Глен“ само на няколко пресечки от жилището на баща ѝ. Хари веднъж ѝ каза, че мрази показността на този квартал — „свърталището на милионерите“, отвратило дори сина на непоправимия сноб Джеймс Бъртън. Но шефовете настоявали да се установи възможно най-близо до офиса, за да не пропилява в пътуване и без това кратките мигове на отдых в натоварения работен график. После Раза се пренесъл в апартамента на втория етаж и мястото му харесало. И това сложило край на колебанията му.

Ким влезе в апартамента на Раза с ключа на Хари. Не се запита защо, просто го направи. Там откри атмосферата, която очакваше да я посрещне в апартамента на баща ѝ — много техника, нищо лично — макар като се замисли за стаята на Хироко, украсена само с избеляла картина с две лисици, ѝ хрумна, че Раза всъщност просто следва японската естетика. Беше твърде изтощена и не се впусна в анализи дали идеята ѝ е расистка. Отвори гардероба и погледът ѝ спря върху красиво кашмирено сако. Прокара пръсти по меката тъкан, свали го от закачалката и го облече. Беше ѝ почти по мярка — само ръкавите бяха малко дълги. Пъхна пръсти в джобовете, докосна нещо меко и ги отдръпна уплашено. После предпазливо извади шепа розови листа. Представи си как Раза е напълнил джобовете си с цветовете преди няколко месеца, когато розите цъфтяха, и се е наслаждавал на чувствения кадифен допир всеки път, когато е пъхал ръце в джобовете. Внезапно усети колко странно се държи, върна сакото на закачалката и бързо излезе от апартамента.

Сега се вираше към водите и Маями Бийч, свързан със сушата с моста „Макартър“. Ако в него се забие самолет? Ако хора, овързали гърди с динамит, конкуриращ лудостта в сърцата им... Ако върху моста се качи афганистанец с автомат „Калашников“ и открие стрелба? Не, няма да навреди на никого. Светът със сигурност няма да рухне.

Един от работниците излезе на балкона да ѝ съобщи, че са готови.

— Пиете ли уиски? Има няколко бутилки под чешмата в кухнята. Не ги искам.

Мъжът отстъпи две крачки назад и размаха ръце.

— Не, не. Не.

Тя го погледна по-внимателно. Първо предположи, че е от Средиземноморието, но сега ѝ заприлича повече на арабин.

— Мюсюлманин ли сте? — попита с тон, който подсказваше, че няма проблем, няма да използва информацията срещу него и съжалява, ако през последните безумни месеци някой го е обидил заради това.

Мъжът се изсмя.

— Не, не, нищо подобно. Нищо подобно. Не ни позволяват да взимаме нищо от домовете, дори ако домакините ни предложат. Затова не можем. На арабин ли ви приличам? Италианец съм.

— Съжалявам.

— Простено ви е.

— Повечето араби са нормални хора — изплъзна се от устата ѝ и после се почуди откъде се появи думата „повечето“.

— Хей, не съм расист. Достатъчно налудничаво е да ме бъркат с кубинец, но чак с арабин! Боже опази!

В самолета обратно за Ню Йорк реши, че ѝ трябва почивка. И знаеше точно къде — в бунгалото на майка ѝ в Адирондакс, място, което не навяваше спомени за Хари, където споровете на кого принадлежи трупът на застрелян лос изместват всички новини от първите страници на вестниците. Като малка прекарваше там по няколко седмици всяко лято, можеше да посочи точно мястото, където за пръв път танцува с момче, където за пръв път опита марихуана и си въобрази, че е изгубила девствеността си. Майка ѝ не беше там по това време — само през лятото и ранната есен заменяше Париж с нюйоркските планински курорти — но това само подсилваше желанието ѝ да замине. Да живее сама в планините, да наблюдава как снегът засипва тихите долини, докато огънят в камината бучи уютно, а по местния канал вижда само познати лица... Майка ѝ казваше, че такъв живот е за шейсетгодишни, и Ким винаги се размиваше. Сега — на трийсет и пет — отчаяно копнееше да се потопи в този свят и да се изгуби в него като сълза в езеро.

„Хироко може да ми дойде на гости“ — помисли си Ким, когато се изкачваше с асансьора към апартамента на Мърсър Стрийт. Хироко

бе единственият човек на света, чието присъствие не чувстваше като намеса.

В почти ведро настроение отвори вратата, нетърпелива да сподели плана си с Хироко.

Широкоплещест мъж с лешникови очи скочи от дивана, когато я видя.

— Всичко е наред — успокои го възрастната жена.

— Това е Ким. Ким, запознай се с Абдула.

Ким погледна мъжа, после Хироко, после пак него. Добрите обноси надделяха над стъписването и тя протегна ръка към афганистанец. Той се втренчи в дланта ѝ и се поколеба достатъчно дълго, за да накара Ким да я отдръпне.

— Защо е тук? — попита тя Хироко.

— Много съжалявам за баща ви — каза афганистанецът. — Но сега той е при Аллах.

— Приема ли Аллах неверници? — попита тя и мъжът сведе очи.

— Не очаквах да се върнеш толкова скоро — тихо отрони Хироко.

Добави нещо на урду, афганистанецът кимна и излезе, без да поглежда повече към Ким.

— Какво става? — възкликна Ким. — Какво правиш? Какво му каза?

— Няма смисъл да те замесвам — отвърна Хироко и взе разтворената до нея книга.

— Намерила си някой да го откара до Канада, нали?

Хироко не вдигна поглед от страницата. Ким разпери ръце. Не е нейна работа, щом някой от приятелите на японката е решил да се забърка в тази лудост. Тя самата се нуждаеше само от вана и чаша вино.

Секунди по-късно Ким издърпа книгата от ръцете на Хироко и размаха ключовете за кола пред очите ѝ.

— Какво е това?

— Нямам представа.

Ким протегна другата ръка, в която стискаше договора с компанията за коли под наем.

— Това е твоят подпис. Кой се е съгласил да даде кола под наем на седемдесет и седем годишна жена с пакистанска шофьорска

книжка?

— В Ню Йорк сме — отвърна доволно Хироко. — Всичко е възможно срещу съответната сума.

— Божичко, Хироко! Да не би да си решила сама да го закараш?

— Не се бъркай, Ким.

— Имаш пакистански паспорт. На границата няма просто да ти помахат да продължиш. — Усещаше как в гласа ѝ се надига паника. — Никога не си карала в дясната лента, не си шофирала по магистрала. Останала ли ти е капчица разум?

— Вие, американците имате много скромни представи за лудостта.

— Скромни! — Пъхна ключовете в джоба на якето си. — Ако беше друг човек, бих заподозряла, че ме манипулираш.

— Какво говориш? Дай ми ключовете, Ким Бъртън!

— Не. Аз ще го закарам. Ти оставаш тук. И да не си посмяла, Хироко Ашраф, да спориш. Раза беше прав. Няма да претърсват кола, ако шофьорът изглежда като мен.

Хироко я погледна с най-скептичния поглед, на който животът я беше научил.

— Съгласна си да го преведем нелегално през границата?

Ким беше първият ѝ познат с непоклатима вяра, че обитава свят, позволяващ всякакви протести, всякакви прояви на недоволство, стига да са в рамките на закона. А всичко извън тези граници е чисто и просто празноглаво перчене.

— Щом ти обещавам да го направя, значи ще го направя.

— Не искам заради мен да нарушаваш принципите си.

Възприемаше хората, придържащи се към морала на нацията си, точно като онези, които изповядват стриктно своята религия — колкото и абсурдно и нелогично да ѝ изглеждаше поведението им, никога не дръзваше да ги лиши от спокойствието на илюзорното им душевно равновесие.

— Няма — излъга Ким. — Просто ти предлагам най-безопасния вариант.

Спорът продължи още малко, но Ким разбра, че в този момент е спечелила — макар, разбира се, да не знаеше как на сутринта Хироко ще се събуди — твърде късно — с тревожното чувство, че Джеймс

Бъртън е използвал почти същите думи, за да убеди Саджад да напусне Делхи и да замине за Истанбул.

38.

Когато стигна в Мускат, Раза узна, че мъжът с кървясалото око е бил прав. Не му стигаха душевни сили да издържи пътуването. Съзнанието му се беше разпаднало.

— ... ей така! — Мъжът с кървясалото око смачка нара в плота на масата. Нежно вдигна едно рубинено зрънце от разцепения плод, намигна и го подаде на Раза. Червената сълза под клепача му изчезна от полезрението на Раза точно когато пред очите му изплува рубиненото зрънце.

— Той ще помогне на Абдула да влезе в Канада — каза Исмаил, който очевидно нервничеше, откакто влязоха в тази спартанска стая в съседство с централния кандахарски базар.

Мъжът махна пренебрежително с ръка.

— Това не ме интересува. Абдула веднъж е издържал пътуването; ако извади късмет, ще оцелее отново. Този тук, този тук е друго нещо. Остави ни насаме.

Когато Исмаил затвори вратата, той махна с ръка на Раза да седне.

— Като те гледам как стискаш тази чанта, сигурно е пълна или с любовни писма, или с пари. За твое добро се надявам да е второто. Не си достатъчно отчаян да издържиш пътуването на безнадеждността.

Раза се отпусна. Вече плуваше в свои води — в света, където всичко е възможно на съответната цена.

— От Иран до Мускат обаче се налага да пътуваш така...

След много чаши чай мъжът с кървясалото око махна с ръка на мъжа, който сновеше приведен из стаята и събираше едно по едно зрънцата от нара, с които той замеряше стените, докато се пазаряха с Раза.

— Изпусна първокласната екскурзия до Иран. Но ако почакаш няколко седмици...

— Не — отвърна Раза и се изправи. Раницата му бе олекнала значително, макар да забеляза шокирания поглед на мъжа от все още внушителната ѝ тежест. — Няма да отлагам. Мускат е близо до Иран.

— Само прекосяването на морето ще ти се стори най-дългото пътуване на света — усмихна се мъжът.

Раза напусна Кандахар по изгрев-слънце в пикап, притиснат между шофьора и въоръжения телохранител. Собственият му джип остана при Исмаил, придружен от обещание — в което и двамата се съмняваха — че ще намери начин Абдула да се добере до Канада. Исмаил му предложи да нощува при него, но той предпочете да преспи у двамата патханци. Мъжът с кървясалото око го предупреди през смях, че на Исмаил не му е останал и един чаршаф, понеже разпродад всичко, за да плати за завръщането на брат си в Афганистан. Раза пхна хиляда долара в жабката на джипа. Щедрата сума всъщност не олекоти особено раницата му.

Шофьорът и телохранителят не бяха словоохотливи и с еднакво безразличие посрещаха и опитите му да ги заговори, и конвоите на НАТО, с които се разминаваха по пътя извън Кандахар. Раза заспа и щом се събуди, шосето беше изчезнало — видя само пясък и поне дузина еднакви яркосини пикапи с тъмни стъкла. Отнякъде се появиха още въоръжени мъже и заеха позиция в каросерията на пикапа. Возилата се втурнаха през пустинята с обезкуражаваща скорост, разгонвайки животните в безлюдния свят, където властваха само законите на преследването и бягството.

— Заради мен ли е всичко това? — попита Раза телохранителя.

Мъжът махна назад към въоръжените афганистанци в каросерията, седнали върху купчини платнени чували, и Раза си спомни как лично разнасяше дозите хероин по стаите на най-видните гости на дубайския хотел, инструктиран на всяка цена да задоволява всичките им прищевки, за да се върнат отново.

Раза тъкмо си помисли, че занаят пред очите му ще се стели само пясък, когато се случи нещо необичайно. Конвойт мина край група номади, които се придвижваха пеш из пустинята. И най-сетне — като по чудо — видя жени.

С открити лица, с ръце, покрити с гривни, и с ярки дрехи. Винаги си ги бе представял красиви — приказните жени, заради чиито усмивки принцовете се впускат в митични подвизи. Сега усети, че е достатъчно и самото им присъствие.

— Спри — каза на шофьора, но, естествено, никой не го послуша, и след секунди наоколо остана само пясък.

Ала и тази мимолетна гледка го хвърли в дълбока меланхолия — не, не меланхолия. Усещаше *улджхан*. Сега чувстваше на урду — тъгата и вълнението се преплитаха като двете срички на кратката дума. Замисли се за мъжа, чието име така и не успя да приеме като свое, за немския годеник на майка си, който се озовал в непозната страна с непонятен език и се заел да го научи. Беше сигурен, че онзи Конрад би намерил начин да спре конвоя. Той би видял в пустинята нещо повече от бряг без море. Не би прекарал повече от месец в Афганистан, без да се сближи с тази земя.

Раза не знаеше, че всъщност са стигнали крайните предели на Афганистан. Пикапът изкачи поредната пясъчна дюна и пое към постройките в пясъчен цвят от другата ѝ страна.

— Тук слизаш — каза въоръженият мъж до него.

Той посочи мъжете, които посрещнаха конвоя.

— Те ще те поемат.

Мъжът, отговарял досега на всичките му въпроси едносрично и със свиване на раменете, го погледна с искрено съчувствие и каза:

— Помни, че ще свърши. И следващият етап ще свърши.

Призори на другия ден Раза повтаряше думите му наум като молитва, прогонваща духовете на безумието.

Намираше се в друг пикап с покрита каросерия, въпреки че този беше на десетилетия и няколко еволюционни стъпала по-назад в сравнение с лъскавите сини всъдеходи. Забеляза успокоителна прилика с пикапа, с който патханецът откарваше него и съседските момчета до училище и обратно. Спомни си как тогава се присмиваше на останалите момчета, притиснати на двете успоредни пейки отзад, докато той седеше отпред и учеше пащу от шофьора, а през малкото прозорче зад него наблюдаваше как съучениците му го „поздравяват“ с неприлични, но незлобливи жестове. Ако се взеше при тях, никога нямаше да научи пащу, нямаше да заговори Абдула, никога нямаше да му се случи всичко, довело го до дъното на каросерията, в която патхански момчета мятаха едри зелки.

— Зеленчуците пресичат границата без документи, затова се налага да се превърнеш в зелка — обясни му един от мъжете от пясъчното село.

И сега Раза се опитваше да запази хладнокръвие, докато кръглите глави покриваха коленете, гърдите, лицето му...

— Ще се задуша! — извика той.

— Ще си първият — отвърна глас, очевидно заинтригуван от това.

Повечето време прекара свит под платнището, затиснат до врата от купчината зелки. Когато наближиха границата, шофьорът рязко спусна капака към каросерията, Раза пое дълбоко дъх и се сниши. Само след секунди лавината от зелки в тресящия се пикап го засипа и отрязва достъпа на въздуха и светлината. И така — вдъхващ миризмата на зелки, смачкан под тежестта на зелки — Раза пристигна в Иран.

Времето се точеше безкрайно бавно. Пикапът сякаш чака цяла вечност на границата. Зелките заглушаваха всички шумове с изключение на биенето на сърцето му.

Поеха отново, но той не посмя да се изправи. Преди да потеглят, го инструктираха строго да чака знак от шофьора, че опасността е отминала. Въздухът обаче сякаш се беше изчерпал.

Най-сетне шофьорът спря и вдигна преградата. Раза изскочи от купчината толкова енергично, че зелките се разлетяха като фонтан над главата му. Задиша с пълни гърди. Шофьорът наблюдаваше през смях как Раза, размахал ръце като плувец, си проправя път през морето от зелки.

— Позабавлява ли се? — попита шофьорът и му подаде ръка, за да скочи на земята. — Зелева супа за вечеря!

След въоръжените наемници на мъжа с кървясалото око, компанията на шофьора Ахмед бе истинско удоволствие. Докато пътуваха на юг към крайбрежието, Ахмед му обясни, че е от номадско семейство. Ала войната и сушата сложили край на някогашния им живот. След векове скиталчества се заселили неохотно край границата. Късметлиите ставали шофьори, неудачниците — събирачи на камъни.

— Най-лоши са сухопътните мини — констатира той, докато Раза се чудеше що за професия е „събирач на камъни“. — Навремето пътувахме на големи групи, за да сме в безопасност. После започнахме да се придвижваме по трима-четирима, та ако някой настъпи мина, другите отзад да видят телата — или кръжащите над тях лешояди — и да избягват мястото.

Ахмед се усмихна широко и Раза се почуди дали да му вярва.

Прииска му се да попита Ахмед къде — или какво — е домът на неговия народ. Но макар да знаеше как да попита откъде е някой или

къде живее, думата за „дом“ на пащу му убягваше. Помъчи се да измисли начин да го обясни, но смисълът се изплъзваше.

Потънал в разговор с Ахмед, едва след време осъзна защо Иран му изглежда толкова различен въпреки топографската близост с Афганистан.

— Няма война — каза, когато най-сетне разбра.

Ахмед кимна и за пръв път не се пошегува. Не попита и каква връзка има заключението на Раза с обсъжданата досега тема за отровните змии в пустинята Дашт-е-Марго — Пустинята на смъртта — която Раза бе прекосил, без да знае името ѝ.

През нощта спряха в хотел, където той удиви Ахмед с познанията си по фарси. Потеглиха призори. След малко ги настигна кола с жени с шалове на главите и тъмни очила, които му заприличаха на любимите на Хари холивудски актриси от петдесетте. Няколко секунди колата и пикапът се движеха успоредно, а Ахмед подвикваше към жените: „Коя ще се омъжи за мен? Коя ще вземе приятеля ми Раза? Защо се движите по шосето, нали ангелите летят?“, а жените крещяха в отговор: „Не искаме съпрузите ни да смърдят на зеле!“, „Жените са по-извисени от ангелите, не ни обиждайте!“ — и заглеждаха Раза, който кротко им се усмихваше. Скоро свиха в друга пресечка, дарявайки ги с въздушни целувки за сбогом, докато шофьорът се държеше театрално за сърцето, а Раза мърмореше: „Обичам Иран.“

Вече си мислеше, че е загърбил най-страшната част от пътуването, че зелките са били бойното му кръщение, и за пръв път след смъртта на Хари му олекна. Пустинята остана зад тях и той посрещна морето на хоризонта с тържествуващ вик. Карачи, Дубай, Маями... все крайбрежни градове, но едва когато зърна иранското крайбрежие, осъзна колко са му липсвали.

Ахмед обаче ставаше все по-мълчалив.

— Защо просто не останеш тук? — попита, когато вече усещаха морския мирис откъм доковете. — Щом бягаш от американците, Иран е подходящо място. Дори говориш езика. И жените са хубави — и са шиити като теб, хазаре.

Разбра какво тревожи толкова Ахмед едва час по-късно, след като прегърна номада за сбогом и обеща, че в по-добри времена ще се завърне и двамата ще обиколят Азия в пикап без зелки. Капитанът, при

когото Ахмед го остави, го отведе до дървено корабче с малък мотор. Раза попита къде да седне и капитанът посочи дървените греди под краката им:

— Тук долу.

Раза се засмя, но капитанът остана сериозен.

— Изпразнил ли си си бърбреците? — поинтересува се.

— Какво?

— Хайде. През лодката. Ще излезеш чак в Мускат. И долу няма място за чантата ти.

Раза стисна раницата.

— Нося свещени предмети. Кълна се в майка си...

Капитанът махна с ръка.

— Само побързай.

Капитанът вдигна една от дъските на палубата и отвътре долетяха гласове. Колко ли бяха натъпкани там?

Много. Твърде много. Раза надзърна в търбуха на корабчето и видя само хора — легнали хора и втренчени в него очи. Неколцина се развикаха — на урду и фарси:

— Стига толкова. Няма място!

— Хайде — нареди му капитанът. — Влизай. Вече закъсняхме заради теб.

Раза надникна пак. Между телата нямаше никакво разстояние. Хората лежаха проснати като нещо познато, но какво? На какво му напомняха? На нещо ужасно, което го принуди да отстъпи рязко и да се блъсне в капитана, който изруга и го бутна напред. Раза се строполи върху хората, които нададоха болезнени стенания, заблъскаха го насамнатам, докато незнайно как се озова в тясното пространство между двама мъже и диханието му се включи в общата въздишка — на безнадеждност, на отчаяние — която се понесе в трюма. Щом капитанът захлопна дъската и вътре стана тъмно като в рог, разбра какво му припомниха натиканите едно до друго тела — масовия гроб в Косово.

В тъмното мъжът вляво го улови за ръката.

— Колко още остава? — попита и Раза разпозна по гласа, че говори дете.

Не му отговори. Страхуваше се, че ако отвори уста, ще повърне от вонята — на мазут, на влажна дървесина, на хора, за които къпането

отдавна се е превърнало в излишен лукс. Дъските под него бяха хлъзгави; не смееше да си представи какво друго освен морска вода ги е намокрило.

Когато лодката отплава, положението се влоши още повече. Отначало лекото поклащане бе поносимо, но щом излязоха в открито море, вълните заблъскаха жестоко главите им и всички се подпряха на лакти. Морската болест не закъсня. Не след дълго вонята от повърнато засенчи всички останали миризми. Афганистанското момче до Раза страдаше най-много; хлипаше и плачеше за майка си.

Раза затвори очи. Години наред бе седял край лагерните огньове, заслушан в историите на местните наемници за бягства — в корабни трюмове, в камиони — но едва сега разбираше какъв ужас са преживели. Какъв ужас е преживял Абдула. Абдула бе предприел веднъж това пътешествие, щеше да го направи пак. През Атлантика по този начин — невъзможно. Никой не можеше да го понесе. Що за свят принуждаваше тези мъже да го понасят?

Постави раницата под главата си, легна, вдигна момчето, което плачеше и се гърчеше до него, и го сложи върху себе си, за да го предпазва от клатенето.

Момчето въздъхна и отпусна глава на гърдите му.

Часовете се нижеха бавно. Не продумваха — разговорите бяха от друга вселена. Следобед трюмът се нажежи като пещ. Неколцина припаднаха, включително момчето, което се отпусна като труп върху Раза. Но той не го отмести. „Хари би направил същото за мен“ — помисли си. После му хрумна, че Хари не би позволил да стигне дотук.

„Няма начин да оцелеем“ — разсъждаваше Раза. Пред очите му изплува образът на майка му. Няма да разбере, че е умрял. Мъртвата човешка стока е безименна. Широко ще чака да ѝ се обади. Колко? Кога ли ще почувства, че е изгубила още едно любимо същество? Раза изхлипа. Нищо, че останалите щяха да го чуят.

Дъската се вдигна и в трюма нахлу лунна светлина. Той не разбра какво означава това, докато в правоъгълника не се появи лицето на капитана.

— Тихо! — викна в отговор на немошните радостни възгласи. — Раза Хазара, къде си? Излизай. Останалите да не мърдат. Още не сме стигнали.

За пръв път в живота си усети такъв срам, почувства се като истински предател. Посъвзелото се момче се вкопчи в ризата му: „Вземи ме с теб“, ала Раза успя да прошепне само: „Съжалявам.“ Бръкна в раницата си, извади няколко пачки и ги пхна в ръката на момчето.

— Не казвай на никого за тях — рече той и запълзя през телата. Протегна ръка и капитанът го издърпа горе. В миг му хрумна да пусне раницата в трюма, но парите му трябваха и за друго. Извърна очи от мъжете, които вдишваха жадно големи глътки чист въздух, преди дъската да се захлопне отново.

Малка лодка с весла чакаше до кораба. От нея долетя глас:

— Раза Хазара? Побързай. Самолетът закъснява заради теб.

Той скочи в лодката, но преди да седне, мъжът го блъсна с веслото и го събори във водата. С последни сили успя само да метне раницата в лодката.

Изплува, плюещ вода и замръзнал до кости. Мъжът с греблото му подаде торба.

— Тук има дрехи. Свали тези. И използвай това — каза и му подхвърли калъпче сапун.

Въпреки че настояваше да побързат, мъжът го остави да поплува гол в студената вода, вперил поглед в небесната шир.

„Никога няма да съм същият — помисли си Раза. Гледаше как морето отнася надалеч мръсните му дрехи. Улови само сакото на Хари и промени изречението: — Не искам повече да съм същият.“

В лодката го очакваха вода, храна, шалвари и риза, съвсем малко по-големи от необходимото. Толкова можеше да понесе — повече лукс би го отблъснал.

Призори лодката стигна брега. Там ги чакаше поредният син и лъскав пикап. Този път не се опита да заговори шофьора и въоръжения мъж. От ума му не излизаше момчето, положило глава върху гърдите му. Да му беше дал номера на Алтамаш и Хюсеин! Дубай не бе далеч от Мускат.

Красиво павирани улици ги отведоха до частно летище. На пистата стоеше самолет.

Един от мъжете в пикапа придружи Раза по стълбичката, отвори вратата на самолета и се ухили:

— Добре дошъл в зоопарка!

От вътрешността на самолета долитаха странни звуци.

Раза влезе предпазливо.

Син рибар разпери криле, бял паун събра опашката си, папагали ара запищяха, бебе мравояд падна от гърба на майка си и запротестира кресливо, африкански диви кучета оголиха зъби, под черно покривало се разлетяха птици. В единия ъгъл спеше горила.

Въоръженият посочи клетката с горилата.

— Ще пътуваш в маймуната.

Тогава Раза разбра колко прав е бил мъжът с кървясалото око. Съзнанието му наистина се предаваше.

39.

Докато комбито под наем приближаваше границата, Ким Бъртън си позволи да помисли за последствията, ако открият скрития под одеялата в багажника афганистанец. Прескочи въпроса какво ще се случи с нея или с него и си представи утопичен свят, където имиграционните служители по границата са обучени да идентифицират американци, страдащи от чувство за „либерална вина“.

Свали стъклото на прозореца, усмихна се на канадския митничар и му подаде шофьорската си книжка.

— Не е от най-добрите ви снимки — каза той. — Дълго ли ще останете?

— Само няколко часа.

— Хайде, хайде. Заслужаваме да ни отделите повече време.

— Не и през януари. Ще дойда пак през пролетта.

— Ще се оглеждам — отвърна той, подаде ѝ шофьорската книжка, намигна ѝ и ѝ махна да продължи.

„Не го правя от чувство за вина“ — напомни си тя, макар по време на пътуването съвестта ѝ да се обади, когато се замисли как винаги бе приемала за даденост възможността свободно да влиза и да излиза от чужди държави (просто не бе посещавала страни, които изискваха визи от американците). Миналата година остана шокирана, когато помоли Хироко и Илзе да дойдат с нея в Париж, и разбра колко трудно ще издадат виза на Хироко — „не си струва усилията“, тъжно заключи японката, след като прегледа списъка с необходимите документи.

— Можеш да излезеш — подвикна тя, когато границата остана зад гърбовете им и от двете им страни се ширнаха само заснежени полета.

Абдула се прехвърли на задната седалка.

— Тук ли да остана, или да мина отпред? — попита с предпазливата любезност, която замъгляваше безнадеждно истинската му личност.

Ким сви в отбивката, за да се прехвърли спътникът ѝ отпред. Той излезе, пристъпи към полето, наведе се и пхна ръка в снега. Тя стисна волана и се замисли дали да не натисне газта. Абдула седна до нея. Ръката му беше в сняг до лакътя.

— Дълбок е — каза. — Миналата година с приятелите ми направихме снежни ангели в Централ Парк. — Говореше, без да я гледа.

— Пътувал ли си извън Ню Йорк? — попита тя.

За приблизително трийсет минути щеше да го докара до ресторанта за бързо хранене край Монреал, където трябваше да го чака мъжът, обещал да го поеме по-нататък. Трийсет минути в кола с афганистанец. Извърна крадешком очи и го видя старателно да изстъргва снега от черната си ръкавица. Успокои се, че нищо не я заплашва.

— Само веднъж — отвърна той. Говореше бавно, подбираше внимателно думите — или си даваше сметка, че акцентът му не е лесноразбираем. — Приятелят ми Кемал нае ван и ни заведе по време на Рамазана в една джамия в Масачузетс. Бяхме седмина — двама турци, един афганистанец, един пакистанец, двама египтяни и един мароканец. Всички тръгнаха на пътешествие из Америка.

— Само веднъж? За десет години!

Почувства се неудобно заради недоверието, разкриващо неспособността ѝ да си представи живот без екскурзии и пътувания.

— Да! Удивително е как се шофира в Америка извън градовете — усмихна се Абдула. — Пътните знаци! Толкова се смяхме на пътните знаци!

— Какво им е смешното?

Усети как устните ѝ се извиват в усмивка, горяща от желание да открие споделена шега, но неспособна да разбере какво им е веселото на „пътните знаци“.

— За всичко, всичко, което е на пътя, всичко, което може да се случи, има табела. „Пресичат елени“, „Пресичат лосове“, „Пресичат възрастни хора“, „Внимание! Деца!“, „Падаща скала“. Само една скала? Този не го схванах.

Ким най-сетне се засмя искрено и поотпусна хватката върху волана. Едва сега почувства колко вдървен е вратът ѝ от напрежение. Успя дори да се пошегува, подмятайки нещо за Сизиф.

Усмихнат плахо, той я погледна и продължи:

— „Мост отпред“, „Шосето се разширява“, „Шосето се стеснява“. Приятелят ми Кемал — турчин е, много образован — се почуди какво ли е да живееш в страна, където обявяват всички вероятности с ярки луминесцентни букви. Питахме се какво ли ще стане, ако в такава страна се случи нещо неочаквано, нещо съвсем непредвидено.

Ким извърна рязко глава към него, но Абдула задълбочено въртеше ръка пред радиатора и сушеше ръкава на сивото си зимно палто. Тя не забелязваше знаците по шосето, но знамената я впечатляваха. Макар от месеци в града да се вееха стотици флагове, изобилието им все още я изненадваше. Знамена, залепени върху задните стъкла или броните на колите, знамена, веещи се по антените, знамена, провесени от прозорците на апартаментите, знамена върху рекламните постери (логото на компанията, отпечатано дискретно, но очевидно по патриотично-капиталистически маниер). Знамената ѝ напомняха как Илзе на шега отбелязваше, че фразата „Бог да благослови Америка“ ѝ звучи като реклама, а не като императив („Ученици, пазарувайте помагала оттук“, „Майки — зарадвайте децата си със супите на «Харти» — подарък за сърцето“, „Боже, благослови Америка“). Но макар да знаеше, че и баба ѝ, и баща ѝ биха присвили иронично устни при вида на този парад на патриотизма, тя го намираще трогателен. Питаше се обаче как ли го възприема афганистанският ѝ спътник.

— И после разбрахме — каза той — какво ще направи Америка, ако ѝ се случи нещо неочаквано.

— Определено — отвърна тя, открила, че напрежението на тялото ѝ се е пренесло в челюстите, които едва оформиха думите.

Този път той погледна право към нея.

— Не, нямах предвид... — Поклати обидено глава и Ким се почувства виновна, а после ядосана, задето се чувства виновна. — Онази нощ на път за Ню Йорк бях задрямал. После усетих, че всички коли пред нас забавят ход и заобикалят нещо. Разсъних се и помислих, че на шосето има труп. Ала Кемал се засмя. Пред нас, осветена от фаровете, се издигаше купчина сини и розови играчки — плюшени зайци и мечета.

Мекият му глас я накара да си представи как колите почти благоговейно намаляват скорост и внимателно заобикалят, за да не смачкат някоя розова опашчица или синьо ухо. Тих момент, обединил с вълшебството си всички по тъмната магистрала.

— И Кемал също заобиколи — каза тя.

Не беше въпрос, докато Абдула не отговори, а извърна глава и се загледа в девствената белота навън.

Минал е право през плюшените играчки. Гротескната представа я обърка — дали страда от наивна американска емпатия? Бомбардирайте Афганистан, но, за бога, не мачкайте розовите зайци!

Абдула се колебаеше дали да ѝ разкаже. Дали да признае как помоли Кемал да мине съвсем близо край купчината и как всички протегнаха жадни ръце, а меките играчки им припомниха забравена отдавна мекота. Всички имаха дете, племенник, братче или сестра, на които да изпратят подарък следващия път, когато някой от щастливците с легални документи замине за родината. Сега синът на Абдула спеше с кадифеното синьо зайче, изпратено му от бащата, когото никога не бе виждал.

Но Ким Бъртън можеше да ги помисли за крадци — шайка, възползвала се от разсипаната на пътя стока.

След кратко мълчание тя се обади:

— Говориш много добре английски. Как го научи?

— Когато пристигнах в Америка, помнех само преподаденото от Раза. Но през първата седмица в Джърси отидох в джамията и попитах имама дали може да ми помогне да науча английски. Намери ми пенсиониран учител от Афганистан, който каза, че го приема като *фарз* — знаеш ли думата? Не? Означава религиозен дълг. Много важна за нас дума. Та той каза, че да преподава на муджахидин за него е религиозен дълг. Не всички са забравили какво сме направили за Афганистан, за света. Не всички са забравили.

— Дори не мога да си представя какво си преживял — предпазливо изрече Ким, като прехвърляше внимателно думите си наум, за да не прозвучат обидно. — През всичките тези години на борба срещу Съветите.

— Никой не може. Войната е като болест. Докато не го преживееш, не знаеш какво е. Но не. Това сравнение не е подходящо. Заболи те тук, подуеш се там, пипне те настинка и не те оставя.

Мислиш си, че е нещо наистина лошо. Ала войната... Страни като твоята винаги водят войни. Но винаги някъде другаде. Болестта винаги е някъде другаде. Ето защо водите толкова войни — понеже не разбирате войната. Трябва да я опознаете по-добре.

Във възцарилата се тишина и горещината от прегрелия радиатор Ким усети колко неловко се чувства и се въздържа да отговори: „Значи твърдиш... че за да спрат войните, всички трябва да ги изпитат на гърба си?“

Но защо се чувстваше така? Нали му помагаше? А Абдула се държеше, сякаш не ѝ дължи нищо. Тази сутрин се срещнаха на уречения предишния ден ъгъл на улицата, той ѝ благодари много учтиво, настоя да остане под одеялата, докато напуснат Америка, а ако на границата претърсят колата, да каже, че се е скрил отзад на бензиностанцията, понеже Ким оставила комбито незаключено. Но с това изчерпа въпроса. Не призна дори, че тя нарушава законите на страната си заради някого, в чиято невинност не е убедена.

Снегът по ръкава му се превърна в тъмно петно вода, което той започна да подсушава — много старателно — с носната си кърпичка. Доказана ли е историята, която брат му беше разказал на Раза? Откъде да са сигурни, че ФБР е почукало на вратата му само защото е афганистанец? Че е побягнал просто защото няма легални документи? Да си афганистанец не означава непременно, че си терорист или измамник, но не звучи ли абсурдно — дори унижително — идеята, че щом е афганистанец, значи е невинен? Ако говори истината, защо просто не е отишъл във ФБР? Независимо колко са строги правилата в името на сигурността, никой — никой — не може да пострада само защото е нелегален чуждестранен работник. Хайде, де! Трябва да закрийт Ню Йорк, ако започнат да броят и това за сериозно престъпление. И какво, ако ФБР го предаде на Бюрото по емиграция? Ще го депортират. В Афганистан. Удобно настанен в самолета.

Тя свали стъклото и пусна режещия вятър в колата, въпреки че Абдула се сви и закри уши с длани. Да ги запази от студа или от свистенето?

Събитията се развиха толкова бързо. За по-малко от десет часа се запознаха и опътуваха.

— Какъв е смисълът да отлагаме? — отвърна Хироко, когато Ким предложи да не прибързват. — Агентите от ФБР вече са ходили в

гаража, откъдето е взел таксито на лизинг, и в дома на мъжа, който поема нощната смяна. Разпитвали са за Абдула. Този следобед се обадил на мъжа в Канада, който урежда заминаването му, и съобщил, че утре пристига. Казах ти — аз ще го закарам.

Заради Хироко всичко изглеждаше неизбежно — пътуването, точният ден, невинността на афганистанеца. И Ким постъпи в разрез с всичко научено. Не обмисли в какви точки историята на Абдула ще се огъне. Просто си легна и заспа, след като приятелката ѝ ѝ позволи да го откара до Канада. Всъщност — едва сега го осъзна — насочила всичките си усилия да попречи на Хироко да преведе афганистанеца нелегално през границата, така и не успя да прозре останалите опасности.

— Хироко е забележителна жена, нали? — попита Ким и вдигна стъклата на прозореца в отчаян последен опит да намери пресечна точка със събеседника си.

— Благодарение на нея Раза има запазено място на небето — отвърна той. — Представи си, през целия си живот да знаеш, че раят те очаква.

— Не разбирам.

— Тя е приела исляма. За привлеклите някого в лоното на исляма и за децата и внуците им е отредено място на небето. Седем поколения напред. Дължим уважение и на приелия исляма. Раза ще отиде в рая не само благодарение на баща си, но и на майка си. И децата, и внуците му също. Така пише в Корана.

— Чел ли си Корана?

— Разбира се.

— На език, който разбираш?

Внезапно движението се засили, подминаващите ги коли ѝ вдъхваха увереност и никакъв страх да не накърни нечий чувства не би могъл да засенчи негодуванието ѝ от опита му да сведе Хироко до катапулт, изстрелял съпруга и сина ѝ към небесните селения, където — според налудничавите вярвания на афганистанците — на самата нея не се полага място.

— Разбирам исляма — напрегнато изрече Абдула.

— Приемам отговора за „не“. Аз съм чела Корана — на английски. Повярвай ми, там не пише нищо подобно. И, честно казано,

що за рай е това, щом на някого се полага по-кратък път? Седем привилегировани поколения!

— Не говори така, моля те.

— Кажи ми нещо. Само едно нещо. — Обзелият я гняв заглуши всичко останало. — Ако афганистанец загине, убивайки неверници в страната си, направо на небето ли отива?

— Ако хората, които убие, са окупатори, нашественици — да. Той е шахид. Мъченик.

— Той е убиец — каза Ким.

Колко бавно, неохотно се разтвориха пръстите ѝ да хвърлят първата шепа пръст върху ковчега на Хари... Тогава сърцето ѝ разбра, че всички въображаеми утрешни дни между тях — Делхи, спокойни разговори, дни, в които ще чуят историите си докрай — никога няма да настъпят. Заради един мъж с автомат. Винаги си бе мислила, че баща ѝ е недосегаем. Но го уби един афганистанец с автомат, за когото Хари Бъртън е бил просто неверник и окупатор, чиято смърт отваря пътя към рая.

— Погнушена съм от вашето „небе“.

— Да не говорим повече.

— Да не говорим.

Не изрекоха нито дума повече. Помежду им се възцари задушавашо напрежение, докато най-сетне Ким сви в паркинга на ресторанта за бързо хранене, посочено от Абдула. Ала когато отвори вратата на колата, той каза нещо на арабски. Ким долови само думата „Аллах“. После Абдула добави:

— Няма да забравя какво направи.

Какво всъщност направи? Тя проследи как той прекосява паркинга като човек, запътил се към свободата. След него в ресторанта влезе семейство с две деца.

40.

Спящата горилла беше истинско произведение на изкуството — бутон под рошавата козина на главата ѝ контролираше машинариите, които разтваряха гърдите ѝ, а лостът под мишницата разполовяваше търбуха ѝ. Раза се криеше в нея само когато кацаха да презаредят с гориво и когато се приземиха край Монреал; през останалото време седеше до кувейтските пилоти и слушаше невероятните истории за прищевките на саудитския им работодател, изпращащи ги от единия до другия край на земното кълбо.

На летището край Монреал ги очакваше кран, който вдигна клетката с горилата и я натовари в поредния пикап. Раза чу как животните и птиците запискаха възбудено, когато отнасяха клетката, но не долови човешки протести.

Единствено тринайсетгодишното момче, скрило се в близкия хамбар да избегне пиянския гняв на баща си, видя как шофьорът на пикапа отвори клетката, пхна ръка под мишницата на горилата и разполови създаването. Момчето зарови глава в сламата, по-уплашено от съдържимото на корема на горилата, отколкото да не го открие мъжът с великанска сила. Когато се осмели да погледне пак, горилата лежеше непокътната, но безжизнена, а втори мъж стоеше до първия и кимаше. Тринайсетгодишният не спомена на никого на какво е станал свидетел.

— Дължиш ми останалите десет процента — каза шофьорът Джон на Раза, когато потеглиха с пикапа.

— Мога да ти дам само десет процента — подхвана Раза и демонстративно разкопча раницата, за да покаже пачките. — Или всичко това.

— Продължавай.

— Приятелят ми Абдула трябва да напусне Канада с кораб след един месец. Червеноокият го е уредил.

— „Червеноокият“ просто прибра таксата от семейството му в Афганистан — уточни Джон. — Аз уредих пътуването.

— Добре — спокойно се съгласи Раза. — Значи можеш да уредиш да лети с горилата.

— Предполагам — погледна Джон към раницата. — Ще му кажа утре, когато се видим. Може и лично да му съобщиш новината.

И така, когато Абдула влезе в ресторанта за бързо хранене край Монреал, той видя Раза, седнал в оранжевия стол пред пластмасовата маса. Раза не позна веднага патханеца — преди години разглеждаше снимка на афганистанско момче, понесло ракетна установка, и образът на детето се бе наслоил върху спомена за лицето на Абдула. Афганистанецът обаче го разпозна веднага.

— Раза Хазара! — възкликна тихо, за да не безпокои останалите посетители. После дръпна Раза и го прегърна топло.

Пуснаха се и помълчаха, усмихнато присвили очи да открият приликата с някогашните юноши. Накрая Абдула го дръпна за ухото.

— Нямах представа, че ще те сваря тук. И двете не се издадоха.

— Кои две?

Раза си помисли как макар лицето да му се стори чуждо, кандахарският пащу с едва доловим — Абдула, естествено, никога не би го признал — пешаварски диалект му прозвуча удивително познато.

— Майка ти и американката Ким Бъртън — обясни Абдула.

Забеляза изненадата му и добави:

— Не знаеше ли? Тя току-що ме докара. — Отиде до прозореца и поклати глава. — Тръгнала си е. Наистина ли не знаеше?

Ким Бъртън? Раза поклати глава. През последните шест дни се питаше какво ли са й казали, доколко е повярвала.

— Има телефон. Можеш да й се обадиш. — Абдула протегна мобилния си телефон.

— Имаш й номера?

Ким Бъртън! Каквото й да са й съобщили, никога не би повярвала, че е замесен в убийството на Хари. Беше убеден. Отново си припомни историята за паяка. Пророкът бягал от Мека към Медина и спрял да пренощува в една пещера — приятелят му Абу Бакр трябвало да си почине, понеже го ухапала змия. Пророкът седял и си мислел как преследвачите ще открият следите им по огряната от лунните лъчи пустиня, когато забелязал как един паяк трескаво плете мрежа на входа на пещерата. Скоро дочул стъпките на преследвачите и глас да казва: „Не, не са тук. Отдавна никой не е влизал тук. Вижте...“ Луната се

подаде иззад облака и Пророкът видял, че сияйната паяжина закрива целия отвор на пещерата.

Семействата им си предаваха тази история вече три поколения. В Афганистан Хари му я припомни и помоли: „Разкажи я на Ким. Нашите семейства плетат спасителни паяжини едни за други.“

Тогава с Хари сравниха семейните си истории — за щастливи съвпадения (благодарение на Конрад Саджад намира изход от тесния свят на фамилния бизнес), преданост (Хироко отказва да страни от Конрад, когато съгражданите ѝ го обявяват за враг), убежище (на три пъти Илзе приютява Хироко — в Делхи, Карачи и Ню Йорк), вдъхновение (благодарение на Хироко Илзе събира сили да изостави омразния живот), закрила (Джеймс и Илзе помагат на Хироко и Саджад да избегнат кървавите събития след разделянето на Пакистан и Индия). И — тази част не се налагаше да изричат гласно — втори шанс (да бъдеш по-добър баща, да бъдеш по-добър син). Сега и Ким се включваше в историята. Раза бе сигурен, че каквото и да се случи с него, тя ще се грижи за възрастната му майка, за да не спира танцът на паяка.

— Номерът ѝ? Не. Нямам го — отвърна Абдула.

Раза се опита да прикрие разочарованието си. Улови приятеля си за ръкава и го придърпа да седне до него.

— Видя ли се с майка ми?

— Да, Раза Ашраф. Тя ме откри. Наследил си очите ѝ. Сега, като се запознах с нея, се чудя как изобщо съм се заблудил, че си хазар.

— Съжалявам, че те излъгах. Съжалявам, че се престорих на афганистанец. Едва напоследък разбрах колко неправилно съм постъпил.

Абдула махна с ръка — не за да приключи с темата, а за малко да я остави настрана.

— Първо ми обясни как и двамата се озовахме тук. Едва ли е случайност.

Раза му разказа всичко в съкратена версия, като се стараше да не обърка и без това заплетения сюжет. Накрая Абдула се разсмя.

— Майка ти ми разказа нещичко за живота ти — за истинския ти живот. Тя изгубила семейството и дома си във войната. Баща ти бил откъснат от града, с чиято поезия и история родът му бил свързан от векове. Вторият ти баща загинал в Афганистан. ЦРУ те смята за

терорист. Пътувал си в корабен трюм с ясното съзнание, че никой няма да узнае, ако умреш. Домът е нещо, което помниш, ала в което не живееш, и първата ти мисъл, когато се озоваваш в безопасност, е как да помогнеш на приятел, когото не си виждал от двайсет години. Но тази част от историята изобщо не споменаващ. Раза, братко, вече си истински афганистанец.

Раза докосна леко ръката му.

— Абдула, когото познавах преди двайсет години, не би простил толкова лесно.

— Онзи Абдула беше твърде млад, твърде глупав. Смяташе трупове, от които блика кръв, за подходяща украса за камиони. — Погледна пак към паркинга. — Чувствам се много зле, Раза. Приятелката ти Ким направи толкова много за мен, а аз... аз постъпих неблагоприятно.

— Приятелката ми Ким — поклати глава Раза. — Не се познаваме. Просто отдавна присъстваме в мислите си. Какво й каза? Как изглежда тя?

— С къса коса. Като момче — описа я Абдула и посочи точно под ухото си.

— А всички знаем колко обичат патханците симпатични момчета — засмя се Раза.

Абдула го стисна леко за ръката.

— Все същият Раза. Не знам какво й казах. Има нещо — не ме вземай на подбив — има нещо открито в лицето й. Такива са някои американци. Смяташ, че всичко можеш да им разкажеш. Бях на седалката до нея. От десет години съм в таксито. Всеки ден. По дванайсет часа. А сега беше съвсем различно.

— Удари ли я? — мина на английски Раза.

Приятелят му се отдръпна.

— За какъв мъж ме смяташ?

— Мъж като мен. Продължавай, какво направи?

— Говорех й. Както никога не съм разговарял с американка. Кой знае защо исках да й обясня, какво е да си афганистанец в Америка. Какво е войната. Безкрайната, изтощителна война, Раза. После, не знам как... Тя се нахвърли върху исляма. Тези дни всички — по телевизията, радиото, пътниците в такситата, всички се надпреварват да обясняват какво знаят за исляма, да обясняват колко повече знаят от

теб. Че какво знаеш ти, ти просто си мюсюлманин, откакто се помниш, но какво от това?

Раза докосна ръката му.

— Тихо, тихо. Хората ни гледат. Ким не е такава, Абдула. Сигурен съм. Не може да е такава.

— Тя каза, че раят я погнусява, понеже брат ми е там. — Той закри лице. — Все едно и също повтарят. Как са спечелили Студената война. Как ще спечелят и тази. Брат ми умря, за да спечели тяхната Студена война. Сега твърдят, че осквернява рая.

— Изморен си — каза Раза и стисна дланите на Абдула между своите. — Да вървим. Колата е отвън. Ще поспиш в самолета. Днес, Абдула, заминаваш у дома при семейството си.

— Ню Йорк е моят дом — съкрушено отрони той. — Ню Йорк. Таксиметровите шофьори са моето семейство.

Раза усети как необяснима завист се смесва с обзелото го съжаление.

— Знам, че положението е тежко, но може би не е трябвало да бягаш. Дори сега може би не е прекалено късно. Майка ми и Ким ще ти помогнат. Ще ти намерят адвокат. Законите са си закони, няма как да е иначе.

— Светът се промени. Преди десет дни прибраха приятеля ми Кемал. Повече никой не е чувал за него. Сега из цял Ню Йорк са хвърлени мрежи, готови да впримчат мюсюлманите.

При тези думи Раза се обърна автоматично към прозореца. Не видя мрежи, но на паркинга се бе появила полицейска кола, а двамата полицаи разговаряха с червенокоса с жена с къса коса. Тя се обърна към прозореца и го посочи...

Раза стисна Абдула за ризата и го дръпна силно да се наведе, за да не ги видят. Пъхна ключовете в дланта му.

— Излез от задния вход. Сребрилата мазда. Потегляй. Бягай! Довери ми се!

Той изблъска Абдула от стола.

— Раза, какво...

— Заради сина си! Бързо! Моля те!

Раза взе бейзболната шапка, която лежеше до лакътя му, нахлупи я ниско върху главата на Абдула, подаде му сакото си — сакото на

Хари — и се пресегна да грабне палтото, повесено на стола на Абдула.

— Аллах да те закриля — каза Абдула, стисна ръката му и тръгна бързо към задния вход.

Недостатъчно бързо. Полицаяте влязоха, единият се насочи към Абдула, другият — към Раза, който се изправи, навлякъл сивото палто на афганистанеца, и отчетливо произнесе:

— Аллах-о-Акбар! Аллах е велик!

Посетителите на съседната маса се свиха на столовете си, мъжът притисна закрилнически малката си дъщеря. Някой извика нещо на полицаите.

Ким Бъртън се бе снишила зад една кола на паркинга и в огледалото за обратно виждане следеше входа на ресторанта. Не искаше да го хванат, не искаше да го оставят да избяга; и в двата случая не искаше да се чувства отговорна. Когато полицаите излязоха, повели окования в белезници Абдула, почувства и облекчение, и разкаяние.

После забеляза раменете му — твърде тесни за тежкото сиво палто.

41.

Натискът върху двете му предмишници бе с еднаква сила — полицаите действаха професионално. „Дали ги подбират по един десничар и един левичар в екип?“ — запита се Раза.

От сивото небе падаха снежни куршуми. Раза се радваше, че са навън и не усеща атмосферата на напрегнат страх, заменен бързо от вълнение — клиентите в ресторанта бяха станали очевидци на събитие, достойно за вечерните новини; сигурно вече го разказват мислено на всичките си приятели.

На паркинга забеляза покрита със сняг кола — навярно цяло денонощие е била тук. Почуди се дали собственикът ѝ е пренощувал в крайпътното заведение, скрит в тоалетните — изчакал е нощната смяна да си тръгне, промъкнал се е в кухнята и е открил, че всичко освен подправките е под ключ. Или в колата има някой — стои там от дни и ще остане там, докато пролетта разкрие трупа на човек, белязан дотолкова от отсъствия, че никой не е забелязал липсата му.

Вървеше с наведена глава и Ким не виждаше лицето му. Всъщност не гледаше към колата, само си спомняше как я забеляза на влизане в ресторанта, но тогава не ѝ обърна внимание. Сега наблюдаваше само леда, топящ се при всеки досег — с тротоара, с обувките, с пръстта в празните цветни лехи около входа на ресторанта. Чезнец при допир, при всеки допир.

— Почакайте! — чу я да вика.

Полицаите спряха и се обърнаха към нея.

Ето го паякът, ето я и сянката му. Движещи се в противоположни посоки. Две семейства, две версии на танца на паяка. Ашраф-Танака и Вайс-Бъртън, в чиито съдби се преплита историята за бомбата, за изгубената родина, за застрелян край доковете мъж, за захвърлени бронижилетки, за самотно бягство от най-великата световна сила.

Той не вдигна очи, но разстоянието между стъпките му подсказва, че тя върви към него с широки крачки. Нищо друго не се чуваше на паркинга — колите профучаваха по магистралата като далечен фон — и надежда. Абдула трябва да е излязъл от другата страна, сигурно вече

е на шосето и разговаря с Джон да промени мястото на срещата. Ала му трябва време да избяга, време, през което никой не бива да узнава, че издирваният е широкоплещест афганистанец с лешникови очи.

— Искам да се уверя, че е той — каза Ким.

Раза вдигна глава и викна:

— Чхуп!

Последният звук замря под удара на полицаая, който го събори на колене.

Видя как очите на Ким отказват да повярват на видяното. Кръв нахлу в страните ѝ, лицето ѝ се изкриви от гняв, от ярост — избухливият темперамент на Хари бе взел връх — сякаш светът се опитваше да ѝ погоди номер, който не ѝ се струваше никак забавен. Протегна ръка към него, но той се отдръпна рязко.

— Стани — нареди един от полицаите.

Раза се чудеше дали го е чула. Тя се взираше в него като дете, съзряло еднорог или друго някое приказно създание, в чието съществуване винаги е вярвала, но не е очаквала да срещне наяве.

При други обстоятелства изражението му щеше да отразява огледално нейното. Откакто преди двайсет години Хари му връчи нюйоркските бонбони на плажа и му разказа как Ким попитала дали си има приятелка, Раза непрекъснато си представяше срещата им. Сега присви устни, осъзнал колко бедно се е оказало въображението му.

Гримасата му я върна към действителността. Тя погледна към витрината на ресторанта, после към зимното палто... и отстъпи назад. Раза правилно предположи, че се пита дали не ѝ е поставил клопка от самото начало, от онова първо обаждане от Афганистан. Защо се отдръпна и защо извика „чхуп!“? Една от думите на урду, които Хари обичаше да използва. Означаваше „мълчи!“. Какво смяташе той, че се кани да каже? Раза съзря как в нея оживява интелигентната наблюдателност на Хари — как се опитва да свърже детайлите, за да прозре картината.

Снегът се сипеше по махагоновата ѝ коса, ледените искрици му намигаха, преди да се стопят. За миг се разколеба. Достатъчно бе само да ѝ позволи да каже онова, което понечи да изрече, преди да я възпре. Само три думи: „Не е той“, и щяха да го пуснат. После — по лицето ѝ като сълза се спусна мънисто стопен лед — с Ким Бъртън най-сетне щяха да седнат и да си поговорят за Хироко, за Хари, за всичко.

Не можеше да причини това на Абдула. Не и този Раза Абдула Ашраф, който лежа в трюма на кораба под тежестта на афганистанското момче, който плува в ледените води на океана, взрян в Орион, и си обеща да се промени. Щеше да осигури на Абдула всяка минута, всяка секунда, която успееше.

Погледна за последен път покритата със сняг кола и горчиво си помисли колко нетипична е новата героична роля, в която се опитва да се превъплъти. В действителност не го биваше никак за беглец. Набързо щяха да го хванат, да арестуват Билал или майка му, или всеки, когото сметнат за негов съучастник. И Ким Бъртън, ако потеглят заедно от този паркинг. Какъв дар е тогава, какъв неочакван дар, че може да оправдае момента, в който ще изгуби свободата си. Най-сетне и неговият живот ще добие смисъл.

— Той ли е? — попита един от полицаите.

Раза погледна Ким право в очите и бавно произнесе:

— Хан.

„Да, кажи да“.

Разбра, че е взела решение, макар да не знаеше как и защо.

— Да — отвърна тя.

Мъжете кимнаха и го вдигнаха. По лицето ѝ се изписа ужас, когато чу потракването на белезниците.

— Не знам дали е извършил нещо лошо. Просто ми се стори подозрителен. Баща ми загина в Афганистан преди няколко дни. Преодолявам го трудно. Сигурно не е направил нищо лошо. Пуснете го, моля ви.

— Не се безпокойте — успокои я полицаят с тон, който мъжете пазят специално за истерични жени. — Само ще го поразпитаме. И съболезнования за баща ви.

Запътиха се към колата. Раза бе убеден, че никога няма да забрави изражението ѝ. Независимо какво го чака, какво ще му сторят, какво ще му говорят, как ще се опитват да го пречупят, той ще помни — като обещание за света, който го очаква, ако оцелее — как очите на Ким Бъртън му казват по-ясно от всякакви думи: „Прости ми.“

Би го направил. Ако беше по силите му, би поел грешката ѝ и би подхвърлил заслепяващите ѝ стрели към небесата. Но знаеше, че е невъзможно. Можеше само да опита да покаже — в този последен

момент, преди да изчезне от погледа ѝ — с тъжна усмивка и склонена глава, че и сега вижда паяка и неговата сянка.

42.

Докато фучеше по Уест Сайд Хайуей, следвайки зелената вълна, полюшващите се отражения на Манхатън обагриха реката, а по облачното небе заискри добре познатият ѝ оранжев мрак. Както и преди шест часа Ким Бъртън недоумяваше какво се бе случило този следобед — и в ресторанта, и в съзнанието ѝ.

Понякога си казваше, че Абдула е абсолютно невинен. Какво основание имаше в крайна сметка да изпрати служителите на реда по петите му? Че се е возил в кола, прегазила купчина плюшени мечета? Или защото твърди, че Хироко заслужава уважение, защото е осигурила място в рая за сина си? Или понеже смята хората, които защитават родината си от нашественици, за герои. В следващия момент обаче Абдула ѝ се струваше опасен, понеже мери добродетелта през тясната призма на религията си и обявява за светци мъжете, убиващи американци. Необходимо бе експертите — обучени да различават заплахи, недоловими за лаик — да поговорят с него, да извлекат компетентни заключения.

В първия случай изпитваше неопишуема благодарност към Раза, намесил се като божия пръст, спотаен отдавна зад кулисите на живота ѝ в очакване на деня, когато ще излезе тържествено на сцената и ще я предпази от плодовете на погрешните ѝ намерения. Ще го освободят, естествено. Стигна до този извод още преди да пресече границата, веднага щом успя да преодолее ужасното напрежение и да обмисли разумно фактите. Няма да му сторят нищо лошо. Несъмнено. Макар и странно, поведението му не бе престъпно. Пребиваването му в Канада — също. Полицаята няма да разберат, че е помогнал на Абдула да избяга; просто ще решат, че американката е параноичка и вижда заплаха във всеки мюсюлманин.

В следващия момент обаче я обземаше такъв гняв, че се налагаше да спира, за да се успокои. Раза позволи на Абдула да избяга. Тя е безпомощна — каквото и да стори, ще уличи Раза като съучастник. И откога всъщност този мъж се е превърнал в неприкосновена територия? Тази част я объркваше най-много,

приискваше ѝ се да го стисне за гушата. Той излъчваше такава неподозирана притегателна сила, в очите му се четеше такава настойчивост и разбиране, че Ким направи нещо немислимо — загърби собствената си преценка и отстъпи.

Липсваше ѝ Хари. Липсваше ѝ Илзе. Липсваше ѝ някогашният свят. В главата ѝ прозвуча гласът на Абдула, който ѝ казваше, че този свят никога не е съществувал.

Пълният мрак в апартамента на Мърсър Стрийт означаваше, че Хироко вече е заспала. Първоначално планираха Ким да спре в Адирондак. Отказа се, понеже бързаше да разкаже на Хироко какво се е случило. Сега обаче въздъхна с облекчение, че обясненията се отлагат.

Включи лампата. Посрещна я впереният поглед на възрастната жена, седнала с изправен гръб на дивана.

— Къде е синът ми, Ким?

— За бога, Хироко. Изплаши ме.

— Звънях ти. Много пъти.

— Батерията ми се изтощи.

Незнайно защо нещо я подтикна да извади телефона от джоба си и да го покаже като доказателство.

— Този следобед се случи нещо странно — изправи се Хироко и застана пред прозореца. — Омар се обади и ме извика да слеза долу.

— Кой е Омар?

— Омар! — рязко повтори възрастната жена и я изпепели с поглед. — Поне дузина пъти си се возила в таксито му.

— Съжалявам. Разбира се.

Хироко дълго не откъсваше очи от нея. После ги насочи към светлините, нанизани по моста „Уилямсбърг“ като огърлица от любопитни звезди, слезли да погледат живота на нюйоркчани.

— Слязох, той ми подаде телефона си и каза, че ме търси Абдула — продължи с равен тон тя. — Помислих си, че е изгубил моя номер. Защо иначе ще се обажда чрез Омар? Всъщност сметнал, че може би подслушват моя телефон. ЦРУ. Във връзка с разследването на смъртта на баща ти.

— Какво знае Абдула за смъртта на баща ми? — устните на Ким едва оформяха думите.

— Само споделеното от Раза. — Широко отвори прозореца и вдъхна студения въздух. — Той бяга, Ким. Както ти казах. Бяга, откакто изгубихме Хари. Но по други причини. Бяга от ЦРУ. Те смятат, че е замесен, че го е планирал.

— Планирал е какво?

— Убийството на Хари.

Вятърът блъсна рамката на прозореца и в стаята нахлу сняг.

— Шегуваш ли се? — попита Ким. Широко не отговори и тя повиши тон: — Да не би приятелят ти Абдула да смята, че смъртта на баща ми е повод за веселие?

Ким затвори прозореца и запечата себе си и Широко в мрачната стая.

— Би ли ми обяснила?

Преди няколко часа си мислеше колко странен и сбъркан е светът. Сега разбра, че тепърва доближава бездната.

— Не знаех, че Раза е там. Обадох се в полицията — така е. Имах основания — обадох им се заради Абдула.

— Какви основания?

Широко стоеше с гръб към Ким, но и двете виждаха отраженията си, приковани на сантиметри едно от друго в стъклото.

Колата му минава през купчината плюшени мечета... Нямахше как да опише ужасяващото мълчание на Абдула, породило този образ във въображението ѝ. Махна с ръка и дланта ѝ мина през отражението на Широко.

— Доверих се на всичко, което съм научила. Не разбираш ли? Ако подозираш опасност, няма как просто да си затвориш очите, понеже мечтаеш — а аз наистина мечтая — да живееш в свят, където подозренията към мюсюлманите са плод единствено на предразсъдъци.

— Именно — обърна се най-сетне към нея Широко.

— Нищо подобно. Как ти хрумна! От четири години ме познаваш и ме смяташ за фанатичка! Съжалявам, но не будисти разбиха самолетите, по телевизията не показваха евреи да празнуват смъртта на три хиляди американци и не католик застреля баща ми! Фанатичка ли съм, щом признавам тези факти?

— Мисля, че прекомерната ярост и уплаха ти пречат да съдиш справедливо. За какво си говорехте? За овощните градини край

Кандахар? За въодушевлението да участваш в стачка и да разбереш, че тъкмо така могат и трябва да се печелят битките? За страха да не разочароваш съпругата и сина си?

Ким седна на пода и се облегна на стената. Единствената светлина в стаята бе насочена към възрастната жена, изправена на фона на пустото оранжево небе.

— Виждала съм те ядосана, но не така... — безпомощно отрони Ким.

— Не помня някога да съм се чувствала така. Не ми харесва. Никак не ми харесва. — Широко сви юмруци и ги размаха пред лицето си в жест, който би изглеждал детински, ако не излъчваше изненадваща злоба. — Навремето Илзе вмени на Саджад изнасилване. Само за две минути. После ми обясни колко объркана е била през тези две минути. А ти, нейната внучка, ти дори не разбираш колко си объркана!

— Не можеш да ни сравняваш. Тя го е познавала от години!

— Ти го познаваше от пет минути. Толкова каза, че сте разговаряли. Излъгал ли ме е? Не, нали? Тиzakлеймяваш някого след петминутен разговор. Пет минути! Аз говорих с него цяла вечер и почти целия следващ ден. Нима бих позволила да тръгнеш с него, ако... — млъкна, стъписана от яростта в гласа си.

Ким се изправи и тръгна към нея.

— Не е ли разбираемо, ако съм погледнала в очите му и съм съзряла убиеца на баща ми? Не се оправдавам, искам само да обясня...

— Значи аз трябва да виждам в очите ти Хари Труман?

Зениците на Ким се разшириха, после присви очи. С този ход ли смяташе да я постави на мястото ѝ? Нелеп и обиден аргумент. Нали и нейното семейство бе изгубило близък човек в Нагасаки? Още от детството смъртта на Конрад я преследваше като най-ярката история за ужасите на войната.

— Раза ще се оправи — каза и обърна гръб на Широко. — Адвокатите от „Аркайт и Глен“ са на негово разположение. Ще го измъкнат от всякаква каша.

— Дори от обвинение в убийство?

— Широко, изморена съм.

Ким си наля чаша уиски. Баня, питие, легло. За същото копнееше преди двацет и четири часа. Преди Широко да я въвлече в безумния си

план. Баня, питие, легло... а на сутринта ще се обади в агенцията и ще ги помоли да уредят по-бързо преместването ѝ в новото жилище.

— Никой няма основания да смята, че Раза е замесен в убийството на Хари. Твоят афганистанец е лъжец и не знам какво още.

— Ела и седни.

— Не съм ти десетгодишен ученик, госпожо Ашраф.

Гласът на Хироко я спря тъкмо когато се наклони да влезе в спалнята си:

— Когато за пръв път чу за концентрационните лагери, Конрад каза, че за да убиваш, трябва да отречеш човешкото у жертвата. Но вие постъпвате другояче.

„Не спирай — рече си Ким. — Влез в спалнята и затвори вратата.“ Ала не помръдна, стиснала чашата уиски, с която призоваваше духа на Хари.

— Вие просто поставяте човешките същества в тесния ъгъл на голямата картина. Какво са още седемдесет и пет хиляди мъртви японци на фона на голямата картина на Втората световна война? Нищо. Значи е допустимо. Какво означава един афганистанец в голямата картина на безбройните заплахи срещу Америка? Ще минем и без него. Може би е виновен, може би не. Защо да рискуваме? Ким, не познавам по-мила и по-щедра жена от теб. Ала сега благодарение на теб разбрах как народите аплодират, когато правителствата им хвърлят атомни бомби.

Мълчанието, което последва, бе мълчание на близки същества, открили колко са си чужди. Черните птици застанаха между тях и издигнаха стена от изгорели криле.

Ким проговори първа. Не на Хироко. Включи телефона в зарядното и набра Канада. Говори с някого, после с другото, настоява, моли се, чака дълго. Накрая ѝ казаха да си остави номера и обещаха да се обадят скоро.

С Хироко седнаха безмълвно на дивана.

След няколко секунди позвъни един от полицаите от паркинга. Ким включи високоговорителя.

— Радвам се, че се обадохте — каза той. — Искан да ви уверя, че днес постъпихте съвсем правилно.

— Не — отвърна тя. — Не, той е невинен. Аз наруших закона.

Накани се да разкрие истината. Да каже, че е докладвала за мъж, когото лично е превела през границата. Да обясни как после се е разколебала да не би да я издаде, ако го арестуват, и посочила друг човек. Да помоли да говори с него и да му се извини.

— Законът не забранява да се докладва за някого само по интуиция. А и той не е невинен — изрече полицаят. — Не бива да ви издавам това. Но смятам, че заслужавате да научите. Вашето правителство издирва този мъж. Посрещна с облекчение задържането му. Госпожице, баща ви щеше да се гордее с вас.

Хироко се изправи и бавно пристъпи към прозореца. Навън — поне навън — животът продължаваше постарому.

* * *

Край отражението на Хироко се стрелна птица, закръжи из въздуха, после разпери криле и литна през Манхатън. Накрая кацна на клончето пред прозореца на таксиметровия шофьор Омар.

— Здравей, птиче — каза той и отвори прозореца. — Откъде идваш?

Птицата сви виолетовите си криле, подскочи и се спусна надолу.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.